HERODOTOVY DĚJINY.

Přeložil

Jan Kvíčala,
professor klassické filologie na vysokých školách pražských.

III.

V PRAZE.
Tiskem a nákladem Dr. Edvarda Grégra.
1864.

Kniha sedmá.

Dareiovy přípravy k opětnému tažení proti Helladě a smrt jeho (r. 485); Xerxes nastoupí na království.

1. Když poselství o bitvě v Marathoně svedené krále Dareia, syna Hystaspova, došlo, jenž i dříve už velice rozhorlen byl proti Athenským pro jich vpád do Sard, tu teprv mnohem hněvivěji si počínal a více se měl k tomu, aby táhl na Helladu. I hned kázal rozesílaje posly po městech chystati vojsko, mnohem více ukládaje jedněm každým, než dříve poskytovali, i korábů (válečných) i koní i potravy i lodí nákladních. I bylo v Asii, ano se toto všude vyhlašovalo, hnutí po tři léta. Když pak nejlepší muži se sbírali, aby na Helladu táhli, a se strojili, odpadli čtvrtého léta Egypťané, kteří od Kambysa byli podrobeni, od Peršanů. Tu pak i více ještě měl se k tomu, aby i proti oběma národům táhl.

2. Když se Dareios na Egypt a Atheny strojil, udál se veliký spor jeho synů o vládu, ježto musil po zákoně Peršanů krále ustanoviti, než vytáhl.[1]) Byliť se Dareiovi už dříve než se králem stal, tři synové z první ženy, dcery Gobryovy, narodili, když pak se králem stal, opět čtyři z Atossy, dcery Kyrovy. Prvních nejstarší byl Artobazanes, těch pak, kteříž se později narodili, Xerxes. Nejsouce pak z téže matky svářili se; dokládalť Artobazanes, že jest nejstarší celého plemene a že obyčejem jest u všech lidí, aby nejstarší vládu měl; Xerxes pak, že jest syn Atossy, dcery Kyrovy a že Kyros Peršanům vydobytelem svobody jest.

3. Když pak Dareios svého mínění ještě neprojevoval, byl za tétéž doby i Demaretos, syn Aristonův,

přišel vzhůru do Sus, zbaven jsa království v Spartě a sám na se útěk z Lakedaimona vloživ.[2]) Tento muž zvěděv o sporu synů Dareiových, šel, jak pověst o něm hlásá, ku Xerxovi a radil mu, aby mimo ta slova, která pravíval, i toto pravil, že on se narodil Dareiovi, když už kraloval a moc nad Peršany měl, Artobazanes pak, když ještě prostým občanem Dareios byl; tudy že ani slušno ani spravedlivo by nebylo, aby kdo jiný místo něho tu čest měl, ježto i v Spartě, jak Demaretos radu podávaje pravil, takový jest obyčej, jestliže se synové dříve narodí, než otec jejich králem se stane, jiný pak později, když už kraluje, se zrodí: že později narozenému posloupnost v kralování přichází. Když pak Xerxes Demaretovy rady užil, poznal Dareios, že spravedlivě mluví a králem jej ustanovil. Zdá pak se mně, že i bez této rady byl by Xerxes králem se stal; nebo Atossa měla veškeru moc.[3])

(4.) Ustanoviv pak Peršanům Xerxa za krále měl se Dareios k tomu, aby polem táhl. Avšak po těchto událostech a druhého roku po odpadnutí Egypta stalo se, že Dareios konaje přípravy válečné zemřel, kralovav šestatřicet roků;[4]) i nebylo mu lze ani nad odpadlými Egypťany ani nad Athenskými se pomstíti.

Mardonios, Aleuadi a Peisistratovici přemlouvají Xerxa k tažení (5. 6.); pokoření vzbouřeného Egypta (7.); Xerxes ohlašuje vůli svou (8.); Mardonios ji schvaluje (9.); Artabanos Xerxovi odrazuje (10.); hněvivá odpověď králova (11.); sen králův (12.); opačné ohlášení (13.); druhý sen (14.); rozmluva s Artabanem (15. 16.); sen Artebanův (17.) a změna jeho náhledu (18.); třetí sen Xerxův (19.).

5. Když Dareios zemřel, přešlo království na syna jeho Xerxa. Xerxovi pak z počátku nikterak se nechtělo na Helladu táhnouti; proti Egyptu však shromažďoval vojsko. Než Mardonios, syn Gobryův, jenž byl Xerxův příbuzný a Dareiovy sestry syn, meškající u krále a nejvíce u Peršanů u něho mohoucí, v takovéto řeči trval, říkaje: »Pane! neslušno jest,

aby Athenští učinivše už mnoho zlého Peršanům nenesli pokuty za to, co učinili. Než nyní ovšem vykonávej,[5]) co v rukou máš; až však Egypt zhrdlý skrotíš, táhni na Atheny, abys v pověsti byl u lidí dobré a aby každý příště se vystříhal na tvou zemi táhnouti.« Tato jeho řeč vzbuzovala k pomstě;[6]) k této řeči pak přičiňával tento přídavek, že Europa překrásná země a že stromy všeliké vydává[7]) a úrodností vyniká a král jediný ze smrtelníkův že hoden jest ji míti.

6. To říkával, an nových věcí žádostiv byl a sám náměstkem Europy býti chtěl. Časem pak překonal a přemluvil Xerxa, aby to učinil; přispěliť mu i jiné věci, jež mu nápomocny byly k přemluvení Xerxa. Vybízeliť jednak poslové z Thessalie od Aleuadů[8]) přišlí krále proti Helladě, všelikou ochotnost mu přislibujíce (tito Aleaudové byli králové Thessalie), jednak z Peisistratoviců ti, kteříž vzhůru přišli do Sus, v týchž řečech trvajíce, v nichž i Aleuadové trvali, a kromě těch i více ještě naň naléhali, majíce u sebe Onomakrita,[9]) muže athenského, věštce a pořadatele věšteb Musaiových. Přišliť do Sus zrušivše dříve nepřátelství; nebo Onomakritos vypovězen byl od Hipparcha, syna Peisistratova, z Athen, postižen byv od Lasa Hermionského, an vkládal v Musaiovy básně věštbu, že ostrovy k Lemnu příležící zahlazeny budou mořem; pročež vypověděl jej Hipparchos, ač dříve s ním co nejvíce obcoval. Tehdáž pak, když odebrav se s nimi do Sus před tvář královu přišel a Peisistratovici o něm velebná slova mluvili, hlásal věšteb; bylo-li v nich co barbarovi pohromu přinášejícího, z toho neřekl ničeho, nýbrž co bylo nejpříhodnější, to vybíraje mu hlásal, kterak usouzeno, aby přes Hellespont most byl položen od muže perského, a o tažení mu vykládaje. Tento tedy věštby pronášeje naléhal na krále a taktéž Peisistratovici a Aleuadové smýšlení své projevujíce.

7. Když byl přemluven Xerxes, aby táhl na Helladu, tu druhého roku po smrti Dareiově nejprvé

tažení učiní na odpadlce. Tyto pokořiv a veškeren Egypt mnohem otročtější učiniv než za Dareia byl, svěří jej Achaimenovi, bratru svému, synu Dareia. Achaimena pak spravujícího Egypt za nějaký čas po tom usmrtil Inaros, syn Psammetichův, muž libycký.[11])

8. Xerxes pak po pokoření Egypta, když hodlal tažení na Atheny podniknouti, povolal shromáždění nejznamenitějších Peršanů, aby mínění jejich vyzvěděl a sám uprostřed všech vůli svou ohlásil. Když se byli sešli, pravil Xerxes toto: »Muži Peršané! nezavedu já první mezi vámi toho obyčeje,[12]) nýbrž zděděv jej přidržím se ho. Nebo jakž já se dovídám od lidí starších, nikdy posud nedali jsme sobě pokoje, co jsme převzali vládu tuto od Medův, když Kyros potřel Astyaga; nýbrž bůh to tak řídí a nám samým mnohé věci podnikajícím na dobré vše vychází. Které národy Kyros a Kambyses a otec můj Dareios podrobili a k říši připojili, dobře vědoucím netřeba vám povídati. Já pak když jsem zdědil stolec tento, přemýšlel jsem o tom, abych nezůstal za těmi, kteříž dříve v této hodnosti byli a abych ne menší moci Peršanům přičinil; i shledávám přemýšleje, jednak že slávy nám přibude a země ne menší[13]) aniž špatnější té, kterouž nyní máme, nýbrž všeplodnější, jednak že pomsty a zadostučinění se nám dostane. Pročež jsem vás nyní já svolal, abych, co míním činiti, s vámi sdělil. Hodlámť, položiv most přes Hellespont, s vojskem táhnouti skrz Europu na Helladu, abych se pomstil nad Athenskými za to, což učinili Peršanům a otci mému. Viděli jste ovšem i Dareia chystati se k tažení na tyto muže. Než on mrtev jest a nebylo mu lze se pomstiti; já pak i za něho i za ostatní Peršany neustanu dříve, než dobudu Athen a je zažhu, ježto oni (Athenští) mně a otci mému bezpráví činiti začali. Nejprvé do Sard přišedše s Aristagorem Miletským, otrokem naším, zažehli háje a svatyně; po druhé co nám učinili, vstoupivším do jejich země tehdáž, když Datis a Artafrenes vojevodili, to víte asi všichni. Proto tedy od-

hodlán jsem na ně táhnouti, a výhody v tom takovéto shledávám uvažováním. Jestliže tyto a těchto sousedy pokoříme, kteříž v kraji Pelopa Frygického[14]) obývají, zemi perskou učiníme obloze Zeusově soumeznou.[15]) Nebo žádné země věru nebude pak slunce zříti, kteráž by s naší soumezovala, nýbrž veškery země já s vaší zemí v jednu říši spojím, celou projďa Europu. Nebo dovídám se, že takto věc se má: ani města lidského že žádného ani národa na světě nezbývá, jenž by s námi v boj vejíti mohl, když ti, jež jsem jmenoval, potřeni budou. Tak i vinníci naši nositi budou jho otrocké i nevinní.

Vy však byste mně toto činíce se zavděčili. Až vám oznámím dobu, kdy přijíti máte, jednomu každému z vás příslušno bude, abyste ochotně přibyli. Kdož pak vojsko maje nejkrásněji připravené přijde, dám mu dary, kteréž za nejdražší se pokládají u nás.

Činiti tedy takto jest vám to; abych však nezdál se vám o své vůli jednati, předkládám tu věc vůbec, káže, aby, kdož by z vás chtěl, mínění své projevil.« To praviv umlkl.

9. Po něm pravil Mardonios: »O pane! nejsi toliko nad bývalé Peršany lepší, nýbrž i nad budoucí, jenž jsi i ostatních věcí řečí svou nejlépe a nejspravedlivěji dostihl i také že Ionův[16]) v Europě usazených nenecháš nám se posmívati, ježto jim to nesluší. Nebo věru hrozná věc by to byla, nepomstíme-li se nad Helleny, kteří bezpráví páchati začali, když Saky a Indy a Aithiopy a Assyřany a jiné národy mnohé a veliké pokořivše za otroky máme, kteří Peršanům ničím neublížili, nýbrž toliko abychom nové moci sobě přičinili. Čeho bychom se báli? kterakého shromáždění množství? kteraké moci peněz? víměť, že jejich bojování, víměť i že moc jejich slabá jest; máme také jejich soukmenovce v porobě, totiž ty, kteříž v naší říši obývající Ionové a Aiolové a Doriové slovou. Pokusilť jsem se i také já sám už táhnouti na tyto

lidí, k rozkazu otce tvého; i ač jsem až k Makedonii přitrhl a málo mi zbývalo, abych do samých Athen vtrhl, nikdo se mně vstříc nepostavil k boji. A předce obyčej mají Hellenové, jakž slýchám, nejnerozvážlivěji války mezi sebou zdvíhati pro nerozum a nejapnost svou. Nebo když sobě válku ohlásí, vyhledají si nejkrásnější místo a nejrovnější, a tam jdouce bojují tak, že s velkou pohromou vítězové odcházejí; o přemožených pak vůbec ani nemluvím; neboť ti docela na záhubu přicházejí. Oni by měli, jsouce jednojazyční, prostřednictvím hlasatelů a vyslanců porovnávati své soupeře a čímkoliv raději než bitvami; kdyby pak ovšem potřebí bylo válčiti jedněm proti druhým, vyhledávati by měli místa, kdež by obě strany nejvíce byly nepřemožitelny a tu by měli o sebe se pokoušeti. Způsobu tedy neužitečného užívajíce[17]) Hellenové, ač jsem až k Makedonii přitrhl, nepřišli ani k tomu, aby na boj pomyslili. Tobě pak kdož, ó králi, se odhodlá vstříc se postaviti válku přinášeje, vedoucímu i vojsko veškero z Asie i loďstvo veškero? Jakž já soudím, nedospívá k takové odvaze moc Hellenův; kdybych však já předce se sklamal v mínění svém a oni povzbuzeni nerozvážlivostí v boj s námi vešli, poznali by, že jsme všech lidí nejlepší u věcech válečných. — Ničehož tedy nenechejme bez pokusení; nebo samo sebou nic, nýbrž pokusem vše lidem rádo přicházívá.«

10. Mardonios potud uvděčiv[18]) Xerxův úmysl umlkl; když pak druzí Peršané v mlčení trvali a si netroufali mínění pronésti protivného předloženému, pravil Artabanos, syn Hystaspův, jsa strýc Xerxův a na to právě spoléhaje toto: »O králi! Neprojeví-li se mínění protivná sobě, nelze lepšího voliti a vyvoliti, nýbrž nutné projeveného užiti; projeví-li se však, lze, jakož i zlato nesmíšené samo o sobě nerozeznáváme, však když je o zkušovnický kámen otřeme zároveň s jiným zlatem,[19]) ovšem rozeznáváme lepší. Já jsem

i otci tvému, bratru svému, Dareiovi říkal,*) aby netáhl na Skythy, lidi to nikde na světě města nemající;**) on však doufaje, že Skythy kočovnické sobě podrobí, nebyl mne poslušen a učiniv tažení přišel nazpět mnohé a statečné muže vojska svého ztrativ. Ty pak, ó králi, hodláš na lidi táhnouti ještě mnohem statečnější, než jsou Skythové, jižto i na moři i na zemi nejvýtečnější prý jsou. Jaké v tom nebezpečenství jest, mně slušno, abych naznačil. Pravíš, že polože most přes Hellespont povedeš vojsko Europou na Helladu. Nuže dejme tomu, že se ti přihodí poraženu býti aneb na zemi aneb na moři aneb obako; vždyť jsou prý muži ti stateční, a lze se toho i domysliti, když vojsko tak veliké, s Datiem a Artafrenem do kraje attického přišlé, samojediní Athenští zmařili. Než ať se jim to nezdaří obako; však jestliže udeří na loďstvo a zvítězivše v mořské bitvě v Hellespont vplují a pak most zruší, toť, ó králi, bude děsné. Já z nižádné vlastní moudrosti sám od sebe toho se nedovtipuji, nýbrž z toho, jaké neštěstí jednou bez mála by nás bylo zastihlo, když otec tvůj spojiv bosporos thracký †) a položiv most přes řeku Istros do země Skythův překročil. Tehdáž všeho se chápali Skythové žádajíce od Ionův, jimž byla stráž mostu isterského svěřena, aby most zbořili. A kdyby tehdáž Histiaios, samovládce Miletu, mínění druhých samovládců byl následoval a nebyl se opřel, veta by bylo po Peršanův moci.††) Avšak zajisté i k slyšení hrozné to jest, že na muži jediném veškerá králova moc byla. Ty tedy nechtěj na žádné takové nebezpečenství se vydati, anaž není žádná toho potřeba, nýbrž poslechni mne. Nyní shromáždění toto rozpusť; jindy pak, kdy se ti uvidí, až to sám s sebou rozvážíš, učiň vyhlášení o tom, co se nejlepším tobě bude zdáti. Nebo dobře se poraditi shledávám, že jest člověku největším ziskem;

---

*) Viz IV., 83. **) Viz IV., 46. †) t. j. břehy bosporu mostem. ††) Viz IV., 136. a násl.

nebo byť i nějaká překážka měla se nahoditi, poradil se předce nic méně dobře a přemožena jest jen osudem porada; kdo však neslavně se poradil, byť i štěstí ho následovalo, maně něco našel a nic méně špatně se poradil.

Zříš, vynikající tvory že hromem tepe bůh, aniž dopouští jim se honositi, malí však tvorové ho nedráždí; zříš též, že na budovy nejvyšší vždy a na stromy takové metá své střely; nebo rád bůh vše, co vyniká, porušuje.[20]) Tak právě i vojsko valné od malého bývá zničeno asi takovouto nějakou věcí: když bůh závidě jim strach na ně sešle aneb hrom, tuť zahynou způsobem jich nehodným; nebo nedopouští pýchati bůh jinému než sobě.

Přenáhlení-se v jakékoliv věci rodí chyby, z nichž pohromy veliké rády se stávají; v zdržování-se však jsou výhody, a byť se i nezdály hned, však časem lze je najiti.

Tobě tedy toto, ó králi, radím; ty pak, o synu Gobryův, přestaň mluviti slova utrhačná o Hellenech, ježto nezasluhují špatné pověsti. Nebo Hellenům utrhaje povzbuzuješ krále, aby sám polem táhl; na to právě zdáš se mi všelikou píli nakládati. Kéž pak se tak nestane! Nebo utrhání jest nejhorší věc; jsouť při tom dva, kteří křivdí a jeden, jemuž se křivdí. Nebo ten kdo utrhá, křivdí, že nepřítomného obviňuje, druhý pak křivdí, že se dává přemluviti dříve než podstatně věc poznal: tomu pak, jenž řeči není přítomen, tím se křivdí, že utrháno mu od jednoho, a od druhého že pokládán jest za špatného.

Než nutno-li věru do konce na tyto muže táhnouti, nuže, král sám ve vlasti Peršanův zůstaniž, my pak obadva v základ dejme děti své a táhni ty sám polem vybrav si muže, které chceš a vzav vojsko, jakéhokoli si žádáš. A jestliže věci králi tak vyjdou, jakž ty pravíš, nechať se usmrtí mé děti a s nimi i já; pakli, jakž já předpovídám, tvé děti nechať toto utrpí a s nimi i ty, vrátiš-li se. Nebudeli však se ti chtíti v to se

podvoliti a povedeš-li předce vojsko na Helladu, pravím, že ledakdos z těch, kteří zde doma zůstanou, uslyší, že Mardonios, veliké neštěstí způsobiv Peršanům, od psů a ptáků rozsápán byl[21]) buď někde v zemi Athenských aneb v zemi Lakedaimonských, ne-li už dříve na cestě, poznav, na jaké muže táhnouti krále přemlouváš.«

11. Artabanos toto pravil, Xerxes pak rozhorliv se odvece takto: »Artabane, otce mého bratr jsi; to tě zachrání, aby se ti zasloužené odplaty nadostalo za slova daremná. Avšak tuto hanu na tebe vkládám, an jsi špatný a nestatečný, že nepotáhneš se mnou na Helladu a zde zůstaneš spolu se ženami; já pak i bez tebe, cokoliv jsem řekl, splním a vykonám. Nebo ať nejsem synem Dareia, syna Hystaspa, syna Arsama, syna Ariaramna, syna Teispa, syna Kyra, syna Kambysa, syna Teispa, syna Achaimena,[22]) nepomstím-li se nad Athenskými, dobře věda, že jestliže my budeme pokoj zachovávati, oni předce nebudou, nýbrž pak teprv chutě potáhnou na naši vlast, slušno-li tak souditi z toho, co už učiněno od nich, jižto Sardy zapálili a do Asie vtrhli. Pročež odstoupiti nižádné straně možno není, nýbrž činiti aneb trpěti jest uloženo, aby buď toto vše pod Helleny přišlo aneb ono vše pod Peršany; nebo přehrady nepřátelství není žádné. Krásno tedy, ježto jsme dříve utrpění zakusili, pomstíti se už, abych předce tu věc děsnou*) poznal, již utrpím, táhna na ty muže, kteréž i Pelops frygický, mých předků otrok,[23]) sobě podmanil, tak že až posavad lidé sami i země jejich po jménu podmanitele se nazývají.«

12. To potud se mluvilo; když pak ticho noční nastalo, hnětlo Xerxa mínění Artabanovo; i shledával noci poradu přepouštěje, že nikterak mu není prospěšno, aby táhl na Helladu. Když pak bylo zase

---

*) Naráží ironicky na slova Artabanova v kapitole 10: »Toť ó králi, bude děsné.«

takto se mu vidělo, usnul a tu asi[24]) za noční doby uzřel vidění takovéto, jakž Peršané vypravují: Zdáloť se Xerxovi, že muž veliký a spanilé postavy přistoupiv k němu pravil: »Jinak tedy jsi se rozmyslil, ó Peršane, že nepovedeš vojsko na Helladu, ohlásiv Peršanům, aby pole sbírali? Ani nečiníš dobře rozmysliv se jinak, aniž jest u tebe, jenž by ti toho prominul.[25]) Než jakož jsi za dne činiti si umínil, tou drahou kráčej.«

13. Jakmile ten to dořekl, zdálo se Xerxovi, že odletěl; když pak den zasvitl, nečinil Xerxes o snu tom žádné zmínky, nýbrž svolav Peršany ty, jež i dříve byl shromáždil, pravil jim toto: »Muži Peršané! promiňte mi, že tak brzo úmysl můj se obrátil; nebo nedospěl jsem ještě k dokonalosti úsudku, a ti, kteří mne přemlouvají, abych ono učinil, ani na chvíli ode mne neupouští. Když jsem tedy mínění Artabanovo zaslechl, hned mladost[26]) má překypěla, tak že urážlivějšími jsem mrštil slovy po muži starším, než slušno jest; teď však srovnav se s ním chci se jeho mínění držeti. Ježto tedy jsem se rozmyslil, že nepotáhnu na Helladu, tiši buďte.«

14. Peršané, jakž to uslyšeli, rádi tomu jsouce kořili se[27]) jemu; když však noc přišla, zase totéž zjevení přistoupivši ku Xerxovi spícímu pravilo: »O synu Dareiův! tak tedy zjevně uprostřed Peršanův tažení jsi se odřekl a mých slov nic nedbáš, jako by ten, od něhož jsi je slyšel, nic nebyl? Věz tedy dobře toto: Nepotáhneš-li hned polem, toto ti z toho vzejde: jakož jsi velikým a mocným se stal v krátké době, tak i ponížen zase brzo budeš.«

15. Xerxes poděšen jsa snem tím vyskočil z lože a vyšle posla k Artabanovi, aby ho zavolal. Když tento přišel, pravil mu Xerxes toto: »Artabane, já jsem tehdáž z počátku neměl rozum, že jsem urážlivá slova tobě řekl za prospěšnou radu; avšak pa nedlouhém čase rozmyslil jsem se, a myslil jsem sobě, že to učiním, cos ty radil. Než nejsem ti s to, abych

to učinil, ač se mi chce. Nebo co jsem se obrátil a jinak rozmyslil, chodí na mne a zjevuje se mi vidění, jež nikterak neschvaluje, abych tak učinil; nyní pak i s hrozbou odešlo. Jestliže tedy bůh to posílá a libo-li mu docela, aby se stalo tažení na Helladu, přijde i tobě totéž zjevení a bude rovněž jako mně přikazovati. Shledávám pak, že by se to takto stalo, kdybys vzal oděv můj veškeren,[28]) v něj se oblékl a pak na můj stolec se posadil a potom v mém loži usnul.«

16. To mu pravil Xerxes; Artabanos pak nechtěje prvního rozkazu jeho poslušen býti, ježto neměl za hodno, aby na královském stolci seděl,[29]) posléze když byl k tomu donucován, učinil, co mu bylo poručeno, praviv tato slova: »Za rovné, ó králi, ode mne uznáno jest rozumným býti i toho, kdo prospěšné věci mluví, chtíti poslouchati. Tebe pak, ač těchto věcí se ti dostalo obou, obcování se špatnými lidmi svádí právě tak, jakož se říká, že moři, nejužitečnějšímu lidem ze všeho, bouřlivá vání větrů řítíce se na ně nedopouštějí přirozené své povahy zachovávati. Mne pak, uslyševšího od tebe hanu, nehnětl tolik zármutek, jako že, když dvě mínění předložena byla Peršanům a jedno zpupnost rozmnožovalo, druhé pak ji krotilo a hlásalo, že zlé jest učiti duši, aby více hleděla vždy míti, než jí dáno jest, — tato mínění když předložena byla, že jsi to zvolil, které tobě samému a Peršanům nebezpečnější jest.

Nyní pak, an jsi k lepšímu mínění se obrátil, ceš, že na tebe, upouštějícího od výpravy na Hellény, přichází zjevení nějakým bohem seslané, zabraňující ti zrušení výpravy. Než není to nic božského, ó synu. Nebo sny po lidech těkající jsou takové, jakož tě já poučím, o mnoho let tebe starší jsa. Těkávajíť nejvíce sny o takových věcech, na něž si člověk za dne myslí; my pak za předešlých dnův s tímto tažením a to hodně jsme měli činiti.

Není-li však předce toto takové, za jaké já to pokládám, nýbrž jest-li v tom něco božského, nuže tys

to vše zahrnuv vyřkl; zjeviť se zajisté i mně, jakož i tobě, přikazujíc. Zjeviti pak se mi má jednostejně, leč mám tvůj oděv leč svůj, jednostejně, leč na tvém loži odpočívám, leč na svém, ač chce-li se mi vůbec zjeviti. Nebo není zajisté tak bláhové, což jest koliv to, co se tobě ve spánku zjevuje, aby myslilo mne vidouc, že ty jsi to, po tvém oděvu soudíc. Jestliže však mne si nebude nic všímati a nebude chtíti se zjeviti, ani budu-li míti svůj oděv, ani budu-li míti tvůj, bude-li však na tebe choditi, to pak hodno jest uvážení; nebo bude-li choditi neustále, řekl bych i sám, že jest to něco božského.[30])

Než jestliže si na tom se ustanovil, aby se tak stalo, a nelze-li toho odvrátiti, nýbrž musím-li už na tvém loži spáti, nuže, až toto ode mne učiněno bude, nechť se i mně zjeví. Až do té doby zachovám nynější mínění.«

17. To pravil Artabanos a doufaje, že dokáže, kterak Xerxes nic mluvil, činil, co mu bylo nařízeno. Oblékl na se oděv Xerxův, seděl na stolci královském, a když potom spal, přišlo k němu spícímu totéž zjevení, kteréž i ku Xerxovi chodilo a postavivši se nad Artabanem, pravilo toto: »Ty tedy jsi onen, jenž Xerxovi zrazuje, aby netáhl na Helladu, jako péči oň maje! Však ani příště ani této chvíle nyní nevyjdeš bez trestu, že zabraňuješ tomu, co se státi má. Xerxa však co musí potkati, bude-li neposlušen, jemu samému jest ohlášeno.«

18. Tak se zdálo Artabanovi, že mu zjevení hrozilo a že žhavým železem oči mu vypáliti hodlalo. I vzkřikna hlasitě vyskočí a přijda ku Xerxovi, když mu zjevení snu vypravuje vypověděl, dí jemu pak toto: »Já jsem, ó králi, jakožto člověk, jenž už mnohou a velikou moc od menší poraženu býti viděl, zabraňoval tobě, abys nepovoloval ve všem stáří svému, věda, že zlé jest po mnohu bažiti, pamětliv jsa vý-

pravy Kyrovy proti Massagetům,*) jak vypadla, pamětliv jsa i Kambysovy výpravy proti Aithiopům**) a účasten byv tažení Dareiova proti Skythům.***) Věda toto měl jsem to domnění, že setrváš-li v pokoji, blahoslaven budeš od všech lidí. Než poněvadž božské jakési ponuknutí se děje a Helleny, jak se zdá, záhuba jakási od bohů seslaná zachvátiti má, obracím se i já sám a měním domnění své; ty však oznam Peršanům, co bůh posílá, a kaž jim, aby se toho drželi, co od tebe nejprvé ohlášeno bylo o přípravě; i čiň sobě tak, aby, an bůh ti to ukládá, tebou nic nescházelo.« Po těch slovech, povzbuzeni jsouce viděním, jakmile den nastal, Xerxes to s Peršany sdělil, Artabanos pak, jenž dříve samojediný veřejně odrazoval, tehdáž veřejně k tomu radil.

19. Xerxovi pak, když se strojil táhnouti, zjevilo se po tom třetí vidění ve snách, jež magové uslyševše o něm v ten rozum vyložili, že se vztahuje k celé zemi a že otročiti budou jemu všichni lidé. Vidění pak bylo toto: Zdálo se Xerxovi, že ověnčen byl ratolestí olivy a že z té olivy větve přes veškeru zemi se rozložily, pak že zmizel věnec, jenž na hlavě byl. Když to magové tak vyložili, z Peršanů shromážděných hned jeden každý v svůj kraj odešel a všelikou horlivost jevil o rozkaz, chtěje jeden každý sám ustanovených darů dostati; Xerxes pak shromažďoval vojsko tím způsobem, že prohledával každý kraj pevniny.

Porovnání výpravy Xerxovy s jinými (20. 21.); prokopání hory Athos (22.—24.); opatření zásob (25.); vojsko Xerxovo táhne z Kritall do Sard (26.—31.); poslání hlasatelů do Hellady (32.). Bouře rozkotala mosty přes Hellespont položené; potrestání Hellespontu (33.—35.); vystavení nových mostů.

20. Nebo po pokoření Egypta sbíral po čtyry roky úplné vojsko a čeho vojsku třeba; během pátého ro-

---

*) Viz I., 214. **) Viz III., 25. ***) Viz knihu čtvrtou.

ku*) pak táhl s velikým množstvím vojska. Nebo ze všech výprav, o nichž my víme, daleko největší tato byla, tak že ani Dareiova výprava na Skythy proti této nic není, ani skythská (když Skythové stíhajíce Kimmerické do medské země vpadše téměř veškeru hoření Asii si podrobili a v držení měli, začež později Dareios nad nimi chtěl se pomstiti,**) ani podle pověsti výprava Atreiovců do Ilia, ani Mysův a Teukrův, kteráž se před válkou troiskou stala, když oni přešedše do Europy přes Bosporos Thraky veškery si podrobili a k ionskému moři sestoupili a na jih až k řece Peneiu přitáhli.[31])

21. Tyto všechny výpravy a jiné, kteréž se kromě těchto staly, této jedné nejsou rovny. Nebo kterého národa z Asie nevyvedl na Helladu Xerxes? která voda, z níž pili, neustala kromě velikých řek? Jedni poskytovali lodi, druzí byli v pěchotu vřaděni, jiným bylo uloženo jízdy poskytnouti, jiným lodi k přepravení koní a spolu táhnouti, jiným dlouhých lodí k stavení mostů, jiným potravy a lodí.

22. Ježto pak ti, kteří poprvé Athos oplavili, úraz vzali,*) činil už asi o tři roky před tím přípravy proti Athosu. V Elaiuntu na Chersonesu na stanovišti stála trojveslí, odtud pak vycházejíce kopali pod biči[32]) všelicí z vojska; přicházeli však střídajíce se; také kopali i ti, kteříž kolem Athosu obývali. Bubares pak, syn Megabazův a Artachaies, syn Artaiův, mužové perští, byli představeni dílu tomu. Athos jest hora veliká a znamenitá, v moře vybíhající, od lidí obydlená. Kde pak skonává v pevninu hora, má podobu poloostrova a činí úžinu asi dvanácti honů. Zde jest rovina a pahorky nevelíké od moře Akanthských k moři naproti Toroně ležícímu.[33]) Na této úžině, v níž skonává Athos, založena jest Sane, město hellenské. Města pak vně Sany a vnitř Athosu založená, jež

*) Na jaře r. 480. **) Viz I., 103. a IV., 1. 11.
*) Viz VI., 44.

tehdáž Peršan z pevninných ostrovskými učiniti si umínil, jsou tato: Dion, Olofyxos, Akrothoon, Thyssos Kleony.[34]) Tato jsou města na Athosu založená.

23. Kopáno pak takto. Rozdělivše barbaři místo mezi sebou podle národů, a vyznamenavše rovnou čáru vedlé města Samy, když byl průkop už hluboký, jedni kteříž nejdoleji stáli, kopali, jiní pak podávali hlínu vykopanou jiným nad nimi na sohodech stojícím, tito pak přijímajíce ji opět jiným, až přišla k nejhořejším; tito ji vynášeli a vyhazovali. Druhým však kromě Foiniků stěny průkopu sesypávajíce se dvojnásobnou práci činily; nebo ježto šířku nahoře i dole jednostejnou dělali, musilo se jim to tak přihoditi. Foinikové však umělost i v jiných věcech jeví i také v oné. Nebo dostavše části, kteráž jim připadla, kopali dělajíce průkop nahoře dvakrát širší, než se dole státi měl a když dílo pokračovalo, zúžovali průkop; když pak dílo až dolů pokročilo, byla šířka tatáž, jakou druzí měli. Jestiť pak tam louka, na níž bylo pro ně tržiště a místo k prodávání; žita pak jim mletého přicházelo mnoho z Asie.

24. Jakž já na mysli přemítaje shledávám, z hrdosti kázal Xerxes horu prokopati, chtěje moc svou objeviti a památku zůstaviti; nebo, ačkoliv bylo takměř bez namáhání lodi přes úžinu převléci, kázal průplav mořský vykopati takové šířky, aby dvě trojveslí zároveň vesly hnána jsouce vedlé sebe plouti mohla.[35]) Týmž lidem, jimž kopání průplavu uloženo bylo, bylo i uloženo, aby břehy řeky Strymonu mostem spojili.

25. To tedy činil Xerxes tak; chystal pak též na mosty lána z byblu a bílého lenu, uloživ zhotovení jejich Foinikům a Egypťanům, i potravu shromažďoval, aby nepřišel hlad na vojsko a soumary, jež do Hellady hnal. Vyptav se kázal špiži dovážeti na místa, kteráž by nejvhodnější byla, jinou jinam, na lodích nákladních a převozných odevšad z Asie. Nejvíce špíže vozilo se na tak zvané Bílé pobřeží v Thrakii, jiní pak vozili do Tyrodizy, města Perintských, jiní

do Dorisku, jiní do Eiona při řece Strymonu, jiní do Makedonie, jakž bylo jedněm každým nařízeno.[36])

26. Když tito uloženou práci vykonávali, mezi tím zemské vojsko veškero shlukši se s Xerxem táhlo do Sard, vyšedši z Kritall, města v Kappadokii; nebo rozkázáno bylo, aby zde se shluklo veškero vojsko, kteréž po suše s Xerxem mělo táhnouti. Kdo z náměstkův vojsko nejkrásněji upravené přivedl a darů od krále ustanovených dostal, nemohu říci; nebo nevím ani, zdali o to v závod se dali. Když pak překročivše řeku Halys ve Frygii se octli, přišli táhnouce skrz ni do Kelain, kdež se prameny řeky Maiandru prýští a jiné řeky nemenší, než Maiandros jest, kteráž má jméno Katarrektes a na samém náměstí Kelain vznikajíc do Maiandru vpadá; zde jest i kůže Silena Marsya v městě pověšena, kterouž, jak Frygové vypravují, Apollon mu sedřel a pověsil.[37])

27. V tomto městě čekal Pythios, syn Atyův, muž lydský a pohostil vojsko královo veškero hostinou převelikou i samého Xerxa, a nabízel se chtěje peněz k válce poskytnouti. Když pak Pythios peníze nabízel, tázal se Xerxes přítomných Peršanů, kdo by byl tento Pythios a jaké jmění by měl, že toto nabízí. Tito pak pravili: »Ó králi! to jest ten muž, jenž tvého otce Dareia obdaroval platanou zlatou a révou; tento i nyní prvý jest bohatstvím všech lidí, jež známo po tobě.«

28. Podiviv se posledním slovům tázal se Xerxes opět Pythia sám, mnoho-li jmění má. Tento pak pravil: »Ó králi! nebudu tebe tajiti aniž předstírati, že neznám jmění svého, nýbrž znaje je pravdivě ti povím. Nebo jakmile jsem se dověděl, že sestupuješ k moři hellenskému,*) tehdy jsem chtěje tobě peněz na válku poskytnouti je přepočtl, i shledal jsem počítaje, že mám stříbra dva tisíce talentů, zlata pak čtyry sta myriad dukátů Dareiovských bez sedmi tisícův.[38]) A

---

*) T. j. k moři aigajskému.

to sobě já daruji, já pak sám z otroků a ze statků dostatečné mám živobytí.«

29. To pravil tento; Xerxes pak zaradovav se z těchto slov vece: »Příteli lydský! já jsem, co jsem vykročil z Persidy, s nižádným mužem se nesetkal až potud, jenž by byl chtěl hostinné dary předložiti vojsku mému, ani s žádným, jenž by předstoupiv před tvář mou, chtěl ze své vůle na válku mně penězi přispěti, mimo tebe. Ty pak i pohostil jsi velkolepě vojsko mé i peněžitý příspěvek veliký nabízíš. Pročež tobě já za to darem toto dávám: hostem svým tebe činím a ta čtyry sta myriad dukátů tobě doplním dada ti ze svého těch sedm tisíců, aby ti nescházelo k těm čtyrem stům myriad sedm tisíců, nýbrž abys měl okrouhlý počet mnou doplněný.[39]) Mějž pak sám, čehož jsi sám dobyl, a uměj vždy takovým býti; nebo budeš-li tak jednati, ani v této době, ani příště nebudeš toho pykati.«

30. To pověděv a splniv táhl pořád ku předu; přišel minuv město Frygův, jež Anaua slove, a jezero, z něhož se soli dobývá, do Koloss, velikého města Frygie, kdež řeka Lykos[40]) v rozsedlinu země vpadajíc se ztrácí; pak asi takměř po pěti honech zase se objevuje a vpadá též do Maiandru. Z Koloss pak vytáhlo vojsko k hranicím Frygův a Lydův a přišlo do města Kydrar,[41]) kdež sloup zaražený, jenž od Kroisa postaven jest, písmem oznamuje hranice.

31. Když pak z Frygie vnikl do Lydie, dělí se cesty; jedna vede v levo do Karie, druhá v pravo do Sard, kterouž kdo jde, nutno mu na prosto řeku Maiandros překročiti a podle města Kallatebu jíti, kdež řemeslníci med z tamaryšku a pšenice dělají.[42]) Touto cestou Xerxes se ubíraje našel platanu, již pro krásu obdarovav zlatým šperkem a nemroucímu muži k opatrování odevzdav[43]) druhého dne do města Lydův přišel.

32. Přišed pak do Sard vyslal nejprvé hlasatele do Hellady, aby žádali země a vody a králi oběd připrojiti kázali. Toliko do Athen a do Lakedaimona

neposlat země žádat,*) jinam však všudy. Poslalť za touto příčinou pro zemi a vodu; kteří dříve nedali Dareiovi poslavšímu, ti myslil že teď dojista ze strachu dají; chtěje tedy právě toto jistě vyzvěděti, poslal tam

33. Potom se chystal, aby do Abydu táhl. Mezi tím pak kladl se most přes Hellespont z Asie do Europy. Jestiť v Chersonesu při Hellespontu ležícím mezi městem Sestem a Madytem drsnaté okřídlí do moře vybíhající, proti Abydu.[44]) Zde o nedlouhou dobu později za velitelství Xantippa, syna Arifronova, Athenští Artaykta, muže perského, náměstka Sestu zajavše živého na dřevo hřeby přibili; tento i do chrámu Protesilaova v Elaiuntu ženy si dávaje přiváděti páchal věci bezbožné.**)

34. Směrem k tomuto okřídlí tedy počínajíce od Abydu kladli most ti, jimž to bylo uloženo, jeden z bílého lenu***) Foinikové, druhý byblový Egypťané. Jest však z Abydu na protější břeh sedm honů.[45]) Než když už most spojen byl, přišla bouře veliká a roztloukla i rozptýlila celé to dílo.

35. Když se toho Xerxes dověděl, velice jsa rozhněván, kázal tři sta ran Hellespontu bičem dáti a sudu okovů v moře spustiti; ba slyšel jsem též, že i znamenatele spolu s těmito vyslal, aby Hellespon znamenali.[46]) Než zajisté kázal, aby mrskajíce Hellespont barbarská a zpupná slova pronášeli: »Ó hořká vodo! pán tobě tento ukládá trest, že jsi mu ublížila žádného ublížení od něho nezkusivši. A král Xerxes překročí tebe, chtěj ty nebo ne; tobě pak ovšem právem nikdo z lidí neobětuje, anaž jsi kalná a slaná řeka.«[47]) Moře tedy kázal tímto potrestati, těm pak, kteří spojení Hellespontu představeni byli, hlavy stíti.

36. I učinili tak, jimž nelahodný tento úřad svěřen byl; mosty pak jiní stavitelé spojovali; i spojovali je

---

*) Příčina toho vyložena v kap. 133. **) Obšírnější vypravování o bezbožnosti a trestu Artaykta viz IX, 116. a d. ***) Nápadná to brachylogie; chceť Her. říci: »K spětí jednoho mostu užíváno provazů z bílého lenu, k spětí druhého mostu provazů byblových.

takto: Padesátivesli a trojveslí vedle sebe sestavili, pod most k pohostinnému moři hledící tři sta šedesát lodí, pod druhý tři sta čtrnáct lodí, se strany Pontu šikmo je stavíce, se strany Hellespontu pak po proudu, aby udržoval lana v natažení. Sestavivše je spustili veliké kotvy, u jednoho mostu se strany Pontu za příčinou větrů zevně vanoucích, u druhého mostu k západu a aigajskému moři za příčinou západního a jižního větru. K proplavení pak zůstavili mezery mezi padesátiveslími a trojveslími na třech místech, aby i do Pontu mohli plouti po úzkých loďkách, kdož by chtěli, i z Pontu ven. To učinivše napiali lána z břehu točíce hřídeli; i nevynaložili zase obojích lan zvláště, nýbrž na každý most rozdělili dvě lána z bílého lenu a čtyry byblová. Tloušťka byla tatáž i krása; přirozeně však byla lněná lána těžší, nebo loket těchto vážil talent. Když pak byl most spojen, nařezali klády dřevěné a učinivše je rovnými mostu vzšíří, po pořádku je kladli na lána napiatá a položivše je vedle sebe srubovali je zase nahoře. Vykonavše pak to, nanesli na to prken a položivše i prkna tato do pořádku, nanesli hlíny, a stlačivše tu hlínu táhli ohradu s jedné i s druhé strany, aby soumarové a koně neviděli s hůry moře a se nelekali.[48])

Xerxes táhne ze Sard k Abydu; zatmění slunce (37.); Xerxes tresce Pythia (38. 39.); pořádek na pochodu (40. 41.); směr pochodu (42. 43.); přehlidka vojska a závod lodí (44.); rozmluva s Artabanem (45.—52.); Xerxova řeč k Peršanům (53.); přechod přes Hellespont (54.—56.); zjevení dvou znamení (57.).

37. Když byla práce mostská dokonána a prokopání Athosu a když byly hotovy hráze po krajích průplavu, kteréž za příčinou přítoku mořského vzdělány byly, aby ústí průplavu pískem se nezanesla, a když úplné dodělání průplavu zvěstováno, tehdy vojsko přezimovavši začátkem jara v úplné hotovosti ze Sard se hnulo, aby k Abydu táhlo. Když pak se hnulo, tehdy slunce zmizevši ze sídla svého na nebi neviditelné bylo, ač nebylo nebe zamračeno, nýbrž úplně jasné, i stala se

ze dne noc.[49]) Uzřev a seznav to Xerxes, zastavil se nad tím a tázal se magův, co by měl zjev ten znamenati. Tito pak pravili, že Hellenům předoznamuje bůh zmizení měst, říkouce, že slunce je předoznámce Hellenův, měsíc pak jejich.[50]) Uslyšev to Xerxes a rád jsa tomu velice konal tažení.

38. Když pak vojsko vyváděl, Pythios Lyďan, zděsiv se toho zjevu nebeského a povzbuzen jsa dary[51]) šel ku Xerxovi a pravil toto: »Ó pane! vyžádati bych si chtěl od tebe něco, k čemuž tobě snadno jest mi dopomoci, — mně však, stane-li se mi to, veliké váhy jest.« Xerxes mysle, že čehokoliv spíše bude žádati než čeho žádal, pravil, že mu učiní po vůli, i kázal mu, aby řekl, čeho by si přál. On pak jakmile to uslyšel, pravil mysli nabyv toto: »Ó pane! mámť pět synů a jim jest všem s sebou táhnouti na Helladu. Ty pak, ó králi, nade mnou, jenž v takovém stáří jsem, ustrna se, jednoho ze synů mých sprosť vojenství a sice nejstaršího, aby i mne i jmění opatroval. Ostatní pak čtyři veď s sebou a vykonav, co hodláš, vrať se nazpět.«

39. I rozjitřil se velice Xerxes a odpoví mu takto: »Ó špatný člověče, ty jsi se opovážil, ježto já sám táhnu na Helladu a vedu i syny své i bratry i příbuzné i přátele, zmíniti se o svém synu, jsa mým otrokem, jemuž by slušelo s celým domem i s ženou samou mne následovati? Věz tedy toto dobře, že v uších lidí přebývá duch, jenž hodná slova uslyšev rozkoší naplňuje tělo, opak toho však uslyšev se bouří. Tehdáž tedy, když jsi hodné věci vykonav, též k takovým se nabízel, nemůžeš se honositi, že jsi dobrodiními krále překonal; když pak jsi k nestoudnosti se obrátil, slušného trestu sice nedojdeš, avšak menšího, než slušno jest; nebo tebe a to čtyři syny chrání hostinnost; toho pak jednoho, jehož se ujímáš nejvíce, život ztratíš za pokutu.« Když byl toto odpověděl, kázal ihned těm, jimž bylo uloženo to vykonávati, aby z Pythiových synů nejstaršího vyhledali, v poly rozťali,

a rozťavše ho, polovice položili jednu v pravo od cesty, druhou v levo, a uprostřed aby kráčelo vojsko.

40. Když byli tito tak učinili, táhlo potom vojsko uprostřed. Nejprvé táhli pakostníci a soumarové, po nich pak vojsko všelikých národů v směsici, nejsouce rozděleni; kde jich pak nad polovici bylo, tam byla mezera zůstavena a nestýkali se tito s králem.[52]) Nebo napřed kráčelo tisíc jezdců, vybraných ze všech, a tito skláněli kopí dolů k zemi; potom deset svatých ořů, kteří nisajští slovou, ozdobených co nejkrásněji. Nisajští[53]) však slovou z této příčiny: Jestiť veliká rovina v zemi medské, kteráž slove nisajská; ty veliké koně tedy plodí tato rovina. Za těmito desíti koni svatý vůz Zeusův*) následoval, jejž táhlo osm bílých koní, a za těmi koni kráčel pěšky vozataj, drže uzdu; nebo nikdo z lidí na tento vůz nevstupuje. Za tímto vozem jel Xerxes sám na voze od nisajských koní taženém; vedlé něho pak stál vozataj, jemuž bylo jméno Patiramfes; byl to syn Otana, muže perského.

41. Tak vytáhl Xerxes ze Sard; přestupoval pak, kdykoli se mu zachtělo, z vozu do kočáru.[54]) Za ním v zápětí kráčeli kopinníci, nejlepší a nejurozenější z Peršanů, tisíc počtem, podlé obyčeje**) kopí držíce, pak zase tisíc jezdcův, vybraných z Peršanův, a po jezdcích deset tisíc mužů***) vybraných z ostatních Peršanů. Tito byli pěší, a z nich mělo tisíc na dřevcích místo ratišť zlaté marhany a obkličovalo kolem ostatní; devět tisíc pak, jsoucích uprostřed oněch, mělo stříbrné marhany. Zlaté marhany měli také ti, kteří k zemi kopí obrácena měli, a zlatá jablka ti, kteří nejblíže Xerxa následovali. Za těmi desíti tisíci pak postaveno bylo deset tisíc jezdců perských; za těmi jezdci pak zanecháno bylo mezery asi dvou honů, a pak ostatní vojsko kráčelo v směsici.

---

*) Zeus = Ahuramazda (Ormuzd.) **) T. j. *vzhůru* naproti tomu drželi ti kopinníci, o nichž Her. v kap. 40. připomíná, kopí dolů k zemi skloněna. ***) Tito sluli *nesmrtelní* (viz kap. 83.).

42. Táhlo pak z Lydie vojsko k řece Kaiku a k zemi mysické, a od Kaiku vyšedši táhlo, majíc horu Kanu v levo, krajem atarnským k městu Karině. Od toho města pak táhlo rovinou thebskou mimo město Atramytteion a pelasgický Antadros; Idu pak vzavši v levo, ubíralo se do země ilické.[55]) A když pod Idou přenocovalo, nejprvé*) hromy a blesky připadaly na ně a dosti znamenitý počet pohubily.

43. Když pak vojsko k Skamandru[56]) přišlo, jenž prvý z řek, co byli ze Sard se hnuli a na cestu se dali, ustal od toku svého a nepostačoval, když z něho vojsko a hovada pila — k této řece tedy když přišel Xerxes, vstoupil na hrad Priamův, touže naň se podívati. Podívav se pak a zvěděv všechny osudy oněch lidí**) obětoval Atheně ilické tisíc krav, magové pak litby bohatýrům lili.[57]) To když byli učinili, přišel v noci strach na tábor; na úsvitě pak táhlo vojsko odtud v levo majíc město Rhoiteion a Ofryneion a Dardanos, kteréž z Abydem hraničí, v pravo pak teukrické Gergithy.[58])

44. Když pak k Abydu se dostali, zachtělo se Xerxovi přehlédnouti veškero vojsko. I byl proň tam na pahorku[59]) schválně vystaven výstupek z bílého kamene (bylť jej Abydští vystavěli, když jim to král dříve rozkázal); tam když si sedl, shlížeje na břeh dolů díval se i na zemské vojsko i na loďstvo a dívajícímu se zachtělo závod lodí viděti. Když pak se stal závod a Foinikové Sidonští vítězi byli, vzradoval se ze závodu a z loďstva.

45. A když viděl veškeren Hellespont lodími pokrytý a lidmi přeplněný veškeren břeh i veškeru rovinu Abydských, tu Xerxes sám sebe blahoslavil, po tom však zaplakal.

46. Znamenav to Artabanos strýc jeho, jenž nejprvé mínění své svobodně na jevo dal radě Xerxovi,

---

*) *Nejprvé* připadaly na ně hromy a blesky; *pak* v noci přišel na ně strach panický (viz kap. 43.). **) T. j. těch lidí, kteříž za války trojské v Troji žili.

aby netáhl na Helladu — tento muž tedy spozorovav, že Xerxes zaplakal, tázal se ho takto: »Ó králi! jak velice od sebe rozdílné věci učinil jsi teď a maličko před tím! nebo blahoslaviv sám sebe pláčeš.« Onen pak vece: »Přišloť mně uvažujícímu poželeti, kterak krátký jest veškeren lidský život, ano z těchto tolika lidí nikoho za sto let na živě nebude.« Onen pak odvece řka: »Jiné věci za živobytí zkoušíme, která jest této žalostnější. Nebo při tak krátkém živobytí nikdo, jsa člověkem, není tak šťasten, ani z těchto ani z jiných lidí, jemuž by nepřišlo na mysl často a ne toliko jednou přání, aby raději mrtev byl nežli žil. Neb nehody připadající a nemoci skormucující činí, že život, ač krátký jest, předce dlouhým býti se zdá. Takto smrt, an život bídný jest, útočištěm nejvítanějším člověku bývá; bůh pak, dada okusiti sladkostí života, v tom závistivým se býti jeví.«[40])

47. Xerxes pak odpověděl řka: »Artabane, o životě lidském, jenž jest takový, jakým ty jej býti líčíš, přestaňme mluviti, aniž zpomínejme na zlé věci, majíce dobré v rukou; rci však mně toto: Kdyby vidění ve snu tak živé nebylo se tobě zjevilo, trval bys na prvotném mínění a zbraňoval bys mi táhnouti na Helladu čili byl bys se obrátil? Nuže toto mi pravdivě pověz.« Onen pak odpověděl řka: »Ó králi, vidění to, jež se ve snu zjevilo, kéž vyjde, jakož si toho oba přejeme; já však ještě posud jsem pln bázně aniž jsem při sobě, i jiné mnohé věci uvažuje i také vida dvě největší věci všech tobě býti nejnepřátelštějšími.«

48. Xerxes pak na to odpověděl takto: »Podivný člověče, kteraké dvě věci pravíš mně býti nejnepřátelštějšími? Zdali tobě zemské vojsko nedostatečným se býti vidí a zdá se ti, že helleanské vojsko bude mnohokrát větší našeho, či že loďstvo naše pozadu zůstane za jejich loďstvem, či oboje toto? Nebo jestliže tobě v této věci nedostatečnou se zdá býti naše moc, mohlo by se jiné vojsko co nejrychleji sebrati.«

49. Onen pak odpověděl řka: »Ó králi, ani tohoto vojska množství nepokládal by nikdo za nedostatečné, kdožkoli by rozum měl, ani tohoto loďstva; a jestliže více sebereš, stanou se ty dvě věci, kteréž mínim, tobě ještě mnohem nepřátelštějšími. Tyto dvě věci pak jsou země a moře. Nebo moře nemá nikde tak velikého přístavu, jakž já soudím, jenž by, zdvihne-li se bouře, přijal toto tvé loďstvo, a dostatečný byl zachrániti tyto lodi. A předce nemá toliko jediného přístavu býti, nýbrž podlé celé pevniny, podlé níž se ubírati budeš. Když tedy není tobě přístavů dostatečných k přijetí lodí, znamenej, že osudy lidmi vládnou a nikoliv lidé osudy. A pověděv tobě o jedné z těch dvou věcí, chci ti teď o druhé pověděti. Země jest tobě nepřátelská tímto: Nebude-li chtíti nic protivného tobě vstříc se postaviti, stane se tobě tím nepřátelštější, čím dále budeš postupovati, vždy k předu znenáhla se ubíraje;[61]) v štěstí pak není lidem nižádného svrchování.[62]) Pravím ti tedy, byť i nic tobě vstříc se nepostavilo, že vzdálenost delší delším časem se stávajíc hlad zplodí.[63]) Člověk pak takto by byl nejlepší, kdyby radě se s sebou bázliv byl uvažuje, vše že ho může postihnouti, v konání pak kdyby byl odhodlaný.«

50. Xerxes odvece takto: »Artabane, právem ty sice vše toto vykládáš; než nestrachuj se všeho aniž vše jednostejně[64]) hned na mysli uvažuj. Nebo kdybys chtěl při každé věci, kteráž se naskytne, vše jednostejně na mysli uvažovati, nevykonal bys nikdy ničeho; a lépe jest raději ničeho se nebáti a polovice toho zlého zakusiti, než všeho napřed se báti a nikdy ničeho nezakusiti. Jestliže pak opíraje se každému návrhu, což jistého jest, neukážeš, musíš chybovati v tom rovněž tak jako ten, kdož by opak toho řekl. To tedy z jednostejna se má; člověk pak kterak by mohl věděti, co jest bezpečné? Myslím, že nikterak. Těm však, kdož chtějí činní býti, obyčejně rádo se dostává výhod; těm pak, kdož vše uvažují, co by se stá i mohlo, a váhají, nechce nic přijíti. Zříš, říše Peršanův k jaké

moci dospěla. Než kdyby ti králové, kteří přede mnou byli, podobné domnění byli měli, jako ty, aneb kdyby nemajíce domnění takového také takové rádce byli měli, neviděl bys nikterak říše tak pokročilé; avšak že se na nebezpečenství vydávali, tím ji tak daleko přivedli; nebo veliké věci velikými nebezpečenstvími chtějí býti získány. My tedy vrovnávajíce se oněm v nejkrásnější době roku táhneme, a podrobivše si veškeru Europu vrátíme se zpět, ani s hladem nepotkavše se nikde ani nic jiného nelibého nezakusivše. Nebo jednak sami hojně potravy s sebou vezouce táhneme, jednak, v kterýchžkoli lidí zemi a národě se octneme, těch obilí budeme míti; vždyť na lidi rolníky táhneme a ne na kočovníky.« I vece Artabanos po těchto slovech: »Ó králi, když nižádné věci obávati se nedopouštíš, nuže přijmi mou radu; nebo nutno jest o mnohých věcech řeč šířiti. Kyros, Kambysův syn, veškeru Ionii mimo Atheny[95]) si podrobil a Peršanům poplatnou učinil. Těchto lidí tedy radím ti abys nižádným způsobem nevedl proti otcům jejich; jsmeť i bez nich s to, abychom nad nepřáteli svítězili. Nebo oni, půjdou-li s námi, musí buď nejnespravedlivějšími se státi, budou-li k zotročení mateřského města přispívati, aneb nejspravedlivějšími, budou-li k osvobození přispívati. Jestliže tedy nejnespravedlivějšími se stanou, žádného zisku velikého nám nepřinesou, pakli nejspravedlivějšími se stanou, budou s to, aby uškodili velice tvému vojsku. V srdce tedy si vštěp, kterak dobře to staré slovo proneseno jest, že zároveň se začátkem není všecken konec na jevě.«

52. Na to odpoví Xerxes: »Artabane, z těch mínění, kteráž jsi na jevo vynesl, mýlíš se v tomto nejvíce, že se Ionův obáváš, aby se nepřevrátili, o nichž přece největší důkaz jest nám to, čehož svědkem i ty sám jsi i druzí, kteří s Dareiem táhli na Skythy, že na nich bylo veškeré perské vojsko aneb zničiti aneb zachrániti; oni pak spravedlivost a věrnost na jevo dali, nelibého však nic. Než mimo to, ježto

v naší zemi zanechali dítek a žen a statků, nelze ani se domýšleti, že by něco nového učinili.[66]) Tak tedy ani toho se neobávej, nýbrž mysli jsa dobré opatruj dům můj a vládu mou; nebo tobě já jedinému ze všech žezlo své odevzdávám.«

53. To praviv a propustiv Artabana do Sus obeslal po druhé Xerxes nejvážnější z Peršanů, a když k němu přibyli, pravil jim toto: »Ó Peršané, shromáždil jsem vás, abych vás za to žádal, abyste hodnými muži byli a nepokáleli činů dříve od Peršanů vykonaných, kteréž jsou veliké a znamenité, nýbrž jeden každý a všichni vesměs horlivost mějme; nebo o dobro všem společné teď jde. Za tou příčinou káži vám, abyste války chápali se tuze; nebo jakž já se dovídám, táhneme na muže statečné, jež když přemůžeme, zajisté nijak jiné vojsko lidské nám vstříc se nepostaví. Nyní pak přejděme pomodlivše se k bohům, kterýmž se perské země dostalo.«[67])

54. Toho dne chystali se k přechodu; druhého pak dne čekali chtíce uzříti slunce vycházející, kadidla všeliká na mostech zapalujíce a myrtovými ratolestmi cestu postýlajíce. Když pak slunce vycházelo, lil Xerxes ze zlaté číše obět v moře a modlil se k slunci, aby ho nižádný takový osud nepotkal, jenž by mu překazil podrobení Europy dříve než by v končinách jejich se octl. Pomodliv se vhodil číši v Hellespont a zlatý krater a perský meč, jemuž akinakes říkají. To však nemohu dojista rozsouditi, zdali slunci to věnuje v moře spustil čili toho litoval, že Hellespont bičovati dal, a za to moře obdaroval.[68])

55. Když to bylo od něho vykonáno, přecházeli po tom jednom mostě, kterýž k Pontu hleděl, pěší a veškero jezdectvo, po tom druhém k aigajskému moři hledícím, soumarové a služebnictvo. Nejprvé kráčelo těch tisíc Peršanův, vesměs ověnčených, po nich pak vojsko všech národů smíšené. Toho dne tedy tito přešli, druhého pak dne nejprvé jezdci a ti, kteříž kopí k zemi obrácená drží; i tito byli ověnčeni; po

nich posvátní ořové a vůz posvátný a na něm Xerxes sám, pak kopinníci a tisíc jezdců, a po nich ostatní vojsko. A zároveň i lodi se přepravovaly na protější břeh. Slyšel jsem však také kdysi, že král poslední všech přešel.

56. Xerxes, když přešel do Europy, díval se na vojsko pod biči*) přecházející; přešlo pak vojsko jeho v sedmi dnech a sedmi nocech, nepřestavši ani chvíli. Tu prý, když Xerxes už Hellespont přešel, řekl muž hellespontský: »Ó Zeuse, proč pak muže perského podobu a místo Zeusa jméno Xerxes na se vzav Helladu chceš převrátiti, veda veškero**) lidstvo? vždyť i bez nich by lze bylo tobě učiniti to.«

57. Když pak všichni přešli, zjevilo se jim na pochod se vydavším znamení veliké, jehož Xerxes nic nedbal, ač se snadně dalo vyložiti; porodilať klisna zajíce. Snadně, pravím, dalo se v ten rozum vyložiti, že měl Xerxes velepyšně a velikolepě na Helladu táhnouti, zpět však o svůj život běže**) na totéž místo se vrátiti. Zjevilo se mu však i jiné znamení, když v Sardech meškal; porodilať mezkyně mezka majícího dvojí hanbu, jednu mužskou, druhou ženskou; hořejší pak byla mužská[70])

Loďstvo pluje k Sarpedonii, vojsko táhne Chersonesem k Dorisku (58.); popsání Dorisku (59.); Xerxes dá vojsko své spočísti (60.). O národech, z nichž bylo zemské vojsko složeno. (61.—80.)

58. Obou těch znamení nic nedbaje táhl k předu, a s ním zemské vojsko. Loďstvo pak vypluvši z Hellespontu ubíralo se podlé břehu opačnou cestu konajíc než zemské vojsko. Nebo loďstvo plulo k západu ubírajíc se k sarpedonskému mysu, kdež mu bylo přikázáno po příchodu čekati; zemské vojsko však táhlo k jitru a východu slunce skrz Chersones, v pravo majíc mohylu Helly, dcery Athamantovy, v levo pak město

---

*) Viz pozn. 32. **) Hyperbole.

Kardii a táhnouc prostředkem města, jež slove Agore. Odtud pak obešedši tak zvaný Černý chobot a překročivši řeku Melas (Černou), kteráž nevystačila vojsku vodou svou nýbrž ustala, tuto řeku tedy překročivši, po níž i ten chobot příjmení má, táhlo k západu, mimo Ainos, město aiolské, a mimo stentorské jezero jdouc, až přišlo do Dorisku.[71])

59. Doriskos pak jest pobřeží a rovina veliká v Thrakii, a skrz ni teče řeka veliká Hebros. Zde byla vystavěna tvrz královská, kteráž právě také Doriskos slove, a byla zde posádka Peršanův položena od Darcia od té doby, když na Skythy táhl. I zdálo se Xerxovi toto místo vhodné býti, aby na něm rozstavil a vypočetl vojsko; a učinil to. Lodi všechny do Dorisku přišlé, správcové lodní k rozkazu Xerxa na břeh k Dorisku příležící vytáhli, na němž Sale, město samothracké, založeno jest a Zone, a jehož konec jest Serrheion, mys na slovo vzatý. Tato krajina za starodávna patřila Kikonům. K tomuto břehu s lodími přistavše vytáhli je ven a dali jim oschnouti. Xerxes pak za tím na rovině Dorisku vojsko přehlížel.[72])

60. Jaké množství jeden každý národ vypravil, nemohu dojista říci; nebo nepovídá se o tom nic u žádných lidí. Veškerého však vojska zemského množství okázalo se býti sto a sedmdesát myriad. Vypočteno to tímto způsobem: svedše na jedno místo myriadu lidí a stěsnavše ji jakž nejvíce mohli, naznamenali vně kolo; naznamenavše pak kolo a propustivše těch deset tisíc vzdělali po tom kole[73]) ohradu, výškou muži po pupek sahající. Tu ohradu učinivše vháněli jiné do vnitř toho kola, až všechny tím způsobem spočítali. Spočítavše pak je rozstavovali je po národech.

61. Ti, kteříž v boj táhli, byli tito:

Peršané, kteří takto byli ustrojeni. Na hlavách měli netuhé klobouky, tak zvané tiary, na těle pak sukně pestré s rukávy, ze železných šupin podobajících se rybím, na stehnech nohavice, místo pavéz pak lehké štíty; pod nimi pak visely touly. Kopí měli krátká,

luky však veliké, a šípy rákosové, k tomu dýky, po pravém boku na pásc visící. Za velitele měli Otana, otce Amestry, ženy Xerxovy. Za starodávna sluli u Hellenů Kefenové, oni však sami říkali sobě Artaiové a taktéž jim říkali sousedé. Když však Perseus, syn Danay a Zeusa, přišel ku Kefeovi, synu Belovu, a jeho dceru Andromedu pojal, narodil se mu syn, jemuž dal jméno Perses; a toho tam zůstavil; nebo Kefeus neměl mužských potomků. Po tomto tedy měli přijmení.[74])

62. *Medové* pak týmž způsobem jsouce ustrojeni táhli; nebo tento kroj jest medský a ne perský. Medové měli za velitele Tigrana Achaimenovice; sluli pak za starodávna u všech Ariové; když však Medeia kolchická z Athen k těmto Ariům přišla, změnili i tito své jméno. Tak vypravují o sobě Medové sami. — *Kissiové* pak byli jinak jako Peršané přistrojeni, leda že místo klobouků nosili mitry. Kissiům velel Anafes, syn Otanův. *Hurkanové* pak byli jako Peršané ustrojeni, a měli za vůdce Megapana, jenž později Babylon spravoval.[75])

63. *Assyršti* pak táhnouce měli na hlavách měděné přílbice a jiné uvité způsobem nějakým barbarským, nesnadným k vylíčení, štíty pak a kopí a dýky měli podobné, jako Egypťané, a k tomu palcáty dřevěné s železnou hlavicí a lněné pancéře. Tito od Hellenů nazýváni byli Syriové, od barbarů pak Assyršti nazýváni jsou. Jim velel Otaspes, syn Artachaiův.[76])

64. *Baktřané* pak táhli majíce na hlavách přikrývky nejvíce medským se podobající, pak domácí luky rákosové a krátká kopí. *Sakové* pak skythští měli na hlavách kyrbasie do špičky jdoucí a vzhůru tažené, oblečeni byli nohavicemi, a měli luky domácí a dýky a k tomu sekery jmenované sagary. Těmto, kteříž vlastně Skythové byli, říkalo se Amyrgičti Sakové; nebo Peršané všechněm Skythům říkají Sakové. Baktřanům a Sakům velel Hystapes, syn Dareia a Atossy, dcery Kyrovy.[77])

65. *Indové* pak oblečeni byli šaty od stromů zhotovenými, a měli luky rákosové a šípy rákosové, k nimž

přiděláno bylo železo. Tak byli Indové ustrojeni, a podřízeni byli při tom tažení Farnazathrovi, synu Artabatovu.[78])

66. *Ariové* pak luky byli opatřeni medskými, jinak byli ustrojeni jako Baktřané. Ariům velel Sisamnes, syn Hydarnův. *Parthové* pak a *Chorasmiové a Sogdové* a *Gandariové* a *Dadikové* táhli majíce týž oděv jako Baktřané. Těmto pak veleli tito, Parthům a Chorasmiům Artabazos, syn Farnakův, Sogdům Azanes, syn Artaiův, Gandariům a Dadikům Artybios, syn Artabanův.[79])

67. *Kaspiové* pak táhli oděni jsouce kožichy a luky domácí rákosové majíce a akinaky. Tak byli tito ustrojeni a za vůdce měli Ariomarda, bratra Artybiova. *Sarangové* pak roucha barevná majíce vynikali, škorně pak měli až po kolena sahající a luky a oštěpy medské. Sarangům velel Ferendates, syn Megabazův. *Paktyové* pak nosili kožichy a měli luky domácí a dýky; za vůdce měli Artaynta, syna Ithamitrova.[80])

68. *Utiové* pak a *Mykové* a *Parikaniové* ustrojeni byli jako Paktyové. Jim veleli tito, Utiům a Mykům Arsamenes, syn Dareiův, Parikaniům pak Siromitres, syn Oiobazův.[81])

69. *Arabové* pak měli pláště podkasané a luky opakopiaté, dlouhé, na pravé straně. *Aithiopové* pak pardalovými a lvími kožemi byli oděni a luky měli z palmových těpin zhotovené, dlouhé, ne kratší čtyřloketních, a k tomu rákosové šípy malé, na nichž místo železa byl zaostřený kámen, jímž i pečeti vyrývají; nad to měli kopí, k nimž přidělán byl roh dorkaly (gazely) zaostřený na způsob hrotu; také měli kyje s hlavicí. Polovice těla svého natírali sádrou jdouce v bitvu, druhou polovici pak rudkou. Arabům a Aithiopům nad Egyptem*) obývajícím vévodil Arsames, syn Dareia a Artystony, dcery Kyrovy, kterouž že si nejvíce ze svých

*) T. j. výše Egypta, tedy na *jih* od Egypta. Srovn. II., 29. III., 17.

žen oblíbil Dareios, dal si podobiznu její zlatou kovanou udělati.[82])

70. Aithiopům tedy nad Egyptem obývajícím a Arabům velel Arsames. Ti *Aithiopové* však, kteří k východu slunce obývají (nebo dvojí Aithiopové táhli v boj), byli přivtěleni Indům nelišíce se podobou nic od druhých, než toliko řečí a vlasy; nebo Aithiopové od slunce východu jsou rovných vlasů, ti druzí pak z Libye mají ze všech lidí nejkudrnatější vlasy. Tito Aithiopové z Asie byli přistrojeni nejvíce jako Indové, na hlavách však měli čelní kůže koňské i s ušima i s hřívou; a místo chocholu hříva jim postačovala, uši koní pak měli přímo vztyčené; za záštitu pak místo pavéz užívali koží jeřábův.[83])

71. *Libyové* pak táhli majíce oděv kožený a užívajíce cilníků z předu opálených. Za velitele pak měli Massaga, syna Oarizova.[84])

72. *Paflagonové* pak táhli na hlavách majíce přílbice pletené, štíty pak malé, kopí ne veliká, a k tomu cilníky a dýky, na nohou pak měli škorně domácí, do polovice holení sahající. *Ligyové* pak a *Matienové* a *Mariandynové* a *Syriové* táhli majíce týž oděv, jako Paflagonové; tito Syriové od Peršanů Kappadokové jsou nazýváni. Paflagonům a Matienům velel Dotos, syn Megasidrův, Mariandynům pak a Ligyům a Syriům Gobryes, syn Dareia a Artystony.[85])

73. *Frygové* pak měli úpravu nejvíce se podobající paflagonské, málo se v tom od nich lišíce. Frygové, jak Makedonové vypravují, sluli Brigové po tu dobu, pokud Europané jsouce sousedé Makedonův byli; překročivše však do Asie, zároveň se zemí změnili i jméno v název Frygův. *Armenští* pak byli jako Frygové přistrojeni, jsouce Frygův osadníci. Těmto obojím velel Artochmes, jenž Dareiovu dceru za ženu měl.[86])

74. *Lydové* pak měli zbraň nejvíce hellenské se podobající. Lydové sluli za starodávna Meionové, pak dostali po Lydovi, synu Atyovu, přijmení, změnivše jméno své. *Mysové* pak měli na hlavách domácí pří-

lbice, štíty malé, a cilníků užívali z předu opálených. Tito jsou osadníci Lydův a po hoře Ulympu (Olympu) slovou Ulympští. Lydům a Mysům velel Artafrenes, syn Artafrena, jenž do Marathonu vtrhl s Datiem.[87])

75. *Thrakové**) pak táhli majíce na hlavách liščiny, na těle sukně, na vrchu pak pestré pláště, na nohou a holeních škorně z jelení kůže, k tomu cilníky a štítky (terče) a dýky malé. Tito přešedše do Asie nazváni jsou Bithynové, dříve pak sluli, jakž sami povídají, Strymonští, ježto u řeky Strymonu obývali: vypuzeny se býti praví z vlastí od Teukrův a Mysův. Thrakům asiatským velel Bagasakes, syn Artabanův.[88])

76. Pak táhli . . . . tito měli malé štíty z hovězích koží nestrojených a každý po dvou cilnících lykických, na hlavách měděné přílbice; na přílbicích pak byly volské uši a rohy z mědi, a byly na nich též chocholy; holeně pak měli nachovými látkami ovity. U těchto lidí jest věštírna Areova.[89])

77. *Kabelcové* pak meionští, nazývaní též Lasoniové, měli týž stroj jako Kilikové; jejž, až k oddělení Kilikův přijdu, tendáž naznačím**). *Milyové* pak kopí krátká měli a šaty sponkami spiaté; někteří z nich pak měli lykické luky a na hlavách přílbice z koží zhotovené. Těmto všem velel Badres, syn Hystanův.[90])

78. *Moschové* pak na hlavách měli přílbice dřevěné, štíty pak a oštěpy malé; ale hroty na nich byly veliké. *Tibarenové* pak a *Makronové* a *Mosynoikové* táhli přistrojeni jsouce jako Moschové. Tyto pořádali náčelníci tito, Moschy a Tibareny Ariomardos, syn Dareia a Parmye, dcery Smerdisa, syna Kyrova; Makrony pak a Mosynoiky Artayktes, syn Cherasmiův, jenž Sestos, město hellespontské, spravoval.[91])

79. *Marové* pak měli na hlavách přílbice pletené, štíty pak kožené malé a cilníky. *Kolchové* pak měli na hlavách přílbice dřevěné, štíty pak malé z hovězích

*) T. j. asiatští Thrakové neb Bithynové.
**) Viz kap. 91.

koží nestrojených a kopí krátká, a k tomu meče. Marům a Kolchům velel Farandates, syn Teaspiův. *Alarodiové* pak a *Saspeirové* táhli přistrojeni jsouce jako Kolchové. Těmto velel Masistios, syn Siromitrův.[92])

80. *Ostrované* pak, táhnoucí z ostrovů v červeném moři a sice z těch ostrovů, na nichž král tak zvané vyvlečence usazuje, měli kroj a zbraně nejvíce medským se podobající. Těmto ostrovanům velel Mardontes, syn Bagaiův, jenž v Mykale vojevodě druhého roku po tom v bitvě zhynul.[93])

O náčelnících pěšího vojska perského (81.—83.); o jízdě perské (84.—88.); o lodstvu perském (89.—99.).

81. To byli národové po suše táhnoucí a do zemského vojska vřadění. Tomuto vojsku veleli ti, jež jsem jmenoval, a oni to byli, kteříž vojsko rozstavili a spočítali a tisícníky a desítitisícníky ustanovili; setníky pak a desátníky ustanovili desítitisícníci. Oddělení pak a národů náčelníci byli jiní.[94])

82. Velitelé tedy byli tito, jež jsem jmenoval; jim pak a veškerému vojsku zemskému vévodili Mardonios, syn Gobryův, Tritantaichmes, syn toho Artabana, jenž mínění pronesl, aby se na Helladu netáhlo, Smerdomenes, syn Otanův (tito oba byli synové bratří Dareiových a Xerxovi bratranci), pak Masistes, syn Dareia a Atossy a Gergis, syn Ariazův, a Megabyzos, syn Zopyrův.

83. Tito byli vojevůdcové veškerého zemského vojska mimo sbor desíti tisícův; těmto desíti tisícům Peršanů vybraných vévodil Hydarnes, syn Hydarnův, a tito Peršané sluli nesmrtelní z této příčiny: Kdykoli kdo z počtu jejich ubyl buď smrtí buď nemocí, nastoupil na jeho místo náhradník už dříve zvolený, i nebylo jich nikdy ani více desíti tisícův, ani méně.

Ozdobu největší měli mezi všemi Peršané, a byli také nejlepší. Stroj měli takový, jakž svrchu řečeno*),

*) Viz kap. 61.

mimo to pak vynikali majíce mnoho a hojně zlata. I vozili také kočáry s sebou, a v nich ženiny a mnoho služebnictva dobře přistrojeného. Potravu pak jejich, oddělenou od potravy druhých vojínů, vezli velbloudi a soumarové.

84. Tito národové jsou také jízdní; avšak neposkytovali všichni jízdy, nýbrž toliko tito.[95])

Peršané byli týmž způsobem přistrojeni jako pěchota jejich, leda že na hlavách někteří z nich měli i měděná i železná díla kovaná.[96])

85. Jsou pak jacísi kočovničtí lidé, *Sagartiové**) jmenovaní, národ perský a jazyka perského užívající; stroj pak mají poloperský, polopaktyjský. Tito dostavili jezdcův osm tisíc; zbraní nemají žádných ani měděných ani železných mimo dýky, nýbrž užívají provazů upletených z řemenů, na něž spoléhajíce do války jdou. Bojování pak těch lidí jest takové: Když se s nepřáteli setkají, házejí po nich provazy majícími na konci smečky; koho pak zasáhnou, buď koně, buď člověka, toho táhnou k sobě; tito pak v léčkách zapleteni jsouce zhynou. Takové jest toto bojování; přivtěleni pak byli tito k Peršanům.

86. *Medové* pak měli týž stroj jaký pěchota jejich, a rovněž tak *Kissiové*. Též *Indové* byli týmž strojem přistrojeni, jakým pěchota jejich, a jezdili i na koních i na vozech; zapřaženi pak byli do vozů koně a divocí osli. *Baktřané* byli též tak přistrojeni, jako pěchota jejich a podobně *Kaspiové*. I *Libyové* měli týž stroj jako pěchota jejich, a jezdili vesměs po vozech. Rovněž tak byli i *Kaspeirové* a *Perikanští* přistrojeni jako pěchota, a též *Arabové* měli týž stroj jako pěchota, a jezdili všichni s velbloudy nejsoucími rychlostí za koni.

87. Tito národové jediní dostavili jízdu, počet pak jízdy byl osmi miriad, nepočítaje velbloudů a vozů.

---

*) Sagartiové byli kmene perského (viz I., 125.) a obývali na vysočině iranské.

Druzí jezdci byli po zástupech spořádáni, Arabové však byli poslední všech; nebo ježto koně nikterak nemohou velbloudů snésti, proto byli za druhými postaveni, aby se koňstvo neplašilo.

88. Vůdcové jízdy byli Harmamithres a Tithaios, synové Datiovi. Třetí pak sounáčelník Farnuches zůstal v Sardech jsa nemocen. Nebo když ze Sard se táhlo, upadl v nehodu nemilou. Když jel na koni, vběhl pod nohy koně jeho pes, a kůň neviděv ho se splašil a vzpiav se shodil Farnucha se sebe; tento pak svaliv se dolů chrlil krev a nemoc přešla v souchotiny. Koni pak hned učinili služebníci jakž rozkázal. Na to místo, kdež pána svého shodil, jej přivedše přesekli mu nohy u kolenou. Farnuches pak pozbyl takto náčelnictví.

89. Trojveslí bylo počtem tisíc dvě stě sedm a vypravili je tito: *Foinikové* ze *Syry* palaistinskými vypravili tři sta; přistrojeni byli takto. Na hlavách měli přílbice podobající se nejvíce řeckým, oblečeni byli pancéři lněnými, štíty měli nemající okrajů a cilníky. Tito Foinikové za starodávna sídlili, jakž sami povídají, u červeného moře, odtud pak vytáhli a sídlí na pobřeží Syrie. Tento kraj Syrie a veškera země až k Egyptu slove Palaistine. *Egypťané* pak vypravili dvě stě lodí. Tito měli na hlavách přílbice pletené, štíty vypouklé, veliké okraje mající a oštěpy k lodnímu boji způsobilé a sekery veliké. Většina jich nosila pancéře a měla meče veliké. Tak byli tito přistrojeni.

90. *Kypřané* pak vypravili sto padesát lodí a byli takto přistrojeni. Hlavy měli králové jejich obvity mitrami, druzí pak měli kitary,*) jinak byli přistrojeni po hellensku Kmenů jejich jest tolikero: jedni jsou ze Salaminy a Athen, jiní z Arkadie, jiní z Kythnu, jiní z Foinikie, jiní z Aithiopie, jakž Kypřané sami vypravují.[98])

91. *Kilikové* pak vypravili sto lodí. Tito měli zase na hlavách přílbice domácí a terče místo štítů.

*) t. j. klobouky kuželovité, tiary.[97])

zhotovené z hovězí kůže nestrojené, a sukně vlněné; pak měl jeden každý dva cilníky a kord, nejvíce egyptskému meči se podobající. Tito za starodávna Hypachaiové sluli; po Kilikovi však, synu Agenorově, muži foinickém, dostali toho jména.[99]) *Pamfylové* vypravili třicet lodí a byli hellenskou zbraní opatřeni. Tito Pamfylové jsou potomci těch, kteří vracejíce se z Troie s Amfilochem a Kalchantem se odchýlili.[100])

92. *Lykiové* pak vypravili padesát lodí; tito nosili pancéře a holénky*) a měli luky dřínové a šípy rakosové neopeřené a cilníky, na těle pak kozí kůže po ramenou visící, a na hlavách klobouky péry ozdobené; také měli dýky a křivolaké meče. Lykiové sluli dříve Termilové a pocházeli z Krety; za Lyka však, syna Pandionova, muže athenského, dostali svého jmena.**)

93. *Doriové* z Asie vypravili třicet lodí a měli hellenské zbraně a pocházeli z Peloponnesu. *Karové* pak vypravili sedmdesát lodí a byli jinak přistrojeni jako Hellenové, leda že měli i meče křivolaké i dýky. Jak tito dříve sluli, připomenuto jest v prvé části vypravování.***)

Ionové pak vypravili sto lodí a byli přistrojeni jako Hellenové. Ionové, pokud v Peloponnesu obývali v krajině, kteráž nyní Achaia slove, a dříve než Danaos a Xuthos v Peloponnes přišli, sluli, jakž Hellenové vypravují, Pelasgičtí Aigialové, po Ionovi pak, synu Xuthově, nazváni jsou Ioni.[101])

95. *Ostrované*[102]) pak vypravili sedmnáct lodí a byli přistrojeni jako Hellenové. I to byl pelasgický kmen, jenž později ionským nazván z tétéž příčiny, jako ionské dvanáctiměstí z Athen založené. *Aiolové* pak vypravili šedesát lodí a byli přistrojeni jako Hellenové; i oni sluli za starodávna Pelasgové, jakž vypravují Hellenové. *Hellespontští* pak kromě Abydských

*) T. j. holénky z mědi neb ze železa (Beinschienen). **) Obšírněji vykládá to Her. I., 173. ***) Podlé svědectví Herodotova sluli dříve Lelegové; viz I., 171.

(nebo Abydským bylo uloženo od krále, aby ve vlasti své zůstali a mostů ostříhali) — ostatní tedy, kteří z Pontu táhli, vypravili sto lodí a byli přistrojeni jako Hellenové. Tito jsou osadníci Ionův a Doriův.

96. Na všech lodích byli*) Peršané a Medové a Sakové. Lodi nejlépe plovoucí vypravili Foinikové a z Foiniků Sidonští. Těmto všem i těm, kteří z nich v zemské vojsko vřaděni byli, představeni byli jedněm každým domácí náčelníci, jichž já, ježto vzhledem vypravování svého**) nucen nejsem, nepřipomínám; nebo nebylo každému národu pamětihodných náčelníkův, a každému národu bylo, kolik měst, tolik i náčelníků. Táhli však jako nevůdcové[103] a otroci jsouce jako druzí, kteří táhli; vůdcové pak, veškeru moc mající a velitelé jednoho každého národa, kteřížkoliv z nich Peršané byli, připomenuti jsou ode mne.

97. Loďstvu pak vévodili tito: Ariabignes, syn Dareiův, a Prexaspes, syn Aspathinův, a Megabazos, syn Megabatův, a Achaimenes, syn Dareiův. Ionskému a karskému loďstvu vévodil Ariabignes, syn Dareia a dcery Gobryovy. Egypťanům pak Achaimenes, jenž byl Xerxův bratr po obou rodičích; ostatnímu pak loďstvu vévodili druzí dva.

Třicetivesli pak a padesátivesli a bárek a loděk koňovozních shledalo se, že bylo úhrnkem tři tisíce.

98. Z těch pak, kteříž se na lodích plavili, byli po vůdcích tito nejznamenitější: Sidoňan Tetramnestos, syn Allesův, a Tyřan Matten, syn Siromův, a Araďan Merbalos, syn Arbalův, a Kilik Syennesis, syn Oromedontův, a Lykian Kyberniskos, syn Sykův, a Kypřané Gorgos, syn Chersiův, a Timonax , syn Timagorův, a z Karův Histiaios, syn Timnův, a Pigres, syn Seldomův, Damasithymos, syn Kandaulův.[104])

---

*) Rozuměj »*mimo* vojíny těch národů, jimž lodi patřily.« Viz kap. 184. »bylo však na těchto lodích mimo domácí mužstvo ještě z Peršanů a Medů a Saků *třicet* mužů.« **) Souhlasím úplně s výkladem Steinovým.

99. Ostatních náčelníků nepřipomínám nejsa k tomu nucen, ovšem pak připomínám Artemisiu, kteréžto ženě, táhnuvší na Helladu, nejvíce se obdivuji, anaž po smrti muže svého držíc sama vládu a majíc syna mladistvého z odvahy a mužnosti táhla, ač žádné nutnosti nebylo. Jmeno její tedy bylo Artemisie, dcera pak byla Lygdamiova, a rodem pocházela s otcovské strany z Halikarnassu, s matčiny strany byla Krťanka. Tato vedla Halikarnassany a Koany a Nisyřany a Kalydňany,[105]) vypravivši pět lodí. A z veškerého loďstva vypravila po lodích Sidoňanů nejslavnější lodi, a ze všech soubojovníků nejlepší rady králi prokázala. Těch pak měst, nad nimiž že vévodila jsem pravil, všechněch kmen prohlašuji za dorský, Halikarnassany totiž za Troizeňany, ostatní pak za Epidauřany. Až potud o lodní hotovosti vyloženo.

Xerxes přehlíží vojsko a loďstvo (100.); rozmluva jeho s Demaretem (101.—104.); episoda o Maskamovi a Bogovi (105.—107.).

100. Xerxovi pak, když bylo vojsko spočteno a rozstaveno, zachtělo se jimi projeti a přehlídku učiniti. I učinil tak a projížděje na voze vyptával se na jeden každý národ, a písaři jeho zaznamenávali, až z jednoho konce jízdy i pěchoty k druhému přišel. Když to bylo vykonáno, stáhly se lodi v moře, a tu Xerxes přestoupiv z vozu v loď sidonskou zasedl pod zlatým stanem a plul podlé předků všech lodí, vyptávaje se na všechny rovněž tak jako na zemské vojsko a dávaje to zaznamenati. Lodí pak vyvedli velitelé lodí asi čtyry plethra*) od břehu a zakotvili je, předky obrátivše všichni k zemi čelem a ozbrojivše posádku lodní jako k boji. Onen pak díval se plavě se mezi předky a břehem.

101. Když pak i lodími byl proplul a z lodí vystoupil, obeslal k sobě Demareta, syna Aristonova, jenž s ním na Helladu táhl, a zavolav jej tázal se ho takto:

*) t. j. 400′.

»Demarete, teď mně libo jest tebe se tázati, o čem se mi chce. Ty jsi Hellen a, jakž se dovídám od tebe i od druhých Hellenův, kteří před tvář mou přicházejí, z města ne nejmenšího aniž nejslabšího. Pročež teď mi toto řekni, zdali Hellenové proti mně ostojí a rukou svých zdvihnou. Nebo, jakž já soudím, i kdyby se všichni Hellenové a všichni ostatní k západu obývající lidé shlukli, nejsou předce s to, aby proti mně táhnoucímu ostáli, nejsou-li svorní. Chci však i tvé mínění, co asi o nich soudíš, slyšeti.« Tak se tento tázal, onen pak převzav řeč pravil: »Ó králi! pravdy-li mám šetřiti čili lahody?« Onen pak kázal, aby pravdy šetřil, řka, že mu o nic nebude nelibější než dříve byl.

102. Když to Demaretos uslyšel, pravil toto: »Králi, poněvadž tedy naprosto pravdy kážeš šetřiti a to mluviti, v čem bych později nebyl za lháře od tebe postižen, nuže věz, že Helladě chudoba pro vše věky jest družka sourodná, statečnost pak přibylá, umem jsouc zjednána zákonem silným; té statečnosti vždy užívajíc chudobě odolává Hellas i otroctví. Chválím pak ovšem všechny Helleny, po oněch dorských krajích obývající; nebudu však o všech povídati těchto slov, nýbrž toliko o Lakedaimonských, totiž nejprvé, že nikterak nepřijmou tvých slov, otroctví přinášejících Helladě, za druhé pak že vstříc se tobě postaví k boji, byť i druzí Hellenové všichni s tebou spolu smýšleli. Strany počtu pak nevyptávej se, jak mnozí jsouce s to jsou, aby to učinili; nebo by jich jen tisíc vytáhlo a něco méně než tolik neb něco více, ti budou s tebou bojovati.«

103. Uslyšev to zasmál se Xerxes a pravil: »Demarete, kteraké slovo jsi pronesl, že by tisíc mužů s vojskem takovým bojovalo? Nuže pověz mi; ty předce pravíš, že jsi sám byl králem těchto mužů; chtěl bys tedy ty hned ochotně proti desíti mužům bojovati? a předce jestli celé občanstvo vaše takové jakové ty pravíš býti, toť tobě, jakožto králi oněch, sluší proti dvojnásobnému počtu bojovati podlé obyčejů našich. Nebo jestli z oněch jeden každý za deset mužů vojska mého,

tuť požaduji, abys ty byl za dvacet. Tak by obstál výrok od tebe pronešený. Jestliže však tak se vychloubáte jsouce přece tací a tak velicí, jako ty jsi a Hellenové ke mně chodící a se mnou v řeč přicházející: viz, zdali výrok od tebe pronešený není daremné chvastání. Nebo suďme jenom podlé vší pravdopodobnosti; kterak by mohlo tisíc lidí aneb i deset tisíc aneb i padesát tisíc, jsou-li svobodni všichni jednostejně a nevládne-li jimi jeden, takovému vojsku vstříc se postaviti, ježto nás více jest na jednoho každého z nich než tisíc, bude-li oněch pět tisíc.[106]) Nebo kdyby jednoho velitele měli podlé našeho obyčeje, obávali by se jeho a byli by nad svou vlastní povahu lepší a šli by, bičem jsouce doháněni, věčšímu počtu vstříc jsouce počtem skrovnější; jsouce však puštěni na svobodu neučiní ani toho ani onoho. Myslím pak já, že Hellenové, byť i množstvím se vrovnali Peršanům, ztěžka by s nimi bojovali. Než u nás toliko nalézá se to, o čem ty pravíš; nenalezá se však zhusta, nýbrž zřídka; jsouť mezi Peršany a sice mezi mými kopinníky lidé, kteříž by chtěli s třemi muži hellenskými najednou bojovati; ty však těchto neznalý jsa tlacháš.«

104. Na to vece Demaretos: »Ó králi! z počátku jsem věděl, že budu-li pravdy šetřiti, nebudou ti slova má k libosti; než an jsi mne nutil, abych nejpravdivější slova pronesl, řekl jsem ti o způsobu Spartiatův. Avšak, jak já nyní ony miluji, sám nejlépe víš, ježto mně hodnost a pocty zděděné*) odňavše bezotčinným a vyhnancem mne učinili; otec pak tvůj přijav mne živobytí mi a dům dal. Neslušno tedy, aby muž rozumný přízní jemu projevovanou pohrdal, nýbrž aby přízně té co nejvíce vděčen byl. Já pak nehonosím se ani, že bych byl s to, abych s desíti muži bojoval, ani s dvěma, ba dobrovolně nebojoval bych ani s jedním. Kdyby však nutnost byla aneb nějaký veliký úkol mne doháněl, bojoval bych nejraději s jedním těch mužů,

*) O poctách králův spartských viz VI., 56. a d.

z nichž jeden každý za tři Helleny se býti praví. Tak i Lakedaimonští po jednom bojujíce žádných mužů špatnější nejsou, v hromadě pak nejlepší všech mužů. Nebo svobodní jsouce nejsou předce ve všem svobodni; jestiť jim pánem zákon, jehož se obávají ještě mnohem více než tvoji tebe. Konají zajisté, cokoliv on káže; káže pak totéž vždy; zapovídáť jim, aby neutíkali před žádným množstvím lidí z boje, nýbrž[107]) aby trvajíce na svém místě aneb zvítězili aneb zahynuli. Zdám-li se však tobě toto mluvě tlachati, chci příště o druhých věcech mlčeti; teď pak nucen byv mluvil jsem. Ostatně kéž se stane podlé tvé žádosti, ó králi!«

105. To odpověděl, Xerxes pak smích si z toho učinil a nehoršil se nikterak, nýbrž vlídně ho propustil. Když pak byl Xerxes s ním pohovořil a za náměstka v Dorisku Maskama, syna Megadostova, ustanovil, sesadiv náměstka od Dareia ustanoveného, táhl s vojskem skrz Thrakii na Helladu.

106. Maskames, jejž tam zůstavil, byl muž takový, že jemu jedinému Xerxes dary posílal jakožto nejlepšímu všech náměstkův, kteréžkoli sám neb Dareios ustanovil, a posílal mu je každého roku; a tak i Artoxerxes, syn Xerxův, Maskamovým potomkům. Byliť ještě před tímto tažením náměstci ustanoveni v Thrakii a všude v Hellespontu.*) Tito pak všichni, i ti v Thrakii i ti v Hellespontu, po tomto tažení od Hellenův vypuzeni jsou mimo náměstka v Dorisku; Maskama v Dorisku však nikdo nemohl nikterak vypuditi, ač mnozí toho zkusili. Pro to tedy posílají se mu[108]) dary od každého, kdo Peršanům kraluje.

107. Z těch pak, kteří od Hellenův vypuzeni byli, nepokládal král Xerxes nikoho za muže hodného, leda jediného Boga z Eiona. Tohoto neustával chváliti a děti jeho mezi Peršany žijící ctil převelmi, poněvadž v skutku hoden chvály veliké byl Boges; nebo když obléhán

*) Krajina k Hellespontu přiležící (i v Asii i v Europě) slula taktéž *Hellespontos*, jako pobřežní krajina u černého moře (Pontos) ležící Pontos slula.

byl od Athenských a Kimona, syna Miltiadova,[100]) ač mu bylo lze učiniti smlouvu a vyjíti a do Asie se vrátiti, předce nechtěl, aby se králi nezdálo, že z bojácnosti na živě zůstal, nýbrž vytrval až do posledka. Když pak už nebylo potravy v tvrzi, vystavěl hranici velikou a usmrtil děti své i ženu i ženiny i služebníky a vhodil je v plamen, po tom zlato veškero z celého města a stříbro sesypal se zdi do řeky Strymonu a učiniv to vrhl sám sebou v plamen. A tak tento spravedlivě se chválí až po tuto dobu od Peršanův.

Xerxes táhne z Dorisku k Akanthu (108.—121.)

108. Xerxes pak táhl z Dorisku dále na Helladu a všechny, o něž cestou zavadil, nutil aby s ním táhli. Nebo jakž i svrchu*) ode mne vyloženo jest, podrobena byla a králi poplatná veškerá země až k Thessalii, pokořena byvši od Megabaza a později od Mardonia. Táhl pak z Dorisku nejprvé mimo tvrze samothracké, z nichž nejzáze na západ leží město, jemuž jest jméno Mesambrie. Blíže této jest město Thasických Stryme; mezi nimi pak uprostřed teče řeka Lissos, kteráž tehdáž nepostačila vodou Xerxovu vojsku, nýbrž ustala. Tato země za starodávna slula galaiská, nyní pak briantská; než podlé nejpravějšího důvodu jest i tato země Kikonův.[110])

109. Přešed pak vyschlé řečiště řeky Lissu táhl mimo tato města hellenská, Maroneiu, Dikaiu, Abdera. Mimo tato města šel a vedlé těchto znamenitých jezer, vedlé jezera ismarského ležícího mezi Maroneiou a Strymou, u Dikaie pak vedlé bistonského jezera, do něhož dvě řeky vodu vylévají, Trauos a Kompsatos. U Abder není jezera žádného znamenitého, vedlé něhož by byl Xerxes táhl, avšak řeku Nestos překročil, tekoucí v moře. Když tyto kraje prošel, táhl mimo města pomořská, z nichž u jednoho jezero jest mající okolek asi třiceti honů, rybnaté a velmi slané; toto

*) Viz V., 1. a násl. a VI., 44.

soumaři jediní napájeni byvše vysušili. Městu tomu jest jméno Pistyros.[111])

110. Tato města pomořská a hellenská byla jemu mimojdoucímu v levo; kmenové pak Thrakův, jichžto zemí táhl, byli tito: Paitové, Kikoni, Bistoni, Sapaiové, Dersaiové, Edoni, Satrové.[112]) Z těch ti, kteříž při moři sídlili, v lodích následovali, ti druzí pak, kteříž u vnitrozemí obývali a jež jsem jmenoval následovali všichni z přinucení po zemi mimo Satry.

111. Satrové pak nebyli posud žádného člověka poslušni, pokud my víme, nýbrž oni trvají jediní všech Thrakův až na mou dobu vždy v svobodě; nebo obývají na horách vysokých a všelikým stromovím i sněhem pokrytých a vynikaji u věcech válečných. Tito jsou držitelé věštírny Dionysovy. Tato věštírna jest na horách nejvyšších, ze Satrův pak Bessové[113]) jsou proroci této svatyně, a věštkyní jest žena jako v Delfech; a není tu vůbec nic zvláštního.

112. Minuv řečenou krajinu táhl po tom Xerxes mimo tvrze Pierův, z nichž jedna slove Fagres a druhá Pergamos. Tou cestou tedy táhl vedlé samých tvrzi, v pravo maje horu Pangaion, velikou a vysokou, v níž jsou zlaté a stříbrné doly, jež v držení mají Pierové a Odomantové[114]) a nejvíce Satrové.

113. Pak táhna vedlé Paionů, Doberů a Paioplů obývajících severně nad Pangaiem postupoval k západu, až přišel k řece Strymonu a městu Eionu, jež spravoval Boges, jenž tehdáž ještě živ byl, o němž jsem maličko před tím*) zmínku učinil. Tato země kolem hory Pangaia slove Fyllis a dosahuje na západ řeky Angitu,[115]) vpadající do Strymonu, na jih pak sahá k Strymonu samému, v nějž magové na zdar bílé koně obětovali.**)

114. Provodivše tato kouzla v řeku tu***) a mnohá jiná mimo ta v Devíticestí v zemi Edonův táhli po

---

*) Viz kap. 107. **) T. j. magové obětovali koně na samém kraji řeky tak, že krev zabitých koní v řeku tekla. ***) T. j. nechavše krve koní v řeku vtéci.

mostech, jež shledali přes Strymon už položeny býti*). Uslyševše však že kraj ten Devíticestí slove, pohřbili tam tolikéž pacholat a děvčat lidí domácích za živa. Jestiť to perským obyčejem lidi živé pohřebovati; nebo proslýchá se, že i Amestris, choť Xerxova, když sestárla, dvakrát sedm pacholat znamenitých mužů perských za sebe bohu, jenž prý pod zemí sídlí, vděk dala pohřbíti.[116])

115. Když pak vojsko od Strymonu dále táhlo, tu jest k západu slunce pobřeží, na němž založeno hellenské město Argilos; vedlé toho města táhl Xerxes. Tato krajina, jakož i ta, kteráž nad ní jest, slove Bisaltie. Odtud pak táhl maje chobot posidejský v levo rovinou, kteráž slove Sylova, vedlé hellenského města Stageiru, i přišel do Akarthu, odváděje s sebou jeden každý z těchto kmenův i z těch, kteří kolem hory Pangaia obývají, a nakládaje s nimi podobně jako s těmi, které jsem dříve jmenoval; ti, kteří u moře sídlili, táhli v lodích, ti pak, kteří dále od moře byli, následovali ho po zemi. Této cesty, kterouž král Xerxes vojsko vedl, Thrakové ani nezrušují ani nezasévají, nýbrž ctí ji velice až posud.[117])

116. Když pak Xerxes do Akanthu přišel, pohostinné přátelství jim ohlásil a obdaroval je rouchem medským**) i pochválil je, vida že jsou ochotni k válce a slyše o průkopu.***)

117. Za pobytí Xerxa v Akanthu přihodilo se, že zemřel na nemoc představený průkopu Artachaies, jenž u Xerxa mnoho vážil a rodem Achaimenovic byl a velikosti největší z Peršanů (scházelyť mu k pěti loktům královským čtyry prsty) a hlasu nejsilnějšího ze všech lidí; pročež Xerxes za veliké neštěstí si to pokládaje překrásně dal tělo jeho vynesti a pochovati; pracovaloť o jeho mohyle veškero vojsko. Tomuto Artacha-

---

*) Viz kap. 24. **) O roušе medském, jež král těm, kteříž se mu zavděčili, darem dával, viz III., 84. a pozn. ***) Viz kap. 22.

iovi ozdávají Akanthští z věštby oběti jako herou, provolávajíce jeho jméno.

118. Král Xerxes tedy pokládal smrt Artachaiovu za neštěstí; Hellenové však, kteří vojsko pohostinně přijali a Xerxa častovali, přišli do svrchovaného neštěstí tak že přišli o statky své; vždyť Thasickým, kteří za svá města na pevnině ležící Xerxovo vojsko přijali a vyčastovali, Antipatros, syn Orgův, muž komukoliv z občanů vážností se rovnající, jejž si zvolili, vypočetl, že na tu večeři 400 talentů stříbra vyšlo.[118])

119. Podobný účet i v jiných městech představení na jevo vynášeli. Nebo večeře, ježto byla dávno před časem ohlášena a mnoho jim na ní záleželo, byla takováto. Předně jakmile od hlasatelů poselství kolem roznášejících o tom se dověděli, rozdělili občané v městech obilí mezi sebe a všichni dělali pšeničnou a ječnou mouku drahně měsícův; pak vyhledali nejdražší a nejkrásnější dobytek a měli jej na krmníku, též krmili ptáky zemské a vodní v klecích a rybnících k častování vojska. Také zhotovovali zlaté a stříbrné poháry a kotle a vše jiné co se na stůl dává. Toto bylo přichystáno pro krále samého a jeho souhodovníky, pro ostatní vojsko pak toliko to, co k jídlu patří. Když pak vojsko přišlo, byl vždy po hotově zaražený stan, v němž Xerxes sám příbytek měl, ostatní vojsko pak meškalo pod širým nebem. A když čas večeře byl, měli hostitelé co dělati; vojáci pak když se najedli a noc tam strávili, strhli druhého dne stan, a sebravše všecko náčiní odtáhli nezachávajíce nikde ničeho nýbrž berouce všude.[119])

120. Tehdy dobré slovo pověděl Megakreon, muž abderský, jenž radil Abdeřanům, aby vesměs i muži i ženy do svých chrámů jdouce jako prosebníci tam si sedli a bohy vzývali, by i příště od nich polovici neštěstí se blížícího odvrátili, a aby za minulé neštěstí bohům veliké díky vzdávali, že král Xerxes neminil dvakrát každého dne pokrmu bráti; nebo kdyby bylo přikázáno, aby i snídaní tak jako večeři přichystali,

tehdy že by Abdeřanům bylo buď od Xerxa příchodu nevyčkati aneb vyčkati a nejhůře ze všech lidí zahynouti. Tak tito, jakkoli byli stísněni, však předce rozkaz plnili.

121. Xerxes pak z Akanthu propustil lodí a nechal jich zvláště plouti přikázav náčelníkům, aby loďstvo v Thermě[120]) čekalo, a sice v Thermě, která u chobotu thermského leží a po níž i tento chobot příjmení má; nebo uslyšel, tudy že jest kratší cesta.

Byloť z Dorisku až k Akanthu vojsko v tomto pořádku táhlo. Rozděliv veškero zemské vojsko na tři díly přikázal Xerxes jednomu, aby podlé moře spolu s loďstvem táhl (tomu dílu vévodili Mardonios a Masistes); druhá třetina vojska táhla středozemím a jí vévodili Tritantaichmes a Gergis; třetí díl pak, s nímž Xerxes sám šel, táhl uprostřed obou prvých a měl za vojevůdce Smerdomenea a Megabyza.

Loďstvo Xerxovo ubírá se z Akanthu k Thermě (122., 123.); také zemské vojsko táhne k Thermě (124.—127.)

122. Loďstvo pak, když bylo propuštěno od Xerxa a proplavilo se průkopem na hoře Athos učiněným a táhnoucím se k chobotu, u něhož města Assa a Piloros a Singos a Sarte založena jsou, a když i z těchto měst vojska bylo si přibralo, plulo širým mořem k chobotu thermskému a otočivši se okolo Ampelu, mysu toronského, ubíralo se mimo tato hellenská města, z nichž i lodí i vojska přibíralo, mimo Toronu, Galepsos, Sermylu, Mekybernu, Olynthos. Tato krajina slove Sithonie.[121])

123. Pak plulo loďstvo Xerxovo přímo [od mysu Ampelu] k mysu Kanastraiu, nejvyššímu to místu celé Palleny, a zde přibralo lodí i vojska z Potidaie a Afyty a Nového města a Aigy a Therambu a Skiony a Mendy a Sany; tato jsou města, která leží v krajině nyní Pallene, dříve pak Flegre jmenované. Minuvši pak plavbou i této krajiny plulo k místu vykázanému při-

bírajíc vojska i z měst s Pallenou sousedících a u thermského chobotu ležících, kteráž mají tato jména: Lipaxos, Kombreia, Lisy, Gigonos, Kampsa, Smila, Aineia. Krajina tato slove až podnes ještě Krossaie. Od Aineie pak, kteréž město jsem poslední jmenoval, bylo loďstvu už plouti k thermskému chobotu samému a k zemi mygdonské; i přišlo k Thermě, jak bylo přikázáno, a k Sindu a k Chalestře u řeky Axia, jež odděluje zemi mygdonskou a bottiaiskou, v nížto na úzkém pruhu pomořském města Ichny a Pella jsou.[122])

124. Lodní vojsko tedy mělo ležení své tam u řeky Axia a města Thermy a u měst uprostřed jsoucích, očekávajíc krále; Xerxes pak se zemským vojskem táhl z Akanthu přímou cestou skrz vnitrozemí, chtěje do Thermy přijiti. I táhl zemí paionskou a krestonskou k řece Echeidoru, kteráž v zemi Krestonských vznikajíc krajem mygdonským teče a vedlé bařiny při řece Axiu ležící do moře vpadá.[123])

125. Když tudy táhl, přepadli mu lvové velbloudy potravonosné. Vycházelit lvové v noci a opouštějíce brlohy své nedotýkali se ani zvířete žádného jiného ani člověka, nýbrž jediné velbloudy sápali. I divím se tomu, jaká asi příčina lvy poháněla, aby zdržujíce se jiných zvířat velbloudy přepadali, ježto tohoto zvířete dříve ani neviděli ani nezkusili.

126. Jest však v těchto krajinách i lvů hojně i volů divokých,*) jichž rohy převeliké k Hellenům obchodem přicházejí. Hranice však lvů jest řeka Nestos, Abderskem tekoucí, a Acheloos skrz Akarnanii tekoucí: nebo ani na východ od Nestu neuzřel bys nikde v celé přední Europě lva, ani na západ od Acheloa na ostatní pevnině; nýbrž toliko mezi těmito řekami jsou.[124])

127. Když Xerxes do Thermy přišel, položil tam vojsko táborem; i zaujalo vojsko rozloživši se tam táborem celou pomořskou krajinu počínajíc od města

*) Bezpochyby míní Herodot tury.

Thermy a země mygdonské až k řekám Lydiu a Haliakmonu, kteréž oddělují od sebe zemi bottiaiskou a makedonskou a vodu svou v jeden tok spojují.[125]) V těchto místech tedy leželi barbaři táborem. Z řek však jmenovaných jediný Echeidoros, jenž ze země Krestoňanů teče, neposkytoval vojsku dosti vody k pití, nýbrž ustal.

Xerxes se dívá na ústí řeky Peneia (128.); úvaha o zemi thessálské (129.); výrok Xerxův (130.).

128. Xerxovi pak, když viděl z Thermy hory thessalské Ulympos (Olympos) a Ossu, velikosti přenáramné a slyšel, že uprostřed jich úzké užlabí jest, kterým teče Peneios, a dověděl se, že tudy cesta do Thessalie vede, zachtělo se plouti a na ústí Peneia se podívati, ježto hodlal pak hoření cestou táhnouti zemí Makedonův nahoře přebývajících k Perrhaibům k městu Gonnu; nebo slyšel, tudy že jest nejbezpečnější cesta.[126]) A jak se mu zachtělo, tak i učinil. Vstoupiv na lodi sidonskou, na niž vždy vstupoval, kdykoli chtěl něco takového učiniti, dal znamení i druhým, aby vypluli, vojska pak zemského tam zanechal. Když pak tam přišel Xerxes a na ústí Peneia se podíval, pohřížen byl v udivení velikém; i zavolal průvodčí a tázal se, zdali lze řeku tu odvrátiti a jinudy v moře vyvésti.

129. O Thessalii se povídá, že za starodávna byla jezerem, jsouc uzavřena odevšad přenáramnými horami. Nebo východní stranu její obmykají hory Pelion a Ossa, stýkající se s podhořími svými, severní stranu Ulympos, západní Pindos, stranu pak na poledne a jih ležící Othrys; a mezi těmito řečenými horami leží Thessalie, jsouc kotlinou. Vtéká pak do ní i jiných řek hojně, pět však zvláště znamenitých, totiž Peneios a Apidanos a Onochonos a Enipeus a Pamisos. Tyto řeky stékající se v tomto údolí z hor Thessalii obmykajících a svá jména mající jediným úžlabím, a to úzkým, odtékají v moře, spojivše dříve všechnu vodu

svou v jedno; jakmile však se spojí, odtud už Peneios jménem svým převládá a činí ostatní řeky bezejmennými. Za starodávna pak, povídá se, když nebylo ještě toho úžlabí a toho odtoku, neměly tyto řeky a s nimi i jezero boibejské žádného jména, jako nyní, tekly však neméně než nyní i činily tekouce veškeru Thessalii mořem. Thessalové sami praví, že Poseideon učinil to úžlabí, kterým teče Peneios, mluvíce pravdě podobně. Nebo kdožkoli soudí, že Poseideon zemí otřásá a rozsedliny zemětřesením způsobené že jsou díla tohoto boha, řekl by i toto uzřev, že to Poseidon učinil; jest zajisté dílo zemětřesení, jakž se mně zdálo, rozsedlina těch hor.[127])

130. Průvodčí pak, když se Xerxes tázal, zdaž jest Peneiu i jiný východ k moři, pravili vědouce to podstatně: »Králi, řece této není jiného východu k moři jdoucího mimo tento jediný; nebo horami ověnčena jest veškera Thessalie.« I řekl prý na to Xerxes: »Chytří lidé jsou Thessalové! To tedy, jakož i jiné věci, uvážili dávno, že mají zemi snadno dobytnou a rychlopodmanitelnou a proto změnili smýšlení své; nebo bylo by jediné třeba řeku na jejich zemi pustiti zahrazením úžlabí a odvrácením proudu z řečiště nynějšího, a tak byla by veškera Thessalie mimo hory pod vodou.« To pravil Xerxes narážeje na syny Aleuovy,*) že oni první Hellenův jakožto Thessalové králi se vzdali; domníval se Xerxes, že oni za veškeren národ mu přátelství nabízeli. Když to řekl a dost se vynadíval, odplul do Thermy.

Hlasatelé nesou Xerxovi od některých Hellenů země a vody (132.); do Athen a Sparty Xerxes neposlal hlasatelů (133.). Episoda o hněvu Talthybia, o statečnosti Sperthia a Bulia. (134.—137.)

131. I meškal pak v Pierii drahně dní; nebo třetina vojska vyplaňovala les na hoře makedonské, aby tudy táhlo veškero vojsko k Perrhaibům.

---

*) Viz kap. 6.

Hlasatelé pak vyslaní do Hellady, aby země žádali, přišli jedni prázdni, druzí nesouce země a vody.

132. Z těch, kteří toto dali, byli tito: Thessalové, Dolopové, Enieni, Perrhaibové, Likrové, Magneti, Melieové, Achaiové fthiotští, Thebané a druzí Boioti kromě Thespianů a Plataianů. Proti těm spřisáhli se Hellenové, kteří proti barbarovi válku zdvihli; byla pak přísaha tato »že budou ty, kdož jsouce Hellenové Peršanu se vzdali nebyvše donuceni, vyjde-li jim válka dobře, pokutovati desátkem v prospěch boha delfského.« Taková byla přísaha Hellenův.[128])

133. Do Athen však a do Sparty neposlal Xerxes hlasatelů, aby země žádali, z této příčin: Když dříve*) Dareios za týmž účelem poslal, vhodili onino posly žádající v barathron (propast),[129]) tito pak v studnici a kázali jim, aby země a vody odtud přinesli králi. Z této příčiny neposlal Xerxes k nim žádat.

Co však Athenským za to, co hlasatelům učinili, nevítaného se přihodilo, nemohu říci, leda že území i město jejich vypleněno jest. Než toto mínim že se nestalo z té příčiny.

134. Na Lakedaimonské však upřel se hněv Talthybia, hlasatele Agamemnonova; nebo v Spartě jest svatyně Talthybiova, jsou i potomci Talthybiovi, kteří Talthybiovci slovou, jimž veškero hlasatelství v Spartě za výsadu dáno.[130]) Po tom nebylo Spartiatům lze při obětech šťastného znamení dosíci; a to jim tak po drahnou dobu trvalo. Když pak Lakedaimonští se rmoutili a hořem skľíčeni byli a často shromáždění svolávajíce toto ohlášení činili, zdaž by někdo z Lakedaimonských za Spartu chtěl umříti: tehdy Sperthies, syn Aneristův, a Bulis, syn Nikoleův, mužové sparští z rodu dobrého pocházející a statky svými v popředí stojící, dobrovolně se zavázali, že podstoupí Xerxovi pokutu za hlasatele Dareiovy, kteříž v Spartě zahynuli. A tak vyslali Spartiati tyto k Medům na smrt.

---

*) Viz VI., 48.

135. Tato odvaha těch mužů jest podivu hodna, a nad to i tato slova. Ubírajíce se do Sus přijdou k Hydarnovi. Tento Hydarnes byl rodem Peršan a vojevůdce pomořanův v Asii. On jim předložil hostinné dary a částoval je, mezi částováním pak tázal se jich řka toto: »Muži lakedaimonští! co pak se zpěčujete státi se přáteli královými? vždyť vidíte, jak umí král hodné muže ctíti, pohlédnouce na mne a mou moc. Tak byste i vy jedenkaždý, kdybyste se vzdali králi, ježto od něho za hodné muže jmíni jste, vládli hellenskou zemí, kterouž by vám král dal.« Na to odpověděli toto: »Hydarne, rada tvá nás se týkající není jednostejně vhodná; nebo radíš nám jsa jedné věci zkusilý, druhé nezkusilý; otročení sice znáš, svobody však posud jsi nezkusil, sladká-li jest čili nic. Nebo kdybys ji byl zkusil, radil bys nám, abychom ne kopími, nýbrž sekerami za ni bojovali.«[131])

136. To odpověděli Hydarnovi. Jakmile pak do Sus přišli a před tvář královu vstoupili, nejprvé, když jim kopinníci kázali a je nutili, aby se králi kořili k nohoum mu padnouce, pravili, že toho nikdy neučiní, byť i od nich hlavou k zemi byli přistrkováni; nebo obyčejem že není jim člověku se kořiti a za tou příčinou že nepřišli. Když pak tomu se ubránili a opět tato slova v tento rozum pronesli: »ó králi Medův! vyslali nás Lakedaimonští, abychom za ně pokutu podstoupili za hlasatele v Spartě usmrcené« — tato slova když pronesli, pravil Xerxes z velikomyslnosti, že nechce roven býti Lakedaimonským; oni že porušili zákony u všech lidí platící, ježto hlasatele usmrtili, on však že neučiní toho, co oněm vytýká, a že jich neusmrtí na odvet, aby tím Lakedaimonské viny sprostil.

137. Takovým způsobem a když byli toto Spartiati učinili, utichl na čas Talthybiův hněv, ač se vrátili do Sparty Sperthies a Bulis. Avšak po drahném čase později probudil se opět hněv ten ve válce Peloponenských a Athenských, jak vypravují Lakedaimonští. To se mi vidí býti zvláště řízením božským.

Nebo že ulehl na *posly* hněv Talthybiův a že neutichl, až se splnil, to přinášelo právo s sebou; avšak že se upřel na syny těch mužů, kteříž byli za příčinou toho hněvu ku králi vzhůru šli, totiž na Nikolea, syna Buliova a Anerista, syna Sperthiova, (jenž dobyl Halií, osady tirynthské, přístav tam s kupeckým korábem vojíny osazeným) — z toho mi na jevě jest, že se to stalo božským řízením za příčinou toho hněvu. Nebo oni, vysláni byvše s poselstvím od Lakedaimonských do Asie a zrazeni byvše od Sitalka, syna Tereova, krále Thrakův, a od Nymfodora, syna Pythova, muže abderského, zajati jsou u Bisanthy při Hellespontu a odvedeni byvše do Attiky usmrceni od Athenských, a s nimi i Aristees, syn Adeimantův, muž korinthský. Toto tedy stalo se o mnoho let později po královĕ výpravě; i vracím se teď k předešlému vypravování.[132])

Athenští mají o zachránění Hellady velikou zásluhu (139.); o věštbách Athenským vydaných a o rozličných jich výkladech (140.—144.).

138. Tažení královo na oko směřovalo proti Athenám, avšak čelilo proti veškeré Helladě. Dověděvše se toho dávno Hellenové nepočínali si jednostejně. Nebo jedni z nich dali země a vody Peršanu a důvěřovali, že ničeho nemilého od barbara neutrpí; ti pak, kteříž nedali, u velikém strachu byli, ježto ani lodí nebylo v Helladě počtem dostačujících k přijetí nepřítele, ani lid války se chápati nechtěl, nýbrž ochotně k Medům lnul (medoněl).[133])

139. Zde doháněn jsem nutností, abych mínění na jevo dal, kteréž ovšem protimyslné bude nejmnožším lidem, než předce nezatajím toho, co se mně vidí pravdivé býti.[134]) Kdyby Athenští ulekše se blížícího se nebezpečenství vlast byli opustili aneb kdyby i nebyli ji opustili, nýbrž zůstali a Xerxovi se vzdali, nebyl by se nikdo o to pokusil, aby se králi na moři vstříc postavil. Kdyby pak na moři nikdo nebyl vstříc se

postavil Xerxovi, bylo by se na pevnině toto stalo. Byť Peloponnesští jakkoliv mnoho hradeb za záštitu[135]) na Isthmu si byli zřídili, předce by Lakedaimonští byli osaměli; nebo spojenci by je byli, ne dobrovolně, nýbrž nuceně opustili, ježto by měst jejich, jednoho po druhém loďstvo barbarské bylo dobylo; osaměvše pak byli by, jakkoliv by velikých skutků byli dokázali, šlechetně zemřeli. Buď by tedy toto byli utrpěli, aneb vidouce i druhé Helleny k Medům se kloniti (medoněti) byli by s Xerxem smlouvu učinili. A tak by obako Hellas pod Peršany byla přišla. Nebo co by hradby na Isthmu zřízené byly pomohly, kdyby král mořem byl vládl, nemohu se dopíditi. Pročež dí-li kdo, že Athenští ochránci Hellady se stali, nechybil by se pravdy. Nebo ku které straně tito se přidali, na té musila převaha býti. Ježto pak volili, aby Hellas v svobodě trvala, jsou oni ti, kteří veškero ostatní Hellenstvo, jež se k Medům nesklonilo (nezmedonělo), povzbudili a kteří krále první po bozích odrazili. Ani věštby děsné z Delf přišlé a lidem strachu nahánějící nepohnuly jimi, aby Helladu opustili, nýbrž setrvali a odhodlali se před nepřítelem na vlast táhnoucím ostati.

140. Byliť Athenští do Delf posly vypravili a chtěli se boha tázati. A když v okršlku svatém obřady vykonavše do svatyně vstoupili a tam zasedli, vece jim Pythie, jíž bylo jmeno Aristonike, toto:

»Ó nebozí, co sedíte? utíkej v končiny zemské
dům hned opustiv a města vrchol vysoký kulatého!
Nestane jistě ani hlavy pevně aniž těla, věz to,
ani nohou dole ani rukou ani nezbude jistě
uprostřed ničeho; vše obrátí se v niveč, an to
rozboura i oheň i Ares, jenž vůz žene syrský.
Hojně hradův zahubí i jiných, nikoliv toliko tvůj,
hojné chrámy bohův nesmrtelných též hltavému
ohni vydá; z nich pot se, tuším, proudem řine teďky,
strach jimi lomcuje; s nejhořejšího klenutí pak
černá krev proudí se neodvratné hoře věštíc.
Avšak už jděte ze svatyně a ponořte duši v strast.«[136])

141. Uslyševše to převelmi se zarmoutili poslové Athenských. A když nad sebou zoufali, že jim taková bída věštěna byla, radil jim Timon, syn Androbulův, muž z delfských občanů jak nejvíce vážený, aby vzavše ratolesti prosebné opět po druhé šli a jako prosebníci věštírny se tázali. Když toho Athenští poslušni byli a pravili: »Ó pane! zvěstuj nám něco lepšího o vlasti, šetře těchto ratolestí, s nimiž k tobě přicházíme; sice ti neodejdeme ze svatyně, nýbrž na tom místě zde vytrváme, až třebas zemřeme« — to když pravili, vece jim věštkyně za druhé toto:

»Palladě nelze Olympovládce mocného usmířit,
ač hojnou prosbou a mysli moudrou se přimlouvá.
Avšak teď tobě řeknu toto slovo ocelopevné:
Když vše druhé uchvátí nepřítel, co zavírá
vrch Kekropův a Kithairóna, velebné hory, rokle,
popřeje Zeus dalekohledný pak Tritorozence,
zeď dřevěná jediná že neklesne; ta tebe i dítky
zachrání; i nevyčkávej tiše jízdy a vojska
pěšců z pevniny blížícího se, nýbrž ucouvni
záda obrátiv; však ty budeš vstříc stát jemu jednou.
Ó božská Salamis! zahubíš děti přemnoha matkám,
buď kdy se Demeter bude rozptylovat nebo scházet.«[137])

142. Toto zaznamenali, anož i bylo i zdálo se jim přiznivější, a odešli do Athen. Když pak poslové přišedše domů lidu to zvěstovali, mnohá mínění projevena jsou od lidí věštbu si vykládajících, zvláště pak stála tato dvě mínění proti sobě. Ze starších pravili někteří, že, jak se jim zdá, bůh předpověděl, že hrad zůstane; nebo hrad athenský byl za starodávna trnovým plotem ohrazen. Tito tedy domýšleli se, že plot tento jest ona dřevěná zeď; jiní však pravili, že bůh lodi míní, a radili tyto upraviti a všeho jiného zanechati. Avšak ty, kteříž že lodí jsou ona dřevěná zeď vykládali, mátly poslední dva verše od Pythie vyslovené: »Ó božská Salamis! zahubíš děti přemnoha matkám, buď kdy se Demeter bude rozptylovat nebo scházet.«

Tato slova viklala míněním těch, kteříž dřevěnou zeď o lodích vykládali; nebo vykladači (obecní) brali slova ta v ten rozum, že usouzeno u Salaminy poraženu býti, vydají-li se v mořskou bitvu.

143. Byl však mezi Athenskými muž, jenž od nedávna teprv k prvním mužům patřil, jenž Themistoklees se jmenoval a syn Neokleův slul. Tento muž pravil, že nevykládají vykladači všeho dobře, řka toto, kdyby opravdu k Athenským to neštěstí se vztahovalo, že by podlé jeho zdání nebyla věštba tak jemně vydána, nýbrž takto »ó překrutá Salamis« místo »ó božská Salamis,« kdyby měli obyvatelé u ní zemříti; k nepřátelům tedy že věštba od boha vyřčená se vztahuje, vyloží-li se dobře, nikoliv pak k Athenským. I radil jim, aby se hotovili k mořské bitvě, ježto lodi jsou ta dřevěná zeď. To když Themistoklees dokazoval, uznali Athenští, že lépe jim jest tento výklad voliti než vykladačův, kteříž zrazovali jim, aby k mořské bitvě se nestrojili, ba aby vůbec ani rukou nezdvihli, nýbrž aby opustivše kraj attický některý jiný osadili.[138])

144. Byl však i jiný návrh Themistokleův před tímto vhod svítězil. Nebo když Athenským mnoho peněz v pokladnici obecné se bylo shromáždilo, které jim z dolů laurejských přicházely, chtěli, aby jednomu každému po desíti drachmách se dostalo; Themistoklees však tehdy přemluvil Athenské, aby od toho rozdělení upustili a dvě stě lodí za ty peníze vystavěli k válce, řka *k válce proti Aiginským.* Tato válka zajisté zachránila Helladu, přinutivši Athenské, aby se stali námořníky.[139]) Lodí těch k tomu, k čemu byly vystavěny, nepotřebovaly se, avšak teď byly Helladě vhod. Tyto lodi tedy byly Athenským už od dřívějška po hotově, musily však i jiné se vystavěti. I vidělo se jim, když po věštbě se radili, barbara na Helladu táhnoucího v lodích s veškerým lidem očekávati podlé rozkazu božského, ve spolku s těmi Helleny, kteříž byli ochotni.

Usnešení rady spolkové (145); o vyslání zvědův do Asie (146.—147.); marné vyjednávání s Argivskými (148. až 152.) a s Gelonem (153.—164.); episoda o válce Gelona a Therona s Karthaginskými (165.—167.).

145. Tyto věštby tedy byly Athenským dány. Když pak v jedno se spojili ti Hellenové, kteříž o Helladu lépe smýšleli, a rokovali a na závazek se vespolek se vzali, vidělo se jim v radě nejprvé ze všeho různice a války společné přetrhnouti: bylyť i mezi některými jinými války, největší však mezi Athenskými a Aiginskými. Po tom slyšíce, že Xerxes s vojskem v Sardech jest, ustanovili se na tom, že pošlou do Asie zvědy k seznání moci královy, a do Argosa posly k uzavření spolku válečného proti Peršanům, a jiné do Sikelie že pošlou ku Gelonovi, synu Deinomenovu, a do Kerkyry s vyzváním, aby Helladě pomáhali, a jiné do Krety, pomýšlejíce na to, aby veškero Hellenstvo v jedno se spojilo a aby všichni pospolu za týmž účelem šli, ježto nebezpečenství se blížilo všem Hellenům jednostejně. Gelonova moc pravilo se že jest veliká, jedné každé z hellenských mocností mnohem věčší.

146. Když se na tom usnesli, přetrhli různice a poslali nejprvé za zvědy do Asie tři muže. Když však tito do Sard přišli a královo vojsko vyšetřili, proneslo se to a byvše od vůdcův zemského vojska vyslýcháni odvedeni jsou na smrt. Tak byli tito hrdla odsouzeni; Xerxes však když se toho dověděl, neschvaloval nálezu vůdcův i vyslal několik svých kopinníkův přikázav, zastihnou-li zvědy na živě, aby je k němu přivedli. Když pak je ještě na živě zastihli a před tvář královu přivedli, tu král dověděv se proč přišli, nařídil kopinníkům, aby je prováděli a veškeru pěchotu i jízdu jim okazovali, a až by do sytosti vše si prohlédli, aby je zdrávy pustili kamkoliv by se jim chtělo jíti.

147. Toto však kázal proto že uvážil, kdyby zvědové zahynuli, že by jednak Hellenové nepředzvěděli o jeho moci, kteráž nad pomyšlení věčší byla, jednak

že by nepřátelům neuškodilo se velice zahubením tří mužův; když však tito do Hellady se navrátí, domníval se, že Hellenové zaslechnouce o jeho moci před výpravou svobodu svou vlastní vzdají, a tak že ani nebude třeba na ně táhnouti a se trmáceti.

Tento jeho nález podobá se tomuto jinému. Když Xerxes v Abydu byl, viděl několik špižních lodí z Pontu Hellespontem plovoucích, kteréž do Aiginy a do Peloponnesu se ubíraly. I byla družina jeho, uslyševši že nepřátelské jsou ty lodi, ochotna je zajmouti, dívajíc se na krále, kdy dá rozkaz. Xerxes však tázal se kam plují; a když mu praveno: »K tvým nepřátelům, ó pane, špíži vezouce,« odpověděl: »Což neplujeme i my tam, kam oni plují, a neopatřili jsme se i druhými věcmi i špíží? co pak tedy zlého činí tito dovážejíce nám špíže?«[140])

148. Zvědové tedy toto vyšetřivše a propuštěni byvše do Europy se vrátili; Hellenové však, kteříž proti Peršanu se spřisáhli, vypravili zase po vyslání zvědův posly do Argosa.

Argivští pak vypravují o svém počínání takto: Hned z počátku že se dověděli, co barbar proti Helladě strojí, a dověděvše se toho a znamenavše, že Hellenové budou chtíti je za spojence proti Peršanu vzíti, že vypravili posly do Delf, aby se boha tázali, co by jim bylo nejlépe činiti; nebo nedávno zahynulo jich šest tisíc Lakedaimonskými a Kleomenem, synem Anaxandridovým;*) za tou příčinou že je poslali. Pythie pak tážícím-se vynesla prý tuto výpověď:

»Ó nemilý sousedstvu, miláčku bohův nesmrtelných!
uvnitř v schránce metadlo maje své s ostražitostí
seď, střeha pilně hlavy; hlava veškero tělo zachrání.«

Toto prý Pythie jim dříve vyřkla; když pak po tom poslové**) do Argosa přišli; šli prý k radě a zvěstovali, co jim bylo uloženo; radové pak odpověděli prý na to poselství, že Argivští hotovi jsou učiniti to, smlu-

---

*) Viz VI., 77. **) t. j. vyslanci spojených Hellenů.

ví-li se s Lakedaimonskými příměří třicetileté a budou-li polovici všech spojenců vévoditi; po právu že jim ovšem celé vůdcovství patří, avšak předce že přestanou na polovici.[141])

149. To vypravují, že rada odpověděla, ač jim věštba zbraňovala, aby neuzavřely spolku s Helleny; o příměří třicetileté pak, jakkoliv věštby se strachujíce, že usilovali pro to, aby jim děti zatím v těchto létech v muže vzrostli; kdyby však příměří nebylo, obávali prý se, kdyby k předešlému neštěstí ještě jiná pohroma od Peršana je zastihla, že by příště musili Lakedaimonských býti poslušni. Z poslů však odpověděli prý ti, kteříž ze Sparty byli, na výpověď rady toto, »strany příměří že dají návěští obci, strany vůdcovství však že jim uloženo odpověděti a tudy že odpovídají, oni že mají dva krále, Argivští pak jednoho; tudy že není možné žádného ze spartských králův vůdcovství zbaviti; aby však s dvěma jejich králi také argivský nehlasoval, tomu že nic nebrání.«[142]) — Tak tedy praví Argivští, že usnesli přechvatu Spartiatův, nýbrž že volili raději barbarům býti poddáni než aby Lakedaimonským v něčem povolili, a že poslům ohlásili, aby před západem slunce ze země Argivských se vzdálili, pakli ne, že se naloží s nimi jako s nepřáteli.

150. Argivští sami tak o tom vypravují; vypravuje se však po Helladě i jiná pověst, že Xerxes dříve, než výpravu proti Helladě podnikl, hlasatele do Argosu poslal, Tento prý přišed tam pravil: »Muži argivští! Král Xerxes toto vám dí. My za to máme, že Perses, od něhož my pocházíme, jest syn Persea, syna Danaina, narozený z Kefeovy dcery Andromedy.*) Tak bychom tedy byli vaši potomci. Tudy není ani nám slušno, abychom na své předky táhli, ani vám, abyste jiným pomáhajíce nám se protivili, nýbrž sluší vám klidně doma seděti. Nebo jestliže podlé mého přání se stane, nikoho výše nebudu pokládati než vás.« Toto prý Argivští

*) Viz kap. 61.

uslyševše za důležité pokládali a z počátku prý k ničemu se nenabízeli aniž žádali čeho, když však je Hellenové k spolku pobízeli, tehdy vědouce, že s nimi Lakedaimonští vůdcovství nesdělí, žádali,*) aby za záminkou mohli mír zachovávati.

151. S tím, praví někteří z Hellenů, že se shoduje i tato událost, kteráž se o mnoho let později přihodila. Byliť prý v Susech memnonských za nějakou jinou příčinou vyslanci Athenských, Kallies, syn Hipponíkův a ti, kteří s ním přišli; Argivští pak poslali prý taktéž za téhož času vyslance do Sus a tázali se Artoxerxa, syna Xerxova, trvá-li ještě přátelství, jež byli s Xerxem uzavřeli, čili od něho za nepřátele jsou pokládáni. Král Artoxerxes pak řekl prý, že ovšem trvá a že žádného města nepokládá za přátelštější než Argos.

152. Zdali tedy Xerxes hlasatele s tím poselstvím do Argosa poslal a zdali vyslanci Argivských do Sus přešedše Artoxerxa strany přátelství se tázali, nemohu dojista říci, aniž jiné mínění o to na jevo vynáším než které Argivští sami podávají. Avšak tolik vím, kdyby všichni lidé své vlastní chyby na hromadu snesli, chtíce směnu učiniti s bližními, že by nahnuvše se k chybám bližních, rádi jeden každý zase si odnesli zpět, co přinesli. Tak tedy Argivští nejednali nejhůře.[143]) Já pak musím vypravovati, co se vypravuje, avšak věřiti tomu nikterak nemusím, a toto slovo nechať mi o celém vypravování platí.**) Vždyť i toto se povídá, že Argivští to byli, kteří vyzvali Peršana na Helladu, ježto jim ve válce proti Lakedaimonským špatně se bylo vedlo, a že tudy raději vše jiné si volili než toto hoře.

153. O Argivských tedy pověděno. Do Sikelie však přibyli od spojenců i jiní poslanci, aby s Gelonem jednali, i také od Lakedaimonských Syagros.

Tohoto Gelona praotec, jenž v Gele se usadil, byl z ostrova Telu u Triopia ležícího, jenž, když Gela od

*) Vůdcovství nad polovici všech spojenců; viz kap. 148. **) Srovn. úvodu str. 7.

Lindských z Rhodu a od Antifema se založiti měla, nezůstal doma. Časem pak potomci jeho stavše se hirofanty podzemních bohů setrvali v této hodnosti, kteréž Telines, jeden z předkův, nabyl tímto způsobem.

Do města Maktoria nad Gelou ležícího utekli se občané gelští poraženi byvše v rozbroji domácím. Ty tedy Telines uvedl zpět v Gelu, nemaje žádné branné moci, nýbrž svátosti těch bohův. Odkud jich dostal aneb nabyl, to nemohu říci. Na ty tedy spoléhaje uvedl je zpět pod tou zámluvou, aby potomci jeho byli hirofanti těch bohů. I jest mi to podlé toho, co slyším, divno, že Telines takového činu dokázal; nebo takových skutků nebývá lze ledakomus vykonati, nýbrž třeba k tomu ducha statného a síly mužné; o něm však povídají osadníci Sikelie, že právě naopak byl zženštilý a měkký člověk.[144])

154. Ten tedy nabyl této hodnosti. Když pak Kleandros, syn Pantareův, život dokonal, jenž sedm roků Gelou vládl a Sabyllem, mužem gelským, zemřel, tu zdědil samovládu Hippokrates, bratr Kleandrův. Za vlády Hippokratovy byl Gelon, potomek hirofanta Telina, s mnohými jinými i také s Ainesidemem, synem Pataikovým, kopinníkem Hippokratovým. Za nedlouhou dobu však pro statečnost svou ustanoven náčelníkem veškeré jízdy. Nebo když Hippokrates Kallipolity a Naxické a Zanklajské a Leontinské a k tomu Syrekusské a četné barbary oblehal, jevil se Gelon v těchto válkách mužem přeskvělým býti. Z těchto měst, jež jsem jmenoval, mimo Syrekusy žádné otroctví Hippokratova nezniklo. Syrekusské však Korinthští a Kerkyrští zachránili, když onino bitvou byli poraženi u řeky Eloru; zachránili je však způsobivše smlouvu s tou výminkou, aby Syrekusští Hippokratovi Kamarinu vydali; patřilať za starodávna Kamarina Syrekusským.[145])

155. Když pak i Hippokrata, vládnuvšího tolikéž roků jako bratr jeho Kleandros, smrt zastihla u města Hybly, kamž proti Sikelům byl vytáhl: tehdy Gelon předstíral, že pomáhá synům Hippokratovým, Eukleidovi

a Kleandrovi, proti občanům nechtícím už v poslušenství býti; v skutku pak, když bitvou Gelany přemohl, držel vládu sám odňav ji synům Hippokratovým. Po tomto šťastném nálezu Gelon tak zvané gamory (statkáře) Syrekusských, když byli od lidu sprostého a od svých otroků, kteří Kylliriové sluli, vyhnáni — ty uvedl z města Kasmeny zpět do Syrekus a zmocnil se i toho města; nebo lid Syrekusských Gelonovi, když přitáhl, vydal i město i sebe sama.[146])

156. Onen pak, když Syrekus dostal, vlády v Gele méně dbal i odevzdal ji bratru svému Hieronu; sám pak zveleboval Syrekusy, a byly mu Syrekusy všechno; i zdvihly se a vzrostly hned. Nebo jednak Kamarinské všechny do Syrekus přivedl a občany je učinil, město kamarinské pak zbořil; jednak více než polovici občanů gelských totéž učinil, co Kamarinským. Z Megařanů sikelských pak, když jsouce od něho obleženi k smlouvě se podvolili, vzácné občany, kteříž válku proti němu zdvihli a že proto o život přijdou se domnívali, přivedl též do Syrekus a učinil je občany; sprostý lid megarský však, jenž nebyl válkou tou nic vinen, aniž se nadál, že čeho zlého zakusí, přivedl též do Syrekus a prodal je k vyvežení ze Sikelie. Taktéž naložil i s Eubojskými v Sikelii, učiniv týž rozdíl. Nakládal však takto s oběma stranami, pokládaje sprostý lid za nájemnictvo nejnelibější.[147])

157. Takovým způsobem stal se Gelon velikým vládcem. Tehdáž pak, když vyslanci Hellenův do Syrekus přibyli, pravili, přišedše s ním v řeč, toto: »Vyslali nás Lakedaimonští a Athenští a těchto spojenci, abychom tebe za spojence přivzali; nebo slyšíš asi zajisté, že Peršan hodlá, spojiv Hellespont mostem a veda veškero vojsko východní z Asie, na Helladu táhnouti, předstíraje, že táhne na Atheny, obmýšleje však veškeru Helladu sobě podrobiti. Ty však, ježto veliké moci jsi dosáhl a ježto za podíl tobě, jakožto vládci Sikelie, jest ne nejmenší část Hellady, pomáhej těm, kteří Helladu osvoboditi chtí a osvobozuj s nimi. Nebo shlukne-li se

celá Hellas, shromáždí se veliká moc a budeme s válku proti nepřátelům; ale jestliže jedni z nás zrádci budou, druzí pak nebudou chtíti pomáhati a bude-li zdravých dílů Hellady po skrovně, tehdy jest se obávati, aby nepadla veškera Hellas. Nedoufejž, potře-li nás Peršan, zvítěziv bitvu, že nepřijde i k tobě, nýbrž učiň dříve opatření. Nebo nám pomáhaje, sobě samému pomáháš; a věci dobře uvážené bývá obyčejně i konec dobrý.«

158. Tak tito pravili. Gelon však velice na ně dotíral, řka toto: »Muži hellenští! s řeči soběckou opovážili jste se přijíti, abyste mne na pomoc proti barbaru vyzvali. Sami pak, když jsem s Karchedonskými v boj jsa zapleten, vás dříve požádal, abyste se mnou na vojsko barbarské udeřili, a když jsem na vás naléhal, abyste smrti Doriea, syna Anaxandridova, nad Egettskými vymstil a když jsem vám sliboval, že vám budu nápomocen k osvobození měst obchodních, z nichž vám veliké výhody a užitky vzešly: ani mně k vůli jste nepřišli na pomoc ani k pomstění smrti Dorieovy, a kdyby na vás bylo, bylo by toto vše v moci barbarův. Než šťastně nám a na dobré věci vyšly. Nyní pak když válka do kola šla a na vás přišla, tu jste na Gelona si zpomněli. Avšak ač se mi od vás pohanění dostalo, nechci vám rovným odpláceti, nýbrž hotov jsem vám pomáhati, podávaje vám dvě stě trojveslí a dvacet tisíc těžkooděnců a dva tisíce jezdců a dva tisíce lukostřelců a dva tisíce prakovníků a dva tisíce lehkých rychlojezdců; i zavazuji se též, že špiže celému vojsku hellenskému dotud budu poskytovati, až doválčíme. Pod touto výminkou však vám to slibuji, budu-li vůdcem a náčelníkem Hellenův proti barbaru; pod jinou výminkou nechci ani sám přijíti ani jiných poslati.«[148])

159. Uslyše to, nezdržel se Syagros i pravil toto: »Věru velice by zalkal Pelopovic Agamemnon,[149]) kdyby zaslechl, že Spartiatům vůdcovství odňato od Gelona a Syrekusských. Nuže o této výmince nezmiň se více, abychom vůdcovství tobě odevzdali; nýbrž, chceš-li po-

máhati Helladě, věz, že musíš Lakedaimonských býti poslušen; nechceš-li však poslušen býti, pak nepomáhej.«

160. Na to Gelon, když uslyšel příkrou řeč Syagrovu, toto slovo k nim poslední pronesl: »Ó hoste spartský, hana přicházející ráda v člověku vzbuzuje hněv. Než předce ty, ač jsi potupení v řeči své na jevo dal, nepohneš mnou, abych nezpůsobností tobě odplatil. Když vy tak lpíte na vůdcovství, slušno, abych i já a to více ještě než vy na něm lpěl, an jsem vůdcem vojska mnohonásobně věčšího a lodí mnohem četnějších. Než poněvadž vám výminka ta tak odporná jest, slevíme něco z prvotné výminky. Chcete-li vy zemskému vojsku vévoditi, budu já loďstvu vévoditi; pakli byste rádi na moři vůdcovství měli, chci já zemského vojska vůdcem býti. I musíte aneb k tomu svoliti aneb odejíti bez takových spojenců.«

161. To tedy Gelon předkládal jim; vyslanec Athenských však předešel lakedaimonského odpověděl mu toto: »Ó králi Syrekusských! nepotřebujíc vůdce vyslala nás Hellas k tobě, nýbrž vojska potřebujíc. Ty však dáváš na jevo, že nám nepošleš vojska, nebudeš-li vůdcem Hellady, a bažíš po tom, abys Helladě vévodil. Pokud však jsi žádal veškerého vojska Hellenův vůdcem býti, bylo nám Athenským lze v mlčení trvati, vědoucím, že lakonský vyslanec s to jest, aby za oba odpověděl; když však od veškerého vůdcovství upouštěje žádáš, abys loďstvu velel, věz, že se věc takto má. Byť i Lakon k tomu svolil, abys loďstvu velel, my nesvolíme; nebo naše jest toto vůdcovství, nechtějí-li jeho Lakedaimonští. Těmto ovšem nebudeme odporovati, chtějí-li vůdcovství míti, jiného však žádného nenecháme loďstvu vévoditi. Nebo marně bychom takto v držení největšího loďstva Hellenův byli, kdybychom Syrekuským my Athenští postoupili vůdcovství, my, jižto za nejstarší národ se pokládáme a jižto jediní z Hellenů nejsme přistěhovalci a od nichž, jakž i Homeros, básník epický, pověděl, k Iliu muž přišel, jenž

nejlépe uměl spořádati a rozstaviti vojsko. Tak tedy žádné hany v tom není, pravíme-li toto.[150])

162. Gelon odpověděl takto: »Hoste athenský! podobá se, velitele že máte, jimž byste však veleli, těch že nemáte. Ježto tedy ničeho nechtice postoupiti vše podržeti chcete, pospěšte si, abyste jak nejdříve zpět se vzdálili a Helladě zvěstovali, že jí z roku jaro vyňato jest.« [Byl pak smysl a význam toho výroku tento: jakož roku nejvzácnější část jest jaro, tak že i jeho vojsko k vojsku Hellenův se má; že tedy Hellas o jeho spojenství přišla, to přirovnával k tomu, jako kdyby jaro z roku vyňato bylo.]

163. Po takovém vyjednávání s Gelonem odpluli vyslanci Hellenův. Gelon pak, jenž ovšem se pro to*) obával o Helleny, že nebudou moci barbara překonati, spolu však za hrozné a nesnesitelné pokládal, aby přišed do Peleponnesu od Lakedaimonských si dal poroučeti, jsa vládcem Sikelie, zanechal této dráhy a obrátil se na jinou. Jakmile doslech, že Peršan Hellespont překročil, vyšle s třemi padesátiveslími Kadma, syna Skythova, muže z Kou, do Delf s mnohem peněz a s přátelskými slovy, aby střáhl, jak boj vypadne, a jestliže barbar zvítězí, aby peníze jemu dal a též země a vody těch, jimiž Gelon vládne; pakli Hellenové zvítězí, aby zpět se vrátil.[151])

164. Tento Kadmos byl před tím, zděditv po otci samovládu Koanův dobře utvrzenou, samochtě a ač žádné nebezpečenství se neblížilo, nýbrž ze spravedlivosti vládu lidu Koanův odevzdal a odebral se do Sikelie, kdež se Samickými získal a osadil město Zanklu, kteréž změnilo jméno své v Messenu.[152]) Tohoto Kadma tedy a tím způsobem přišlého (do Sikelie) Gelon pro spravedlnost, kterou jinak na něm byl seznal, poslal. Tento muž mimo jiné spravedlivé skutky své i tento ne nejmenší po sobě zůstavil. Dostav

*) T. j. za příčinou, že se jim uzavření spolku s ním nezdařilo.

mnoho peněz, jež mu Gelon svěřil, nechtěl jich podržeti, ač mu bylo lze, nýbrž, když Hellenové mořskou bitvou zvítězili a Xerxes pryč odtáhl, tu přišel i on do Sikelie veza s sebou veškery peníze.

165. Vypravuje se však i toto od obyvatel Sikelie, že by Gelon, ač maje poslušen býti Lakedaimonských, přece byl přispěl Hellenům, kdyby nebyl Terillos, syn Krinippův, vládce Himery, vyhnán byv z Himery od Therona, syna Ainesidemova, samovládce Akragantských, za též doby přivedl Foiniků a Libyů a Iberů a Ligyů a Elisyků a Sardonských a Kyrňanů třicet myriad s vůdcem Amilkem, synem Annonovým, králem Karchedonských, jejž Terillos skrz přátelství své k tomu přemluvil a nejvíce skrz ochotnost Anaxilea, syna Kretinova, jenž jsa vládcem Rhegia své vlastní děti v zástavu dal a tak Amilka na Sikelii tchánu svému ku pomoci přivedl; nebo Anaxileos měl za ženu dceru Terillovu, jíž bylo jmeno Kydippe. A tak prý Gelon nejsa s to, aby přispěl Hellenům, ty peníze do Delf poslal.[153])

166. K tomu i toto vypravují, že za téhož dne v Sikelii Gelon a Theron svítězili nad Amilkem Karchedonským a u Salaminy Hellenové nad Peršanem. Amilkas pak, jenž s otcovské strany Karchedoňan, s mateřské pak Syrekušan byl a pro statečnost svou králem Karchedonských se stal, zmizel, jak se dovídám, když se sražení stalo a když bitvou byl přemožen; nebo nenašel prý se nikde ani živ ani mrtev, ač Gelon jej hledaje všecko všude prošel.[154])

167. Karchedonští pak sami vypravují tuto zvěst, kteráž se pravdě podobá, že barbaři s Helleny v Sikelii bojovali počavše z rána až pozdě do večera (nebo tak dlouho prý se potýkání protáhlo). Amilkas pak že za této doby v táboře prodlévaje obětoval na veliké hranici celá těla pále, uzřev však útěk svého mužstva jak právě nad obětmi litbu činil, tak že v plamen sebou vrhl; a tak prý shořel a zmizel. Tomu Amilkovi, jenž zmizel buď takovým způsobem, jako Foinikové

vypravují, anebo jiným, jak Syrekusští povídají, Karchedonští jednak oběti vzdávají, jednak mu památky zřídili ve všech osadách, největší však v Karchedoně samé.[155])

Ošemetné počínání Kerkyrských (168.); Kretským zrazuje Pythie, aby Hellenům nepomáhali (169.—171.). K žádosti Thessalův vyšle se vojsko do Temp, kteréž však k radě Alexandra zpět se vrátí (172., 173.); Thessalové odpadnou od Hellenův (174.). Hellenům se vidí Thermopyl stříci a loďstvo k Artemisiu poslati (175.); líčení Thermopyl a vůkolí (176., 177.); Delfové obětují větrům (178.).

168. Tolik tedy o tom, co v Sikelii se stalo. Kerkyrští pak odpověděvše toto vyslancům počínali si takto.

Byliť i oni vyzváni od týchž poslův, kteří i do Sikelie šli, tatáž slova pronášejících, kteráž ku Gelonovi pronesli. I slíbili tito zprvu, »že jim pošlou pomoc, pravíce, že nesmějí nedbati záhuby Hellady; nebo jestliže ona klesne, tehdy že i jim nebude než otročiti nejblíže příštího dne; pročež že jim musí pomáhati, sečkoliv budou.« Taková na pohled spanilá slova odpověděli; avšak když bylo přispěti, ozbrojili s jiným úmyslem šedesát lodí a s těží vypluvše přistáli k Peloponnesu a zakotvili lodi u Pylu a Tainaru v zemi Lakedaimonských střehouce takéž,*) jak boj vypadne; nemysliliť, že Hellenové svítězí, nýbrž domnívali se, že Xerxes velice je překoná a vládnouti bude celou Helladou. I činili tak schválně, aby mohli Peršanu toto říci: »Ó králi, když Hellenové nás k této válce vybízeli, tehdy my, jižto moci nemáme nejnepatrnější a jižto bychom nebyli nejmenšího počtu lodí, nýbrž největšího po Athenských poskytli, nechtěli jsme tobě odporovati aniž tobě k nelibosti něco učiniti.« Taková slova pravíce doufali že lépe jim bude se dařiti než druhým; což by i zajisté bylo se stalo, jak se mně

*) Jako Kadmos, jejž Gelon vyslal; viz kap. 163.

zdá. Proti Hellenům pak měli tuto výmluvu po hotově, jíž i užili. Nebo když jim Hellenové vytýkali, že nepřispěli na pomoc, pravili, že ozbrojili šedesát trojveslí, avšak že pro etesie*) nebyli s to, aby Maleu oplavili; za tou příčinou že nepřišli k Salamině a že z nižádné špatnosti nevzdalovali se bitvy.

169. Tak tito Helleny oklamali. Kretové pak, když je ti z Hellenův, kteříž k tomu byli ustanoveni, vyzývali, učinili toto. Vyslavše jmenem obce posly do Delf tázali se boha, zda by jim lépe bylo Helladě pomáhati. Pythie pak odpověděla: »Ó bláhovci, což nepamatujete, jaké strasti na vás za to, že jste Menelaovi pomáhali, Minos hněviv jsa seslal, ježto oni nepomáhali pomstiti usmrcení jeho v Kamiku, vy pak oněm jste pomáhali vydobyti ženy ze Sparty od muže barbarského unešené?«[156])

170. Toto poselství když Kretům přinešeno bylo, zdrželi se pomáhání.

Vypravujeť se, že Minos hledaje Daidala, přišed do Sikanie, jež nyní Sikelie slove, násilnou smrtí zemřel; po nějakém čase pak že k povzbuzení božskému Kretové všichni mimo Polichňany a Praišany přišedše s valnou výpravou do Sikanie, po pět roků město Kamikos obléhali, v němž za mé doby Akragantští obývali; posléze však nemohouce ani města dobyti ani setrvati, ježto byli hladem sklíčeni, že upustili od města a odešli. Avšak když k Iepygii připluli, uchvátila je veliká bouře a vyvrhla na břeh; i nemajíce jak do Krety se navrátiti, any lodí se ztroskotaly, založili tam město Hyrii a zůstali tam a změnili se z Kretův v iepygické Messapy a z ostrovanů v pevniňany. Z města Hyrie pak osadili druhá města, kteráž hubíce Tarantští v době mnohem pozdější veliký úraz vzali tak že to byla největší hellenská porážka ze všech, jež my známe, a to porážka i Tarantských samých i Rheginův, z jejichž občanů, nucených od Smikytha, syna Choirova a přišlých na po-

*) Roční větry (passáty).

moc Tarantským tři tisíce tehdáž zahynuli; Tarantských pak samých zahynulo nesčíslné množství. Ten Smikythos, jsa služebníkem Anaxileovým, zůstaven byl od něho za správce Rhegia; jest to týž, jenž vypuzen byv z Rhegia a osadiv arkadskou Tegeu v Olympii ty četné sochy postavil.[157])

171. Než co o Rheginech a Tarantských pověděno, jest přídavkem k vypravování mému. Do Krety pak zpustlé přistěhovali se, jak Praišané vypravují, i jiní lidé i zvláště Hellenové, třetího pak věku po smrti Minoa udála se válka troická, v níž patrně Kretové nebyli nejšpatnější pomocníci Meneleovi.[158]) Za to však přišel prý, když z Troie se vrátili, hlad a mor i na ně i na dobytek, až po druhé Kreta zpustla tak, žd nyní třetí obyvatelstvo kretské s pozůstalými ji v držení má. — Toto jim připomenuvši držela je Pythie, ač chtěli pomáhati Hellenům.

172. Thessalové pak zprvu*) z přinucení s Medy (Peršany) smýšleli (medoněli), jakž i dokázali, že se jim nelíbilo co Aleadové kuli. Nebo jakmile zaslechli, že Peršan do Europy hodlá překročiti, vyslali na Isthmos posly; byliť na Isthmu shromážděni poslanci vyvolení z měst, kteráž lépe smýšlela o Helladu. K těmto přišedše pravili poslové Thessalův: »Muži hellenští, sluší stříci prosmyku ulympského, aby byla bezpečna před válkou i Thesalie i veškera Hellas. My jsme ochotni s vámi na stráži býti, musíte však i vy mnoho vojska tam poslati; nebo, nepošlete-li, vězte, že učiníme smlouvu s Peršanem; nesmíť se státi, abychom my jsouce na stráži tak daleko před ostatní Helladou jediní za vás zemřeli. Nechcete-li však pomoci, nejste nikterak s to, abyste nás přinutili; nebo nikdy nebylo nucení silnější nad nemožnost; my pak bychom se pokusili sami, abychom nějakou spásu si způsobili.«

---

*) Brzo pak ochotně a horlivě k Medům lnuli; viz kap. 174.

173. To pravili Thessalové; Helenové pak za tou příčinou uradili se na tom, aby do Thessalie po moři zemské vojsko vyslali, jež by prosmyku ostříhalo. Když se toto vojsko shluklo, plulo Euripem, a přišedši k Alu, městu achaiskému, vystoupilo a ubíralo se k Thessalii, zanechavši tam lodí; i přišlo do Temp v prosmyk, jenž z dolení Makedonie do Thessalie vede podlé řeky Peneiu, tekoucí mezi horou Olympem a Ossou. Tu lehlo táborem hellenských těžkooděnců sebraných asi deset tisíc, a byla při nich jízda thessalská. Vůdcem byl z Lakedaimonských Euainetos, syn Karenův, jenž z polemarchův byl zvolen, avšak z rodu královského nepocházel; z Athenských pak Themistoklees, syn Neokleův. Avšak zůstali jen málo dní tam; nebo přišli poslové od Alexandra, syna Amyntova, muže makedonského a radili jim, aby odešli a nečekali, až by v prosmyku od vojska se blížícího rozšlapáni byli; i líčili jim množství vojska a lodí. Když jim tito tak radili, uposlechli, ježto dobře se zdáli raditi, a Makedon dobře o ně smýšleti se viděl. Mně však se zdá, že bázeň byla pohnůtkou, když se dověděli, že i jinudy vniknouti lze do Thessalie, totiž hoření Makedonií krajem Perrhaibův u města Gonnu, kudy také v skutku vniklo vojsko Xerxovo. I vrátili se Hellenové k lodím a ubírali se zpět k Isthmu.[159])

174. Tato výprava do Thesalie stala se, když už král hodlal překročiti do Europy z Asie a když už v Abydu byl. Thessalové pak opuštěni jsouce od spojenců ochotně k Medům přilnuli (zmedoněli) a už ne váhavě, a jevili se králi býti muži veleprospěšnými u věcech, jež vykonával.

175. Hellenové pak, když přišli na Isthmos, radili se za příčinou poselství Alexandrova, kde by měli boj podstoupiti a v jakých krajinách. I bylo převládající mínění, aby prosmyku v Thermopylách se stráhlo: byltě patrně užší než thessalský a samojediný a bližší vlasti. O stezce však, kterouž zaskočeni jsou Hellenové v Ther-

mopylách,*) ani nevěděli dříve, než přišedše do Thermopyl od Trechinských o ní zaslechli. Tohoto prosmyku tedy usnesli se, aby střáhli a barbara do Hellady nepouštěli, loďstvo pak aby k Artemisiu v kraji histiaiském plulo. Nebo tato místa jsou blízko sebe tak, že bylo lze na jednom se dověděti, co by na druhém se dálo; a místnost má se takto:

176. Moře thracké, kteréž jinde jest široké, stahuje se zde v úzký průliv mezi ostrovem Skiathem a pevninou magnetskou; po tomto úzkém průlivu pak přichází už pobřeží euboiské Artemision, na němž jest svatyně Artemidy. Vchod pak skrz Trechinsko do Hellady vedoucí jest na nejužším místě vzšíř půl plethra;**) avšak zde není ještě nejužší místo celé krajiny, nýbrž toto jest před Thermopylami a za nimi, u Alpen vzadu, vzšíř vozové cesty toliko, a z předu u řeky Foiniku blízko města Anthely takéž jen vzšíř vozové cesty. K Thermopylám pak přiléží na západ hora neschůdná a příkrá a vysoká, táhnoucí se k Oitě, na východ pak od cesty jsou bahna a moře. Jsou pak v tomto prosmyku teplé lázně, jež tamní lidé Chytry jmenují, a u nich založen jest oltář Heraklův. I byla tvrz u tohoto prosmyku vystavěna a za starodávna byla zde brána. Vystavěliť Fokeové tuto tvrz bojíce se, když Thessalové z Thesprotie přišli osadit země aiolské, kterouž nyní drží. Nebo poněvadž Thessalové o to stáli, aby je podrobili předešli to Fokeové a vpustili tehdáž tu vodu teplou v prosmyk, aby se místo to zaplavilo, i vynakládali vše, aby jim Thessalové nevpadli do země. Byla pak stará ta tvrz za starodávna vystavěna a větší část její časem už byla sesuta. Jim pak vidělo se ji znovu vystavěti a zde barbaru cestu do Hellady zamezovati. Přeblízko cesty pak jest ves, jmenem Alpenoi; z této hodlali Hellenové potravou se opatřovati.[100])

177. Tato místa tedy zdála se Hellenům býti vhodná; rozmyslilit si vše dříve a uvážili, že nebudou moci

---

*) Viz kap. 213. **) Plethron = 1/6 honu = 100 stop.

barbaři ani množství užívati ani jízdy; i vidělo se jim zde nepřítele na Helladu táhnoucího čekati. Když však se dověděli, že Peršan v Pierii jest, rozešli se v Isthmu a jedni z nich táhli do Thermopyl, jiní po moři k Artemisiu.

178. Hellenové tedy na kvap rozdělivše se táhli na svá místa. Delfové pak za této doby tázali se boha bojíce se o sebe i o Helladu; i věštěno jim, aby větry vzývali; tito že budou velikými pomocníky Helladě. Delfové pak přijavše věštbu tu nejprvé těm Hellenům, kteří svobodni býti chtěli, ohlásili co jim bylo věštěno a ohlásivše to jim, kteříž se hrozně děsili barbara, uložili si u nich díky nesmrtelné. Po tom Delfové větrům vzdělali oltář v Thyi, kdež jest posvátný okršlek dcery Kefisovy Thyie, po níž i toto místo přijmení má, a vzdávali jim oběti; a Delfové podlé té věštby i nyní ještě větry vzývají.[161])

Prvý boj lodí perských s hellenskými; loďstvo perské pluje k Sepiadě (179.—183.) Vypočtení lidstva Xerxova k Sepiadě a Thermopylám přišlého (184.—187.).

179. Z loďstva Xerxova pak, když vyplulo z města Thermy, obrátilo se deset nejlépe plovoucích lodí přímo ke Skiathu, kdež byly na stráži tři lodí hellenské, troizenská a aiginská a attická. Plavci však uzřevše lodi barbarův dali se na útěk.

180. Troizenskou lodí, již spravoval Prexinos, zajali hned barbaři, stíhajíce ji, a pak nejkrásnějšího z mužstva jejího vyvedli na předek lodní a zabili jej mníce, že jim ku štěstí bude obětování nejkrásnějšího z prvních zajatců hellenských. Tento muž obětovaný jmenoval se Leon (Lev); snad bylo poněkud i jméno jeho tím vinno.[162])

181. Aiginská lodí však, jejímž náčelníkem byl Asonides, dala jim co dělati, an Pythes, syn Ischenoův, jenž na ní se nacházel, výtečným mužem býti se prokázal; nebo když lodí se zajímala potud se bránil, až všecek rozsekán byl. Když pak klesnuv nebyl mrtev,

nýbrž ještě dýchal. Peršané, kteří na lodích posádkou byli, pro jeho statečnost převelice o to stáli, aby ho zachránili; i hojili rány jeho myrrhou a obvazovali je stužkami z byssové tkaniny.[163]) A když v tábor svůj se navrátili, okazovali ho celému vojsku obdivujíce se mu a dobře ho ošetřujíce. S druhými pak, jež na této lodi zajali, nakládali jako s otroky.

182. Tak jsou dvě z těch lodí zajaty; třetí pak, již spravoval Formos, muž athenský, uvázla na útěku v ústí Peneia, a lodí se zmocnili barbaři, mužstva však ne; nebo jakmile Athenští s lodí uvázli, seskočili a ubírajíce se Thessalií šli do Athen.

O tom se Hellenové u Artemisia rozložení dověděli ze Skiathu skrze ohně.[164]) Dověděvše se a zděsivše se toho přeložili loďstvo od Artemisia k Chalkidě, hodlajíce Euripu střici; i zanechali denních strážců[165]) na vyvýšených místech Euboie.

183. Z těch desíti lodí barbarských však tři přirazili k úskalí, jež mezi Skiathem a Magnesií jest a Myrmex (Mravenec) slove. Zde barbaři kamenný sloup postavili, jejž byli k úskalí přivezli; a pak ubravše se z Thermy, když měli cestu bezpečnou,[166]) pluli se všemi lodimi dále, jedenáct dní po královĕ odchodu z Thermy tam prodlevše. Úskalí však, jež právě v úžině bylo, byl jim Pammon Skyrský okázal. Po plavbě celodenní přistali barbaři k Sepiadě v kraji magnetském a k břehu mezi městem Kasthanaiou a mysem Sepiadou ležícímu.[167])

184. Až k tomuto místu a k Thermopylám nezakusilo vojsko ničeho zlého, a množství jeho bylo tehdáž ještě, jakž počítáním shledávám, takovéto: Na lodích z Asie, jichž bylo tisíc dvě stě sedm, bylo původně ze všech národů čtyřiadvacet myriad a k tomu tisíc a čtyři sta mužů*) počítáme-li po dvou stech mužů na jednu každou lodí. Bylo však na těchto lodích mimo domácí mužstvo ještě z Peršanů a Medů a Saků třicet

*) T. j. dohromady 241.400.

mužů. To tedy zase jest počet tří myriad a šesti tisíců a k tomu dvou set a desíti.**) Přidám pak ještě k tomuto a k předešlému počtu mužstvo z padesátiveslových lodí, dada tomu, že jedno k druhému po osmdesáti mužích na každé lodi bylo. Shromážděno však bylo těchto lodí, jakž i dříve*) ode mne praveno, tři tisíce: to by by tedy bylo mužů čtyřiadvacet myriad. To tedy bylo lodní vojsko z Asie, úhrnkem padesát myriád a jedna a nad to ještě sedm tisíců a k tomu šest set a jedna desítka.**) Pěchoty pak bylo sto a sedmdesát myriad,***) a jezdců osm myriad.†) K nim však ještě přidám Araby, kteří na velbloudech a Libyany, kteří na vozech jeli, jichž počet páčím na dvacet tisíc mužů. Spočteme-li tedy vojsko lodní a zemské, vyjde úhrnkem dvě stě jedenatřicet myriad a k tomu sedm tisíců a šest set a jedna desítka.††) To jest počet vojska z Asie vyvedeného nepočítaje služebnictva provázejícího a lodí špížních a lidí, kteří na těchto pluli.

185. Avšak ještě vojsko z Europy sebrané sluší připočísti k tomu, co jsme vypočtli; než o tom mohu jen domněnku vysloviti. Hellenové z Thrakie a z ostrovů k Thrakii přiležících postavili sto a dvacet lodí; z těch lodí tedy máme čtyřiadvacet tisíc mužů. Zemského vojska pak, jež postavili Thrakové a Paioni a Eordi a Bottiaiové a plémě chalkidské a Brygové a Pierové a Makedoni a Perrhaibové a Enieni a Dolopi a Magneti a Achaiové a ti, kteříž v Thrakii pomořské obývají, domnívám se, že bylo třicet myriad. Přidáme-li tedy tyto myriady k oněm z Asie, máme všech mužů bojovných dvě stě a čtyřiašedesát myriad a k tomu šestnáct set a jednu desítku.†††)

186. Jakkoliv však bojovného mužstva počet byl tak veliký, myslím, že služebnictva provázejícího je a lidí na špížních loďkách a pak teprv na druhých lodích.

*) Viz kap. 97. **) 517.610. ***) 1,700.000. †) 80.000. ††) 2.317.610. †††) 2,641.610.

spolu s vojskem plovoucích — těchto tedy že nebylo méně než bojovných mužů, nýbrž více. Než dejme tomu, že byli počtem rovni oněm, a že jich nebylo o nic více ani méně. Učiníme-li tedy tyto počtem rovny bojovnému vojsku, jest jich právě tolik myriad jako oněch. Tak tedy pět set a osmadvacet myriad a tři tisíce a dvě stě a dvě desítky mužů*) přivedl Xerxes, syn Dareiův, až k Sepiadě a k Thermopylám.[168])

187. To tedy jest veškeren počet Xerxova vojska; o počtu žen pak jídla strojících a ženin a kleštěnců nemůže nikdo ničeho dojista říci; taktéž ani soumarů a ostatních hovad nákladonosných a psů indických následujících — ani těchto počtu nemohl by pro veliké množství nikdo jmenovati; pročež nic se tomu nedivím, že ledakterých řek voda nepostačovala; nýbrž spíše se divím, jak stačovala potrava tolika myriadám. Nebo shledávám počítáním, dostával-li každý po choiniku pšenice každého dne a nic více, že jedenáct myriad medimnů den co den vyšlo, a k tomu ještě tři sta čtyřicet medimnů (110340);[169]) a při tom na ženy a kleštěnce a soumary a psy ničeho nepočítám. Mezi tolika myriadami mužů nebylo ani jednoho, jenž by krásou a velikosti více než Xerxes byl zasluhoval držeti tuto moc.

Třídenní bouře a nehody perského loďstva; perské lodi plují pak k Afetám; patnáct z nich zajato od Hellenů (188. — 195.). Xerxes táhne skrz Thessalii a Achaii do kraje melického (episoda o Athamantovi a Kytissorovi) a lehne táborem v kraji trachinském naproti Hellenům v Thermopylách meškajícím (196.—201.).

188. Když loďstvo vyplulo a u kraje magnetského k pobřeží mezi městem Kasthanaiou a mysem Sepiadou přistalo, položily se první z lodí při zemi, jiné pak za nimi stály zakotveny; nebo ano pobřeží nebylo veliké, stály za sebou v osmi řadách vně do moře rozloženy jsouce. Tak zůstaly v této noci; na úsvitě však z čista

*) 5.283.220.

jasna a z bezvětří vzbouřilo se moře a přišlo na ně veliké vlnobití a prudký vítr východní, jemuž Hellesponties říkají lidé v těchto krajinách obývající.[170]) Kdož z nich vzmáhání se větru zamenali a jichž stanoviště podlé toho bylo, ti předešli bouři a vytáhli lodi na břeh, i zachránili takto i sebe i lodi. Které lodi však vlnobití na moři zastihlo, z těch jedny unesla bouře k tak zvaným Ipnám u hory Pelia, jiné na břeh; jiné rozbily se o Sepiadu samu, jiné vyvrženy jsou u města Meliboie,[171]) jiné u města Kasthanaie. Bylať to bouře nesnesitelná.

189. Vypravuje se, že Athenští Borea z bohověštby na pomoc vyzvali, anaž jim jiná*) věštba přišla, aby švagra svého a pomoc zavolali. Boreas pak podlé pověsti hellenské má ženu attickou, Areithyii, dceru Erechtheovu. Za příčinou toho příbuzenství tedy Athenští, jak pověst jde, domýšleli se, že Borees tento švagr jest, a majíce ležení své u Chalkidy v Euboii když znamenali, že bouře se vzmáhá, aneb i snad už před tím, oběti vzdávali a vzývali Borea i Oreithyii, aby jim pomohli a lodí barbarů zničili tak jako dříve u hory Athos. Zdali pak z této příčiny na lodní ležení barbarův Borees připadl, nemohu říci; Athenští však aspoň povídají, že jim i dříve i tehdáž Borees na pomoc přišel a to způsobil; a navrátivše se domů vzdělali Boreovi svatyni u řeky Ilissu.[172])

190. Touto nehodou prý při nejmenším zničeno ne méně než čtyry sta lodí a nesčislné mužstvo a valné množství věcí tak že Ameinokleovi, synu Kretinovu, muži magnetskému, jenž u Sepiady statky měl, velice k užitku bylo toto rozbití lodí, an mnoho zlatých číší, které voda později na břeh vyvrhla, sebral a také mnoho stříbrných, a poklady Peršanův našel a jiných věcí nesčíslných nabyl. Tak se stal velikým boháčem tento

---

*) Mimo předešlé dvě věštby, o nichž viz kap. 140. a 141.

muž, jenž jinak nebyl šťasten; hnětlať ho trudná nehoda dětovraždná.[173])

191. Špížních lodí pak a jiných korábů rozkotaných bylo nesčíslné množství, tak že vůdcové loďstva obávajíce se, aby na ně v této bídě Thessalové neudeřili, vysokou ohradu z trosek lodních kolem vzdělali; nebo tři dni trvala bouře. Konečně Magové oběti vzdávajíce a vítr zažehnávajíce a nad to i Thetidě a Nereidám obětujíce uchlácholili bouři čtvrtého dne, aneb nějak jinak ona samochtíc utichla. Thetidě však obětovali, ježto od Ionů se dověděli, že z tohoto kraje od Pelea unešena jest a že celý mys Sepias její jest i ostatních Nereid.[174])

192. Bouře tedy čtvrtého dne přestala; Hellenům pak denní strážcové z výšin euboiských přiběhše druhého dne po povstání bouře zvěstovali vše strany rozkotání lodí. Tito pak uslyševše to díky vzdali Poseideonu*) ochrannému a litbu učinili a pak co nejrychleji zpět pospíchali k Artemisiu doufajíce, že něco málo lodí jim vstříc se postaví. Tak tito po druhé k Artemisiu přišedše zde se rozložili; a od té doby mají až posud jméno Poseideona ochranného v obyčeji.

193. Barbaři pak, když vítr utichl a vlny ulehly, stáhly lodí v moře a pluli podlé pevniny; oplavivše pak mys magnetské země pluli přímo k chobotu, jenž k Pagasám se táhne. Jestiť pak místo v kraji magnetském u tohoto chobotu, kdež prý Herakles zůstaven byl od Iesona a soudruhů, vyslán byv z lodí Argoy pro vodu tehdáž, když se plula pro zlaté rouno do Aie kolchické; hodlaliť odtud vody nabrati a pak na vysoké moře vyplouti; pro to dáno místu tomu jméno Afety.[175]) Sem tedy přistál Xerxův lid.

194. Patnáct lodí těch však, kteréž vypluly naposledy, bylo daleko pozadu, a náhodou spatřilo jejich mužstvo lodí Hellenův u Artemisia. I domnívali se

*) Poseideon (lat. Neptunus, bůh moře) jest forma novoionská; nejstarší forma Poseidaon, attická Poseidon.

barbaři, že to jejich lodi jsou a plovouce k nim naběhli na nepřátele. Velitelem těch lodi byl náměstek z Kymy aiolské, Sandokes, syn Thamasiův, jehož před tím král Dareios, jsoucího ze soudců královských,*) na kříž dal přibiti postihnuv ho v této vině: Sandokes za peníze nespravedlivý rozsudek vynesl. Když však visel, přemýšlel Dareios a shledal, že více jest dobrodiní domu královskému od něho prokázaných než provinění jeho;**) a shledav to Dareios znamenal, že spíše prchle než moudře byl jednal, i propustil ho. Smrti od krále Dareia určené ušel tedy takto a zůstal na živě; tehdáž však naběhnuv na Helleny neměl po druhé smrti ujíti. Nebo když je Hellenové přicházeti uzřeli, znamenavše omyl jejich vypluli a snadně je zajali.

195. Na jedné z těch lodí zajat jest Aridolis, vládce Alaband[170]) v Karii, na jiné pak pafský vůdce Penthylos, syn Demonoův, jenž přivedl z Pafu dvanáct lodí, avšak ztrativ z nich jedenáct bouří u Sepiady s jedinou pozůstalou k Artemisiu plul a zajat jest. Tyto Hellenové, když se jich vyptali na to, co o Xerxově vojsku vyzvěděti chtěli, poslali spoutány na isthmos korintsky.

196. Loďstvo barbarův tedy mimo těchto patnáct lodí, jichž velitelem Sandoka jsem pověděl býti, přišlo k Afetám. Xerxes pak se zemským vojskem prošed Thessalii a Achaii vtrhl už třetího dne v kraj Melianů. V Thessalii učinil závod svých koní, chtěje i thessalské jízdy zkusiti, ježto se dověděl, že tato nejlepší jest v celé Helladě; tu hellenské koňstvo zůstalo daleko pozadu. Z řek pak thessalských jediný Onochonos nepostačoval vojsku k pití; z řek však v Achaii tekoucích ani ta která největší jest, totiž Epidanos ani — ta nepostačovala, leda toliko jakž takž.

197. Když pak Xerxes do Alu v Achai přišel,

---

*) O soudcích královských viz pozn. 27. k 3. knize.
**) Srov. I., 137.

vypravovali mu průvodčí, kteří mu všechno všude vykládati chtěli, pověst tamní o svatyni Zeusa Lafystia, že Athamas, syn Aiolův, uradiv se s Inou, Frixovi záhubu nastrojil, potom že z bohověštby Achaiové potomkům jeho tuto pokutu ukládají. Kdo z tohoto rodu nejstarší jest, tomu káží, aby se leitu stranil a sami jsou na stráži (*leiton* pak nazývají Achaiové prytaneion); pakli předce tam vkročí, nelze mu vyjíti až když má býti obětován. Dále vypravovali, že už mnozí z těch, kteří měli býti obětováni, ze strachu do jiné země se utekli; přijde-li však takový člověk po nějakém čase nazpět a postihne li se při vkročení do prytanei, tehdy bývá všecek věnci ovit a s průvodem vyveden a obětován. Toto trpí potomci Kytissora, syna Frixova, proto že, když Achaiští chtíce zemi svou očistiti z bohověštby Athamanta, syna Aiolova, obětovati hodlali, tento Kytissoros přišed z Asie kolchické ho vysvobodil; a učiniv to na potomky své hněv boha uvalil. Když pak Xerxes uslyšev toto u svatého háje se octl, i sám se jeho stranil i veškerému vojsku totéž přikázal a dům Athamantových potomků rovněž tak jako okršlek posvátný ctil.[177])

198. To tedy stalo se v Thessalii a v Achaii. Z těchto krajů pak táhl do země melické podlé chobotu mořského, v němž odtok a přítok každého dne se děje. Při tomto chobotu jest pláň, místem široká, místem však i hodně úzká; kolem této pláně jsou hory vysoké a neschůdné, kteréž celou zemi melickou obkličují a trechinské skály slovou. První pak město u chobotu, když se z Achaie jde, jest Antikyre, kdež řeka Sperchejos, ze země Enianův přicházející, v moře vpadá. Od této řeky as dvacet honů opodále jest jiná řeka, jmenem Dyras, o níž se povídá, že se zjevila, aby Heraklovi hořícímu na pomoc přispěla. Od této řeky pak opět dvacet honů opodále jest jiná řeka, která slove Melas (Černá).[178])

199. Město Trechis pak od této řeky Melas vzdá-

leno jest pět honů. A zde má největší šířku celá tato krajina od hor k moři, právě kde Trechis založena jest; nebo místo toto má dvaadvacet tisíc plether.[179]) Pohoří pak, jež obličuje zemi trechinskou, má úžlabí na jih od Trechiny, a tímto úžlabím teče řeka Asopos vedlé samého podhoří.

200. Pak jest zase na jih od Asopu Foinix, řeka neveliká, kteráž z těchto hor vznikajíc do Asopu vpadá; a u řeky Foiniku jest nejužší místo; jestiť zde silnice zřízena vzšíři toliko vozové cesty. Od řeky Foiniku pak jest patnáct honů k Thermopylám. Uprostřed řeky Foiniku pak a Thermopyl jest ves, jíž dáno jméno Anthele, vedlé níž Asopos v moře vtéká; a okolo ní jest širé místo, na němž svatyně Demetry amfiktyonské založena jest a na němž sedadla Amfiktyonův jsou a Amfiktyona samého svatyně. [180])

201. Král Xerxes tedy ležel táborem v Trechinsku v zemi melické, Hellenové pak v prosmyku. Nazývá se toto místo od nejmnožších Hellenů Thermopyly (Teplá Brána), od domácích lidí však a od sousedů jejich Pyly (Brána). Ležely tedy obě strany v těchto místech, a onen vládl všemi místy k severu ležícími až po Trechinu, tito pak všemi místy této pevniny*) k jihu a poledni se táhnoucími.

O hellenském vojsku a o Leonidovi (202.—208.). Xerxova rozmluva s Demaretem (209.).

202. Byli však z Hellenův tito, kteří očekávali Peršana na tomto místě: ze Spartiatův tři sta těžkooděnců, Tegeteatův a Mantinejských tisíc, každých polovice, z Orchomenu arkadského sto dvacet, z ostatní Arkadie pak tisíc; tolik tedy bylo Arkadův, z Korinthu pak čtyři sta a z Fliuntu dvě stě a z Myken

*) T. j. země hellenské.

osmdesát. Tito tedy přibyli z Pelopennesu, od Boiotů pak a Thespianů sedm set a od Thebských čtyři sta.

203. Kromě těch přišli na pomoc Lokrové opuntští s veškerým vojskem a tisíc Fokeův. Bylíť je tito*) Hellenové sami vyzvali, vzkázavše jim po poslech, »že sami přišli jako předchůdcové druhých, ostatních spojenců pak že jest očekávati každého dne, a moře že v jejich stráži jest, ježto Athenští a Aiginští a druzí, kteří v lodní vojsko vřaděni jsou, jeho střehou, a že není čeho se obávati; žeť není bohem onen, jenž na Helladu táhne, nýbrž člověkem; smrtelníka pak že nikdy žádného ani nebylo ani nebude, jemuž by nebylo hned z počátku při narození zlo přidáno, a sice největším z nich největší; že tedy i nepříteli blížícímu se, jakožto smrtelníku, nelze nepadnouti mimo nadání«. Tito pak slyšíce to přispěli na pomoc do Trechiny.

204. Měli pak tito**) sice i jiné náčelníky podlé měst jedněch každých; ten však, jemuž nejvíce se obdivováno, a jenž veškerému vojsku vévodil, byl Leonides Lakedaimonský, syn Anaxandrida, syna Leonta, syna Eurykratida, syna Anaxandra, syna Eurykrata, syna Polydora, syna Alkamenea, syna Telekla, syna Archelea, syna Hegesilea, syna Doryssa, syna Leobota, syna Echestrata, syna Egia, syna Eurysthenea, syna Aristodema, syna Aristomacha, syna Kleodaia, syna Hylla, syna Heraklova;[181]) on nabyl království v Spartě z nenadání.

205. Nebo ježto měl dvé starších bratrů, Kleomenea a Doriea,***) daleko byl od pomýšlení na království. Když pak Kleomenes zemřel†) bez mužského potomstva a Dorieus už nebyl na živě, nýbrž takéž skonal v Sikelii, tudy přešlo království na Leonida, i

---

*) T. j. ti Hellenové, kteříž do Thermopyl přišli; oni nečekali, až by spolková rada hellenská Lokry a Foky vyzvala. **) Hellenové v Thermopylách. ***) Viz V., 40.—48. †) Viz VI., 75.

proto že byl starší Kleombrota (nebo tento byl nejmladší syn Anaxandridův) i že měl dceru Kleomenovu. Ten šel tehdáž do Thermopyl vybrav si ustanovený počet tří set mužů a to takových, kteří děti měli.[182]) Táhna tam vzal s sebou také z Thebských ty, jež jsem při vypočtení jmenoval,*) jimž velel Leontiades, syn Eurymachův. Z této příčiny však umínil si Leonides tyto jejdiné ze všech Hellenův přibrati, že byli velice nařčeni z medského smýšlení. I vyzval je tedy k válce chtěje věděti, pošlou-li či odřeknou-li se zjevně spolku Hellenův. Oni však, ač jinak smýšleli, předce poslali.

206. Tuto družinu Leonidovu vyslali Sparťiaťi napřed, aby i druzí spojenci, vidouce je, vytáhli a také**) k Medům se nepřidali, kdyby slyšeli, že oni sami váhají; po tom (překážel ť jim právě svátek Karnejský[183]) hodlali, až by doslavili, stráže v Spartě zůstaviti a na rychlo k obraně spěti s veškerým lidem. A rovněž tak i druzí spojenci hodlali totéž učiniti; nebo setkala se v týž čas Olympias[184] s těmito věcmi; ježto pak nemyslili, že se tak rychle boj v Thermopylách rozhodne vyslali toliko předchůdce. Tak hodlali tito jednati.

207. Hellenové v Thermopylách však, když Peršan už blízko prosmyku byl, strachujíce se rokovali o odchodu. I vidělo se druhým Peloponnesským jíti k Peloponnesu a Isthmu stříci; Leonides však, když Fokeové a Lokrové proti tomu návrhu velice horlili, umínil tam setrvati a posly vypraviti do měst, kteří by pomoci žádali; jich že málo jest, aby vojsko Medův zadrželi.

208. An o tom se radili, vyslal Xerxes jezdce na zvědy, aby vyšetřil, mnoho-li jich jest, a co by dělali. Bylť zaslechl, když ještě v Thessalii byl, že tam shromážděno jest skrovné vojsko a vůdcové jeho

---

*) Viz konec kap. 202. **) Jako Thessalové (viz kap. 174.)

že jsou Lakedaimonští a Leonides rodem Heraklovic. Když pak jezdec k ležení jejich přicválal, díval se; i neviděl celého ležení; nebo těch, kteří postaveni byli vnitř tvrze, kterouž byli vystavěli a v stráži měli, nebylo lze spatřiti; i pozoroval ty, kteří venku byli a jichž zbraně před tvrzí ležely. Byli však toho času právě Lakedaimonští venku postaveni. I viděl, že jední z mužů těla cvičili, jiní pak vlasy si česali. Toto vida divil se a počítal mnoho-li jich jest. Seznav pak vše důkladně, jel nazpět v pokoji; nebo nestíhal ho nikdo, nýbrž potkal se s velikou nevšímavostí; přišed pak nazpět vypravoval Xerxovi vše, co viděl.

209. Když to Xerxes slyšel, nemohl vyrozuměti, co by to bylo, že se chystali, aby zahynuli a zahubili podlé možnosti; nýbrž zdálo se mu, že směšně si vedou; i obeslal k sobě Demareta, syna Aristonova, jenž ve vojště byl. Když přišel, tázal se ho Xerxes na všechno, chtěje vyrozuměti počínání Lakedaimonských. Ten pak pravil: »Slyšel jsi ode mne i dříve, když jsme proti Helladě vytáhli, o těchto mužích; slyše však, měl jsi mne v posměchu,*) an jsem předpověděl tyto věci, kteréž že se stanou jsem věděl; jestiť mi to největším úkolem pravdy šetřiti vůči tobě, o králi. Poslyš i nyní. Tito mužové přišli, aby s námi se potýkali o vchod, a k tomu se chystají. Nebo jest jim zákon takovýto: když hodlají života svého nasaditi, tehdy krášli hlavy své. Věz pak, pokořiš-li tyto a ty, kteří v Spartě zůstali, není žádného národa lidského, jenž by proti tobě ostál a rukou svých zdvihl, nebo teď máš s královstvím nejkrásnějším mezi Helleny se potkati a s muži nejlepšími.« I viděla se tato slova Xerxovi velmi neuvěřitelná a tázal se ho opět, jakým způsobem budou, jsouce počtem tak skrovní, s jeho vojskem bojovati. Onen pak pravil: »Ó, králi, nalož se mnou jako s lhářem, nebude-li se to tak díti, jak já povídám.«

---

*) Viz kap. 101. a n.

Dvoudenní boj (210.—212.): zrada Epialtova (213. až 215.); Peršané přejdou po tajné stezce horu; útěk Fokeův (216.—218.); propuštění spojencův a poslední boj 219.—225.).

210. Toto pravě nepřesvědčil Xerxa. I čekal tento čtyři dni, doufaje ustavičně že utekou; pátého pak dne, když neodcházeli, nýbrž z nestoudnosti a z nerozumnosti setrvávati se zdáli, pošle na ně Medy a Kissy rozloben jsa, a přikáže jim, aby je živy chytili a před jeho tvář přivedli. Když pak Medové útokem na Helleny se vyřítili, padalo jich hojně, avšak jiní nastupovali a neustávali, ač veliký úraz brali. I uváděli na jevo jednomu každému a ne nejméně králi samému, že mnoho mu jest *lidí*, ale málo *mužů*. Trvala pak tato půtka celý den.

211. Když pak Medům krutě se vedlo, tu tito odstoupili, a nastoupili na jejich místo ti Peršané, jež král nesmrtelné*) nazýval, jichž velitelem byl Hydarnes, jako by tito snadně měli je překonati. Avšak ani tito, když s Helleny se setkali, nevyřídili ničeho více než medské vojsko, nýbrž totéž,**) ježto na těsném místě bojovali a kopí kratších užívali než Hellenové, a množství svého upotřebiti nemohli. Lakedaimonští pak bojovali pamětihodně a dokázali i jinak na neumějících bojovati, že oni dobře umějí, zvláště pak tím, když záda obrátili, jakoby všichni vesměs utíkali: tu barbaři vidouce je utíkati s křikem a lomozem postupovali; onino pak, když jich barbaři dostihli, obrátili se proti barbarům vstříc a při tom obratu porubali nesčíslné množství Peršanů. Padlo pak tu i ze Spartiatů několik, avšak málo. Když pak ničeho nemohli dokázati Peršané pokoušejíce se o vchod, ač i valem i všelijak jinak útok činili, odtáhli zpět.

212. Při těchto útocích prý král dívaje se třikrát

---

*) Viz kap. 83. **) T. j. rovněž tak málo.

vyskočil ze stolce, boje se o své vojsko. Tehdáž tedy takto bojováno, druhého pak dne barbaři o nic lépe nezápasili. Nebo ježto bylo Hellenů málo, doufali že jsou ranami zemdleni a že nebudou s to, aby ještě rukou pozdvihli, i udeřili na ně. Hellenové však byli po řadách a kmenech sšikováni a bojovali střídavě kromě Fokeův; těmto byla za stanoviště hora vykázána, aby ostříhali stezky. Když pak Peršané nic neshledali jiného než předešlého dne viděli,*) odtáhli.

213. Avšak an byl král na rozpacích, co by měl počíti, přišel Epialtes, syn Eurydemův, muž melický k němu, doufaje, že veliké nějaké odměny od krále se mu dostane, i okázal mu stezku přes horu do Thermopyl vedoucí a zahubil Helleny tam čekající. Později pak boje se Lakedaimonských uprchl do Thessalie, i uložena od Pylagorův[185]) na jeho hlavu mzda, když Amfiktyoni v Pylach se sešli. Po nějakém čase pak, když se vrátil do Antikyry, usmrcen jest od Athenada, muže trechinského. Tento Athenades usmrtil sice Epialta z jiné příčiny, kterou v pozdějším vypravování vyložím,[186]) avšak nic méně poctěn od Lakedaimonských odměnou.] Tak Epialtes později zemřel.

214. Vypravuje se však i jiná pověst, že Onetes, syn Fanagorův, muž karystský a Korydalos Antikyrský ono udání králi učinili a že Peršany přes horu převedli; já však tomu nikterak nevěřím. Nebo jednak sluší z toho souditi, že Pylagorové Hellenův neuložili mzdy na Oneta a Korydala, nýbrž na Epialta trechinského; a ti zajisté nejlépe jistoty se dověděli; jednak víme, že Epialtes pro tuto vinu uprchl. Mohl ovšem i Onetes, ač nebyl Melian, tuto stezku znáti; avšak Epialtes to jest, jenž převedl Peršany přes horu po stezce; jej zaznamenávám za vinníka.

---

*) T. j. když shledali, že se nic nezměnilo a že Hellenové zase, jako předešlého dne, k odražení útoku přichystáni jsou.

215. Xerxes pak, když se mu zalíbilo, co Epialtes vykonati přislíbil, zaradovav se hned velice vyslal Hydarna s těmi, jimž Hydarnes vévodil; i vytáhli z tábora v tu dobu, když lidé rozsvěcují. Tu stezku našli tamní Meliané, a našedše vedli po ní Thessaly na Foky tehdáž, když Fokové prosmyk tvrzí zahradili a před válkou v bezpečnosti byli; a od té doby tedy na jevě bylo skrz Melické, že prosmyk ten nic neprospívá.

216. Má pak se takto ta stezka. Počíná od řeky Asopu, která tím úžlabím*) teče, jméno pak má i tato hora i ta stezka totéž, totiž Anopaia. Tato Anopaia táhne se po hřbetě hory a přestává u města Alpenu, kteréž jest první lokrické město se strany Melie, a u kamene Melampygos slovoucího a u sedadel Kerkopův, kdež i nejužší místo jest.[187])

217. Po této a takové stezce Peršané přešedše Asopos celou noc táhli, v pravo majíce hory Oitských, v levo pak hory Trechinských; a když se rozednívalo, byli na temeně hory. Na tomto místě hory bylo na stráži, jakž i dříve**) ode mne vyloženo, tisíc fokických těžkooděnců, ostříhajících své vlasti a hlídajících stezky. Nebo doleního vchodu ostříhali ti, jež jsem jmenoval***); k ostříhání však stezky přes horu vedoucí nabídli se dobrovolně Fokové Leonidovi.

218. Znamenali však Fokové z tohoto, že Peršané nahoru vylezli (nebo pokud nahoru lezli, nebyli pozorováni, anaž celá hora duby byla pokryta). Byloť bezvětří, a když šustot povstal, což bylo přirozené, ježto pod nohama země listím byla postlána: vyskočili Fokové a oblékali se v odění; a v tom barbaři už se tam octli. Když pak tito uzřeli mužstvo v odění se oblékající, byli v udivení; nebo doufajíce, že žádný odpůrce se jim nevyskytne, potkali se s vojskem. Tu Hydarnes uleknuv se, zdali Fokové nejsou Lakedaimonští, tázal

*) Viz kap. 199. **) Viz kap. 212. ***) Viz kap. 202.

se Epialta, kteraké by to vojsko bylo; dověděv se však jistoty spořádal Peršany jako k bitvě. Fokové pak, když na ně hojné a husté šípy se metaly, utekli se na vrchol hory nínice, že na ně hned z počátku vytáhli, i chystali se k smrti. Toho se tito domnívali; Peršané však s Epialtem a Hydarnem Fokův pranic nedbali, nýbrž sestupovali shůry kvapně.

219. Hellenům pak v Thermopylách jsoucím nejprvé věštec Megisties, popatřiv na vnitřnosti oběti, předpověděl, že jim z rána bude zemříti, a nad to i zběhové zvěstovali o přechodu Peršanův. Tito tedy ještě v noci to oznámili; třetí pak poslové byli strážníci, kteří s výšin přiběhli když už svítalo. Tu se radili Hellenové a mínění jejich se rozcházela; nebo jedni nechtěli, aby se stanoviště opustilo, jiní pak jim odporovali. Po tom se rozdělili a jedni odešli a rozptýlivše se ubírali se do svých měst, druzí pak s Leonidem odhodláni byli tam zůstati.

220. Vypravuje se však také, že Leonides je sám propustil obávaje se, že zahynou, sobě pak a Spartiatům přítomným za neslušné pokládaje opustiti stanoviště, k jehož ostříhání vůbec jednou přišli. Já pak k tomu mínění nejvíce se kloním, že Leonides znamenaje, že spojenci jsou neochotni a že nechtí s ním nebezpečenství podstoupiti, jim přikázal, aby odešli, sám pak že sobě za neslušné pokládal odejiti; nebo setrvá-li tam, myslil, že velikou slávu po sobě zůstaví a že štěstí Sparty nebude vyhlazeno. Byloť od Pythie věštěno Spartiatům tážícím se strany této války hned z počátku když se zdvihala, že buď Lakedaimon se vyvrátí od barbarů, anebo král jejich zahyne. To jim ve verších šestiměrných věštila takto:

»Vám pak, jimž širá planina spartská je obydlím,
buď bude město veleslavné vyvráceno perským
mužstvem, aneb, nezběhne-li tak se, musí oplakávat

vlast lakedaimonská krále z rodu Heraklova smrt.
Vězte, že neodolá mu ani lvů síla ni býků,
an je mocen jako Zeus; i pravím, že neustane jistě
dříve, pokud by nerozsápal naskrz jednoho z nich.«[188])

I zdá se mi, že toto na mysli přemítaje a chtěje Spartiatům jediným slávu opatřiti, spíše Leonides sám spojence propustil než že by ti, kteříž odešli, za příčinou rozdvojení tak neslušně byli odešli.

221. Svědectvím pak ne nejnepatrnějším o tom jest mi to, že i věštce, jenž toto vojsko provázel, Megistia Akarnanského, jenž prý rodem od Melampoda[189]) pocházel, — tohoto věštce, jenž z oběti předpověděl, co se jim má státi, že také Leonides patrně pryč posílal, aby s nimi nezahynul. Než tento, ač posílán byl pryč, předce sám jich neopustil; syna však, jenž s nimi byl v poli, jedinorozence svého poslal pryč.

222. Spojenci tedy jsouce pryč posláni odešli a poslechli Leonida. Thespiané však a Thebští jediní zůstali při Lakedaimonských. Z těchto Thebští neradi zůstali a bezděky (zdržovalť je Leonides pokládaje je za zastavence), Thespiané však zůstali tam přeochotně; praviliť, že neopustí Leonida a jeho družinu a že neodejdou; i zemřeli s nimi tam zůstavše. Vůdcem jejich byl Demofilos, syn Diadromův.

223. Xerxes pak, když po východu slunce litbu učinil, posečkal asi do té doby, kdy na náměstí hlučno bývá,[190]) a pak učinil útok; byloť to tak od Epialta ustanoveno; neboť cesta dolů s hory jest kratší a jest to mnohem menší kus cesty než přechod a vzchod. I blížili se tedy barbaři Xerxovi; Hellenové pak při Leonidovi jsoucí, jelikož vytáhli smrti vstříc, už mnohem dále než z počátku postoupili na širší místo průsmyku. Za předešlých dní hájili jedni hradby tvrze, druzí pak ustupujíce v místa úzká bojovali: tehdáž však setkali se s barbary mimo úzká místa i padalo přehojně barbarův; neboť v zadu náčelníci pluků majíce biče mrskali

mužstvo pořád napřeď je pohánějíce. I spadlo jich mnoho v moře a zahynulo, mnohem více však rozšlapáno vespolek za živa, a nic nedbáno umírajících; nebo*) ježto Hellenové věděli, že zahynouti jím jest těmi, kteří horu přecházeli, dokazovali síly své nad barbary, seč byli, nedbajíce ničeho a rozvztekleni jsouce.

224. A už nejmnožším z nich kopí se byla zlomila, i rubali meči Peršany. A v této seči padl Leonides, prokázav se nestatnějším mužem býti, a i jiní znameniti muži ze Spartanův padli s ním, jichž jmena, jakožto mužů toho hodných, jsem zvěděl; zvěděl jsem též jmena všech těch tří set. I z Peršanů padli tam mnozí znamenití muži, mezi nimi i dva synové Dareiovi, Abrokomes a Hyperanthes, kteří se narodili Dareiovi z dcery Artanovy Frataguny. Artanes byl bratr krále Dareia a syn Hystaspa, syna Arsamova; on vdávaje dceru svou za Dareia dal mu věnem i celý dům svůj, anaž tato jediným jeho dítětem byla.

225. Tak tedy dva bratří Xerxovi padli tam bojujíce, a o mrtvolu Leonidovu byla veliká tlačenice Peršanův a Lakedaimonských, až ji statečností svou Hellenové vyrvali a čtyřikrát nepřátele zahnali. To trvalo až přišli ti, jež Epialtes vedl. Jakmile však Hellenové zvěděli,že tito přišli, tu se změnil zápas; ustoupiliť nazpět do úžiny cesty a minuvše tvrze vystoupili na kopec a stanuli tam všichni pospolu kromě Thebských. Tento kopec jest u vchodu, kdež nyní kamenný lev na památku Leonidovu stojí. Na tomto místě se bránili meči, jimž z nich ještě meče zbyly, a rukama a zuby, až je barbaři střelami zasypali, jedni z předu postupujíce a hradbu tvrze rozbořivše, druzí obkličivše je kolem odevšad.

---

* Věta tato vykládá, proč takové množství barbarů zahynulo.

Rekovné počínání jednotlivců (226., 227.); čestné nápisy (228.); trest Aristodema a Pantita (229.—232.); vzdání se Thebských (233.).

226. Jakkoliv však Lakedaimonští a Thespiané tak si vedli, předce prý nejstatečnější muž z nich byl Spartiat Dienekes, o němž se povídá, že toto slovo vyřkl než se ještě s Medy setkali, uslyšev od kohosi z Trechinských, když barbaři střely vypustí, že slunce množstvím šípů se zaslonÍ; takové že jest jejich množství onen pak nezděsiv se toho řekl prý, nedbaje množství Medův, že jim přítel trechinský vše dobré zvěstuje, ježto zasloní-li Medové slunce, v stínu jim bude s nimi bojovati a ne v slunci.

227. Tato a jiná podobná slova památná zůstavil prý po sobě Dienekes Lakedaimonský. Po něm pak prý nejvýtečněji si vedli dva lakedaimonští bratři, Alfeos a Maron, synové Orsifantovi. Z Thespianů pak vyznamenal se nejvíce muž, jemuž bylo jméno Dithyrambos Hermatidovic.

228. I pochováni jsou na témž místě, na němž padli, a jim jakož i těm, kteří dříve skonali než spojenci od Leonida propuštěni odešli, položen nápis takto znějící:

»Zdeť naproti třem stům myriad*) kdysi zápasily jsou
z Pelopových vlastí jen čtyry chiliady.«**)

To jest napsáno všem vespolek, Spartiatům však toto zvláště:

»Ó poutníku, oznam Lakedaimonským, že ležíme
zde hle, přikázání jsouce poslušni jejich.«

To jest Lakedaimonským napsáno, věštci pak toto:
»Toť slavného památka Megistia, jejž muži medští,
přes proud Spercheiu když přešli, usmrtili,
věštce to, jenžto zrakem jasným vida blížiti se smrt,
při spartských vůdcích vytrval odhodlaně.«

---

*) 3,000.000. **) 4.000.

Těmito nápisy a sloupy (vyjma nápis věštce) oslavili je Amfiktyoni; věštci Megistiovi pak napsal nápis Simonides,[192]) Leoprepeův syn, z přátelství.)

229. Dva muži však z těch tří set, Eurytos a Aristodemos, an jim oběma lze bylo jednosvorně si vésti a buď spolu do Sparty se uteci (byliť od Leonida z táboru pryč posláni a leželi v Alpenách stonajíce náramně na oči) aneb, nechtělo li se jim do Sparty se navrátiti, spolu s ostatními zahynouti — an jim tedy lze bylo jedno z toho učiniti, nechtěli prý jednosvorně jednati, nýbrž rozdvojili se: Eurytos dověděv se o přechodě Peršanův požádal zbraně a vzal ji na se i kázal heilotovi, aby ho vedl mezi bojující; a když ho tam dovedl, utekl prý průvodči, onen pak vřítiv se v tíseň bojovníků zahynul: Aristodemos však z nestatečnosti zůstal tam. Kdyby pak Aristodemos samojediný byl stonal a do Sparty se vrátil aneb i kdyby oba spolu se byli navrátili, zdá se mi, že by Spartiati nebyli nikterak na něj se zazlili. Avšak že jeden z nich zahynul, druhý pak jsa v témž postavení zemříti nechtěl, z toho prý nutně jde, že velice musili se zazliti proti Aristodemovi.

230. Jedni tedy povídají, že takto ušel Aristodemos do Sparty a pod tou zástěrou; jiní pak praví, že vyslán byv s poselstvím z táboru, ač mu lze bylo boj ještě zastihnouti, nechtěl toho učiniti, nýbrž že na cestě se zdržel a takto na živě zůstal, souposel pak jeho že šel v bitvu a zemřel.

231. Když pak Aristodemos do Lakedaimonu se vrátil, lpěla na něm hanba a nepoctivost. Měliť ho takto v nepoctivosti: Nikdo ze Spartiatů nedal mu ohně, nikdo s ním nerozprávěl, a spílali mu říkajíce mu »poběhlec Aristodemos.« Avšak on v bitvě plataiské, co se mu vyčítalo, zúplna napravil.*)

---

*) Viz IX., 71.

232. Vypravuje se také, že i jiný z těch tří set vyslán byv s poselstvím do Thessalie na živě zůstal, jenž se jmenoval Pantites. Tento vrátiv se do Sparty, když v nepoctivosti byl, oběsil prý se.

233. Thebští však, jichž vůdcem byl Leontiades, poněkud*) bojovali s Helleny proti vojsku královu, nutností jsouce k tomu doháněni; ale když uzřeli že, Peršané převahy dostávají, tehdy an Hellenové s Leonidem na kopec spěchali, oddělili se od nich a vzpínali ruce a šli blíže k barbarům, pravíce ovšem pravdu pravdoucí, že spolu s Medy smýšlejí, že mezi nejpřednějšími dali králi země a vody, že z přinucení do Thermopyl přišli a že nejsou vinni tou ztrátou, která se králi stala. A toto pravíce zůstali na živě; nebo měli i Thessaly za svědky těchto slov. Avšak přece se jim nevedlo zcela dobře; nebo jakmile jich barbaři dostali, některé z nich usmrtili, nejvíce jich pak k rozkazu Xerxovu znamenali znamením královým,[193]) počavše od vůdce Leontiada, jehož syna Eurymacha později Plataiští usmrtili, když byl vůdcem čtyř set můžů thebských a města Plataiských se zmocnil.**)

Xerxes rozmlouvá s Demaretem a Achaimenem (234. až 237.); zohavení mrtvoly Leonidovy (238.); návěští od Demareta Lakedaimonským učiněné (239.).

234. Tak tedy bojovali Hellenové, kteří u Thermopyl byli. Xerxes pak zavolav Demareta tázal se ho začav takto: »Demarete, muž hodný jsi; soudím to z pravdivosti tvé; nebo cokoliv jsi řekl, vše se právě tak událo. Avšak teď mi řekni, kolik jest asi těch ostatních Lakedaimonských a kolik mezi nimi jest takových mužů u věcech válečných, či jsou všichni takoví?« Onen pak vece: »O králi, množství všech Lakedaimonských jest veliké a mnoho jest jejich měst; co však

---

*) Poněkud t. j. po nějaký čas. **) Obšírněji vypravuje to Thukydides II., 2.

zvěděti chceš, zvíš hned. Jestiť v Lakedaimoně*) město Sparta mající asi osm tisíc mužů, a ti všichni jsou rovni těm, kteřiž zde bojovali; ostatní pak Lakedaimonští těmto nejsou rovni, avšak přece hodni.« Na to vece Xerxes: »Dèmarete, jakým způsobem nejsnadněji bychom tyto muže překonali? nuže pověz; nebo ty znáš stezky jejich obmyslů, ježto jsi byl králem jejich.«

235. Onen pak odvece: »Ó králi, když se radíš se mnou tak vážně, sluší tobě pověděti co nejlepší jest; pošleš-li z loďstva svého tři sta lodí k zemi lakonské.**) Přiležiť k ní ostrov, jmenem Kythera,[194]) o němž Chilon, nejmoudřejší náš muž, pravil, že by lépe bylo Spartiatům, kdyby raději v moři se propadl, než aby z moře vyčníval; obávalť se ustavičně, že něco takového odtud nastane, jako ti teď vyložím, ač výpravy tvé nepředvídal, nýbrž všeliké výpravy vojenské jednostejně se strachoval. Z tohoto ostrova tedy vycházejíce nechať tvoji lidé Lakedaimonské děsí. A když budou domácí válku v sousedství svém míti, netřeba se obávati, že by ostatní Helladě, až jí zemské vojsko tvé dobývati bude, na pomoc přispěli. Až pak ostatní Helladu podrobíš, tehdy zbude pouze Lakonstvo, kteréž samojediné slabé bude. Neučiníš-li však toho, věz, že se toto stane. Jestiť v Peloponnesu těsná užina; a poněvadž na tomto místě všichni Peloponnesští proti tobě se spřísáhli, můžeš se nadíti jiných bojů krutějších než které posud se udály. Učiníšli však ono, bez boje ti tato užina a města připadnou.«

236. Po něm však dí Achaimenes, jenž byl bratr Xerxův a vůdce loďstva, jsa náhodou hovoru tomu přítomen a boje se, aby se nedal Xerxes přemluviti k tomu

---

*) Lakedaimon zde = země lakonská. **) Slova tato (pošle-li — lakonské) souvisí s otázkou královou »jakým způsobem — překonali«; jest tedy k těmto slovům doplniti »tehdy je překonáš«.

činu: »Ó králi, vidím, že přijímáš slova muže, jenž tobě štěstí závidí aneb i tebe zraditi chce. Zajisté rádi Hellenové takové způsoby provozují; závidí štěstí a mocnějšího nenávidí. Jestliže mimo předešlé nehody, jimiž čtyři sta lodí ztroskotáno jest,*) ještě tři sta lodí vyšleš k oplavení Peloponnesu, pak jsou nepřátelé tobě rovni; zůstane-li však loďstvo po hromadě, nelze jim na ně udeřiti aniž budou vůbec s boj proti tobě. A veškero loďstvo bude zemskému vojsku pomáhati a zemské vojsko loďstvu, budou-li spolu se ubírati; pakli je rozdvojíš, nebudeš ani ty oněm k prospěchu ani oni tobě. Zařiď jen své věci dobře a odhodlán buď nedbati nepřátel, kde válku zdvihnou a co učiní a mnoho-li jich jest. Oni zajisté dost umějí se o sebe starati, a my o sebe taktéž. Lakedaimonští pak, postaví-li se Peršanům vstříc k boji, nenapraví nikterak této porážky.«

237. I odvece Xerxes takto: »Achaimene, dobře se mi zdáš mluviti, a učiním tak. Demaretos však praví, co mě nejlepším býti mní, ale radou od tebe jest překonán. Nebo toho zajisté k mysli své nepřipustím, že by o mne dobře nesmýšlel, soudě z toho, co od něho dříve praveno, a také z toho, že občan občanu šťastnému závidí a že mu nepřízniv jest mlčením; aniž by občan občanu se radícímu to poradil, co se mu nejlepším vidí býti, leda by v ctnosti daleko byl postoupil; takových lidí však jest pořídku. Ale pohostinný přítel příteli šťastnému nade všechno přeje, a radí-li se s ním, radí mu jak nejlépe. Pročež osočování Demareta, jenž mi přítelem pohostinným jest, radím každému, aby se příště zdržel.«

238. To praviv prošel Xerxes mrtvolami, Leonidovi pak, uslyšev, že byl král a vůdce Lakedaimonských, kázal hlavu utíti a na kůl nastrčiti. Patrno jest mi i z mnohých jiných znamení, i také ne nejméně z tohoto, že král Xerxes proti Leonidovi za jeho živo-

*) Viz kap. 190.

bytí nejvíce ze všech lidí se zazlil; nebo jinak by nikterak nebyl proti jeho mrtvole tak se prohřešil, ježto Peršané nejvíce ze všech lidí, jež znám, v obyčeji mají ctíti muže výtečné u věcech válečných.*) Vykonali však toto, jimž bylo úkolem to vykonávati.

239. Vracím se však k tomu místu vypravování,**) kde jsem dříve přestal. Dověděliť se Lakedaimonští nejprvé ze všech, že král hodlá na Helladu táhnouti a proto vypravili posly do Delf k věštírně, kdež jim věštěno, co jsem maličko svrchu položil.***) Dověděli se však toho způsobem podivným. Nepřálť Demaretos, syn Aristonův, jenž k Medům se utekl, Lakedaimonským, jakž já se domnívám a pravděpodobnost mně svědčí; i lze se domysliti, učinil-li toto z přízně či ze škodolibosti. Nebo když se Xerxovi vidělo na Helladu táhnouti, zachtělo se Demaretovi, jenž v Susech byl a o tom se dověděl, Lakedaimonským to zvěstovati. Ježto pak jinak nemohl jim to oznámiti (nebo bylo se mu obávati, aby nebyl postižen), vymyslil si toto: Vzal dvojitou blánku, seškrábal s ní vosk a pak v dřevo blánky zapsal králův úmysl, a učiniv to vlil opět rozpuštěný vosk na písmena, aby ta blánka prázdná jsouc se závadou se nepotkala u strážců cest. Když pak do Lakedaimonu přišla, nemohli Lakedaimonští tomu vyrozuměti, až jim, jak se dovídám, Kleomenova dcera, Leonidova žena Gorgo porozuměvši tomu radu dala, řkouc, aby vosk seškrábali, a že najdou písmo na dřevě. I uposlechli a našli a přečtli to, pak to druhým Hellenům poslali. Tak tedy prý se toto dálo.

---

*) Příklad toho viz v kap. 181. **) T. j. ku kap. 220.; nebo v kap. 220. praveno, že Lakedaimonští o obmyslu Xerxově, na Helladu táhnouti, záhy se dověděli a za tou příčinou věštírny delfské se tázali; avšak není tam vyloženo, jakým způsobem Lakedaimonští toho se dověděli; pročež Her. tento dodatek zde podává. ***) Viz kap. 220.

Poznamenání k sedmé knize.

1. Čtu s Vallou a se Steinem ὡς ἔδεε místo ὡς δεῖ.

2. T. j. dobrovolně opustil vlast a odebral se do vyhnanství. Proč Demaretos z vlasti své odešel, vyloženo VI., 67.

3. Nezřídka měly ženy králův perských mocný vplyv na řízení záležitostí říšských; tak za vlády Xerxovy A m e s t r i s, za vlády Dareia Notha P a r y s a t i s. — Že Atossa uměla chytře si počínati, o tom viz III., 133.

4. Dareios vládl od r. 521. do r. 485.; avšak teprv asi od r. 516. uznáváno království jeho ve všech částech rozsáhlé říše perské; tudy lze vysvětliti, co Ktesias praví, že kraloval j e d e n a t ř i c e t let.

5. Držím se starého čtení ἀλλά — πρήσσοις a mám za to, že tento optativ místo imperativu zde zastupuje toliko tím se liší od imperativu, že jest mírnější a zdvořilejší, pročež by se dal přeložiti »rač konati.« Mylně tvrdí Stein (jenž čte ἀλλ' εἰ), že platnost imperativu mívá toliko 3. osoba optativu; nebo nelze se domysliti, proč by 2. osoba měla od toho vyloučena býti; a u Homera zajisté několik takových míst (srov. Od. XV., 24) se nalézá, jichž Stein nedbal.

6. Mylně vykládá Stein τιμωρός v tento rozum »tato řeč p o m á h a l a jemu k přemluvení Xerxa.« Τιμωρός (mstitel) znamená zde »k pomstě vzbuzující;« chce zajisté Herodot říci, jednak že Mardonios takých slov užíval, jimiž by Xerxa k p o m s t ě podněcoval, jednak že vykládal, jaký u ž i t e k jemu z toho vzejde. Týchž dvou důvodů užívá také Xerxes v řeči své (v kap. 8.).

7. Zmínka tato není lichá; nebo Peršané velice libovali si v krásných stromech a horlivě zanášeli se se štěpařstvím.

8. Aleuadové (Aleuovici t. j. potomci Aleua, jenž prý v době předhistorické králem Thessalův byl) byli za historických dob bohatí zemané thessalští, kteříž v Larisse hojně statků měli. Když si Thessalové, kteříž na mnoho samostatných obcí rozděleni byli, v čas války společného vévodu (jenž t a g o s slul) volili, dostalo se nejednou členům rodu Aleuovicův této hodnosti. — Tehdáž stál v čele Aleuovicův Thorax s bratry svými Eurypylem a Thrasydajem; oni doufali, že pomocí Peršanův stanou se samovládci Thessalův, čehož i dosáhli.

9. V Řecku kolovalo veliké množství starých věšteb

vztahujících se k osudům dílem všech Hellenův, dílem jednotlivých kmenův a měst. Za původce veliké části těchto věšteb pokládán od Hellenů báječný básník Musaios, jehož verše prorocké Onomakritos (snad k rozkazu Peisistratovice Hipparcha) sebral, vzdělal, doplnil a spořádal. Že při tom svědomitosti nehrubě dbal, dokazuje příklad, jejž Herodot uvádí. Týž Onomakritos sebral také k rozkazu Peisistrata (ve spojení s třemi jinými muži) písně o válce troické a osudech Odysseových kolující, kteréž až po tu dobu toliko ústním podáním od jednoho pokolení na druhé byly přecházely, v dvě veliké básně epické, Iliadu a Odysseu; tak povstal první exemplář těchto básní. Že i při této redakci básní Homerových ledakdys falsifikace se dopustil, lze souditi ze scholia v rukopise harlejanském (k verši 604. jedenácté knihy Odyssey). — Lasos, rodilý z města Hermiony, byl znamenitý básník lyrický, jenž zvláště o zdokonalení dithyrambu zásluhu měl. Po nějaký čas byl po hostinnu u Hipparcha, jenž v obcování se slavnými básníky (jako s Anakreontem a Simonidem Kejským) velice si liboval.

10. Tyto ostrovy, o nichž Onomakritos (nevíme z jaké příčiny) podvrženou věštbu v sbírku veršů Musaiových vpraviti chtěl, byly, jak se zdá, tak zvané *Νέαι* (Nové ostrovy), ostrovy to původu vulkanského.

11. Achaimenes, satrap egyptský za vlády králův Xerxa a Artaxerxa, poražen u města Papremis a usmrcen r. 460. Srov. o povstání Inarově III., 15. a pozn. 8. k 3. knize.

12. Jaký obličej Xerxes míní, vykládá následujícími slovy »nikdy posud nedali jsme sobě pokoje« a t. d.

13. »a země ne menší« t. j. Europy. Herodot se domníval, že Europa délkou rovna jest oběma druhým dílům světa dohromady, šířkou pak že je předčí; proto činí zde Xerxa pravícího, že touto výpravou nemenší (litotes) země dobudou Peršané, než už v držení mají; nechtěltě Xerxes na podrobení Hellady přestati, nýbrž hodlal celou Europu sobě podmaniti.

14. »kteříž v kraji Pelopa frygického obývají« t. j. obyvatelé Peloponnesu (= ostrova Pelopova), nynější Morey. O Pelopovi, synu Tantalově (po němž poloostrov ten pojmenován jest), hlásala báje, že přišel z Frygie (aneb z Lydie) do elického města Pisy, kdež dceru krále Oinomaa za ženu pojal a sám králem se stal.

15. Staří představovali si zemi jako plochu a myslili, že obloha nebes polokoule jest, kteráž ku krajným

končinám země se sklání a s nimi se stýká; tudy lze vysvětliti, kterak mohl Xerxes říci, že říši perskou učiní soumeznou s říší Zeusovou (oblohou nebeskou).

16. Asiatští národové nazývali všechny Helleny (netoliko ty, kteříž v Asii obývali) I o n y; Indům sluli Hellenové J a v a n a s, Peršanům J a u n â, Hebraeům Javan (Genes. X, 2). Řecké jméno Ἴωνες staženo z Ἰάονες t. j. Iavones.

17. Překlad »způsobu tedy neužitečného uživajíce« jest napodobení slovní hříčky τρόπῳ οὐ χρηστῷ διαχρεόμενοι.

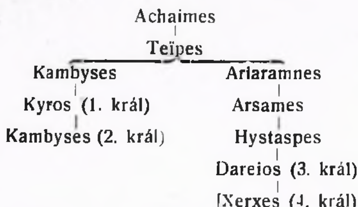
18. Slovo ἐπιλεαίνειν (vlastně u h l a d i t i) znamená zde, že Mardonios řečí svou hleděl odstraniti, zbývalo-li ještě co drsnatého, co by Xerxa bylo snad mohlo předce ještě od výpravy odvrátiti (a to byla válečná udatnost Hellenův). Tedy »Mardonios řeči svou obmysl Xerxův hladkým učinil« = učinil, že byl Xerxův obmysl králi a druhým Peršanům vděk.

19. Staří neznajíce lučavky užívali k vyzkoumání ryzosti zlata kamene průbeřského (lapis lydius); proto k slovům ἐπεὰν δὲ παρατρίψωμεν ἄλλῳ χρυσῷ (otřeme-li ryzé zlato v e d l é jiného zlata) doplniti jest ἐν βασάνῳ (o kámen průbéřský), kteráž slova jsem v překladu ovšem musil přidati. Nesmyslně překládá Schöll a někteří jiní »wenn wir's aber an anderem Golde reiben.«

20. Srov. v kap. 46. slova Artabanova »bůh pak, dada okusiti sladkostí života, v tom závistivým se býti jeví;« pak slova Solonova (I, 32) »všeliké božstvo jest závistivo a změnychtivo,« a slova Amasiova (III, 40), jakož i úvodu stránku 12. a 13.

21. Od psů a dravců po smrti rozsápánu býti nezdálo se Peršanům (aspoň ne pravověrným Peršanům) neštěstím, nýbrž pokládáno od nich naopak za štěstí: viz I., 140. a pozn. 138. k 1. knize. Herodot přikládá zde Artabanovi názor Hellenův, kteří to ovšem za největší neštěstí pokládali.

22. Poněvadž Kyros od Herodota jmenovaný zajisté má býti král Kyros, jest na jevě, že rodokmen zde od Herodota podaný mylný jest. V nápise behistunském praví Dareios král: »Otec můj jest Vístáspa (Hystaspes), Vístástáspův otec jest Aršáma (Arsames), Aršámův otec jest Arijárámna (Ariaramnes), Ariájámnův otec jest Kaišpiš (Teïspes), Kaišpišův otec jest Hakhámaniš (Achaimenes); proto sloveme Hakhámanišijá (Achaimenovici).« Z toho tedy jde, že rodokmen králův perských až do Xerxa tento jest:

23. Ježto teprv Kyros perskou říši založil, Pelopův věk pak báje o mnoho století výše pokládala, nápadné jest, že Xerxes Pelopa »otrokem svých předkův« jmenuje. Avšak Peršané báječného praotce svého Persa (Perses) pokládali za vnuka assyrského krále Kefea (viz kap. 150.), Frygie pak za starodávna patřila k veliké říši assyrské, a s toho stanoviska mohl ovšem Xerxes, jakožto potomek onoho Persa a tudy i Kefea, nazvati Pelopa otrokem svých předkův.

24. Slůvkem »asi« (κοῦ) dává Her. na srozuměnou, že neručí za pravdivost této pověsti.

25. Slova οὔτε ὁ συγγνωσόμενός τοι πάρα měla by vlastně (hledíme-li k obyčejnému významu, jejž takové vazby mají) znamenati »není tobě nikoho, kdož by ti toho prominul;« zde však znamenají »já, jenž teď u tebe stojím, nejsem ten, jenž by ti toho prominul.«

26. Xerxes byl tehdáž už přes třicet let stár.

27. T. j. padli na tvář a líbali zemi na znamení, že poslušně schvalují nynější úmysl Xerxův.

28. Králové perští odívali se nachovou sukní (kabátem) a nachovým pláštěm; taktéž byly nohavice nachové; na hlavě měli tiaru (t. j. klobouk kuželovitý), která bílou a modrou páskou ovita byla a od tiar druhých Peršanů se lišila; (druzí Peršané nosili tiaru na stranu, král samojediný nosil ji přímo); střevíce pak byly šafránem barveny.

29. Na stolec královský se posaditi jinino bylo za velezradu a kdo se toho dočinil, propadl hrdlo; proto se Artabanos zdráhal posaditi se na stolec, domnívaje se bezpochyby, že ho král zkouší.

30. Argumentaci Artabanovu lze stručněji takto vyložiti: »Dvojím způsobem bychom poznali, že vidění, jež jsi ve snách uzřel, od bohů pochází, buď 1. kdyby i mně totéž vidění se zjevilo (k tomu však není třeba, abych se přestrojil a abych na tvém lůžku spal) aneb 2. kdyby se stalo, že by mně sice nechtělo nikterak se

zjeviti, že by však tobě opět se zjevilo. Vidíš tedy, že přestrojení není třeba; než nechceš-li dokonce od svého rozkazu upustiti, nuže učiním co kážeš.«

31. Pověst o tomto tažení Mysův a Teukrův do Europy před válkou trojskou není zajisté lichá báje, ačkoliv Strabo naopak tvrdí, že Teukrové a Mysové jsou Thrakové, kteříž z Europy do Asie se přestěhovali. Herodotovi svědčí zvláště tyto důvody: 1. Asiatští Bithynové vypravovali, že dříve u řeky Strymonu obývali a že z těchto starých sídel svých vypuzeni jsou od Mysův a Teukrův (viz kap. 75.) 2. Paionové strymonští tvrdili, že předkové jejich jsou trojští Teukrové. 3. V Iliadě (2., 848.) čteme, že Priamovi, králi Trońv, ve válce trojské také Paionové od řeky Axia (tedy z krajin západně od Strymonu ležících) na pomoc přispěli.

32. »Kopali pod biči« t. j. dozorci dělníkův měli biče, aby každého, kdo by nepracoval dosti horlivě, mrskati mohli. To naznačuje Herodot krátce slovy *ὑπὸ μαστίγων* — I v bitvách užívali důstojníci perští bičů, aby vojákům udatnost vtloukli; srov. z kap. 223. »nebo v zadu náčelníci pluků majíce biče mrskali mužstvo, pořád napřed je pohánějíce.«

33. Athos slove nyní u Řeků S v a t á h o r a, takéž po italsku M o n t e s a n t o; jest vzdélí dvou mil, vzšíří 1¼ míle, vzvýší asi 3400 stop. — Moře Akanthských = chobot kontesský; moře naproti Toroně ležící = chobot montesantský (chobot svaté hory). Akanthos slove nyní Cheriasa č. Hierisos.

34. S a n e osada od Andřanů založená; A h r o t h o o n (Vysoká) leželo téměř na samém temeně hory; D i o n u mysu nyní P l a t y slovoucího.

35. Někteří novější cestovatelé pochybovali o pravdivosti zprávy Herodotovy, že Xerxes průplav dal zříditi prokopáním podhoří hory Athos. Avšak také Thukydides (IV., 109.) připomíná průplav ten a Demetrios (viz Strabon 331, 35) viděl tento průplav očitě a praví, že bezpochyby ho nebylo nikdy užito, poněvadž se zdá, že dílo to nebylo dokonáno; nebo když Peršané věčší část úžiny (10 honů) prokopali, přišli prý na skály a upustili od dalšího kopání. Herodot však dí v kap. 122., že loďstvo Xerxovo v skutku »proplavilo se průkopem na hoře Athos učiněným.« Já soudím, že pravdy lze se dopíditi sloučením zprávy Herodotovy (v kap. 122.) a Demetriovy v jedno a zároveň obmezením obou zpráv; zdá se mi, když dělníci Xerxovi od dalšího kopání upustili, že lodi perské aspoň

hotové části průplavu použily a že až k tomu místu pluly, kde skály další práci zabránily; odtud pak že jedna lodí po druhé po suše byla přes tento skalnatý pruh, jenž byl vzdélí asi dvou honů ($^1/_{20}$ míle), do »moře naproti Toroně ležícího« vlečena. Poněvadž pak průplav nebyl dokonán, tudy lze se domysliti, že neužíváno a nedbáno jeho, pročež brzo pískem byl zanešen a časem tak zanikl, že nyní téměř ani památky po něm není.

36. Leukeakte (bílé pobřeží) mys na poloostrově thrackém u samé Propontidy. — Perinthos nyní Erekli. — Doriskos rovina a město v Thrakii při ústí Hebru; rovina ta slove nyní Romigik, a kde město Doriskos stálo, jest nyní ves Tusla. — Eion při ústí řeky Strymonu.

37. Kelainy (Κεγαιναι t. j. Černá) starodávné hlavní město Frygie; posud slove město to, jsouc sídlem bašy tureckého, Kara Hissar (t. j. černý hrad). — Maiandros, řeka to pověstná pro křivolaký běh svůj, slove nyní Meinder. Katarrhaktes (slovo to znamená »řítící se dolů,« také »vodopád«) jest tatáž řeka, kteráž obyčejně Marsyas slove, a Herodot sám ji tak jmenuje V., 118. Báji o Silenovi Marsyovi (jejž jiní Satyrem jmenují) vypravuje také Xenofon v Anab. I., 2., 8.: »Zde (v Kelainách) prý Apollon odřel Marsya překonav ho, an s ním o umění zápasil, a pověsil prý kůži jeho v jeskyni, kdež prameny té řeky jsou; proto se řeka ta nazývá Marsyas.« Marsyas byl bůh jakýsi starofrygický, jenž jmín byl za průvodce hudby fletnové, kterouž Frygové od starodávna provozovali. Apollon pak pokládal se za vynálezce lyry a původce hudby strunní. Poněvadž však frygická hudba měla ráz orgiastický, vášně rozněcující, hudba strunní pak ráz mírný, k ukonejšení rozbouřených vášní způsobilý: tudy vznikla z této protivy symbolická báje o zápasu Marsya s Apollonem. Z toho pak, co báje dále praví, »že Apollon kůži Marsyovu v jeskyni, kdež prameny řeky se vyprýšťují, pověsil« (ἀσκός znamená i kůži i měch) — z toho, tuším, jde, že byl Marsyas také za boha vody ze země se prýštící pokládán; nebo měch byl symbolem pramene.

38. 2000 talentů stříbra = asi 4.500.000 zlatých. Čtyry sta myriad dukátů = asi 28.749.600 zlatých (dukát Dareiův 20 attických drachem = asi $7^1/_5$ zlat.). Na hotovosti tedy měl Pythios asi 33.249.600 zlatých. Bohatství takové zdálo se Řekům zajisté ještě mnohem ohromnější než nám, poněvadž za dob největšího bla-

hobytu největší boháčové mezi Řeky sotva stý díl toho měli. Avšak i za největšími boháči novověkými není tento Pythios pozadu; slušíť uvážiti, že tehdáž peníze třikrát neb čtyrykrát více platily; a mimo tyto peníze měl Pythios zajisté také hojně otroků a statků, jakož sám praví.

39. 7000 staterů = asi 50.400 zlatých. Teď měl tedy Pythios zrovna 4 milliony staterů t. j. asi za 28,800.000 zlatých, v celosti tedy 33,300.000 zlatých.

40. Město Anaua leželo jižně od řeky Maiandru na severním břehu solného jezera, kteréž nyní Tusgjel slove a z něhož se podnes soli dobývá. — Kolossy znamenité město, kteréž bylo 15 mil od Kelain vzdáleno. Zříceniny města toho viděti jest nedaleko nynější vsi Chonos. — Lykos (Vlčí řeka) slove nyní Diakbunar.

41. Kydrara jest snad totéž město, kteréž později Laodikeia nazváno po Laodice, choti krále Antiocha, přijmením Boha (θεός). Roku 1255. dobyli Turci města toho, r. 1402. zpustošeno Timurem; nyní není staroslavné to město nic než pouhé zříceniny, které Eski-Hissar (starý hrad) slovou.

42. Hamilton soudí, že město Kallatebos nedaleko nynějšího Aini-gjel leželo. — Med, o němž Her. připomíná, byl jakýsi druh syropu, smíšeného ze sladké šťávy tamaryšku a z pšeničné mouky.

43. V krajině této dařily a daří se podnes platany výborně; také Hamilton našel v údolí řeky Lyku obrovskou platanu. — Slova »nemroucímu muži k opatrování odevzdav« vykládají někteří v ten rozum, že Xerxes jednoho muže ze svých desíti tisíců vybraných vojínů (kteříž nesmrtelní sluli; viz kap. 83.) za opatrovníka této platany ustanovil; avšak vhodnější jest výklad, že opatrovník tento proto nesmrtelným nazván, že Xerxes nařídil, když by jeden opatrovník zemřel, aby hned druhý na jeho místo nastoupil, a to aby na věky věkův trvalo.

44. Sestos nyní Zemenik, Madytos = Maito; město Abydos leželo na mysu nyní Nagara jmenovaném, kdež ještě skrovné zříceniny viděti jest; výborný přístav, jejž město to za starodávna mělo, zmizel docela, poněvadž Hellespont prudkým tokem svým břeh okřídlí, na němž Abydos ležel, časem náramně podemlel a strhal.

45. 7 honů = 4200′; nyní pak jsou břehy tak omlety, že nejmenší šířka Hellespontu na tom místě 6000′ obnáší.

46. O pravdivosti této zprávy pochybují někteří;

avšak jen to zdá se pochybným býti, co Her. o znamenání Hellespontu vypravuje, čemuž však, jak ze slov ἤδη δέ ἤκουσα jde, Her. sám nevěřil zúplna. Že pak Xerxes Hellespont kázal mrskati a že okovy v něj spustiti dal, to se shoduje úplně s jinými podobnými skutky králův perských. Srov. pozn. 192. k 1. knize a III, 16. — Znamenatelé byli lidé, kteří žhavým železem otrokům uběhlým, když byli zpět přivedeni, znamení vpalovali; takoví otroci sluli znamenanci (stigmatiai). Xerxes tedy naložil s Hellespontem jako s nevěrným a uběhlým otrokem svým.

47. Řekou nazývá se Hellespont pro prudkost proudu svého; také v Iliadě (2, 845) slove Hellespont »veleproudný«.

48. Líčení stavby těchto mostů jest poněkud nejasné a působí vykladateli mnohé a nemalé obtíže. Obšírně vyložil Kruse tuto stavbu, avšak ani jemu nepodařilo se vše objasniti a některé věci jsou až posud záhadné. Přihlížel jsem pilně k tomu, jednak aby překlad od originálu se neuchyloval, jednak aby co možná nejjasnější názor překladem samým podán byl.

49. Roku 480. bylo sice úplné zatmění slunce (18. dubna), kteréž však toliko na indickém oceánu a na východním pobřeží Afriky viděti bylo. Jiné zatmění slunce (soustřední prstenní) stalo se dne 16. února r. 477., kteréž ovšem i v Sardech bylo viděti. Z toho jde, že v pověsti (kterouž Her. v Sardech slyšel) toto zatmění slunce mylně s výpravou Xerxovou spojeno a na rok 480., kteréhož roku Xerxes na jaře ze Sard vytáhl, přeneseno bylo. — Poněvadž Her. slovy ἐκλειψιν τῶν πολίων naráží na slova ὁ ἥλιος ἐκλιπὼν τὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἕδρην, napodobil jsem to a přežil jsem »zmizení měst« a »slunce zmizelo ze sídla svého na nebi«.

50. Slovo předoznámce (jež se vztahuje k předcházejícímu časoslovu předoznamuje) jest ovšem neobyčejné, avšak nutné; nebo právě tak neobyčejné jest slovo προδέκτωρ, kteréž, jak se zdá, Her. sám první utvořil, aby se shodovalo s časoslovem προδεικνύει.

51. »Povzbuzen jsa dary« (Xerxovými) t. j. »doufaje, že Xerxes prosby jeho neoslyší, poněvadž už dříve královskou přízeň svou na jevo mu dal darem sedmi tisíců dukátů a laskavými slovy (viz kap. 29.). Jiní vykládají »povzbuzen jsa dary svými«, což méně se hodí, an Xerxes darů těch nepřijal.

52. »Kde jich pak nad polovicí bylo —

s králem« t. j. po nadpoloviční části vojska perského následoval sám král, avšak ne bezprostředně; ti vojáci, kteří prvou část vojska činili, nestýkali se s králem; nebo mezi nimi a mezi králem bylo tisíc jezdců a tisíc kopinníků, pak deset ořů nisajských a vůz Zeusův. Způsob, kterýmž Her. to vynáší, jest tedy jakási anticipace. Krüger pokládá anticipaci tu za podivnou a navrhuje vynechání slova βασιλέι (s králem); byl by pak smysl slov Herodotových tento: »Po nadpoloviční části vojska byla mezera zůstavena (t. j. byla souvislost vojska přerušena) a prvá (věčší) část nestýkala se s druhou; nebo mezi oběma byl král s družinou svou.« Avšak Krüger si nevšimnul slova προηγεῦντο (napřed kráčelo tisíc jezdců), kteréž změně od něho navržené a výkladu jeho naprosto odporuje. Anticipace pak ona jest ovšem poněkud nápadná a není divu, že ledakomus není po chuti, avšak není nemožná, i nalézají se v skutku u Herodota podobné příklady.

53. Nelze dojista vytknouti, kde tato rovina nisajská byla; avšak poněvadž Strabon, Diodor a Arrhian praví, že v jihozápadní části Medie u silnice z Bisitunu a Ispahanu k Hamadanu vedoucí královské hřebčírny byly, v nichž mnoho ušlechtilých koňů se nalézalo: není bezdůvodná domněnka, že zde rovinu nisajskou hledati sluší. Na slovo vzatý učenec Ritter má za to, že tito oři nisajští byli z ušlechtilého plemene koňů turkomanských (jmenovaných Atak), kteří podnes po celé Persii pro velikost, vytrvalost a rychlost svou i samému arabskému plemeni se předkládají. Možná, dokládá Ritter, že ušlechtilého toho plemene i v některých medských hřebčírnách perských králův bylo užívano.

54. Ἅρμα jest vůz ze zadu otevřený, na němž se stálo a z něhož se bojovalo; ἁρμάμαξα pak jest krytý vůz se sedadlem, jehož se na cestách užívalo; shoduje se tedy s naším kočárem.

55. Kaikos, řeka v Mysii, nyní Mandragorai. — Kane mys naproti ostrovu Lesbu, nyní Karadagh; na místě stejnojmenného města stojí nyní městečko Adžauos. — Karene (Karine) město v Mysii. — Rovina thebská táhne se vedlé chobotu atramyttského, jižně od pohoří Idy. — Atramytteion nyní Edremit. — Antandros město pomořské na úpatí Idy při chobotu atramyttském ležící.

56. Řeka Skamandros (také Xanthos jmenovaná) vzniká na Idě a spojuje se po nedlouhém běhu se Simoentem; nyní slove Mendere-su.

57. *Χοή* přeložil jsem novým slovem l i t b a (podle analogie slov k r y t b a, r y t b a, k l e t b a, s e t b a a j.). Také *σπονδή* překládám týmž slovem. Zde znamená litba mokrou obět umrlčí. Staří Řekové polévali, kdykoliv takovou obět vzdávali, hrob obyčejně vínem, medem a vodou. — B o h a t ý ř i t. j. t r o j š t í rekové (heroové), kteříž Troju tak udatně hájili; h e l l e n s k ý m bohatýrům Xerxes zajisté neobětoval.

58. Města R h o i t e i o n, O f r y n e i o n a D a r d a n o s ležela na pobřeží hellespontském naproti thrackému Chersonesu. — G e r g i t h o v é pokládali se za potomky Teukrův, kteříž za starodávna téměř po celém západním pobřeží Malé Asie obývali. Město jejich (kteréž se Gergis neb Gergithos neb také Gergitha nazývá) leželo nedaleko Lampsaku.

59. P r o k e s c h dokazuje, že pahorek tento, s něhož Xerxes na vojsko a loďstvo se díval, byl kopec nyní M a l t e p e jmenovaný (na mysu Nagara ležící), s něhož lze takměř celý Hellespont vzdélí přehlédnouti.

60. Podobné stesky trudné (kterak bohové, sami nekalené blaženosti zakoušejíce, na ubohé lidi tolik strastí sesílají, že se smrt vítaným útočištěm býti zdá) nalézáme u všech téměř autorů řeckých. Homerovi slovou bohové s n a d n o ž i v o u c í, lidé pak n e b o z í (*δειλοί*); v Il. 24., 524. čteme »takť usoudili bohové nebohým smrtelníkům, aby žili v strastech; sami pak jsou bezstrastní.« Theognis praví (425.) »ze všeho nejlepší jest pozemčanům nenaroditi se a neuzříti paprslků slunečných, aneb narodí-li se kdo, co nejdříve branou Hadu projíti« (t. j. zemříti). Chilonovo pořekadlo znělo »mrtvému blahoslav«. Aischylos pěje (zlomek 343.) »nepravě nenávidí lidé smrti, anaž jest největší záštitou před hojnými strastmi vezdejšími«. O závisti bohův srov. pozn. 20.

61. Tak vykládám slova *τὸ πρόσω αἰεὶ κλεπτόμενος*; výklad Krügerův a Steinův »jeden Fortschritt dir erschleichend«, není zajisté přiměřený. *Κλέπτω* znamená »potají něco ubírám«, *κλέπτομαι* pak jest zde tak zvané přímé medium, jemuž úplně odpovídá náš výraz »potají n. znenáhla se ubírám«; *τὸ πρόσω* pak znamená totéž co pouhé *πρόσω* (napřed), právě jako *τὸ νῦν* = *νῦν* (nyní, za nynějška).

62. »V štěstí pak není lidem žádného svrchování« (*πληθώρη*) Artabanos slovy těmi naznačuje, že ani Xerxes nemá se domnívati, že štěstí jeho svrchované a nezvratné jest.

63. »Pravím ti tedy — že vzdálenost delší delším

časem se stávajíc hlad zplodí.« Slovo tedy (καὶ δή) vztahuje se k slovům »země jest tobě nepřátelská tímto«, k nimž se Her. nyní zase vrací, aby pravdivosti jich dokázal. Slova »vzdálenost delším časem delší se stávajíc hlad zplodí« jsou věrné napodobení originálu χώρην πλεῦνα ἐν πλεῦνι χρόνῳ γινομένην; χώρη zde = prostora, vzdálenost. Čím dále vojsko postoupí, dává Art. na srozuměnou, tím více se vzdálí od domova a tím tíže bude vojsko dostatečně krmí zaopatřovati.

64. Jednostejně t. j. nečině rozdílu, jejž předce slušno činiti.

65. Slova Ionie užívá zde Artabanos jako výrazu národopisného, ne zeměpisného; proto zahrnuje jménem tím i Atheny jakožto mateřinu ionických měst v Asii.

66. Výraz »nové věci činiti« znamená v řečtině často „dosavádní zřízení státní rušiti, buřičsky si počínati.

67. Slova, »jimž se perské země dostalo«, založena jsou na tom názoru, že se bohové jednou rozdělili o země rozličné.

68. Akinakes byl meč zdélí asi jedné stopy, širší než obyčejný meč řecký, a více k bodání než k sekání způsobilý. — Podlé názoru starých Hellenů spouštěl se Helios (bůh slunce) večer na západě v moře a přeplavil se jím na protější stranu, ráno pak opět na východě z moře se povznesl. Proto není nápadné, že Xerxes dary slunci věnované v moře spustil; zdali se to však s perskými názory shoduje, jest pochybno.

69. »O svůj život běže.« Slova ta jsou vzata od běhu o závod. Kdo o závod s někým běží, chce ceny ustanovené dosíci; kdo pak nepřítelem jsa stíhán utíká, tomu jest cenou, jíž dosíci chce, zachránění života.

70. Také toto znamení vykládal si Herodot podobně jako prvé: Hrdě a statečně (po mužsku) vytáhl Xerxes, neslavným útěkem (po žensku) bylo mu se vrátiti.

71. Mys sarpedonský slove nyní mys Paxi u. Gremia. — Báje hlásala, že Helle, dcera mythického krále Minyův, Athamanta a Nefely, majíc býti obětována s bratrem svým Frixem na zlatém beranu povětřím ujela a že v úžinu mořskou s něho spadla, pročež úžina tato Helles pontos (t. j. Hellino moře) nazvána. Mohyla její ukazovala se na úžině poloostrova thrackého nedaleko města Paktye. Město Kardie bylo na úžině poloostrova thrackého u Černého chobotu naproti Paktyi. — Město Agore (t. j.

tržiště) bylo uprostřed Kardie a Paktye. — Černý chobot, nyní chobot Saros. — Černá řeka, nyní Šere-su. — Město Ainos u ústí řeky Hebru slove podnes Enos. — Stentorské jezero u města Ainos.

72. Řeka Hebros slove nyní Marica. — O Dorisku viz pizn. 36. — Samothrake (nyní Samodrachi) ostrov v aigaiském moři. Obyvatelé toho ostrova měli několik osad na protějším pobřeží thrackém (viz kap. 108.); taková osada byla také Sale. — Mys Serrheion slove nyní mys Makri. Mys tento byl proto pověstný, že prý zde pěvec Orfeus od kikonských žen byl rozsápán. — Slova τάς νέας ἀνέψυχον vykládám »osušili lodí nebo dali lodím oschnouti«. Jiní pokládají slovo ἀνέψυχον za básnickou personifikaci »dali lodím si odpočinouti«, poněvadž obyčejně slovo to znamená »někoho, kdo se během unavil a uhřál, ochladiti a zotaviti«. Avšak personifikace ta, ač jest krásná, zdá se mi prostému vypravování Herodotovu nepřiměřenou, a ἀναψύχειν zajisté také znamená »větrem osušiti«.

73. »Vzdělali po tom kole (κατὰ τὸν κύκλον) ohradu« t. j. vzdělali ohradu následujíce při tom kola zaznamenaného; kolo to bylo jim vodítkem.

74. »Netuhé klobouky« zdá se býti pravý výklad slov πίλους ἀπαγέας. Naproti nosili Sakové tuhé klobouky plstěné (viz kap. 64.). Mezi Peršany měl jediný král tiaru tuhou a proto přímo vzhůru stojící. — Ἀσπίς znamená zde veliký elliptický štít, jaký nosili těžkooděnci řečtí, vzvýší 4½ stopy, vzšíří dvou stop (proto zvolil jsem slovo pavéza); γέρρον pak byl lehký čtverhranný štít. — Kefeus jest jméno báječného krále assyrského; o něm, jakož i o Perseovi a Persovi zmiňuje se Herodot též v kap. 150. Srov. též pozn. 23.

75. Slovo Arioi (srov. staroperské arija, sanskr. árja, řecké ἀρείων) jest vlastně »hodní, čelní mužové«; tímto čestným a pyšným jmenem nazývali Medové sami sebe a příbuzné jim kmeny; naproti jinojazyčné národy asiatské jmenovali anairja (nehodní). Jmeno Arioi zachovalo se podnes v názvu země Iran. — Že Medové po Medeii (dceři kolchického krále Aieta, kterouž Iason do Řecka unesl, dobyv zlatého rouna) se nazvali, jest lichá báje, kteráž se pouze na podobnosti slov Medové a Medeia zakládá. — Mitra znamená zde šátek kolem hlavy na způsob turbanu ovitý. — Hyrkanové obývali na jihovýchodním pobřeží kaspického moře; země jejich (druhdy po staropersku Varkána jmenovaná) slove nyní Gurgán.

76. Assyřané jsou obyvatelé i Assyrie i Babylonie. Viz pozn. 173. k 1. knize — (Ῥόπαλα τετυλωμένα σιδήρῳ jsou dřevěné berly s železnou palicí, tedy palcáty. — Po slovech »Assyršti nazváni jsou« následují v rukopisech ještě slova »a mezi nimi byli Chaldaiové«, kteráž Stein právem za glossema pokládá.

77. Baktrie byla bohatá provincie říše perské; hlavní město její Baktra slove nyní Balkh. — Sakové obývali v nynější stepi Kirgisů (viz pozn. 66. k 3. knize). — Kyrbasie vykládají staří na tiary. Vzhůru tužené, t. j. tak tuhé, že stály přímo vzhůru. Tím se sacké tiary lišily od netuhých tiar perských.

78. O Indech viz III., 94. a 98.—106. — Šaty od (ἀπό) stromů (bavlnoplodných) zhotovené, t. j. šaty z bavlny; viz III., 106. a pozn. 77. k 3. knize.

79. Ariové (č. lépe Areiové; srov. III., 93.) obývali v krajině jihozápadně od Baktrie, východně od Parthie ležící, v západní části nynějšího Afghanistanu. Země jejich nazývá se v svatých písmech staroperských Haraéva, z něhož nynější jméno Hérát povstalo. Sluší je dobře rozeznávati od těch Ariů, jež Her. v kap. 62. připomíná. — Sídla Parthův byla v krajině nyní Kohistan jmenované; Chorasmiové obývali na západ od Baktřanů a Sogdů (v severní části krajiny Džagatai), Sogdové v nynějším Samarkand, Gandariové v nynějším Kabulistanu, Dadikové byli jejich sousedé.

80. Kaspiové sluli dva národy od sebe velice vzdálené (viz pozn. 66. k 3. knize); Herodot míní zde, jak se zdá, z těchto dvou národů ten, jejž III., 93. připomíná. — Sarangové (u jiných spisovatelů slovou také Zarangové nebo Drangové) obývají na jih a východ od jezera Zareh; také jméno Zarangové znamená obyvatele u jezera; nebo zara = jezero. — O Paktyech viz pozn. 66. k 3. knize.

81. Utiové a Mykové obývali snad na východ od krajiny Persidy na březích perského chobotu, Parikaniové v nynějším Beludžistanu.

82. Luky opakopiaté (παλίντονα). Slovo to vykládají někteří v ten rozum, že se luky tyto daly na obě strany napnouti; Stein však vykládá velmi důmyslně a důkladně, že měly luky ty takovouto podobu křivolakou /_/‾_/\ Kámen ten, z něhož Aithiopové hroty šípů dělali, pokládají někteří za smyris (něm. Smirgel). — Kyje s hlavicí = palcáty (viz pozn. 76.).

83. Aithiopové (černoši) asiatští obývali na pobřeží moře indického v Beludžistanu; za potomky jejich

pokládají někteří tak zvané Brahni, lidi to černé pleti, kteří posud v Beludžistanu obývají.

84. Ἀκόντιον malé kopí házecí, cilník. Libyové přední konce cilníků opalovali, aby je takto utvrdili.

85. Sídla Ligyův jsou neznámá; někteří je pokládají za předky nynějších Lesgiův. — Matienové obývali v severozápadní části Medie, v krajině, která tehdáž Matiene, později Atropatene slula; nyní slove Adzerbeidžan. Ti Matienové však, které Her. zde připomíná, obývali zajisté více na západ, poněvadž je Her. vedlé Mariandynů a Syriů (t. j. Kappadoků) jmenuje. Zdá se, že záhy část Matienů vlast svou opustila a k západu postoupila. — Mariandynové obývali v části Bithynie.

86. Že frygické kmeny za starodávna také v Makedonii obývaly, tomu nasvědčují mnohé věci; avšak nicméně jest zpráva, kterouž Her. od Makedonů uslyšel (že prvotná sídla Frygů v Europě byla a že se oni později do Asie přestěhovali, mylná. Frygové zajisté z prvotných sídel svých asiatských v předhistorické době i do Europy (Makedonie) se prodrali (snad spolu s Mysy a Teukry; viz pozn. 31.) a obývali zde, až později návalem jiných národů (Makedonů, Thraků) odtud vytištěni byvše do prvotné vlasti své se vrátili. Makedonové říkají Frygům Brigové (n. Brygové), poněvadž vůbec místo přídešných souhlásek (aspiratae) užívali prostředních (mediae); říkali na př. Bilippos, Berenike (Filippos, Ferenike). (Blízké příbuznosti Frygův a Armeniův nasvědčuje také Mojžíšova kniha Genesis, kdež (I, 10) Askenas (praotec Frygů) a Thogarma (praotec Armeniů) bratří slovou.

87. O prvotném jménu Lydů a o jich přejmenování srov. I., 7. — O Mysech viz I., 171.

88. Πέλτη (pelta) lehký malý štít, jehož užívání v Řecku teprv Ifikrates zavedl. — Řeka Strymon slove nyní Struma.

89. Na začátku kap. 76. schází v rukopisech jméno národa, k němuž se vypravování v kap. této obsažené vztahuje. Wesseling soudí (jak se mně zdá, právem), že to byli Chalybové (sousedé Mariandynův), Stein, že to byli Pisidové aneb Hygenneové (či lépe Hytennové), jež III, 90. připomíná. — Po dvou cilnících lykických. Tak přeloženo podlé opravy λυκιοεργέας (což znamená cilníky, jaké se v Lykii zhotovují), kterouž už Athenaios učinil; v rukopisech psáno λυκοεργέας, což by znamenalo cilníky »k zahnání vlků způsobilé«. —

90. Kabalis (Kabelis) slula krajina mezi Karií, Frygií, Pisidií a Lykií ležící. Prvotní obyvatelé této krajiny byli Lydové; že pak Her. Lydy nazývá také Meiony, proto praví »Kabeleové meionští«. — Nápadná jsou slova »nazývaní též Lasoniové«; nebo III., 90. uvedeni jsou Kabeleové a Lasoniové jako národové rozdílní. — O národu Milyův viz I., 173. a pozn. 66. k 3. knize.

91. Moschové, Tibarenové, Makronové a Mosynoikové byli obyvatelé devatenáctého kraje říše perské (viz III., 94.). — O Artayktovi, správci Sestu, viz VII., 33. a IX., 116.

92. Marové byli sousedé Mosynoikův. — Kolchové obývali v Kolchidě u řeky Fasis (v nynější Mingrelii). — Sídla Alarodiův jsou neznámá. — Saspeirové obývali mezi Kolchidou a Medií.

93. »Z ostrovů v červeném moři« t. j. z ostrovů v mořské úžině ormuzské ležících. O vyvlečencích viz III., 93. a pozn. 66. k 3. knize. — Druhého roku po tom t. j. r. 479. — O Mardoniovi viz VIII., 130 a IX., 102.

94. Z této kap. jde na jevo, že vojsko perské dle soustavy dekadické rozděleno bylo. — »Oddělení pak a národů náčelníci byli jiní.« Her. míní domácí vládce cizích národů; tito vládcové táhli s národy svými, avšak ne jako vojenští vůdcové, nýbrž poslušni jsouce vůdcův perských. Viz kap. 96.

95. »Tito (t. j. svrchu jmenovaní) národové jsou také jízdní, a t. d. Tak jsem přeložil podlé starého a dobrého výkladu. Nový výklad Steinův, jenž ταῦτα (tito) na národy následující obrací a míní, že Her. chtěl všechny jízdné národy říše perské vypočísti, že však ihned od toho upustil, jest mylný.

96. Z výrazu ποιήματα ἐξ. (díla kovaná) jde, že měli tito jezdci na hlavách zvláštní jakési přikryvky podoby neobyčejné, pročež nemohl jich Her. nazvati »přílbice«.

97. V rukopisech psáno κιθῶνας (sukně), což se neshoduje s předcházejícími slovy. Pauw opravil κιτάρις na základě svědectví Pollukova (»Herodot řekl i kitaris«), zajisté právem; nebo slovo kitaris nenalezá se nikde jinde u Herodota, sem pak hodí se výborně.

98. Nejstarší obyvatelé Kypru byli z kmene Kanaanitův. Pověst kyperská, že také někteří obyvatelé ostrova Salaminy na Kypros se přistěhovali, nemá žádného základu a povstala jen z toho, že na Kypru bylo

město stejnojmenné Salamis; stejnost jmena toho jest jen nahodilá. — Pověst o přistěhovalcích athenských vznikla z toho, že ostrov Salamis od starodávna v držení Athenských byl. — Arkadští osadníci obývali v Novém Pafu. — Kythnos ostrov kykladský (nyní Kalchi). — Mezi foinickými osadami vynikala zvláště města Amathus a Starý Pafos. — O aithiopských osadnících praví někteří, že se přistěhovali na Kypros za vlády krále Amasisa, jenž Kypros sobě podrobil. Avšak Movers vykládá nepopíratelně, že jmeno Aithiopův zde obrátiti sluší na Assyřany, kteříž v 8. století př. Kr. i Kyprem vládli.

99. Kdyby jmeno Hypachaioi skutečně řeckého původu bylo, dalo by se přeložiti »Poloachaiové« (nebo předložka ὑπό má často podobný význam, jakož na př. ὑπέρυθρος náčervený, ὑπόπικρος nahořklý) a bylo by lze se domnívati, že vznikl národ Kilikův sloučením Achaiův a jinorodých lidí. Než podobá se, že jméno to není řeckého původu, nýbrž že vzniklo pořečtěním ze starého jmena, kteréž nevíme, jak znělo. — Kilix jest mythický praotec Kilikův, jako Hellen Hellenův. Že slove Kilix syn Agenorův, muž foinický, z toho jde, že byli Kilikové foinického (semitského) původu aneb že aspoň jednou Foinikové (Semiti) Kiliki vládli; jinak by nebyli mohli žádného vplyvu míti na změnu starého jména Kilikův.

100. »Kteří — se odchýlili« t. j. kteří bouří (o níž Homer vypravuje v Odyssei (IV., 491 a d.) od druhů svých byli odloučeni a k břehům Pamfylie zahnáni. Kalchas byl na slovo vzatý věštec, jenž s Helleny k Troji přitáhl; o něm praví Homer, že »znal i věci přítomné i budoucí i minulé« (Il. I., 70.). — O Amfilochovi viz pozn. 66. k 3. knize.

101. O Danaovi vypravuje báje, že s 50 dcerami svými z Egypta v Argos přišel a tam se usadil. — Xuthos, syn Hellena, báječného praotce Hellenův, utekl se, jakž báje vypravuje, vypuzen jsa z Thessalie od bratří svých (Aiola a Dora), do Attiky, kdež král Erechtheus dceru svou Kreusu za ženu mu dal, s níž dva syny, Achaia a Iona, zplodil. Po smrti Erechthea musil utéci a odebral se se svými syny do Peloponnesu a sice do krajiny, kteráž tehdáž Aigialos (t. j. pobřeží) slula, později pak po Achaiovi jmena Achaia dostala. Zde pojal Ion dceru krále Selina za ženu a nastoupil po smrti tohoto krále na vládu; a po něm prý obyvatelé té země, kteříž posud Aigialové sluli, Ionové jsou nazváni.

102. Ostrované t. j. obyvatelé ostrovů v aigaiském moři, kteříž byli krále perského poslušni. Ze všech těchto ostrovanů nedali králi země a vody, nýbrž pomáhali Hellenům toliko tito: obyvatelé Aiginy, Keu, Naxu, Styry, Kythnu, Serifu, Sifnu, Melu (viz VIII., 46.).

103. »Jako nevůdcové« — napodobení řeckého výrazu ὡς οὐ στρατηγοί — Co se věci týká, srov. pozn. 94.

104. Siromos (po foinicku Híróm n. Húróm) stal se r. 551. králem Tyru a vládl až do r. 532. — Arados bylo bohaté město obchodní na ostrůvku, jenž nyní Ruad slove (východně od Kypru). — O Gorgovi viz V., 104., 115., o Histiaiovi V., 37., o Damasithymovi VIII., 87.

105. O udatnosti a moudrosti slavné královny Artemisie, pravé to mužatky, viz VIII., 68., 87., 93., 101., 103., 107. — Syn její slul Pisindelis; tohoto syn pak byl onen Lygdamis, o něm srov. úvodu str. 1. a 2. — Ostrov Kos slove nyní Ko. Nisyros ostrůvek na jih od Kou ležící Nisyro, Kalidna nyní Kalimnos.

106. Rozumí se samo sebou, že počet ten jest přehnaný; bylť by musil počet perského vojska 5,000.000 býti. V kap. 185. páčí Her. počet mužstva bojovného na 2,641.610 mužů.

107. Napodobil jsem řeckou vazbu; doplniti jest k slovu »nýbrž« časoslovo »káže«, jako v originálu doplniti sluší κελεύων.

108. Vlastně ne »jemu«, nýbrž všem »potomkům jeho«.

109. Kimon byl syn Miltiada, slavné paměti vítěze marathonského. Města Eiona dobyl Kimon r. 476.; nedávno před tím nabyli Athenští hegemonie (náčelnictví) na moři. — Hrdinského Peršana, jenž Herodotovi Boges slove, jmenuje Plutarch Butes, Pausanias Boes.

110. O osadách samothrackých viz pozn. 72. — Město Mesambrie (slovo to znamená »poledne, jih«) leželo na sever od Samothraky právě naproti ostrovu tomuto; jiné město stejnojmenné, o němž Her. IV., 93. a VI., 33. připomíná, leželo na pobřeží černého moře, na sever od Byzantia. — »Podle nejpravějšího důvodu;« tento důvod zakládal se, jak se zdá, na svědectví, kteréž vydává Odyssea; v Od. IX., 39. a d. jmenováno město Ismaros městem Kikonův.

111. Maroneia slove podnes Maronia. Dikaia o něco dále na západ od Maroneie; ještě dále na západ leželo město Abdera asi 2 míle na východ od ústí řeky nyní Karasu slovoucí (zříceniny města toho

viděti jest u osady Polystilo). — Jezero ismarské (kteréž nazváno tak po městě Ismaros), bylo blízko Maronie. Jezero bistonské není nyní žádné jezero, nýbrž souvisí úzkým ústím s chobotem Lagos. — Řeka Nestos, nyní Karasu.

112. Paitové obývali v krajině, na jih a západ od řeky Hebru (Marice) ležící (kdež nyní města Dimotika, Makri, Maronia, Gumurdžina jsou), Bistonové u chobotu Lagos, Sapaiové na pobřeží proti ostrovu Thasu ležícím, Dersaiové severně nad nimi, Edonové západně od Sapaiův až k řece Strymonu (Struma), Satrové v horách mezi řekami Strymonem a Nestem.

113. Podlé svědectví Strabonova byli Bessové suroví a loupežní horalé, kteříž od podhoří Dorpada Dagh až k břehům dalmatským obývali; ještě za dob Augusta císaře patřila jim věštírna, již Her. připomíná. — Ze slov »a není tu vůbec nic zvláštního« jde, že za dob Herodotových mezi Řeky bezpochyby přehnané a podivné pověsti o této věštírně Bessův kolovaly.

114. Pierové obývali za starodávna na pobřeží chobotu thermského (jenž nyní chobot Saloniki slove) mezi ústím řek Peneiu (Salamyrie) a Haliakmonu (Vistrice); později vypuzeni jsouce z těchto sídel, vystěhovali se k severovýchodu a usadili se na pobřeží východně od ústí řeky Strumy ležící (kdež nyní osady Orfani a Kavala jsou); nicméně zachovala stará vlast jejich jmeno Pierie. — Osada Pierův Fagres ležela nedaleko nynějšího města Orfani, Pergamos pak tu, kde nyní Kavala leží. — Hora (pohoří) Pangaion, nyní Pilaf Tepe. — Odomantové obývali ve vůkolí nynějšího města Seres v Rumelii.

115. Doberové a Paioplové obývali na severu od Pierův a Edonův. Město Eion leželo u samého ústí Strymonu na levém břehu. Angites, nyní Anghista.

116. Krajina Devíticestí (Ennea hodoi) jmenovaná ležela asi půl míle na sever od Eionu: Athenští v těchto místech r. 437. založili slavné město Amfipolis (Emboli). — Také III., 35. vypravuje Her., že dal Kambyses dvanáct znamenitých Peršanů za živa pohřbiti. Podobné skutky ukrutné vypravuje také Ktesias o Amestridě a Parysatidě. — Bůh v podzemí sídlící, v jehož říši duše zemřelých přicházely, slul u Řeků Hades (t. j. neviditelný); perský bůh, jenž zde Herodotovi na mysli tanul, jest Ahriman č. Angramainjus (t. j. zhoubnomyslný), bůh temnoty podzemní, kníže zlých

duchů smrtonosných, protivník blahodárného boha světla (Ahuramazda, Ormuzda).

117. A r g i l o s, osada od Andřanů založená, na pobřeží chobotu strymonského, západně od ústí Strymonu. — Město P o s i d e i o n asi míli jižně od Argilu. — Syleus byl podle řeckého bájesloví syn Poseidonův, jejž Herakles usmrtil, proto že poutníky obíral a trýznil. — Město S t a g e i r o s (také Stageira stř. r.), rodiště Aristotela, leželo jižně od Posideia. — Thrakové si této silnice, kterouž jistě teprv Xerxes pro vojsko své raziti dal, proto vážili, že z ní velký užitek měli.

118. »Jejž si zvolili.« Rozuměj »k tomu, aby na útraty obecní vojsku Xerxovu večeři opatřil«. — 400 talentů t. j. asi 900.000 zlatých. Vydání to přesahovalo tedy veškery důchody celoroční Thasických; nebo měli tehdáž 200 (nejvýše 300) talentů ročních důchodů (viz VI., 86.).

119. Slova tato neznamenají »že Peršané hostitelům svým ničeho nenechali, což jim (t. hostitelům) patřilo«, nýbrž »že Peršané za to, co jim odnesli, ničeho tam nenechali, co byli sami s sebou přinesli«.

120. Město T h e r m e nazváno později po choti krále Kassandra, jenž město to zvěčšil a zvelebil, Thessalonike; nyní slove zkrácením S a l o n i k i.

121. »Chobot u něhož města« atd. jest chobot singitský, jejž obkličují poloostrovy (úžiny zemské) Athos a Longos. Na západním pobřeží toho chobotu (na východní straně poloostrovu Longos) ležela města Assa, Piloros, Singos (po němž chobot ten nazván), Sarte, a sice nejhořeji Assa, nejdoleji Sarte. — Mys A m p e l o s nyní mys Falso. Odtud plulo loďstvo pořád podlé břehu chobotem toronským (jenž nyní chobot kassandrický slove). Na východním pobřeží tohoto chobotu (na západní straně poloostrovu Longos) leželo nejdoleji (nedaleko mysu Falso) město T o r o n e, od tohoto na sever ve vzdálenosti asi dvou mil G a l e p s o s, ještě dále vzhůru S e r m y l e (asi 4 míle od Galepsu), pak M e k y b e r n a severozápadně od S e r m y l y, posléze O l y n t h o s (město slavné a známé z dějin krále Filippa makedonského) jihozápadně od Mekyberny.

122. Poloostrov P a l l e n e (západní okřídlí poloostrova Chalkidiky) slove nyní Kassandra. K a n a s t r a i o n jižní mys Palleny. Loďstvo Xerxovo plulo od Olynthu pořád podlé západního kraje chobotu toronského vedlé měst Potidaie, Aiyti, Nového města, Aigy, Therambu až k mysu Kanastraiu, odtud pak otočivši se okolo toho mysu vedlé měst na západní stra-

ně Palleny ležících, Skiony, Mendy, Sany (jiné město Sany leželo na úžině poloostrova Athosu). — Flegre (t. j. ohnivá země) slula Pallene pro vulkánskou povahu svou, pročež i báje v tento kraj přenesla boj Gigantův s bohy. — Města Lipaxos, Kombreia a t. d. ležela na západním pobřeží Chalkidiky. — Města Sindos a Chalestre ležela při ústí řeky Axiu. Axios nyní Vardar. Krajiny Mygdonie a Bottiaiis nazvány po dřevných obyvatelích Mygdonech a Bottiaiech; Mygdonové obývali dříve východně, Bottiaiové západně od řeky Vardaru. — Města Ichny a Pella (sídlo pozdějších králův makedonských) ležela blízko nynějšího města Janica.

123. Cesta tato, kterouž, jakž Her. vypravuje, Xerxes se ubíral, nebyla nejkratší, ba naopak Xerxes táhl velikým obloukem; nebo paionská a krestonská země ležely na sever od Mygdonie. Nejkratší cesta z Akanthu do Thermy byla směrem severozápadním podlé jižního úpatí pohoří Chortiaše. Zdá se, že toliko jedna část vojska zacházku onu učinila, jiná část pak že táhla kratší cestou (jakož i dříve vojsko na tré rozděleno jsouc táhlo; viz kap. 121.): nebo kdyby veškero ohromné vojsko Xerxovo touž cestou se bylo ubíralo, bylo by tažení příliš zdlouhavé bylo; a nad to nebylo by zajisté lze bylo vojsku dostatečné potravy najíti. — Řeka Echeidoros nyní slove Galliko.

124. δι' Ἀβδήρων = krajem abderským; Abdera zde = Abdersko; nebo město Abdera samo bylo od řeky Nestu asi 2 míle vzdáleno. — Acheloos slove nyní Aspropotamo.

125. Řeka Lydies = Karasmak; Haliakmon = Vistrica.

126. Hora Olympos mezi řekou Vistricou a Peneiem nedaleko chobotu salonického; Ossa (Kissavo) jižně od Olympu. Město Perrhaibův Gonnos leželo nedaleko stoku řeky Titaresiu (Eurotas) s Peneiem, asi dvě míle od města Larissy na sever.

127. Apidanos a Enipeus vznikají na pohoří Othrys u Farsalu (Fersala), kde thessalská rovina začíná, stékají se obě řeky a v jedno jsouce spojeny vpadají do Peneiu. Apidanos jest dnešní Sofatidiko, Enipeus pak Sataldze-Potamos (n. Fersaliti); ostatních dvou řek, kteréž Her. Pamisos a Onochonos jmenuje, nelze určiti. — Jezero boibejské slove nyní Karlas. — Úžlabí, jímž Peneios teče, jest známé od starých básníků často velebené údolí Tempe (něco nad půl míle dlouhé) mezi pohořími Olympem a Ossou. — Zemětřesní přičítali staří Řekové Poseidonovi (lat. Neptu-

nus, bůh moře); Herodot domnění toho nezavrhuje přímo, avšak dává jakž takž na srozuměnou, že tomu nevěří. — Že úžlabí Tempe v skutku tak povstalo, jakož Herodot soudil, dokazují i novější bádání.

128. Dolopové obývali po obou stranách jižního Pindu (kdež se meze nynějšího Řecka a Turecka stýkají), Enienové (Ainianové na severním úpatí Oity (nedaleko hranic tureckých), Melianė při ústí řeky Spercheiu a odtud až k Thermopylám, Lokrové (Her. míní zde Lokry příjmením Epiknemidské) východně od Oity mezi horou Knemis a chobotem malickým, Magnetové na východní straně Ossy a Pelia (na okřídlí Thessalie, kde nyní Volo leží) Achaiové fthiothští na severním úpatí pohoří Othrys. Theby slovou nyní Thiva, Thespie ležely, kde nyní ves Neochorio (na patě Helikonu), Plataie, kde Palaeocastro jest (u řeky Asopu). — Δεκατετῦσαι přeložil jsem navzdor namítce Steinově, kteráž nemá rozhodné váhy, podlé prvotného a obyčejného významu slova toho, «že je budou pokutovati desátkem« (vazby té užil jsem podlé analogie »pokutovati někoho penězi«) t. j. že jim za pokutu uloží, aby desátek odváděli bohu delfskému.

129. Barathron slula skalní propast za hradem athenským, do níž se zločinci hrdla odsouzení házeli.

130. Talthybiovici byli dědiční hlasatelé v Spartě, jež obec spartská k cizím obcím za příčinou vyjednávání vysílala. »Hlasatelství« znamená zde vyslanectví.

131. — »Rada tvá — není jednostejně vhodná« t. j. s tvého stanoviska (an jsi svobody neokusil) jest rada tvá přirozená; tobě nelze ovšem než takto raditi; avšak my se svého stanoviska musíme radou tvou pohrdnouti. — »Ne kopími, nýbrž sekerami« znamená boj usilovný a zoufalý.

132. R. 463. rozkotali Argivští město Tiryns (na východ od Argosa na pobřeží mořském); část Tyrinthských založila potom v kraji Hermionských osadu Halieis (Haliai), naproti ostrovu nyní Specia slovoucímu. Osada tato podrobena brzo panství Argivských, kteřiž ji v držení měli, až jim Aneristos Lakedaimonský ji lstí odňal; osadilť kupeckou lodí ozbrojeným mužstvem a když Argivští netušíce ničeho lodi té v přístav dali vplouti, přepadl An. město a dobyl jeho snadně. — O usmrcení spartských vyslanců vypravuje obšírněji Thukydides II., 67. R. 430. vysláni jsou Lakedaimonští Aneristos, Nikolaos, Stratodemos,

Korinthský Aristeus a Tegean Timagoras ku králi perskému, aby pomoci proti Athenským na něm vyžádali; jelikož pak Athenští mořem vládli, ubírali se skrz Thrakii k Propontidě (Mare di Marmara). Avšak právě když z Bisanthy (Rodosto) na asiatské pobřeží přepraviti se hodlali, zajati jsou k rozkazu Sadoka (syna thrackého krále Sitalka), jejž byli Athenští čestným občanem svým učinili, a vydáni Athenským. — Nymfodoros byl švakr Sitalka a horlivý přítel Athenských; jeho přičiněním stal se Sadokos čestným občanem Athenských.

133. »Medoněl.« Slovo μηδίζειν (s Medy n. s Peršany smýšleti) lze přeložiti »medoněti« n. »medověti« (srov. židověti) n. »medoušeti« (od Medouš srov. židouš) n. »medačiti« (odvozeno od Medák podlé analogie slova sedlačiti; Medák s příhanou, jako Pražák, Turnovák naproti ušlechtilejšímu Pražan, Turnovan). Nejvhodnějším výrazem zdá se mi býti »medoněti«, což mi prof. Zikmund navrhl. Odvozeno slovo to od Medoň (srov. Bartoň, hlupoň, lízoň a j.).

134. Herodot skládal dílo své za prvních roků války peloponnesské, za kteréž doby většina Řekův, přejíc Lakedaimonským, na nesmrtelné zásluhy Athenských o svobodu Řecka zapomínala a všelikou hanou je snižovala; proto Herodot příležitosti této užívá, aby důrazně zásluhy Athenských odevšad osočovaných a tupených na jevo uvedl.

135. »Za záštitu.« Vlastně znamenají slova Her. »byť i Peloponneští hojné sukně (kabáty) zdí (t. j. zděné sukně) na Isthmu byli zřídili«. Zděný kabát jest básnický výraz, jejž Her. snad z nějaké věštby vyňal, a znamená hradbu; nebo jako kabát tělo kryje a chrání, tak hradba chrání ty, kteříž za ní jsou.

136. Slova »ó nebozí, co sedíte« vztahují se k poslům, slovo »utíkej« (φεῦγε) pak k národu, jehož jménem poslové přišli. — Vysoký vrchol t. j. tvrz (akropolis) athenská na výšině vystavěná. — Ares, jenž vůz žene syrský, znamená vojsko s Xerxem od východu přišlé. Jmena Ares (lat. Mars) užíváno od básníků často k naznačení i války i vojska v boj táhnoucího. — »Z nich pot se řine«: z nich t. j. z bohův, z podobizen bohův, kteréž v chrámech stály. — »Ponořte duši v strast« (ἐπικίδνατε) t. j. představte si už nyní strast tu, abyste se s ní už dříve seznámili.

137. Olympovládce = Zeus. Palladu Athenští ctili jako strážkyni a ochránkyni města (odtud jmeno

její Athene, u Homera Athenaie); proto pravila věštkyně, že ona u otce svého za Athenské orodovala. — Vše, co zavírá (s jedné strany) vrch Kekropův a (s druhé strany) rokle Kithairona« t. j. celý kraj attický od Athen až k hranicím boiotským. Vrch Kekropův = výšina, na níž hrad athénský stál; dle báječného podání vystavěl Kekrops tento hrad, jenž z té příčiny i Kekropia slul. Kithairon = pohoří v Boiotii. Tritorozenka (Tritogenes) t. j. Pallas. Staří odvozovali jmeno to buď od jezera tritonského v Libyi, buď od potoka Tritonu v Boiotii; třetího výkladu zhola lichého pomíjím mlčením. — Demeter, bohyně úrody zemské, zvláště obilí; jmeno její (jako lat. Ceres) znamená často úrodu polní, obilí; tudy slova »buď kdy se Demeter bude rozptylovat nebo scházet« = buď kdy se obilí rozsévá aneb sklízí. Bitva salaminská svedena dne 20. září r. 480., tedy když začíná setba.

138. »některý jiný kraj.« Bezpochyby radili jim, aby se přestěhovali do Italie, jakož v skutku později (r. 443.) Athenští v dolení Italii osadu Thurioi založili.

139. Laurion n. Laureion, pohoří asi 1 a půl míle dlouhé v jižní části Attiky; stříbrné doly laurejské poskytovaly právě tehdáž největšího užitku. Deset drachem t. j. asi 3 a půl zlatého. Ježto Her. (V., 97.) počet občanů athneských na 30.000 mužů páčí, obnášela by veškerá summa 105.000 zlatých. Avšak za ty peníze nebylo zajisté lze ani padesát lodí vystavěti a ozbrojiti. Zajisté bylo mimo tyto peníze, kteréž se měly mezi občanstvo rozděliti, ještě více peněz v pokladnici; Themistokles pak navrhl, aby se mimo těch 105.000 zlatých ještě z pokladnice tolik talentů vynaložilo, mnoho-li by bylo třeba. — Ostatně nezdá se, že Athenští tehdáž dvě stě nových lodí vystavěli, nýbrž něco méně; jiní dějepisci praví, že pouze 100 lodí nových se zřídilo. — O válce Athenských s Aiginskými, kteráž od r. 491. trvala, viz V., 82. a d. VI., 49., 73.—94.

140. Přesněji lze myšlénku Xerxovu takto vynésti: »Musiliť jsme zásobu potravy si opatřiti, abychom se v Řecku nepotkali s hladem, nelze nám tedy než těšiti se z toho, že tito špíži do Řecka vezou; nebo až tam přijdeme, bude nám jakožto vítězům po hotově, aniž nám nyní třeba jest, abychom ji sami tam vezli a se namáhali.«

141. Metadlo (probolaios) = házecí kopí. Hlavou míní Pythie občany, plného práva požívající; tě-

lo pak jest ostatní lid správy obecní neúčastný. — »Po právu že jim celévůdcovství patří.« Argivští zakládali tento nárok na tom, že v trojské válce král jejich Agamemnon vrchním vůdcem veškeré válečné hotovosti byl.

142. »k předešlému neštěstí« t. j. k ztrátě oněch 6000 vojínů. — »Aby však — nehlasoval.« Vůdcové všech spojenců hlasovali v radě; tudy by Argivští byli pouhým členem celého spolku se stali.

143. Herodot dává na srozuměnou, že jiní Hellenové, jako Thebští, nepočínali si lépe. Z následujících slov pak »já pak musím vypravovati« a t. d. jde, že Her. těmto pověstem o Argivských kolujícím nevěří aneb aspoň že o podstatnosti jich není přesvědčen.

144. Gela jest nynější město Terranova. Ostrov Telos (nyní Tilo) nedaleko Rhodu. Mys Triopion nyní Krio. Lindos, město na ostrově Rhodu. Hirofant (vlastně: ukazovatel svátostí) = kněz, jenž zasvěcencům svátosti (obrazy bohův) ukazoval. Podzemní bohové jsou Hades (Pluton), Demeter a dcera její Persefone (v mysteriích Kora nazývaná, lat. Proserpina), personifikace to osení v zemi skrytého a na světlo se deroucího. — Měkký člověk (srov. lat. mollis) t. j. nestatečný člověk, slaboch.

145. Město Gela mělo jako všechny osady dorské prvotně zřízení aristokratické, z něhož se (jakož se to obyčejně dálo) oligarchie vyvinula; r. 505. pak zničil Kleandros oligarchy a učinil se samovládcem (tyranem). — Naxos a Kallipolis města na východním pobřeží Sicilie, Zankle nyní Messina, Leontini nyní Lentini. Korinthští se ujali Syrakusských, poněvadž byly Syrakusy osadou korinthskou. Řeka Eloros nyní Abiso, Kamarina = Camarana.

146. Tři města sicilská slula Hyble (Hybla); Her. míní zde Hyblu na jižním úpatí Aetny, kterouž Římané Hybla maior nazývali. — Gamorové (slovo to jest dorské) od γᾶ (země) a μόρα (díl) = zemané, statkáři. Když Korinthští Syrakusy založili, rozdělili pozemky mezi sebou; prvotní obyvatelé (Kyllyriové) musili jim otročiti a pole vzdělávati. Sprostý lid (δῆμος) t. j. řemeslníci a obchodníci.

147. »město kamarinské« t. j. dolení město mimo hrad. Z Megařanů sikelských, t. j. z obyvatelů města Megary (též Hybla) jmenovaného, kteréž na východním pobřeží Sicilie severně od Syrakus leželo.

S E u b o j s k ý m i t. j. s obyvateli měst Leontinoi, Naxos a Kallipolis, kteráž byla od Euboianů založena.

148. O smrti Doriea viz V., 42.—46. Ἱπποδρόμους ψιλούς = lehkých rychlojezdců. Jiní pokládají tyto hippodromy za lehké pěšce, kteří mezi jezdce byli vřaděni.

149. Slova »věru velice by zalkal Pelopovic Agamemnon« napodobena jsou dle verše Homerova (v Il. 7., 125.): »věru velice by zalkal stařičký jezdec Peleus«. Ačkoliv Agamemnon nebyl králem Sparty, nýbrž Myken, dokládá se sparstský vyslanec předce Agamemnona, poněvadž jako Agam. druhdy nejmocnějším králem v Peloponnesu byl, tak tehdáž Spartiati Peloponnesem vládli.

105. Nemálo si zakládali Athenští na tom, že od prvopočátku po všechny doby v prvotné vlasti své chývali; s chloubou nazývali sami sebe autochthony a Erechthea (nejstaršího krále svého) zeměrozencem. — Výrok, jehož se vyslanec athenský dokládá, jest v Iliadě 2., 552. a d.

151. Kadmův otec Skythes jest bez pochyby týž muž, jenž zbaven byv vlády v Zankle k Dareiovi se odebral a od něho za nejspravedlivějšího všech lidí jmín byl. S p ř á t e l s k ý m i s l o v y, jež měl Xerxovi vyříditi, kdyby Peršané svítězili.

152. Herodot se zde zmýlil. Kadmos nepřišel tam se Samickými, kteří se zradou města Zankly zmocnili (o čemž viz VI., 23.), nýbrž když Anaxilaos, vládce Rhegia, Samické ze Zankly vypudil, osadil město to novými osadníky, mezi nimiž i Kadmos byl.

153. T h e r o n vládl Akragantem (nyní slove město to Girgenti) od r. 488. do r. 473. L i g y o v é = Ligurové, I b e r o v é = Hispanové, E l i s y k o v é = Volskové (?), S a r d o n š t í = obyvatelé ostrova Sardinie, K y r ň a n é = Corsové. Dějepisec Eforos tvrdil, že Peršané, aby veškero Hellenstvo se zničilo, s Karthaginskými smlouvu učinili, jíž tito se zavázali, že v tutouž dobu na Helleny sicilské a italské udeří, kdy Xerxes v Řecko vtrhne.

154. Amilkas (Hamilcar) přistal u Panormu (Palermaj, svedl bitvu s Himeřany a svítěziv obléhal město Himeru, Theronem hájené. Z nenadání však přikvačil Gelon na vojsko karthaginské a po dlouhé a krvavé seči úplného vítězství dobyl. Amilkas hned na začátku od jezdců Gelonových, kteříž do lodního ležení nepřátel vtrhli, usmrcen. Tak vypravuje Diodoros.

155. »Celá těla pále.« Hellenové nespalovali celých zvířat obětních, nýbrž vybírali toliko jisté kusy, kteréž

tukem obalovali a pak bohu k poctě upalovali. — »Tomu Amilkovi — oběti vzdávají« a t. d. Důmyslně a pravdě podobně soudí Movers, že tyto oběti ne Amilkarovi nýbrž bohu Melkarthovi (Molochovi) se vzdávaly a že mylná tato zpráva z podobnosti jmen Amilkar a Melkarth povstala.

156. »Ženy — unešené« t. j. Helleny, choti Menelaovy, od Alexandra (Parida) unešené.

157. Když Daidalos, slavný stavitel labyrinthu kretského (jméno Daidalos znamená umělce) z vězení, v němž k rozkazu Minoa zavřen byl, uprchl, hledal prý ho Minos neunaveně po celé zemi, až ho u krále Kokala v sicilském městě Kamiku (město to leželo tam, kde později město Akragas založeno) našel. Kokalos ho na oko přátelsky přijal, avšak brzo jej zrádně dal usmrtiti. Báje tato o příchodě Minoa do Sicilie a usmrcení jeho zakládá se, jak se zdá, na staré pověsti o přestěhování se kretských osadníků do Sicilie. — Polichne, městečko nedaleko nynějšího města Candie; Praisos nedaleko nynějšího města Hierapetra. Iepygie = Terra di Otranto; Hyrie = Oria; Taras (lat. Tarentum) = Taranto; Rhegion = Reggio. Porážka tato Tarantských udála se r. 473; Anaxilaos zemřel r. 476; před smrtí svou učinil Smikytha, jehož poctivosti nejvíce důvěřoval, poručníkem nezletilých synů svých.

158. Vůdce Kretův Idomeneus (vnuk Minoův) byl z nejstatečnějších reků, kteříž Menelaovi pomáhali.

159. Polemarchové (t. j. vůdcové váleční) sluli v Spartě náčelníci mor (mora = oddělení vojska); celé vojsko spartské rozděleno bylo na šest mor. — Město Gonnos bylo takřka klíčem úzkého údolí Tempe.

160. Ostrov Skiathos, nyní Skiatho; pevnina magnetská (Magnesie) = východní okřídlí Thessalie. Úžina mořská mezi Skiathem a Magnesií jest vzšíři asi jedné míle. — Jméno Chytroi znamená hrnce k vaření. Teplé lázně byly Heraklovi zasvěceny a proto obyčejně Heraklovy lázně se nazývaly. — »Za starodávna byla zde brána; odtud jméno Thermopylai t. j. teplá brána. — Přestěhování-se Thessalův z Thesprotie do země aiolské (t. j. do země, kteráž tehdáž Aiolům patřila, později pak Thessalie slula) událo se podlé svědectví Thukydidova (I., 12.) šedesátého roku po dobytí Ilia (tedy okolo r. 1000.); tudy byla ona tvrz výše 500 let stará.

161. Thyie t. j. těkající; báječná tato žena dcera Kefisova, matka Delfa (syna Apollonova a zakladatele Delf), vzdala prý nejprvé ze všech lidí obět Bakchovi,

a po ní prý ženy bakchující (bakchantky) nazývány Thyiady. Jmeno Thyie upomínalo Řeky na θυέλλα (bouře, vichr).

162. T. j. když Peršané uslyšeli, že se muž ten Lev jmenuje, tím spíše ho obětovali, pokládajíce to za dobré znamení.

163. »z byssové tkaniny«; byssos = druh lenu zvláštní hebkosti.

164. »skrze ohně«; rozdělání ohňů na výšinách bylo umluvené znamení. Tohoto jednoduchého způsobu telegrafování i do značné dálky někdy se užívalo.

165. »denních strážců« t. j. vyzvědačů, kteří s výšin počínání nepřátel pozorovali. Poněvadž se takové pozorování jen za dne díti mohlo, tudy nazývá Her. tyto lidi »denní strážce«.

166. »Když měli cestu bezpečnou«; doslovně: »čistou« (καθαρόν). Jiní vykládají τὸ ἐμποδών mylně na to úskalí, překážku činící; avšak τὸ ἐμπ. znamená zde další cestu ku předu.

167. Skyros, ostrov východně od Euboie (Negroponte) ležící, nyní Skyro. — Mys Sepias = mys Giorgio; též slula jihovýchodní část Magnesie Sepias. Město Kasthanaie leželo na východním pobřeží Magnesie u pohoří Pelia.

168. Ohromné tyto počty jsou zajisté přehnány; zvláště nepodobá se pravdě, že by počet služebnictva a lidu na špižních loďkách plovoucího byl roven býval počtu bojovného mužstva (combattantů); družiny sloužících měli jistě toliko velmoži perští.

169. Herodot se přepočetl; nebo 5,283.220 choiniků jest toliko 110.067$^{1}/_{20}$ medimnu, ne 110.340 (medimnos = 48 choiniků = něco přes půl korce).

170. »prudký vítr východní«; lépe by byl Her. řekl »severovýchodní vítr«, jejž staří kaikies nazývali; jest to mrazivý vítr z ruské stepi přes Thrakii přicházející.

171. Město Meliboie leželo severně od Kasthanie, jižně od hory Ossy.

172. Dle báje attické unesl Boreas (severní vítr) Oreithyi, dceru krále Erechthea, anaž u říčky Ilissu květiny trhala, do Thrakie. (Oreithyie t. j. po horách se ženoucí, jest, jak se zdá, personifikace mračna).

173. Slova tato znamenají bez pochyby, že Ameinokles bezděky vrahem svých dětí (neb svého dítěte) se stal.

174. Thetis stříbronohá (tak ji Homer nazývá), dcera Nerea, boha to mořského věhlasem a pravdomluvností

známého. Zeus k ní láskou zahořel, avšak uslyšev, že syn, jejž by Thetis porodila, mocnější otce svého býti má, dal ji králi Myrmidonův Peleovi za ženu; Thetis však nechtíc se smrtelníkem se zasnoubiti zpěčovala se a brala všeliké podoby na se (také v rybu s e p i i se proměnila, odkudž prý pobřeží Sepias jmeno dostalo), aby se Peleovi násilně ji unášejícímu vymkla. Než Peleus, podporován radou moudrého kentaura Cheirona zmařil všecky pokusy její, až Thetis vidouc nezbytí vůli Zeusově se podrobila. Syn její Achilleus, nejslavnější všech řeckých reků, byl otce svého daleko mohútnější. — Význam této báje vykládá se rozličně.

175. »chobot, jenž k Pagasám se táhne,« slove nyní po městě Volo chobot volský. Afety (Afetai) od ἀφιέναι (pustiti); jmeno to vykládali tedy staří, že odtud lodí Argo na širé moře puštěna byla.

176. Město Alabanda leželo při řece Marsyu; zříceniny viděti jest u Arab-hissar.

177. A l o s starobylá osada u hory Othrys. — O Athamantovi a útěku Frixa a Helly viz pozn. 71. — Zeus Lafystios (srov. λαφύσσειν hltati, lapati, λάφυρον kořist) podobá se foinickému Molochovi. Za starodávna býval z rodu Athamantovicův jeden každý prvorozený syn tomuto bohu obětován; později když surové obyčeje mírnějším a ušlechtilejším ustupovaly, nahrazena obět tato symbolickou obětí berana; onen však, za něhož se beran obětoval, musil u vyhnanství žíti. Navrátil-li se v otčinu a dal-li se v obecním domě postihnouti, nabyla opět stará kletba platnosti a znova musil Zeus Lafystios obětí berana usmířen býti. Leiton (od ληός, λαός lid) = obecní dům, radnice. Ostatně jest zpráva Herodotova na mnoze temná.

178. Chobot melický (malický) slove nyní chobot zeitunský. Odtok a přítok bývá v středozemním moři nepatrný a děje se zřídka; tím pamětihodnější zdála se Herodotovi tato výminka chobotu zeitunského. — Heraklovi dala choť Deianeira roucho jedovatou krví kentaura Nessa napuštěné darem doufajíc, že takto láska jeho k ní zůstane vždy nezměněna. Když pak Herakles vzav roucho to na se, strašný účinek jedu cítil a bolestí snésti nemohl, dal si na hoře Oitě hranici zříditi a zapáliti a vrhl sebou v oheň, z něhož jako bůh v říši bohův se povznesl. K této báji přidán dodatek, že tehdáž potok Dyras, kterýž dříve pod zemí tekl, ven se vydral, aby oheň, v němž Herakles hořel, zhasil.

179. Město Trechis nazváno později Herakleia. — Slovo p l e t h r o n není zde míra 100 stop zdélí, nýbrž

plochomíra t. j. 10.000 čtverečných stop; tudy 22.000 plether = 220,000.000 □' t. j. $^{55}/_{144}$ (něco více než $^{3}/_{8}$) čtverečné míle.

180. O Amfiktyonech víz prof. Novotného úvod k řečem Demosthenovým (str. 41.).

Pozn. ku kap. 202:

Tegea starobylé město v Arkadii, nyní Paleo Episkopi (u Tripolice). — Mantineia, město arkadské, známé zvláště vítězstvím, jehož Epameinondas zde nad Spartiaty dobyl; nyní jest na blízku Milia. — Orchomenos severně od Mantineie, kde nyní Kalpaki jest. — Flius nyní = Staflika. Mykeny, druhdy sídlo krále Agamemnona, pozbylo později zcela bývalé slávy a moci své.

181. Herakla pokládali Spartiati za praotce královského rodu Heraklovicův. Rodokmen úplný Leonida podává zde Herodot, aby památku podivuhodného reka toho oslavil.

182. Leonidas vyvolil si právě takové muže, kteříž děti měli, poněvadž se bylo nadíti, že tito co nejudatněji budou bojovati.

183. Karneia = největší devítidenní slavnost spartská v měsíci Karneiu (jenž odpovídá druhé polovici srpna a první polovici září) ku cti Apollona Karneia odbývaná.

184. Panhellenská slavnost olympická (Olympias) odbývala se v každém čtyrletí za prvého úplňku po letním sluncezvratu. Olympias znamená též celou dobu čtyrletní od jedné slavnosti olympické k druhé.

185. O Pylagorech viz úvod prof. Nov. str. 41.

186. Příčinu tuto byl by Her. zajisté později vyložil, kdyby byl dílo své mohl ukončiti; zdá se, že smrt práci jeho přerušila.

187. Anopaia znamená cestu vzhůru vedoucí; nyní slove stezka ta munopati (úzká stezka toliko pro jednoho člověka). — Kerkopové (Ocáskové) = dva potměšilí, žertovní a trpasličí šotkové. Báje o nich vypravuje, že obrovskému Heraklovi, když umdlen jsa na kameni ulehl a usnul, šípy z toulu vyňali a jej bodati se jali. Když Herakles procitl, svázal a pověsil si je přes ramena, chtěje je odnésti; avšak veselými šprýmy jejich rozesmán byv pustil je na svobodu .— Melampygos (černořit) komické příjmení Herakla, nejmužnějšího všech mužů; též kámen ten, na němž ulehl, nazvala báje týmž příjmením.

188. t. j. buď krále spartského aneb město Spartu. O nepříteli mluveno zde jako o dravém a hltavém zvířeti.

189. O Melampodovi viz II., 49.
190. t. j. doba předpolední (asi o 10. hodině).
191. Toto epigramma, ač velmi prosté jest, pokládáno přece po všechny doby za vzorné, a to právem. Nelze zajisté obětovné poslušenství spartských občanův stručněji, jadrněji a velebněji naznačiti, než se to básníkovi prostými slovy »ležíme zde hle přikázání jsouce poslušni jejich« podařilo. Nešťastný jest starší překlad: »Ó poutníku, pověz Spartánům, že zde ležíme, do smrti poslušni zákona byvše (!) jejich.« — Nepraví básník, že vojíni ti toliko až do smrti poslušni byli přikázání, nýbrž že i v hrobě poslušni jsou; ležení v hrobě jest trvajícím důkazem tohoto poslušenství (πειθόμενοι).
192. Simonides z ostrova Keos, nar. r. 556. př. Kr., zemř. r. 469. Sim. jest po Pindarovi nejslavnější lyrický básník Hellenů; složil veliké množství lyrických básní všeho druhu (zvláště elegie, epigrammata, hymny), z nichž se ovšem jen skrovná část (asi k dvěma stům zlomků z věčších básní a epigrammat) zachovala; avšak i tato svědčí, že zasluhoval slávy, kteréž požíval.
193. Vpálen jim znak králův na čelo na znamení, že jsou od té doby otroky královými.
194. Ostrov Kythera = Cerigo.

Dodatek.

Slova »od mysu Ampelu« (na začátku kap. 123.), jež jsem v závorku dal, jsou zajisté nejapné glossema.

Kniha osmá.

Počet hellenských lodí u Artemisia; (spor o hegemonii): Themistoklees zamezí odplutí Hellenův dary (1.—5.). Peršané hodlají na loďstvo hellenské udeřiti a je ze zadu obklíčiti (episoda o Skylliovi); první bitva u Artemisia; bouřlivá noc a nehody Peršanův (6.—14.); druhá bitva (15.—17.). Vzdálení-se Hellenův (episoda o nehodách Euboanů); Themistokleova lest; Peršané plení Euboiu (18.—23.).

1. Hellenové v lodní vojsko vřaděni byli tito: Athenští, kteří sto a dvacet sedm lodí vypravili; ze statečnosti pak a ochotnosti Plataiští, sami námořnictví nezkusilí jsouce, osadili spolu s Athenskými ty lodí. Korinthští pak čtyřicet lodí vypravili, a Megarští dvacet; Chalkidští osadili mužstvem dvacet lodí, kteréž jim Athenští půjčili. Aiginští osmnáct, Sikyonští dvanáct. Lakedaimonští deset, Epidaurští osm, Eretrianė sedm, Troizenští pět, Styřané dvě a Kejští dvě lodí a dvě padesátiveslí; Lokrové pak Opunští přispěli jim na pomoc majíce sedm padesátiveslí.

2. To byli tedy ti, kteří k Artemisiu táhli a vyloženo také ode mne, kolik lodí jedni každí vypravili. I byl počet lodí, jež u Artemisia se shromáždily, mimo padesátiveslí, dvě stě a jednasedmdesát. Vůdce pak vrchní moc majícího dali Spartiati a sice Eurybiada, syna Eurykleidova; nebo spojenci pravili, nebude-li Lakon vévoditi, že nepůjdou s Athenskými, budou-li vévoditi, nýbrž že hotovost válečnou rozpustí.

3. Mluviloť se z počátku dříve než se poslalo

do Sikelie za příčinou válečného spolku,*) že by loďstvo Athenským se mělo odevzdati. Když však spojenci se tomu opřeli, povolili Athenští velice si zakládajíce na zachování Hellady a seznavše, že zahyne Hellas, budou-li o vůdcovství se svářiti: i soudili dobře; nebo svár domácí jest o to horší než válka jednosvorná, oč válka míru horší. Vědouce tedy právě toto nevzpírali se, nýbrž povolovali, pokud jich hodně**) potřebovali, jakž se okázalo (později); nebo jak Peršana zapudili a už o jeho zemi zápas vedli, odňali vůdcovství Lakedaimonským předstírajíce Pausaniovu zpupnost.[1]) Než toto později se stalo.

4. Tehdáž pak ti Hellenové, kteříž k Artemisiu přišli, když uzřeli veliké množství lodí k Afetám přistálých a všechno všude plno vojska, ulekli se a hodlali od Artemisia dovnitř Hellady se utéci, ježto mimo nadání věci barbarův jinak se měly, než oni se domnívali. Euboané však znamenavše, že toto hodlají, prosili Eurybiada, aby posečkal maličkou dobu, až by děti a čeleď svou odstranili. Když však ho nemohli přemluviti, šli k vůdci Athenských, Themistokleovi, a naklonili si ho podávajíce mu darem třicet talentů, aby setrvali a před Euboiou bitvu mořskou svedli.

5. Themistoklees pak učinil takto, aby Hellenové setrvali. Eurybiadovi dal z těchto peněz pět talentů, jako by ze svého je dával. Když pak tento byl nakloněn, zbýval ještě Adeimantos, syn Okytův, vůdce korinthský, jenž jediný se vzpouzel, řka, že odpluje od Artemisia a že tam nevytrvá; tomu tedy pravil Themistoklees s přísahou: »Ne, ty zajisté nás neopustíš, ježto já ti větší dary dám, než by král Medův ti poslal, kdybys spojence opustil.« To pravil a zároveň poslal do lodí Adeimantovy tři talenty stříbra. Tak tito chytivše se na dary[2]) byli přemluveni a Euboanům stalo se vděk

*) t. j. za tím účelem, aby s Gelonem válečný spolek se uzavřel. Viz VII., 157. a d. **) t. j. Athenští spojenců; viz pozn. 1.

a Themistoklees sám dosáhl zisku; byloť tajno, že ostatní si podržel, a ti, jimž z těchto peněz dáno bylo, mínili, že z Athen přišly za tímto účelem jemu ty peníze.

6. Tak tedy setrvali u Euboie a svedli bitvu mořskou. Udála pak se takto. Když barbaři na počátku odpoledne k Afetám přišli, a už dříve byli uslyšeli, že u Artemisia něco málo hellenských lodí leží, tehdáž pak sami je uzřeli: chtělo se jim na ně udeřiti, zdali by je zajali. Avšak přímo k nim plouti nevidělo se jim ještě vhodné, aby Hellenové na útěk se nedali, kdyby je připlývati uzřeli, a aby jich na útěku noc nepřepadla; vždyť by byli mohli jim utéci; podlé jejich řeči neměl však ani ohňonosič[3] utéci a na živě zůstati.

7. Za tou příčinou tedy nastrojili toto. Ze všech lodí vzali dvě stě a vyslali je, aby za Skiathem pluly, aby nejsouce spatřeny od nepřátel Euboiu oplavily a okolo Kafereu a Geraistu v Euripos vpluly;[4]) chtěliť je obklíčiti, ježto by tito cestu nazpět vedoucí zamezili, oni pak sami z předu na ně udeřili. Uradivše se o tom vyslali ustanovené lodi, sami nezamýšlejíce toho dne na Helleny udeřiti, nýbrž teprv až by od oplavujících umluvené znamení dáno bylo, že už přišli. Tyto lodi tedy vyslali, ostatní pak lodí v Afetách sčítali.

8. Mezi tím časem však, když tito lodí sčítali — bylť v tom vojště Skyllies Skionský, potápěč mezi tehdejšími lidmi nejlepší, jenž i při ztroskotání lodí, kteréž se u Pelia stalo,*) mnoho zboží Peršanům zachránil a mnoho také sám si vyzískal — ten Skyllies tedy obmýšlel i dříve už zběhnouti k Hellenům, avšak nikdy se mu to nehodilo jako tehdáž. Jakým pak způsobem po tom předce k Hellenům přišel, nemohu dojista říci a divím se, pravda-li jest, co se povídá. Povídáť se, že ponořiv se u Afet v moře nevynořil se dříve než přišel k Artemisiu, uplavav takto mořem asi

*) Viz VII., 190.

osmdesát honů. Povídají se ovšem i jiné věci o tomto muži, které lžím se podobají, avšak také ledacos pravdivého. O této věci však na jevo budiž dáno mínění mé v ten rozum, že po lodí přišel k Artemisiu. Když pak tam přišel, hned oznámil vůdcům jaké bylo ztroskotání lodí a že okolo Euboie vyslány jsou lodí.

9. Uslyševše to rokovali Hellenové vespolek. A když bylo mnoho rokováno, zvítězilo mínění, aby toho dne tam zůstali v ležení (na břehu), pak aby po půlnoci vypluli a lodím kolem Euboie plovoucím vstříc táhli. Po tom, když nikdo proti nim neplul, vyčkali pozdního odpoledne a vypluli sami na barbary, chtíce jich zkusiti bojem a projížďkou.[6])

10. Vidouce pak je i druzí vojáci Xerxovi i vůdcové připlývati s nemnohými lodími, vykládali jim to za pošetilost a pustili také lódi na moře doufajíce, že je snadně zajmou, doufajíce zajisté věc pravdě podobnou, ježto viděli, že Hellenové mají lodí málo, sami pak že mají mnohonásobně více a lépe plovoucí. Uváživše to obklíčili je se všech stran. Tehdy kdož z Ionů Hellenům přáli, bezděky táhli proti nim a za veliké neštěstí to pokládali vidouce je kolem obklíčeny a míníce, že nikdo z nich se nevrátí; tak slabá zdála se jim býti Hellenův moc. Ti však, kteří rádi tomu byli, co se dálo, snažili se o závod, aby jeden každý sám první loď attickou zajal a od krále darů dostal; nebo o Athenských bylo u nich po celém táboře nejvíce řeči.

11. Hellenové však, když jim bylo znamení dáno, nejprvé předky lodí proti barbarům obrátivše zadky v střed sblížili; když pak po druhé znamení dáno, dali se do díla, ač na skrovném místě byli obmezeni, a sice čelem v čelo.[5]) Tu zajali třicet lodí barbarských a Fileona, syna Chersiova, bratra Gorga, krále Salaminských, muže to ve vojště znamenitého. První z Hellenů zajal lodí nepřátelskou muž athenský Lykomedes, syn Aischraiův, a první ceny dobyl on. Bojováno v této bitvě nerozhodně, až je noc rozvedla. Hellenové odpluli

k Artemisiu, barbaři pak k Afetám, bojovavše daleko jinak, než se byli nadáli. V této bitvě jediný Antidoros Lemnický z Hellenův při králi stojících zběhl k Hellenům, a za ten čin dali mu Athenští kus země na Salamině.

12. Když pak noc nastala, pršelo, ač to bylo u prostřed léta, po celou noc nesmírně a hučelo silné hromobití z Pelia; mrtvoly pak a trosky lodní hnány jsou k Afetám a zmítaly se u předků lodních a bily v peruti vesel. I byli vojáci tam jsoucí, když to slyšeli, u velikém strachu, myslíce ovšem že zahynou, v jaké tu byli nesnázi; nebo dříve než si oddechli po ztroskotání lodí a vlnobití u Pelia povstalém, zastihla je už zase krutá bitva mořská, a po bitvě krutý déšť a bystřiny prudké ženoucí se v moře a silné hromobití.

13. Takovou noc měli oni; těm pak, kteříž z nich vysláni byli, aby Euboiu oplavili, byla tatáž noc ještě mnohem krutější, tím krutější, že je zastihla na širém moři. A konec přišel jim trudný; nebo když na ně, jak se plavili, bouře přišla a déšť u Koil euboiských,[7]) byli vichřicí hnáni a nevědouce, kam je hnala, vrazili na skály. — A vše to sesláno od boha, aby jednostejná byla moc Peršanův, jako Hellenův, a aby nebyla o mnoho větší. Tak tito u Koil euboiských zahynuli.

14. Barbaři pak v Afetách, když jim zasvitl den s velikou jejich radostí, drželi lodí své tiše a přestali na ten čas, an jim zle bylo, na zachování pokoje. Hellenům však přispělo na pomoc třiapadesát lodí attických. Těchto příchod je vzmužil a zároveň poselství přišlé, že barbaři, jižto Euboiu chtěli oplaviti, všichni bouří zahynuli. I vyčkali zase tetéž doby denní*) a vypluvše pak udeřili na lodi kilické; i zničili je a, když noc nastala, odpluli nazpět k Artemisiu.

15. Třetího pak dne vůdcové barbarův rozhorlivše se náramně, že tak skrovný počet lodí jim úkoru činí, a bojíce se Xerxa nečekali už, až by Hellenové bitvu

---

*) t. j. pozdního odpoledne; viz kap. 9.

začali, nýbrž uchystavše se pustili o polední lodí na moře. Nahodilo se však, že za týchž dnů tyto bitvy mořské a spolu bitvy zemské u Thermopyl se dály. Byl pak veškeren zápas těm na moři o Euripos, jakož těm okolo Leonida o střežení prosmyku. I napomínali se ve spolek jedni, aby nevpustili barbarů v Helladu, druzí pak aby zničivše hellenské vojsko průchodu se zmocnili.

16. Když pak Xerxův lid šikem lodním připlýval, trvali Hellenové u Artemisia z ticha. Barbaři pak rozstavivše lodí na způsob půlměsíce obkličovali je, aby jim útěk zamezili. Tu vypluli Hellenové a potýkali se s nimi. V této bitvě byly obě strany sobě rovny. Nebo Xerxovo loďstvo trpělo pro velikost a množství samo sebou, ježto lodí se mátly a do sebe vrážely; avšak předce setrvalo a necouvalo; byloť jim to hrozné, aby skrovným počtem lodí na útěk se dali obrátiti. I přišlo tehdáž na záhubu mnoho lodí Hellenův i také mnoho mužstva, avšak ještě mnohem více barbarských lodí a mužů. Takto bojovavše rozešly se obě strany.

17. V této bitvě nejvice vynikli z Xerxových vojínů Egyptští, kteří i jiných velikých skutků dokázali i také pět hellenských lodí s celým mužstvem jali. Z Hellenů pak toho dne vynikli nejvíce Athenští a z Athenských Kleinies, syn Alkibiadův, jenž na vlastní útraty s dvěma sty mužů a s vlastní lodí v boj byl táhl.[8])

18. Když pak se rozešly, spěchaly obě strany rády v přístav svůj. Hellenové když se z bitvy vzdálili, drželi mrtvoly své a trosky lodní, avšak předce krutě se jim bylo vedlo, a ne nejméně Athenským, z jichž lodí polovice byla porouchána; i hodlali utéci se do vnitř Hellady.

19. Themistoklees však, jemuž na mysl připadlo, kdyby od barbarstva kmen ionský a karský odvrátiti se dal, že by s to byli, aby ostatní překonali, shro-

máždil, když Euboané dobytek k moři hnali, náčelníky a pravil jim, že se domnívá míti jakýsi prostředek, jímž doufá z králových spojenců ty nejlepší odvrátiti. To odhalil tehdáž potud, i pravil, za přítomných věcí že jest jim toto činiti: hovad euboiských aby každý, kolik by chtěl, zabil (ježto lépe jest, aby vojsko je mělo než nepřátelé), i kázal jim, aby každý svému lidu nařídil oheň rozžíci; strany návratu pak že on bude o vhodnou dobu dbáti, aby zdrávi do Hellady přišli. I zlíbilo se jim tak učiniti, a rozžehše hned ohně dali se do hovad.

20. Euboané nevšímajíce si věštby Bakidovy, jakoby nic do ní nebylo, nebyli ničeho ani odklidili aniž se čím opatřili nemníce, že by k nim válka přišla, i způsobili si sami překot věcí svých.

Zníť pak Bakidova věštba o tom takto:

»Když byblové jho v moře spustí muž barbaromluvný, pak z Euboie už odstraniti mekavé kozy hleďte.«

Že pak těmito slovy se neřídili v nehodách i přišlých i nastávajících, bylo jim neštěstí zakoušeti náramného.[9]) Tak se těmto vedlo.

21. Z Trechinska pak přibyl vyzvědač. Byl u Artemisia na stráži Polyas, rodilý z Antikyry, jemuž bylo uloženo (a za tou příčinou měl lodí k plavbě po hotově), kdyby se loďstvu neštěstí přihodilo, aby to vojínům v Thermopylách oznámil; taktéž byl u Leonida Abronichos, syn Lysikleův, Athenský, po hotově, aby těm, kteříž u Artemisia byli, po lodí třicetiveslové poselství donesl, kdyby zemské vojsko nějaká nehoda stihla. Tento Abronichos tedy přišel k nim a zvěstoval, co se Leonidovi a vojsku jeho stalo. Oni pak, jak se toho dověděli, neodkládali už odchodu svého i ubírali se pryč jakož byli postaveni, Korinthští první, poslední pak Athenští.

22. Themistoklees však vybral nejlépe plovoucí z lodí athenských a ubíral se k vodám pitným i dal vrýti v kameny písma, kteráž Ionové přišedše druhého

dne k Artemisiu ctli. Hlásala pak písma toto: »Mužové ionští! nejednáte spravedlivě táhnouce na předky své a hodlajíce Helladu zotročiti. Nuže možno-li vám, přidejte se k nám; není-li vám však lze to učiniti, nuže aspoň teď s cesty nám ustupte sami a Kary žádejte, aby totéž, co vy, učinili. Nemůže-li však ani jedno ani druhé se státi, nýbrž jste li větším nucením spoutáni než abyste odpadnouti mohli, nuže pak v boji, až se setkáme schvalně buďte neteční, pamětlivi jsouce, že od nás pocházíte a že od prvopočátku nepřátelství s barbarem skrze vás nám povstalo.« To dal Themistoklees vrýti, obmýšleje, jak se mně zdá, obako, aby buď písmo to, zůstane-li krále tajno, Iony k odpadnutí a k přidání se k jejich straně pohnulo, aneb, donese-li se a vyzradí-li se Xerxovi, aby Iony v podezření přivedlo a je od bitev mořských vzdálilo.

23. To dal Themistoklees vrýti; k barbarům pak hned po tom s lodí přišel muž histiaiský zvěstuje, že uprchli Hellenové od Artemisia. Oni pak z nedůvěry drželi posla v stráži a vyslali rychlé lodi na zvědy. Když pak jim zvěstováno, co se stalo, tehdy, jakmile slunce vzešlo, celé loďstvo pospolu plulo k Artemisiu. Posečkavše pak na tomto místě až do poledne pluli pak k Histiaie, a přišedše tam dobyli města Histiaiských a v ellopském kraji země histiaiské[10]) všechny pomořské vsi poplenili.

Lodní vojsko perské dívá se na mrtvoly vojínů v Thermopylách (24.—25.); Hellenové slaví Olympie (26.); požadavky Thesalův a zamítnutí jich se strany Fokeův (27.—30.); Peršané plení města Fokeů; část vojska perského hodlá chrám delfský oloupiti ,avšak zázrakem zděšena jsouc dá se na útěk (31.—39.).

24. An tito tam byli, Xerxes učiniv opatření strany mrtvol vyslal k loďstvu hlasatele. Opatření však, jež učinil, byla tato: Kolikožkoli z jeho vojska mrtvých leželo v Thermopylách (těch pak bylo zajisté dvacet tisíc), z těch všech nechal asi jednoho tisíce tam, ostatní

pak pohřbil v jamách vykopaných a dal na ně listí naházeti a hlíny nasypati, aby nebyli od lodního vojska viděni. Když pak hlasatel do Histiaie se přeplavil, učinil shromáždění veškerého vojska a pravil toto: »Mužové pomocní! král Xerxes každému z vás, kdo chce, na vůli dává, aby stanoviště své opustil a se podívat šel, jak bojuje s nesmyslnými lidmi, kteří doufali, že královu moc překonají.«

25. Když to ohlásil, tu nebylo tam nic vzácnějšího nad loďky; takové množství chtělo na podívanou jíti. I přeplavili se tam a dívali se procházejíce se mezi mrtvolami; myslili však všichni, že ti mrtví jsou sami Lakedaimonští a Thespiané, viděli však také heiloty. Než neušlo předce těch, kteří tam přišli, že Xerxes ono opatření*) učinil strany svých mrtvých. Byloť to také směšné. Jedněch bylo viděti jen tisíc mrtvol tam ležících, druzí pak leželi po hromadě, byvše na totéž místo snešeni, čtyři tisíce mužů. Toho dne tedy oddávali se na dívání, druhého pak dne jedni odpluli k Histiaie k lodím svým, ti pak, kteříž u Xerxa byli, vydali se na pochod.

26. Přišlo pak k nim něco málo zběhů z Arkadie, nemajících živností a hledajících zaměstnání. Peršané pak vedouce je před tvář královu vyptávali se jich, co by Hellenové dělali; byl to však jeden, jenž za všechny jich se na to ptal. Tito pak jim pravili, že slaví Olympie a že se dívají na zápas gymnický a koňský. I tázal se jich onen dále, jaká cena jest ustanovena, o niž zápasí; oni pak řekli, že věnec olivový, jenž se vítězi dává. Tu vyřkl mínění přešlechetné Tritantaichmes, syn Artabanův, jímž si výčitku bojácnosti od krále utržil. Nebo když slyšel, že cena jest věnec a ne peníze, nedalo mu to mlčeti, i pravil přede všemi: »Běda Mardonie! na kteraké muže jsi nás vyvedl k boji, jižto nezávodí o peníze, nýbrž o statečnost!« To praveno od něho.[11])

*) t. j. že dal největší část perských mrtvol odstraniti.

27. Mezi tím časem pak, jakmile se porážka v Thermopylách stala, vyslali Thessalové hned hlasatele k Fokeům, ježto proti nim ode dávna zášti měli, od poslední porážky pak zvláště. Nebo když vtrhli s veškerým vojskem i Thessalové sami i spojenci jejich do země Fokeův nemnoho let před touto výpravou královou, poraženi jsou od Fokeův a krutě s nimi naloženo. Nebo když byli Fokeové na Parnessu majíce s sebou elidského věštce Tellia, tu ten Tellies vymyslil tuto lest. Natřel šesti stům mužů fokejských, a to nejstatečnějších, sádrou i těla i zbraně a udeřil v noci na Thessaly, přikázav jim dříve, kde by koho viděli nepobíleného, toho aby usmrtili. I ulekly se jich stráže Thessalův, kteréž je nejprve uzřely, domnívajíce se, že to nějaký zázrak jest, a po strážích uleklo se i vojsko samo, tak že Fokeové dostali čtyr tisíců mrtvých a štítů, z nichž polovici do Ab darem poslali, polovici pak do Delf: desátek pak z kořisti v této bitvě pobrané jsou ty veliké sochy, kteréž kolem té trínožky bojujíce stojí před chrámem delfským, a jiné takové sochy stojí v Abách.[12])

28. To tedy učinili Fokeové pěchotě Thessalův je obléhající; jízdu pak jejich, když jim do země vtrhla, zohavili nezhojitelně. Nebo v prosmyku, který jest u Gyampoli, vykopali velikou jámu a položili v ni prázdné džbány; pak nanesše hlíny a srovnavše to s ostatním místem očekávali Thessaly se ženoucí. Tito pak doufajíce, že Foky povalí, řítili se úprkem na ně a spadli na džbány. Tu si koně nohy roztřískali.

29. Pro toto oboje zášti na ně majíce vyslali Thessalové hlasatele s tímto poselstvím: »O Fokeové! už předce jednou změňte mysl svou a uznejte, že nám nejste rovni. Nebo i dříve mezi Helleny, pokud nám spolek s nimi vhod byl, vždy více jsme vážili než vy, nyní pak u barbara tolik můžeme, že na nás jest, máte-li země své pozbýti a otroky se státi. Avšak

my, ačkoliv máme svrchovanou moc, předce nepravostí vašich nevzpomínáme; zaplaťte nám za to padesát talentů stříbra, a my vám slibujeme, že odvrátíme, co na vaši zemi táhne.«

30. To jim vzkazovali Thessalové, Fokeové zajisté jediní ze všech lidí tamních nesmýšleli s Medy, a to z nižádné jiné příčiny, jak úvahou shledávám, než z nepřátelství k Thessalům; a kdyby Thessalové při Hellenech byli stáli, byli by Fokeové, jak se mně zdá, s Medy smýšleli. Když pak jim to Thessalové vzkazovali, pravili, že nedají peněz a že jim jednostejně jako Thessalům volno s Medy smýšleti, kdyby jinak chtěli; avšak dobrovolně že nebudou zrádci Hellady.

31. Když tato slova Thessalům se donesla, tu oni hněvivi jsouce Fokeům, průvodčími se stali barbarům. I vtrhli tito z Trechinska do Doridy; nebo táhne se tam úzký cíp dorské krajiny vzšíří asi nanejvýš třiceti honů, jenž leží mezi melickou a fokickou krajinou; a krajina ta byla za starodávna Dryopův. Jest pak krajina ta mateřinou Dorirů peloponnesských.[13]) Této země dorské nezpustošili barbaři, když do ní vtrhli; smýšleliť obyvatelé její s Medy a Thessalové tomu nechtěli.

32. Když pak z Doridy do Fokidy vtrhli, nezastihli Fokeův. Nebo jedni z nich byli na výšiny Parnessu vystoupili (jestiť způsobilý k přijetí lidstva ten vrchol Parnessu, jenž u města Neonu sám o sobě stojí; jmeno jeho jest Tithorea; tam tedy vynesli majetek svůj a vystoupili tam sami); druzí však, a to množší, ubírali se k Lokrům ozolským, do města Amfissy ležícího nad rovinou krisskou. Barbaři pak veškeru zemi fokickou zběhli (nebo Thessalové vedli takto vojsko), a kamkoli se dostali, vše pálili a hubili, i v města oheň pouštějíce i v chrámy.[14])

33. Pustošiliť vše táhnouce tudy podlé řeky Kefissu a spálili město Drymos a Charadru a Erochos

a Tethronion a Amfikaiu a Neon a Pediciu a Triteiu a Elateiu a Hyampolis a Parapotamie a Aby,[15]) kdež byla bohatá svatyně Apollonova, poklady a dary mnohými opatřená; byla pak tam i tehdáž i jest až posud věštírna; i tuto svatyni vyplenili a spálili. Také jali několik Fokeův u hor stíháním, a žen několik podavovali až do smrti.

34. Minuvše pak města Parapotamií přišli barbaři do Panopea. Zde pak už vojsko jejich se rozdělilo a rozešlo. Věčší a mohutnější část vojska táhla se samým Xerxem na Atheny a vtrhla do Boiotie do země Orchomenských. Boiotův lid veškeren smýšlel po medsku, města pak jejich chránili ustanovení muži makedonští, vysláni byvše od Alexandra. Chránili je však tím, že chtěli Xerxovi dokázati, že Boioti s Medy smýšlejí.[16])

35. Tito z barbarů tedy obrátili se na tu stranu; jiní pak majíce průvodčí táhli na svatyni delfskou majíce Parnessos v pravo. Také tito všude ve Fokidě, kamkoli se dostali, plenili; zapálilit i město Panopeanů i Dauliů i Aiolidů. Táhli však tudy oddělivše se od ostatního vojska z té příčiny, aby oloupili svatyni v Delfech, a králi Xerxovi ty poklady přinesli. Znalt Xerxes, jak doslýchám, vše co v svatyni té za řeč stálo, lepe než čehož doma zanechal, ježto mu mnozí ustavičně o tom povídali; a nejvíce znal dary Kroisa, syna Alyattova.*)

36. Delfové pak slyšíce to v malomyslnost náramnou upadli a jsouce u veliké bázni tázali se boha strany posvátných pokladů, mají-li je v zemi zakopati či do jiné země vynésti. Bůh však zakázal jim, aby jimi nehnuli, řka, že sám s to jest, aby majetek svůj opatroval. Delfové pak uslyševše to pečovali sami o sebe. I poslali děti a ženy na druhou stranu**) do

---

*) Viz 1., 50, 51, 92. **) t. j. přes chobot krisský (mare di Lepanto) do severních krajin peloponnesských (do Achaie).

Achaie, sami pak nejmnožší vystoupili na vrchole Parnessu a vynesli majetek do jeskyně korycké; jiní pak utekli se do Amfissy lokrické. I opustili všichni Delfové město mimo šedesát mužů a mimo proroka.[17])

37. Když pak barbaři blízko přitáhli a svatyni jim bylo viděti, v tom uzří prorok, jemuž bylo jméno Akorates, svaté náčiní před chrámem ležeti, anož bylo ze stánku vyneseno; náčiní toho neměl žádný člověk se dotknouti. I šel, aby Delfům přítomným ten zázrak oznamil; barbarům pak, když se přihnali k chrámu proneické Atheny, zjevily se ještě věčší zázraky než předešlý. Div divoucí zajisté i to bylo, že náčiní válečné samo od sebe před chrámem se octlo; avšak co se po tom stalo, to jest ze všech zjevů nejvíce podivu hodno. Nebo když barbaři k svatyni proneické Atheny se přibližili, v tom s nebes hromy po nich bily, od Parnessu pak odtrhly se dva vrcholy a řítily se s velikým lomozem na ně i zasáhly mnoho jich; ze svatyně proneické bohyně pak zavzněl hlas a ryk válečný.

38. Když se toto vše spolu zběhlo, připadl strach na barbary. Delfové pak znamenavše, že utíkají, sestoupili na ně a usmrtili jich nějaké množství; kdož pak na živě zůstali, utíkali přímo k Boiotii.

39. Pravili však, jak doslýchám, tito, kteříž se navrátili, že mimo to i jiný zázrak viděli; dva těžkooděnci věčší, než lidé jsou, že jich následovali zabíjejíce a stihajíce. O těchto dvou praví Delfové, že jsou domácí heroové, Fylakos a Autonoos, jichž okršlky svaté jsou kolem chrámu, a sice Fylakův u samé cesty nad chrámem proneické bohyně, Autonoův pak blízko Kastalie pod vrcholem hyampským. Balvany, pak které s Parnessu spadly, zůstaly tam až na mou dobu, ležíce v okršlku Atheny proneické, kdež provalivše se skrze barbary utkvěly. Takový tedy byl odchod těchto mužů od svatyně.[18])

Vystěhování se Athenských; loďstvo hellenské u Salaminy (40.—48.); Hellenové zamýšlejí k Isthmu se odebrati; vpád Peršanův do Attiky, dobytí hradu (49.—55.).

40. Loďstvo Hellenův pak z Artemisia k žádosti Athenských přistalo k Salamině. Z této příčiny však požádali je Athenští, aby k Salamině přistali, by děti a ženy své z Attiky tam vyvedli a nad to se i uradili, co by jim bylo činiti. Nebo, jakž se věci měly, hodlali poradu učiniti, ježto naděje je zmýlila. Nebo doufajíce, že najdou Peloponnesské s celým lidstvem v Boiotii barbary očekávající, nenašli z nich nikoho tam, nýbrž doslýchali, že oni Isthmos přehrazují zakládajíce si nejvíce na tom, aby Peloponnes se zachránil, a jeho ostříhajíce, ostatního pak všeho že nedbají. Toho doslýchajíce žádali, aby k Salamině se přistalo.

41. Druzí tedy k Salamině přistali, Athenští pak k své vlasti. Po příchodu svém pak učinili ohlášení, aby Athenští, kam by kdo mohl, děti a čeleď svou uchránili. I poslali je nejmnožší do Troizeny, jiní do Aiginy, jiní do Salaminy. Pílili pak je odstraniti i proto, že chtěli věštby poslušni býti, i také ne nejméně z této příčiny. Povídajíť Athenští, že veliký had jako strážce hradu v svatyni přebývá; to povídají a jako skutečně tam jsoucímu předkládají mu měsíčnou stravu; tato měsíčná strava pak jest medovec. Tento medovec, jenž dříve vždy se snědl, byl tehdáž nedotknutý. Když kněžkyně to ohlásila, opustili Athenští tím raději a ochotněji město, ježto i bohyně hrad opustila.[19]) Jakmile pak vše bylo odstraněno, pluli k ležení lodnímu.

42. Když lodi od Artemisia k Salamině přistaly, shluklo se tam, uslyševši to, i ostatní lodní vojsko Hellenův z Troizeny; byloť dříve ustanoveno shromážditi se v Pogoně, přístavu Troizenských. I sešlo se mnohem více lodí než kolik u Artemisia bojovalo, a z více měst. Vůdce loďstva byl týž jako u Artemisia, totiž Eurybiades, syn Eurykleidův, muž spartský, jenž však

nepocházel z rodu královského. Lodí pak nejvíce a nejlépe plovoucí dali Athenští.

43. Hotovi však k boji byli tito: Z Peloponnesu Lakedaimonští, kteří dali šestnáct lodí, Korinthští pak dali týž počet jako u Artemisia; Sikyonští dali patnáct lodí, Epidaurští deset, Troizenští pět, Hermionští tři. Tito byli všichni mimo Hermionské, z kmene dorského a makednického a vystěhovali se naposledy z Erinea a Pindu a Dryopidy; Hermionští pak jsou Dryopové, kteříž od Herakla a Melických z krajiny nyní Doris slovoucí vypuzeni jsou.[20])

44. Tito byli tedy k boji hotovi z Peloponnesských. Z protější pevniny*) pak byli tyto:

Athenští proti všem druhým dali sto osmdesát lodí samojediní; nebo Plataiané nebojovali s nimi u Salaminy z této příčiny. Když Hellenové od Artemisia pryč se ubírali a u Ckalkidy byli, vystoupili Plataiané na pobřeží boiotské země a jali se čeleď svou odstraňovati. Tak tedy oni chtíce čeleď zachrániti zůstali pozadu. Athenští byli, pokud Pelasgové zemi nyní Hellas slovoucí drželi, také Pelasgové a jmenovali se Kranaové; po králi Kekropu pak dostali příjmení Kekropidi (Kekropovici); když pak Erechtheus vládu zdědil, přejmenováni jsou Athenští, a když Ion, syn Xuthův, vévodou Athenským se stal, nazváni jsou po něm Ionové.[21])

45. Megařané pak měli tolikéž lodí jako u Artemisia; Amprakičtí pak přispěli se sedmi lodími a Leukadští s třemi. Tito byli z kmene dorského z Korinthu.[22])

46. Z ostrovanů pak vypravili Aiginští třicet lodí. Měliť ovšem i jiné lodi mužstvem osazeny; avšak těmi opatrovali svoji vlast, s třiceti pak nejlépe plovoucími bojovali u Salaminy. (Aiginští jsou Dorieové z Epidauru; ostrov jejich pak měl dříve jméno Oinone.)

*) t. j. z druhé části Hellady nad Peloponnesem ležící.

Po Aiginských pak Chalkidští s těmi dvaceti lodími a Eretrianė s těmi sedmi, které také u Artemisia byly. Tito jsou Ionové. Pak Kejští, kteří tytéž lodi dali.*) Tito jsou kmene ionského z Athen. Naxičtí pak dali čtyry lodí. Bylit ovšem tito od občanů k Medům vysláni, jako ostatní ostrované, oni však nedbajíce rozkazu toho přišli k Hellenům návodem Demokrita, jenž byl muž mezi občany vážený a tehdáž trierachii měl. Naxičtí jsou Ionové a pocházejí z Athen. Styřané pak dali tytéž lodi jako u Artemisia, Kythničtí pak jednu lodí a jedno padesátiveslí. Tito obojí jsou Dryopové. Také Serifští a Sifničtí a Meličtí táhli v boj; nebo tito jediní z ostrovanů nedali barbarovi země a vody.[23])

47. Všichni tito, kteří v boj táhli, obývali před Thesprotií a řekou Acherontem; nebo Thesprotí jsou sousedé Amprakických a Leukadských; a tito přitáhli z krajin nejzadnějších. Z těch pak, které vně z Thesprotii obývali, byli jediní Krotonští, kteří přispěli na pomoc Helladě v nebezpečenství postavené jednou lodí již vedl muž, jenž třikrát zvítězil v hrách pythických, jménem Fayllos. Krotonští jsou rodem Achajové.

48. Druzí všichni táhli v boj s trojveslími. Meličtí pak a Sifničtí a Serifští s padesátiveslími. Meličtí, kteří z Lakedaimonu pocházejí, dali dvě lodí, Sifničtí pak a Serifští, kteří Ionové z Athen jsou, dali po jedné lodi. Veškeren počet lodí, mimo padesátiveslí, byl tři sta sedmdesát osm.

49. Když pak vůdcové z řečených měst na Salamině se sešli, rokovali, ježto Eurybiades vyzvání učinil, aby každý, kdo by chtěl, se vyjádřil, které místo by k svedení mořské bitvy nejvhodnějším se zdálo z těch krajin, jimiž ovládali; nebo od Attiky už bylo upuštěno a toliko strany ostatních krajin učinil vyzvání. Mínění pak nejmnožších řečníků shodovalo se v tom, aby k Isthmu pluli a před Peloponnesem bitvu svedli;

*) t. j. tytéž lodí, jichž dříve byli poskytli, 2 trojveslí a 2 padesátiveslí (viz kap. 1.).

dokládalif tato slova, budou-li bitvou přemoženi, když u Salaminy zůstanou, že na ostrově oblehání budou, kdež se jim žádná pomoc nezjeví; když však u Isthmu budou, tehdy že k svým krajanům budóu moci se odebrati.

50. Když vůdcové peloponnešští toto uvažovali, přišel muž athenský s poselstvím, že barbar už v Attice jest a ji celou ohněm hubí. Nebo vojsko, které s Xerxem skrz Boiotii táhlo, zapálivši město Thespianův do Peloponnesu uprchlých a taktéž město Plataianův, přišlo do Athen a pustošilo tam vše. Thespiu a Plataiu však zapálilo, ježto od Thebských se dovědělo, že nesmýšleji s Médy (nemedoní).

51. Od překročení Hellespontu, odkud barbaři tažení své počali a kde jeden měsíc strávili přechodem do Europy, octli se ve třech měsících v Attice za té doby, když Kalliades archontem Athenských byl.[24]) I dobyli města pustého a našli něco málo Athenských v svatyni, a to správce svatyně a chudé lidi, kteří zatarasivše hrad prkny a kládami nepřátelům se bránili; tito jednak z nedostatku živnosti neodešli do Salaminy, jednak mínice, že oni věštbu uhodli, kterouž jim Pythie vynesla, znějící »že dřevěná zeď bude nedobytná;« mínilif, že podlé věštby té právě toto místo jest to útočiště a ne lodi.

52. Peršané pak usadivše se na kopci proti hradu ležícím, jejž Athenští Areův chlum nazývají, oblehali je tímto způsobem: ovíjeli šípy koudelí a zapálivše ji stříleli do tarasu. Tu obležení Athenští předce se bránili, ačkoliv v nejhorší bídu přišli a taras jich už nehájil; ba ani, když jim Peistratovici smlouvu nabízeli, nechtěli ji přijmouti, a bráníce se strojili i jiné věcí, zvláště pak, když barbaři k branám se blížili, balvany na ně spouštěli, tak že Xerxes po dlouhý čas v nesnázích byl, nemoha jich pobojovati.

53. Posléze pak po těchto nesnázích vyskytl se předce nějaký přístup barbarům; nebo měla podle

věštby celá Attika na pevnině ležící pod moc Peršanů připravena býti. V předu hradu[25]) tedy a na zad od bran a vzchodu, kde nikdo nebyl na stráži a kudy nikdo se nenadál, že by mohl člověk vylézti — s té strany vylezlo několik nepřátel u svatyně Kekropovy dcery Aglaury, ač bylo místo to příkré. Když pak Athenští uzřeli, že na hrad vylezli, vrhali sebou jedni se zdí dolů a zhynuli, jiní utíkali do stánku chrámového. Peršané pak, kteří nahoru vylezli, nejprvé k branám spěchali a otevřevše je zabíjeli prosebníky; a když všichni od nich byli poraženi, vyloupili svatyni a zapálili celý hrad.

54. Dobyv pak z úplna Athen vyslal Xerxes do Sus posla jízdného, aby Artabanovi přítomné štěstí zvěstoval; druhého pak dne po vyslání hlasatele svolal vyhnance Athenských, kteříž ho provázeli, a řekl jim, aby na hrad šli a podle svého způsobu obět vzdali, buďto že ve snách nějaké zjevení uzřev to přikázal, aneb že mu na srdci tanul zážeh chrámu. Vyhnanci Athenských pak učinili, co jim bylo přikázáno.

55. Proč jsem však toto připomenul, povím. Jestiť na tomto hradě chrám Erechthea, jejž zeměrozencem býti povídají, v němž olivový strom a mořská voda jest, což oboje Athenští praví, že Poseideon a Athene, když měli při o tuto zemi, jako důkazy položili.[26]) Tato oliva tedy spolu s celým chrámem zapálena od barbarův. Když pak druhého dne po požáru ti Athenští, kterýmž král kázal obětovati, do svatyně vstoupili, viděli, že ratolest z pahejlu vzdélí asi lokte vypučela. I oznámili to tito.

Hellenové hodlají k Isthmu odplouti, čemuž Themistoklees k radě Mnesifila zabrání (56.—63.); Aiakovici na pomoc vyzváni (64.); vypravování Dikaiovo (65.).

56. Hellenové pak na Salamině, když jim zvěstováno, co se s hradem athenským stalo, v takový zmatek přišli, že někteří z náčelníků ani nečekali, až by

o věci předložené*) usnešení se stalo, nýbrž řítili se do lodí a rozpiali plachty chtíce uprchnouti. Tí pak, kteří zůstali v radě, usnesli se, aby před Isthmem mořská bitva se svedla. Když pak noc nastala, rozešli se ze sezení a vstoupili do lodí.

57. Tu Themistoklea, když do lodi přišel, tázal se Mnesifilos,[27]) muž athenský, o čem se uradili. Dověděv pak se od něho, že ustanoveno lodí k Isthmu dopraviti a před Peloponnesem bojovati, řekl: »Jestliže tito lodi své od Salaminy odpraví, nebudeš už o žádnou vlast bojovati; nebo všichni rozptýlí se po svých městech a nebude jich moci ani Eurybiades zadržeti ani žádný jiný člověk, aby se vojsko nerozprášilo; i zahyne Hellas nepovážlivostí. Avšak lze-li nějak, jdi a zkus zrušiti usnešení, můžeš-li nějak přemluviti Eurybiada, aby se rozmyslil a zde zůstal.«

58. I zalíbila se velice tato rada Themistokleovi a ničeho na to neodpověděv šel k lodí Eurybiadově. Přišed tam pravil, že chce s ním o nějaké obecné záležitosti rokovati; tento pak vyzval ho, aby do lodí vstoupil a řekl, co by chtěl. Tu Themistoklees k němu přisedl a vykládal mu vše to, co od Mnesifila slyšel, za své to vydávaje a mnoho jiného k tomu přidávaje, až ho doleháním svým přemluvil, aby z lodí vyšel a vůdce k sezení shromáždil.

59. Když pak byli shromáždění, tu dříve než Eurybiades předložil příčinu, pro kterouž vůdce svolal, Themistoklees hojný byl v řeči, an velice prosil. Když tak mluvil, vece korinthský vůdce Adeimantos, syn Okytův: »Ó Themistoklee, při závodech ti, kteříž předbíhají, bývají mrskáni«. Onen však háje se pravil: »a ti, kteříž pozadu zůstávají v lidstvu, nebývají ověnčeni.«[28])

60. Tehdáž tedy mírně Korinthskému odpověděl; k Eurybiadovi pak nemluvil tehdy už nic z toho, co

*) t. j. o tom, kde by měla bitva se svésti; viz kap. 49.

mu dříve byl řekl, žeť se rozutíkají, vzdáli-li se od Salaminy; nebo za přítomnosti spojenců neslušelo mu je tupiti; i držel se jiné řeči řka toho: »Na tobě nyní jest zachrániti Helladu, uposlechneš-li mne a svedeš-li bitvu zde trvaje, a neuposlechneš-li těchto, kteříž říkají, abys lodí k Isthmu odpravil. Nebo polož oboje proti sobě. Svedeš-li bitvu u Isthmu, na šírém moři budeš bojovati, kdež boj nám nejméně jest vhodný, majícím lodí těžší[29]) a počtem skrovnější; nad to ztratíš Salaminu a Megara a Aiginu, byť i ostatně šťastně se nám vedlo; nebo zároveň s loďstvem půjde i zemské vojsko nepřátel, a tak je sám přivedeš na Peloponnes a vydáš v nebezpečenství celou Helladu.

Učiníš-li však, co já pravím, shledáš v tom tyto výhody. Nejprvé, budeme li v těsně s nemnohými lodími proti mnohým bojovati, budeme velikou převahu míti, vyjde-li boj, jakž lze se nadíti; nebo v těsně lodími bojovati jest nám příhodno, na prostrannu však jim.[30]) Pak zachráněna bude Salamis, kamž děti naše a ženy vyvedeny jsou. A také toto jest v tom, na čem vám nejvíce záleží; budeš zajisté, zůstaneš-li zde, jednostejně za Peloponnes bojovati, jako kdybys u Isthmu byl, aniž nepřátele, budeš-li dobrý rozum míti, na Peloponnes přivedeš.

Jestliže pak se stane, co doufám, a jestliže zvítězíme lodími, nepřijdou vám barbaři do Peloponnesu aniž postoupí dále v Attice, nýbrž vrátí se s hanbou a my získáme to, že nám zůstanou Megara a Aigina a Salamis, kdež také věštěno jest nám, že nepřátele překonáme. — Věz pak, když se lidé řádně radí, že i řádné věci obyčejně se dějí; ale když se neradí řádně, tehdy ani bůh nechtívá jejich obmyslům přáti.«

61. Když Themistoklees toto pravil, obořil se naň opět Adeimantos Korinthský řka, že má mlčeti člověk, jemuž není domova a bráně Eurybiadovi, aby nedal hlasovati člověku bezotčinnému;[31]) až Themistoklees městem se vykáže, pak teprv že smí návrhy předklá-

dati. To mu proto vyčítal, že Athény byly vybojovány a v moci nepřátel. Tu Themistoklees jemu a Korinthským velice lál, i dokazoval řečí, že jim věčší město a věčší země jest než oněm, pokud mají dvě stě lodí mužstvem osazených; žádný národ hellenský že nemůže jich odraziti, kamkoliv přijdou.

62. Oznámiv toto obrátil se k Eurybiadovi právě teď důraznější slova: »Zůstaneš-li tu, budeš hodný muž; pakli nezůstaneš, zničíš Helladu; nebo celou naši válku nesou v sobě lodí; pročež poslechni mne. Neučiníš-li však toto, tehdy my, jak tu jsme čeleď svou vezmeme a přepravíme se v město Siris[32]) v Italii, kteréž jest naše od starodávna ještě a o němž nám věštby povídají, že má od nás osazeno býti; vy pak pozbyvše takových spojenců pamatovati budete na má slova.«

63. An Themistoklees takto mluvil, bral si z toho Eurybiades naučení. Jak se mně zdá, bál se obzvláště toho, aby Athenští jich neopustili, kdyby k Isthmu lodí odvedl; nebo jakmile by Athenští byli odešli, nebyli už druzí k boji dostateční. I ustanovil se na tom, aby tam zůstali a bitvu svedli.

64. Tak tito u Salaminy slovy se potýkavše, když se Eurybiades na tom ustanovil, strojili se, aby tam bitvu svedli. Zatím nastal den, a na úsvitě stalo se třesení i na zemi i na moři. I vidělo se jim k bohům se modliti a Aiakovce na pomoc vyzvati. A jak se jim vidělo, tak i učinili; pomodlivše se ke všem bohům vyzvali od tamtud ze Salaminy na pomoc Aianta a Telamona, pro Aiaka pak a ostatní Aiakovce poslali lodí k Aigině.[33])

65. Pověděl však Dikaios, syn Theokydeův, muž athenský, jenž byl vyhnanec a za té doby u Medů v znamenité vážnosti, když attická země jsouc od Athenských opuštěna od zemského vojska Xerxova pustošena byla, tehdy že s Demaretem Lakedaimonským v thriasické rovině[34]) se nacházel a že uzřel prach

od Eleusiny přicházeti asi jako od třiceti tisíc mužů i že divili se od kterakých lidí asi ten prach pochází a hned že také hluk slyšeli, jenž se jemu zdál být mystický iakchos.[35]) Demaretos pak neznalý jsa svátkův v Eleusině slavívaných že se ho tázal, jaký by to byl hluk, a on že odpověděl: »Demarete, není možné, aby nenastala nějaká velká pohroma vojsku královu; nebo anaž Attika pustá jest, zjevno, že hluk ten od božstva pochází, kteréž z Eleusiny na pomoc přichází Athenským a spojencům. A jestliže na Peloponnes zaměří,[76]) nastane nebezpečenství i králi samému i vojsku na pevnině; pakli k lodím se obrátí u Salaminy jsoucím, obávati se jest králi, že ztratí lodní hotovost. Tento svátek slavívají Athenští každého roku Demetře a Koře, a kdokoliv i z nich i z druhých Hellenův chce, dává se zasvětiti; a tím hlukem, jejž slyšíš, při té slavnosti iakchují.«[37]) Na to prý odpověděl Demaretos: »Mlč a nikomu jinému to neřekni; nebo jestliže tato slova krále se donesou, přijdeš o hlavu, a ani já nebudu tebe moci zachrániti ani žádný jiný člověk. Než buď zticha, vojsko pak toto bude bohům na starosti.« Tak pravil, že mu tento radil, z prachu pak a hluku toho že mrak se stal, jenž do výšky se povznesl a k Salamině k ležení Hellenův se hnal; a takto že poznali, že má loďstvo Xerxovo na záhubu přijíti. To vypravoval Dikaios, syn Theokydeův, dokládaje se Demareta a jiných svědků.

Perské loďstvo vpluje do Feleru; rokování Peršanů; rada Artemisie; Xerxes odhodlá se k bitvě u Salaminy (66.—69.); bázeň Peloponneských (70.); přehrazení Isthmu (71.); vojsko hellenské na Isthmu (72.); o kmenech v Peloponnesu obývajících (73.).

66.*) Ti, kteří v lodní hotovost Xerxovu vřaděni byli když podívavše se na porážku lakonskou z Trechiny k Histiaie se přeplavili, prodleli tři dni a pak

*)Herodot pokračuje u vypravování (po kap. 24.) přerušeném.

pluli Euripem, a zase za tři dni octli se ve Faleru. Jak se mně zdá, nevtrhli s menším počtem do Attiky, kamž i po zemi i po moři přišli, než s jakým byli k Sepiadě a do Thermopyl přišli; nebo jest mi položiti na místo těch, kteříž z nich bouří zhynuli a v Thermopylách v bitvách mořských u Artemisia, tyto, kteříž tehdáž ještě krále neprovázeli: Melické a Dorické a Lokry a Boioty, kteříž s veškerým vojskem následovali mimo Thespiany a Plataiany, a zajisté také Karysťany a Andřany a Teňany a všechny ostatní ostrovany mimo těch pět měst,*) jichž jména jsem dříve připomenul. Nebo čím dále dovnitř Hellady Peršan postupoval, tím více národů ho následovalo.

67. Když tedy tito všichni k Athenám přišli mimo Parské — nebo Parští zůstali v Kythnu a střáhli, jak válka vyjde, — druzí pak když přišli do Faleru, tu sestoupil Xerxes sám k lodím, chtěje rokovati a mínění těch, kteří po lodích přišli. vyzvěděti. Když pak přišed tam výše druhých zasedl, přibyli vládcové všech národů a náčelníci lodí, obesláni byvše, a sedli si tak, jak jednomu každému král čestné místo byl vykázal, nejprvé král sidonský, pak tyrský, pak druzí. Když pak v slušném pořádku seděli, tázal se jich Xerxes skrze Mardonia zkoumaje jednoho každého, zda by bitvu mořskou svésti měl.

68. Když pak Mardonios obcházeje se tázal začav od Sidoňana, tu druzí všichni totéž mínění pronášeli řkouce, že se má bitva svésti; Artemisie však pravila toto: »Řekni ode mne králi, ó Mardonie, že já toto pravím, kteráž jsem nebyla nejšpatnější v bitvách mořských u Euboie aniž jsem nejmenších skutků dokázala. Pane, sluší abych skutečné mínění své na jevo vynesla a řekla, co za nejprospěšnější tvým věcem pokládám. I pravím ti toto, šetř lodí aniž sveď bitvy; nebo tito muži jsou tvých mužů o tolik statečnější na moři, oč

*) Viz kap. 46.

muži statečnější jsou žen. A proč by ti bylo třeba mořských bitev se odvažovati? což nemáš Athen, pro něž jsi tažení podnikl, nemáš ostatní Hellady? V cestě ti nestojí nikdo; a těm, kteříž se vstříc postavili, vedlo se, jak na ně náleželo. Jak já myslím, že věci nepřátel vyjdou, to ti řeknu. Nesvedešli o překot bitvy, nýbrž podržíš-li lodí zde při zemi prodlévaje aneb postoupíš-li do Peloponnesu, snadně se ti, pane, zdaří obmysly, s nimiž jsi přišel. Nejsouť Helleni s to, aby dlouhý čas tobě odporovali, nýbrž rozptýlíš je a rozutíkají se všichni do svých měst. Nebo ani potravy jim není na tomto ostrově, jak doslýchám, aniž se podobá, potáhneš-li s vojskem zemským na Peloponnes, že by sebou nehnuli ti, kteří od tamtud přišli; i nebudou o to dbáti, aby za Atheny bojovali. Pakli hned o překot bitvu mořskou svedeš, obávám se, že úraz loďstva i zemskému vojsku uškodí. K tomu, ó králi, i toto si na mysl vlož, že dobrým lidem rádi bývají špatní otroci, špatným pak dobří. Tobě, jenž jsi nejlepší mužů všech, špatní otroci jsou, kteříž v počtu spojenců jsou pokládáni, totiž Egyptští a Kypřané a Kiličané a Pamfylové, kteří nejsou k žádnému užitku.«[38])

69. Když toto pravila Mardoniovi, všickni, kdož Artemisii přáli, rmoutili se z těchto slov, myslíce, že se jí od krále něco zlého stane, proto že zrazovala od bitvy; kdož však jí nepřáli a nenáviděli, ježto mezi všemi spojenci zvláště byla ctěna, radovali se z odpovědi její, že zahyne. Když pak mínění Xerxovi byla sdělena, velice se zaradoval z mínění Artemisie, a pokládav ji už dříve za hodnou tehdáž ještě mnohem více ji chválil; předce však kázal, aby věčšiny se poslechlo, ježto se domníval, že u Euboie proto špatně si vedli, že nebyl sám přítomen; tehdáž pak hodlal sám dívati se na bojující.

70. Když tedy rozkázáno na moře vyplouti, vyvedli lodí k Salamině a rozestavili a spořádali se bez

překážky. Nestačoval však tehdáž už den k svedení bitvy; nebo blížila se noc; i chystali se na příští den. Helleni pak hrůzou a bázní byli jati, a ne nejméně Helleni z Peloponnesu. Obávaliť se z toho, že sami hodlají, u Salaminy meškajíce, a za zemi Athenských bojovati a že budou-li přemoženi, na ostrově sevřeni a obleháni budou a vlasti své bez ochrany musí nechati; nebo zemské vojsko barbarův jalo se v tetéž noci táhnouti na Peloponnes. [39])

71. Ovšem byla všechna možná opatření učiněna, aby tam barbaři po zemi nemohli vtrhnouti. Nebo jakmile Peloponnešští se dověděli, že družina Leonidova zahynula, sběhli se z měst a položili se na Isthmu; vůdcem jich byl Kleombrotos, syn Anaxandridův, bratr Leonidův. Položivše se pak na Isthmu a zrušivše cestu skironskou stavěli, jak se jim bylo vidělo v poradě, přes Isthmos zeď. [40]) A ježto bylo mnoho myriad lidí a jeden každý pracoval, dařila se práce; snášelyť se kameny a cihly a klády a koše pískem naplněné a neustávali ti, kteříž na pomoc přispěli, ani chvíli v práci, ani ve dne ani v noci.

72. Byli pak, kteříž na Isthmos s veškerým lidem přispěli, tito Hellenové: Lakedaimonští a veškeří Arkadové a Elejští a Korinthští a Sikyonští a Epidaurští a Fliuntští a Troizenští a Hermionští. Ti to byli, kteříž přispěli a o Helladu v nebezpečenství postavenou strach měli; ostatní Peloponnešští pak nedbali ničeho. Svátek Olympií však a Karneií byl už minul.

73. V Peloponnesu obývá sedmero národů. Z těchto jsou dva praobyvatelé a tkví i nyní v témž kraji, v němž i za starodávna obývali, totiž Arkadové a Kynurští. Jeden národ pak, totiž achaiský, nevystěhoval se sice z Peloponnesu, avšak předce ze své vlasti, a obývá v cizině. Ostatní pak čtyři národové z těch sedmi jsou příchozí, totiž Dorieové a Aitolové a Dryopové a Lemňané. Dorieové mají mnohá a znamenitá města, Aito-

lové jedinou Elidu, Dryopové Hermionu a Asinu, která u Kardamyly lakonské leží, k Lemňanům pak sluší všichni Paroreeti. Kynurští pak, kteříž jsou praobyvatelé, zdají se tam jedinými Iony býti, jsou však podorštěni vládou Argeiův a časem; jsout Orneané a perioikové. Z těchto sedmi národů tedy ostatní obce mimo ty, kteréž jsem jmenoval, seděly stranou; a lze-li to přímo vytknouti, sedíce stranou medoněly. [41])

Themistokles chtěje odchodu Peloponnesských zabrániti, vyšle Sikinna k Peršanům (74.—75.); Peršané obklíčí Helleny a vypraví na Psyttaleiu oddělení vojska svého (76); věštba Bakidova (77); Aristeides zvěstuje Themistokleovi, že jsou Hellenové obklíčeni; totéž návěští dáno od zběhů tenských (78.—82.).

74) V takové práci tedy trvali ti, kteříž na Isthmu byli, ježto jim už o všecko běželo aniž doufali, že loďstvem stkvělého činu dokáží. Ti pak, kteříž u Salaminy byli, ač toto slýchali, předce se strachovali, nebojíce se tak o sebe samy, jako o Peloponnes. I hovořili po nějaký čas tiše, muž s mužem, divíce se nerozvážlivosti Eurybiadově; posléze pak vypuklo to z nich zjevně. I stalo se shromáždění a mnoho mluveno o týchž věcech; pravilit jedni, že třeba k Peloponnesu odplouti a za něj boje se odvážiti, nikoliv pak zde meškati a za zemi vybojovanou zápasiti: Athenští však a Aiginští a Megarští říkali, aby tam setrvali a se bránili.

75) Tu Themistoklees, když mínění jeho Peloponnesským podlehalo, vyjde potají ze sezení a vyjda pošle do ležení Medův muže po loďce, jemuž uložil, co by říci měl; jmeno muže toho bylo Sikinnos, a byl služebníkem a pěstounem dětí Themistokleových; později jej po těchto událostech Themistoklees učinil Thespianem, když Thespiané občany přijímali, [42]) a obohatil jej velice. Ten tehdáž po loďce přišed pravil vůdcům barbarů toto: »Vyslal mne vůdce Athenských

mimo vědomí druhých Hellenův (nebo smýšlí spolu s králem a chce, aby raději vaše věc na vrch přišla než věc Hellenův), i mám oznámiti, že Hellenové útěk obmýšlejí jsouce poděšeni, a že nyní vám lze nejkrásnější všech činů vykonati, nedopustíte-li jim utéci. Nebo ani ve spolek se nesrovnávají, aniž se vám vstříc budou stavěti; i uzříte je, jak sami mezi sebou budou bojovati, kdož s vámi smýšlejí a kdož ne.«

76. Toto jim ohlásiv, odebral se pryč; oni pak, ježto poselství to za hodnověrné pokládali, jednak na ostrůvek Psyttaleiu, ležící mezi Salaminou a pevninou, mnoho Peršanů vysadili, jednak se západním křídlem za příčinou obklíčení k Salamině postoupili; postoupili taktéž ti, kteříž u Keu a Kynosury na stanovišti byli; i naplnili lodími celý průliv až k Munychii.[48]) Za tou však příčinou postoupili s lodími, aby Hellenům nebylo lze uprchnouti, nýbrž aby sevřeni jsouce na Salamině za bitvy u Artemisia pokutu dali. Na ostrůvek Psyttaleia slovoucí však Peršany z té příčiny vysadili, aby až by bitva se svedla, ježto zvláště sem připlývati musili muži i trosky lodní (nebo ostrov ten ležel uprostřed těch míst, kdež bitva se měla svésti) — aby tedy jedny zachraňovali, druhé usmrcovali. Činili však toto potají, aby se o tom nedověděli nepřátelé Tato opatření tedy činili v noci nic se nevyspavše.

77. Proti věštbám však nemohu se ozvati, že by nebyly pravdivé, nehodlaje o jich zvrácení se pokoušeti, any tak jasně mluví, a přihlédna k takovýmto věcem:

»Však když posvátné pobřeží loďstvem zlatomečné
Artemidy sklíčí*) a mořestrmnou Kynosuru,
nesmyslnou nadějí stkvoucí pobořivše Atheny.
Pravda přepych velebná ukrotí pak, syna hrdosti,
strašně zuřícího, mnícího že podlehne mu vše.
Setkáť měď se s mědí, a krví zbarví moře Ares

*) Rozuměj: nepřátelé.

veškero; tehdáž den svobody vzvede Helladě vládce šírovodný Kronovic mohútná bohyně Nike.«

K takovým tedy věcem přihlédna a že Bakis tak jasně mluví, netroulám si sám věštbám odporovati aniž odporování jiných schvaluji.[44])

(78.) Mezi vůdci u Salaminy byla tuhá hádka. Nevěděliť ještě, že je barbaři lodími obkličovali, nýbrž jakož je za dne viděli postaveny, na témž místě, mínili, že jsou.

79. An se vůdcové hádali, přešel z Aiginy Aristeides, syn Lysimachův, muž athenský, od lidu vyobcovaný, o němž já dle toho, čeho o jeho počínání doslýchám, soudím, že nejlepším mužem v Athenách byl a nejspravedlivějším.[45]) Tento muž stanuv před shromážděním vybízel Themistoklea ven, jenž nebyl jeho přítelem nýbrž protivníkem jak největším; avšak pro velikost blížícího se neštěstí nezpomínaje toho vybízel jej ven, chtěje s ním promluviti. Byltě před tím doslechl, že by Peloponnešští lodí k Isthmu odpraviti hodlali. Když pak Themistoklees ven vyšel, pravil Aristeides toto: »Nám svářiti se usouzeno jest i za druhých dob i také za této o to, kdo z nás více dobrého vlasti prokáže. Pravím ti, že jednostejné jest, zdali Peloponnešští mnoho čili málo o odplutí odtud mluví. Nebo já byv očitým svědkem pravím ti, že nyní ani kdyby chtěli Korinthští a Eurybiades sám, nebudou s to, aby odpluli; jsmeť od nepřátel kolem obklíčeni. Nuže vejdi a oznam jim to.«

(80.) Onen pak odpověděl takto: »Velice dobré napomenutí dáváš[46]) a dobré poselství jsi přinesl; nebo čeho jsem si já přál, to očitě spatřiv přicházíš. Nebo věz, že mnou se děje, co Medové činí; bylot potřebí, když Hellenové dobrovolně nechtěli v boj se dáti, proti vůli jejich je přinutiti. Ty pak an přicházíš s dobrým poselstvím, zvěstuj jim to sám. Nebo řeknu li já jim to, bude se jim zdáti, že vymyšlenou věc povídám a nepřesvědčím jich, že barbaři to činí. Nuže vejda zvěstuj jim sám, jak se věci mají. Když

pak jim to oznámíš, uvěří-li, bude nejlépe; pakli se jim nebude chtíti tomu uvěřiti, bude nám to jednostejné; nebo už se nerozutíkají, jsme-li obklíčeni odevšad, jakž ty pravíš.«

81. I vešel Aristeides a vypravoval to řka, že z Aiginy přichází a že s těží proplul nepozorován od postupujících; celé loďstvo hellenské že jest obklíčeno od lodí Xerxových; i radil jim, aby se připravovali k odporu. Když to dopověděl, odstoupil; mezi nimi však opět vzešel spor; nebo většina vůdců nevěřila poselství tomu.

82. Avšak an tito nevěřili, přišlo zběhlé trojveslí Teňanů, jehož náčelníkem byl Panaitios, syn Sosimeneův; a to přineslo úplnou jistotu. Za tento skutek zapsáni jsou Teňané v Delfech na třínožce v počet těch, kteří barbara zničili. Touto lodí tedy, kteráž k Salamině zběhla a lemnickou, kteráž dříve u Artemisia zběhla,*) doplněno bylo loďstvo hellenské na sto a osmdesát lodí; nebo dvou lodí nedostávalo se tehdáž do toho počtu.

Bitva lodní u Salaminy (83.—96.).

83. Hellenové pak, když uvěřili slovům od Teňanů praveným, hotovili se k bitvě námořní. Když pak svítalo, učinili shromáždění vojínů lodních; přede všemi mluvil zvláště vhodně Themistoklees; byla pak slova jeho taková, že z toho, cokoliv v lidském přirození a složení se sbíhá, pořád, co lepšího jest, proti horšímu kladl;[47]) napomenuv pak je, aby z těchto věcí ty lepší volili, a dokončiv svou řeč kázal na lodi vstoupiti. I vstoupili oni, a v tom přibylo trojveslí z Aiginy, kteréž pro Aiakovice bylo se odebralo.**)

84. Tu Hellenové postoupili k předu s veškerým loďstvem a když postupovali, hned na ně připadli barbaři. I veslovali druzí Hellenové na zad a couvali

*) Viz kap. 11. **) Viz kap. 64.

s lodími k břehu, Ameinies Pallenský však, muž athenský, vypluv z řady učinil útok. A když lodí jeho se zapletla a nebylo lze se vybaviti, tehdy i druzí Ameiniovi přispěli a s barbary se setkali. Tak vypravují Athenští, že se stal začátek bitvy; Aiginští však praví, že lodí, jež pro Aiakovce do Aiginy se byla odebrala, to byla, kteráž začala. Povídá pak se i toto, že se jim zjevilo zjevení ženy, a ta že zjevivši se je napomenula, tak že veškero loďstvo Hellenův ji slyšelo, pokáravši je dříve těmito slovy: »O bláhoví, až dokavad pak budete na zad veslovati?«

85. Naproti Athenským postaveni byli Foinikové (nebo tito drželi křídlo k Eleusině a západu se táhnoucí), naproti Lakedaimonským pak Ionové; tito drželi křídlo k východu a Peiraiu se táhnoucí. Z nich si nemnozí zrádně počínali podlé návodu Themistokleova,*) většina pak ne. I mohl bych jmena mnohých trierarchů položiti, kteříž hellenské lodí jali, neužiji jich však vyjma jmeno Theomestora, syna Androdamantova a Fylaka, syna Histiaiova, obou Samických. Z této příčiny však připomínám jediné tyto, že Theomestor za ten čin od Peršanů samovládcem Samu ustanoven, Fylakos pak mezi dobroděje královy zapsán jest a velikého kusu země darem dostal. Dobrodějové královi pak slovou orosangové po persku. Tak se stalo těmto.[48]

86. Nejvíce lodí však u Salaminy zkaženo, jedny od Athenských, jiné od Aiginských. Nebo ježto Hellenové pravidelně bojovali podlé řádu, barbaři pak už ani spořádáni nebyli aniž v čem rozumně si počínali, musilo je to potkati, což právě se jim přihodilo. Ovšem byli a prokázali se toho dne daleko lepšími nad sebe samy, než u Euboie, an jeden každý se přičiňoval a Xerxa se obával a mínil, že král na něho se bude dívati.

---

*) Viz kap. 22.

87. O druhých nemohu podstatně říci, jak jedni každí z barbarů a Hellenů bojovali; Artemisii však vedlo se takto, čímž ještě větší vážnosti u krále nabyla. Když věci královy už do velikého zmatku přišly, v této době byla loď Artemisie stíhána lodí attickou; jí pak, když neměla kudy utéci — nebo před ní byly jiné lodi přátelské, její loď pak byla nejblíže nepřátel — vidělo se toto učiniti, což jí i prospělo. Stíhána jsouc tou lodí attickou, vrazila mocí do nepřátelské lodi mužů Kalyndských, na níž král Kalyndských Damasithymos sám se nacházel. Byť pak i rozbroj jaký s ním byla měla tehdáž, když ještě u Hellespontu byli, nemohu předce říci, zdali z úmyslu to učinila čili loď Kalyndských náhodou jí v cestu se namanula. Když pak do ní vrazila a ji potopila, potkala se se štěstím a dvojnásobnou výhodu si způsobila. Nebo trierarch attické lodi, když spatřil, že do lodi barbarů vrazila, myslil, že loď Artemisie buď hellenská jest, aneb že od barbarů zběhla a jim pomáhá, i obrátil se a pustil se za jinými.[49])

88. Jednak tedy stalo se jí toto, že unikla a nezahynula, jednak ji potkalo, že učinivši zlé právě tím převeliké vážnosti u Xerxa nabyla. Nebo povídá se, že král dívaje se, znamenal tu loď a že kdosi z přítomných pravil: »Pane, vidíš Artemisii jak dobře bojuje a jak loď nepřátelskou potopila?« I ptal prý se onen, zdali v pravdě Artemisie to učinila, a oni přisvědčili, znajíce dobře znak té lodi; zničenou loď však pokládali za nepřátelskou. Nebo i druhé věci, jakž praveno, na štěstí se jí přihodily, i také to, že z kalyndské lodi nikdo se nezachránil a tudy žalobníka nebylo. Xerxes pak pravil prý, když se mu to řeklo: »Mužové stali se mi ženami, ženy pak muži.« To povídají, že Xerxes pravil.

89. V tomto boji zemřel vůdce Ariabignes, syn Dareiův, Xerxův bratr, zemřeli i jiní mnozí a slovútní muži z Peršanů a Medů a druhých soubojovníků, Hel-

lenů však jen něco málo. Nebo ježto plavati uměli, vyplavali ti, jimž lodi na zkázu přišly a kteří v seči nezahynuli, k Salamině. Z barbarů však přemnozí v moři zahynuli neumějíce plavati. Nejvíce lodí však tehdy na zkázu přišlo, když se přední lodi na útěk obrátily; nebo ti, kteříž v zadu byli postaveni snažíce se s loďmi k předu postoupiti, aby nějakého skutku králi dokázali, vráželi se svými loďmi do utíkajících.

90. Stalo pak se i toto v té smíšenici. Někteří z Foiniků, jichž lodi byly přišly na zkázu, šli ku králi a osočovali Iony, že skrz ně jakožto zrádce lodí jim zničeny jsou. I přihodilo se, že Ionův vůdcové nezhynuli, Foinikové osočující však tuto mzdu vzali. An ještě tak mluvili, vrazila loď samothracká do attické. I pohřížila se attická loď, avšak aiginská loď ženouc se na samothrackou, potopila ji. Než Samothrakové jsouce oštipcohazeči vyhladili střílením posádku lodi nepřátelské a vstoupili na ni i zmocnili se jí. Tento čin Iony zachránil; nebo když Xerxes uzřel, že veliký skutek vykonali, obrátil se k Foinikům, jakož byl rozmrzen a proti všem rozhořčen, i kázal jim hlavy utíti, aby byvše sami špatni neosočovali lepších. Nebo kdykoliv Xerxes sedě pod horou proti Salamině ležící; kteráž Aigialeos slove, koho ze svých lidí uzřel an něčeho dokázal, vyptával se na něho a písaři zaznamenali jmeno trierarcha i otce jeho i města. Nad to i Ariaramnes, muž perský, jenž přítelem Ionův byl, jsa přítomen přičinil něco k osudu Foinikův. Ti tedy*) dali se do Foinikův.

91. Když pak barbaři na útěk se obrátili a k Faleru vyplývali, Aiginští postavivše se v úžinu jim vstříc dokázali činů vzpomenutí hodných. Nebo Athenští v té smíšenici[50]) ničili lodi vštříc se stavící a prchající, Aiginští pak vyplývající; a kdykoliv kteří Athenským uprchli, naběhli ženouce se na Aiginské.

---

*) Rozuměj: jimž to od krále bylo uloženo.

92. Tu potkaly se lodí Themistokleova, anaž stíhala lodí perskou, a lodí Polykrita, syna Kriova, muže aiginského, vraziv̌si do sidonské lodí, kteráž jala u Skiathu strážnou lodí aiginskou, na níž plul Pythees, syn Ischeonův, jejž Peršané sesekaného pro statečnost jeho v lodí své chovali obdivujíce se mu.*) Tato sidonská lodí tedy, kteráž jej vezla, i s Peršany v zajetí přišla; a tak se Pythees do Aiginy dostal. Když pak Polykritos attickou lodí uzřel a po znaku že to vůdcovská lodí jest poznal, hlasitě Themistokleovi uštipačnou výčitku učinil strany medismu (medonění) Aiginských. 5 [1]) To tedy Polykritos do lodí nepřátelské vraziv Themistokleovi vyčtl. Barbaři pak, jichž lodí pozůstaly, utekli se do Faleru k vojsku zemskému.

93. V tomto boji lodním proslavili se nejvíce Aiginští, po nich pak Athenští, a z mužů Polykritos Aiginský a Athenští Eumenes z Anagyruntu a Ameinies z Palleny, jenž byl i Artemisii stíhal. A kdyby byl zvěděl, že na té lodí Artemisie pluje, nebyl by ustal dříve až by byl buď ji jal aneb sám v zajetí přišel. Nebo bylo to trierarchům athenským přikázáno a nad to byla i mzda desíti tisíc drachem **) ustanovena, kdo by ji živou jal; pokládalť to za hrozné, že žena na Atheny táhla. Než ona, jakž dříve ***) vyloženo, uprchla; byli pak také druzí, jichž lodí pozůstaly, ve Faleru.

94. O Adeimantovi pak, vůdci korinthském, vypravují Athenští že hned z počátku, když se lodí stýkaly, zhroziv a zděsiv se velice plachty rozpial a utíkal, Korinthští pak vidouce vůdcovskou lodí prchati že takéž utíkali. Když pak utíkajíce u chránu Atheny Skiradské 5 [2]) na Salamině se octli, namanula prý se jim řízením božským rychlolodí, kterouž kdo by vyslal byl, nebylo vypátrati, i přiblížila se ku Korinthským

---

*) Srv. VII., 181. **) t. j. 3500 zlatých. ***) Viz kap. 87.

nevědoucím ničeho, co se u vojska dálo; z toho tedy soudí se že to bylo božské řízení. Nebo když blízko lodí Korinthských se octla, pravili prý lidé na té rychlolodí jsoucí toto: „Adeimante, tys obrátiv lodí na útěk se dal zradiv nad Helleny; oni pak už vítězí, jak si sami přáli aby nepřátele překonali.“ To pravili a když jim Adeimantos nevěřil, řekli opět toto, že hotovi jsou v zástavu se jemu dáti a zemříti, neobjeví-li se Hellenové vítězi býti. Tu prý teprv obrátil lodí svou a taktéž učinili druzí a přišli k vojsku, když bylo po všem. O těchto tedy taková pověst mezi Athenskými vzešla; avšak Korinthští s ní nesouhlasí, nýbrž praví, že byli mezi prvními v této bitvě mořské; nasvědčuje pak jim i ostatní Hellas.[53])

95. Aristeides, syn Lysimachův, muž athenský, o němž jsem už maličko svrchu*) zmínku učinil jako o muži nejlepším, ten v té smíšenici, kteráž u Salaminy vzešla, toto učinil. Vzav mnoho těžkooděnců, kteříž podlé pobřeží salaminské země stáli — bylit rodem Athenští — odvedl je na ostrov Psyttaleiu; a ti Peršany na tom ostrůvku usmrtili všechny.

96. Když pak bitva přerušena byla,**) přitáhli Hellenové trosky lodní, co jich tam ještě bylo***) k Salamině a pak připraveni byli k druhé bitvě, míníce že král ještě pozůstalých lodí zase k boji užije. Z trosek lodních však mnohé západní vítr unesl a přihnal k pobřeží Attiky slovoucímu Kolias. A tak se i druhé věštby všechny od Bakida a Musaia o této bitvě vyřčené vyplnili i také to, co o těchto troskách tam přihnaných věštbou bylo vyřčeno o mnoho let před tím od Lysistrata, věštce athenského, což bylo všech Hellenů tajno: †)

---

*) Viz kap. 79. **) rozuměj: *noci* (viz Aisch. Perš. verš 423.) ***) t. j. které ještě na moři byly a nepřiplavaly k břehu attickému, jejž ješte Peršané drželi. †) stran svého významu.

„Koliadické ženstvo lodními pražit bude vesly.“ [54])
A to se mělo státi po odchodu králově.

Xerxes hodlá do Asie se vrátiti (97.). Episoda o perském angareiu (98.). Zármutek Peršanů v Susech (99.).

97. Xerxes pak, když poznal neštěstí, jež ho potkalo, boje se, že by někdo z Ionů vnukl Hellenům aneb že by sami si umínili k Hellespontu plouti a mosty zrušiti a že by nemoha z Europy vyváznouti v nebezpečenství záhuby přišel, obmýšlel útěk. Nechtěje však se prozraditi ani Hellenům ani svému lidu, jal se hráz k Salamině dělati a foinické lodí kulaté svazovati, [55]) aby byly za lodní most a hradbu, i činil válečná opatření, jakoby druhou bitvu lodní chtěl svésti. Vidouce ho takto si počínajícího mínili všichni druzí dojista, že odhodlán jest ze vší mysli setrvati a bojovati; avšak Mardonia nic z toho nebylo tajno,*) an nejvíce byl povědom obmyslu jeho.

98. To tedy Xerxes činil a zároveň vyslal k Peršanům **) posla, jenž by přítomnou nehodu zvěstoval. Nad tyto posly není nic rychlejšího mezi smrtelníky: tak dobře jest tato věc od Peršanů vymyšlena. Povídáť se, kolika dní celá cesta jest, tolikéž koní a mužů že rozstaveno, an po každé vzdálí jednodenní cesty od sebe kůň a muž stojí; těmto ani sníh, ani déšť, ani vedro, ani noc nepřekáží, aby nevykonali běhu jednomu každému uloženého jak nejrychleji. První dojeda cíle svého vznese poselství uložené na druhého, druhý pak na třetího, a tak jde to od jednoho k druhému, jako u Hellenů při slavnosti pochodňové, kterouž Hefaistovi vzdávají. [56]) Tuto jízdu koní nazývají Peršané a n g a r e i o n.

99. První poselství ***) do Sus přišlé, že Xerxes

*) t. j. že vše to Xerxes jen na oko strojil. **) t. j. k Peršanům doma zůstalým, do Sus. ***) Viz kap. 54.

Atheny obsadil, tak velice obradovalo Peršany doma zůstavené, že cesty myrtovými ratolestmi postlali a kadidlem kadili a v hodech i radovánkách trvali; druhé pak poselství, kteréž jim po tom přišlo, tak je sklíčilo, že všichni roucha svá roztrhli a nesmírnému nářku a lkání se oddávali na Mardonia vinu vkládjaíce Avšak ne tak ze zkázy lodí se rmoutíce jakož spíše o Xerxa se obávajíce činili to Peršané.

Rada Mardonia a Artemisie (100.—102.).

100. A to se u Peršanů po celou tu dobu dálo, až Xerxes sám přišed domů je utišil. Mardonios pak vida, že Xerxes z bitvy lodní velice se rmoutí a tuše že on z Athen uprchnouti obmýšlí, uvážil sám s sebou, že trest bude jemu podstoupiti, an krále k tažení na Helladu přemluvil a že by mu lépe bylo odvážiti se, aby buď Helladu podrobil aneb sám život krásně skonal o velikou věc*) se pokuse. Avšak více naděje jeho k tomu se klonila, že podrobí Helladu. Uváživ tedy toto vynesl tuto řeč: „Pane, nermuť se aniž velikému hoři se oddávej pro to co se stalo. Nebo nevisí na boji dřev**) nám věci všechny, nýbrž na boji mužů a koní. Tobě pak ani z těchto, kteříž míní, že už vše odbyto, nikdo z lodí sestoupě vstříc se neodváží postaviti, aniž kdo z celé této pevniny; nebo ti, kteříž se nám vstříc postavili, dali za to pokutu.***) Libo-li ti tedy, pokusme se hned o Peloponnes; pakli libo posečkati, i to lze učiniti. Nebuď malomyslný; nelzeť Hellenům nijak se vymknouti, aby nevydali tobě počtu za to co nyní i dříve spáchali a aby nebyli tvými otroky. Nejraději tedy toto konej; vidí-li se však tobě odtáhnouti a vojsko odvesti, mám i jinou radu

*) t. j. o dobytí Hellady. **) t. j. na lodním boji. ***) Mard. naráží na bitvu v Thermopylách a záhubu Leonida s družinou.

podlé toho. Ty nedej, ó králi, aby Peršané za posměch byli Hellenům; nebo vinou Peršanů nic se tobě nezkazilo, aniž můžeš pověděti, kde jsme my špatní muži byli. Byli-li však Foinikové a Egypťané a Kypřané a Kilikové špatní, netýká se tato věc Peršanů nic. Pročež tedy poněvadž nejsou Peršané tobě ničím vinni, poslouchej mne. Vidí-li se tobě nevytrvati zde, ubírej se do vlasti své odváděje s sebou věčší část vojska; mně pak sluší, abych tobě Helladu v porobu uvedl, třicet myriad z vojska tvého si vybrav."

101. Uslyšev to Xerxes zaradoval a potěšil se jak po neštěstí lze bylo [57]) i pravil k Mardoniovi, že poradiv se mu odpoví, co z obého učiní. Když pak se radil spolu s povolanými Peršany, vidělo se mu i Artemisii k poradě obeslati, jelikož dříve*) samojediná věděla co bylo činiti. A když Artemisie přišla, odstranil Xerxes všechny druhé, i rádce Peršanův i kopinníky, a pravil toto: „Vyzývá mne Mardonios, abych zde trvaje o Peloponnes se pokoušel, pravě, že mi Peršané a zemské vojsko nižádnou nehodou vinni nejsou, nýbrž že by jim vhod bylo, kdyby důkaz toho mohli položiti. Vyzývá mne tedy, abych buď já toto učinil, aneb chce sám vybrati si třicet myriad z vojska a uvesti mi Helladu v porobu, mně pak samému radí, abych s ostatním vojskem se ubíral do svých vlastí. Pročež ty mně, anaž jsi i strany bitvy, kteráž se stala, dobře mi radila zrazujíc mi, abych jí nesváděl, poraď i nyní, co bych měl činiti, abych s dobrou se poradil."

102. Tak se jí o radu ptal, ona pak dí toto: „Králi, nesnadno jest ovšem radícímu se to nejlepší pověděti; avšak za přítomných věcí zdá se mi vhodno, abys ty sám zpět táhl, Mardonia pak, chce-li a zavazuje-li se toto učiniti, abys zde zůstavil s nimiž chce

*) Viz kap. 68.

zůstati. Nebo jednak podrobí-li což praví že chce podrobiti a zdaří-li se mu což obmýšlí, bude to *tvé* dílo, ó pane; nebo tvoji otroci to učinili; jednak, stane-li se opak toho, co Mardonios doufá, nebude to žádné veliké neštěstí, an ty zbudeš a ona druhá moc tvého domu.[58]) Nebo zbudeš-li ty a tvůj dům, mnohé mnohdy běhy budou míti konati o sebe samy Hellenové.[59]) O Mardoniovi pak, stane-li se mu co, nikdo ani nehlesne; a svítězí-li Hellenové, nebude to vítězství, když otroka tvého zničili. Ty pak an jsi v popel obrátil Atheny, za kterouž příčinou jsi tažení učinil,[60]) můžeš odtáhnouti.

Episoda o Hermotimovi a jeho pomstě (103.—106.).

103. I zaradoval se Xerxes z této rady; nebo shodovala se slova její s tím, co sám na mysli měl. Nebo ani kdyby všichni a všechny mu byli radili, aby zůstal, nebyl by zůstal, jak se mně zdá; tak byl ustrašen. I pochváliv Artemisii odeslal ji, aby syny jeho do Efesu dovedla; nebo byli s ním někteří postranní synové jeho. Poslal pak spolu s těmi syny jako strážce Hermotima, rodem z Pedasu jsoucího, jenž mezi kleštěnci u krále nedržel druhého místa.*)

104. Pedasští obývají nad Halikarnassem. U těchto Pedasských stává se toto: Kdykoliv sousedům kterýmkoliv kolem toho města oplývajícím nehoda jaká přiboditi se má, tehdy tamější kněžkyni Atheny dlouhé vousy rostou. A to se jim už dvakrát stalo.[61])

105. Z těchto Pedasských byl Hermotimos, jemuž za křivdu, která ho potkala, největší zajisté pomsty, pokud my víme, se dostalo. Nebo když byl od nepřátel zajat a na trhu prodáván, koupil ho Panionios, muž chijský, jenž měl živnost ze skutků nejha-

*) t. j. jenž držel první místo, jehož si král nejvíce vážil.

nebnějších. Kdykoliv koupil pacholata sličností obdařená, klestil je a prodával do Sard a do Efesu za mnoho peněz; nebo u barbarů jsou kleštěnci drahocennější za příčinou věrnosti ve všem než nevykleštění. I byl Panionios už mnoho jiných vyklestil, dobývaje si tím živnosti, a také tohoto (Hermotima). Hermotimos pak — nebylť ve všem nešťasten — přišel do Sard ku králi s jinými dary a časem dosáhl ze všech kleštěnců největší cti u Xerxa.

106. Když pak král vojsko perské na Atheny veda byl v Sardech,[62]) tehdy Hermotimos odebrav se za nějakým řízením do krajiny mysické, již Chijští vzdělávají a jež Atarneus slove, zastihl tam Panionia. Poznav jej hovořil k němu mnoho slov přátelských, nejprvé mu povídaje, jak mnoho dobrého skrze něho má, pak mu slibuje, jak mnoho dobrého mu za to prokáže, přepraví-li domácí své tam*) a bude-li tam obývati. I přijal Panionios s radostí slova ta a přepravil tam děti a ženu. Když pak Hermotimos s celým domem ho v moc dostal, pravil toto: „Ó člověče, jenž jsi ze všech nejvíce skutky nejhanebnějšími živnost si získal, kterakou křivdu jsem tobě já buď sám aneb kdo z předků mých způsobil buď tobě aneb někomu z tvých, že jsi mne z muže učinil ničím? Myslil jsi, že bohův tajno bude, co jsi tehdáž spáchal; oni však tebe, spáchavšího skutek bezbožný, zákonem spravedlivým se řídíce v mé ruce vydali, pročež nebudeš si moci stěžovati na odplatu,**) které se ti ode mne dostane.“ Když mu to byl vyčtl, přivedeni jsou synové před oči jeho a Panionios nucen synům svým čtyřem hanbu uříznouti; i učinil tak nucen jsa. Jemu samému pak, když to byl učinil, uřízli hanbu synové jeho jsouce nuceni. Tak zastižen jest Panionios pomstou a Hermotimem.[63])

*) t. j. do krajiny Artaneus jmenované. **) Ironie.

Útěk perského loďstva. Hellenové je stíhají až k ostrovu Andru; rokují, zdali mají v Hellespont vplouti a mosty zrušiti čili nic. Themistokles vyšle Sikinna ku Xerxovi (107.—110.).

107. Xerxes, když syny své Artemisii odevzdal, aby je do Efesu dovedla, obeslal Mardonia a kázal mu z vojska muže si vybrati, jež by chtěl, a pokusiti se, aby skutky rovnými učinil slovům svým. Toho dne tedy stalo se toto; v noci pak vojvodové z rozkazu králova lodí z Faleru zpět odvedli v Hellespont, jak rychle jedenkaždý mohl, aby stŕáhly mostů lodních, by král mohl přejíti. Když pak barbaři plovouce blízko Zosteru[64]) byli, kdež od pevniny úzké mysy v moře vybíhají, pokládali je za lodí a utíkali daleko. Později pak znamenajíce, že to nejsou lodí, nýbrž mysy, shromáždili se opět a pluli dále.

108. Když den nastal, Hellenové vidouce, že zemské vojsko v kraji zůstalo, domnívali se, že i lodí jsou ve Faleru a myslili, že svedou bitvu mořskou, i chystali se k odporu. Když pak se dověděli, že lodí odpluly, vidělo se jim hned po tom je stíhati. Avšak loďstva Xerxova neuzřeli stíhavše je až k Andru; přišedše pak k Andru radili se. Themistoklees projevil mínění, aby mezi ostrovy se dále ubírali a stíhajíce lodí přímo k Hellespontu pluli a mosty zrušili. Eurybiades však odporné tomu míněni pronesl řka, zruší-li mosty, že by tím největší ze všech neštěstí Helladě způsobili. Nebo bude-li Peršan nemaje východu nucen v Europě zůstati, pravil že nebude v nečinnosti trvati, ježto by mu trvajícímu v nečinnosti žádná věc nemohla se dařiti a návrat by se mu nevyskytl a vojsko by mu hladem zhynulo; bude-li však podnikati a k činům se míti, že mu bude lze vše v Europě, i města i národy, podmaniti buď přemožením aneb smlouvou před tím, za stravu pak že budou míti vždy roční úrodu Hellenů. Než on (Eur.) že míní, že Peršan pře-

možen jsa mořskou bitvou nesetrvá v Europě; tudy že ho mají nechati utíkati, až by utíkaje do své země přešel; po tom teprv ať bojem se pokoušejí o jeho zemi. Toho mínění drželi se i vůdcové druhých Peloponesských.

109. Když pak Themistoklees znamenal, že nepřemluví věčšiny, aby v Hellespont plula, obrátil se k Athenským (nebo ti nejvíce se horšili, že barbaři unikli, a hodlali v Hellespont vplouti i sami o sobě, kdyby druzí nechtěli) a pravil jim toto: „Sám jsem už mnohdy viděl a mnohem častěji jsem slyšel že se stalo, že mužové přemožení, když v tiseň byli vehnáni, po druhé bojovali a dřívější porážku napravili. My pak, poněvadž zachráněni naše a Hellady a odehnání takového mraku lidí jest jen nahodilým nálezem, nestíhejmež mužů prchajících. Nebo to nevykonali jsme my, nýbrž bohové a heroové, kteří nedali muži jednomu vládnouti Asií i Europou, poněvadž jest bezbožníkem a zpupníkem, jenžto se svatyněmi jednostejně nakládal jako s příbytky lidskými a sochy bohů pálil a bořil, jenžto i moře bičoval a pouta v ně spustil. Nuže poněvadž se nám v přítomné době dobře vede, zůstaňme nyní v Helladě a pečujme sami o sebe a o své domácí; každý vystav obydlí své znova a dbej o setbu, až docela [65]) barbara vypudí; z jara pak plujme k Hellespontu a Ionii.“ To pravil hodlaje se Peršanu zavděčiti, aby, kdyby ho jaké neštěstí od Athenských zastihlo, měl útočiště. Což se i vskutku stalo. [66])

110. Těmi slovy přemlouval je Themistoklees, Athenští pak poslechli. Nebo an byv i dříve za moudrého pokládán okázal se v pravdě býti moudrým a opatrným, byli všichni ochotni jeho slov poslouchati. Když pak tito od něho byli přemluveni, vyslal hned po tom Themistoklees lidi po loďce, jimž důvěřoval, že mlčeti budou o tom, co jim přikázal králi říci, i kdyby měli všechny muky podstoupiti; mezi nimi byl

opět Sikinnos, jeho služebník. *) Když tito k Attice přišli, zůstali druzí v loďce, Sikinnos pak vystoupiv na břeh ku Xerxovi pravil toto: „Vyslal mne Themistoklees, syn Neokleův, vojevůdce Athenských, muž ze všech spojenců nejlepší a nejmoudřejší, abych ti řekl, že Themistoklees Athenský, chtěje tobě nápomocen býti, zdržel Helleny hodlající lodí tvé stíhati a mosty hellespontské zrušiti. Pročež nyní v pokoji se odebírej.“ To oznámivše odpluli tito zpět.

Obležení Andru: Themistokles žádá od některých ostrovanů peněz (111.—112.).

111. Hellenové pak, když se jim vidělo ani lodí barbarských dále nestíhati ani v Hellespont neplouti k zrušení mostů, obleháli Andros chtíce ho dobyti. Nebo Andřané první z ostrovanů od Themistoklea o peníze požádáni byvše[67]) nedali ničeho, nýbrž když Themistoklees tato slova pronesl, že Athenští přišli majíce při sobě dvě mocné bohyně, Přemluvu a Sílu, a tudy že se jim zajisté peníze musí dáti, odpověděli na to řkouce, že ovšem Atheny přirozenou měrou jsou veliké a blažené a že dobrým bohům se těší, Andřané pak že jsou chudáci ze všech nejvýtečnější a dvě nedobré bohyně že ostrova jejich neopouštějí, nýbrž v zemi jejich rády obývají, Chudoba a Nesnáze, a ježto těchto bohyň účastni jsou, tudy že nedají Andřané peněz; mohútnost pak Athenských že nemůže nikterak býti silnější nad jejich nemohútnost.

112. To odpověděvše a nedavše peněz byli obleháni. Themistoklees pak neustal v žádostivosti a vzkazuje i na jiné ostrovy slova výhružná žádal peněz skrze tytéž posly, užívaje slov, jichž i k Andřanům užil, řka, nedají-li, čeho žádá, že přivede vojsko Hel-

*) Viz o něm kap. 75.

lenův a obležením že dobude města. To tedy vzkazuje vybral mnoho peněz od Karystských a Parských,[68]) kteří dověděvše se, že Andros se obléhá, proto že s Medy smýšlel a že Themistoklees v největší vážnosti jest ze všech vůdců, ze strachu peníze poslali. Zdali pak i kteří jiní ostrované dali, nemohu říci, myslím však, že i někteří jiní dali a ne tito samojediní. Než Karystských proto předce neminulo neštěstí; Parští pak, usmířivše Themistoklea penězi, unikli obležení. Tak tedy Themistoklees začna od ostrova Andru dobýval peněz od ostrovanů mimo vědomí druhých vůdců.

Zpáteční tažení vojska Xerxova (113.—120.).

113. Xerxův lid pak posečkav málo dní po mořské bitvě odtáhl do Boiotie touž cestou.*) Nebo vidělo se Mardoniovi jednak krále provoditi, jednak pozdě[69]) k válčení býti; i pokládal za prospěšnější v Thessalii přezimovati, z jara pak o Peloponnes se pokusiti. Když pak přišli do Thessalie, tu Mardonios vybral si nejprvé těch deset tisíc Peršanů, kteří nesmrtelni sluli, mimo vůdce Hydarna (nebo ten pravil, že neopustí krále), pak z druhých Peršanů ty, kteří byli obrněni, a tisíc těch jezdců**) a Medy a Saky a Baktry a Indy, jak pěší tak jezdce. Tyto národy vzal celé, z druhých spojenců pak vybral nemnohé, vybíraje ty, kteří krásné postavy byli a ty, o nichž věděl, že něco hodného vykonali. Ze všech však nejvíce bral si z Peršanů, muže to, kteří obojky a náramky nosili, po nich pak z Medů; tito počtem nebyli skrovnější Peršanův, silou však slabší. Všech bylo úhrnkem třicet myriad s jezdci.

114. Zatím co Mardonios vojsko vybíral a Xer-

---

*) Rozuměj: jako dříve. Viz kap. 50. **) Herodot míní buď ten sbor, o němž VII., 40. aneb onen, o němž VII., 55. mluví.

xes v Thessalii meškal, byla Lakedaimonským z Delf věštba přišla, aby od Xerxa pokuty žádali za smrt Leonida a aby přijali, co jim bude dávati. I vyslali Spartiati co nejrychleji hlasatele, jenž zastihnuv celé vojsko ještě v Thessalii meškající a přišed před obličej Xerxův toto pravil: „Ó králi Medův! Lakedaimonští a Herakleovci ze Sparty žádají od tebe pokuty, že jsi jim usmrtil krále hájícího Hellady.“ On pak zasmál se a mlčel dlouho; po tom, an u něho stál Mardonios, okázav naň pravil: „Nuže Mardonios tento dá pokutu takovou, jaká jim přísluší.“

115. Hlasatel přijav slovo to odešel; Xerxes pak zůstaviv Mardonia v Thessalii ubíral se na kvap k Helespontu a přišel v pětačtyřiceti dnech k místu přechodu neveda s sebou takřka nižádného vojska.[70]) Kamkoli cestou přišli a ku kterýmkoli lidem, těch úrodu polní drancujíce se živili; nenašli-li pak žádné úrody polní, jedli trávu ze země vyrůstající a kůru se stromů sloupanou a listí otrhané, jednostejně se stromů štěpných i planých, a nenechávali ničeho. To činili z hladu. I připadly na vojsko morová rána a úplavice a hubily vojsko cestou. Nemocných zanechával Xerxes za sebou, přikazuje obcím, k nimž cestou přišel, aby je ošetřovaly a živily; i zanechal některých v Thessalii a v městě paionském Siris a v Makedonii. Tam*) byl i posvátného vozu Zeusova zanechal, když táhl na Helladu, jehož vraceje se nedostal zpět, nýbrž Paionové, kteří byli Thrakům jej dali, pravili, když ho Xerxes od nich žádal, že koně**) pasoucí se uchvátili hoření Thrakové, obývající okolo pramenů řeky Strymonu.

116. Zde byl král Bisaltův a země krestonské, Thrak, hrozný skutek spáchal. Bylť on řekl, že Xerxovi samochtě otročiti nebude a odebral se vzhůru na

---

*) t. j. v městě Siris. **) t. j. koně, kteří vůz ten posvátný táhli (osm brůn; viz VII., 40).

pohoří Rhodopu, a synům svým též zakázal, aby netáhli proti Helladě. Oni pak nedbajíce toho — aneb snad se jim zachtělo na válku se podívati — táhli s Peršanem. Když pak se vrátili zdrávi všichni, počtem šest, vybodl jim otec oči z té příčiny.

117. Těm tedy takové mzdy se dostalo. Peršané pak, když z Thrakie přišli k přechodu, kvapně přepravili se přes Hellespont po svých lodích *) do Abydu; nebo most nenašli více sepiatý, nýbrž bouří zrušený. Tam nějaký čas zdržováni jsouce**) více krmě nalézali než cestou, a poněvadž se nepořádně přecpávali a vody měnili, zemřelo mnoho lidí z vojska pozůstalého. Ostatní pak s Xerxem došli do Sard.

118. Vypravuje pak se i tato jiná pověst, že Xerxes, když z Athen se vraceje k Eionu u řeky Strymonu přišel, odtud už poutí po suchu nekonal, nýbrž že vojsko Hydarnovi odevzdal, aby je k Hellespontu dovedl, sám pak že vstoupiv na lodí foinickou k Asii se ubíral. An tak se plavil připadl prý naň vítr strymonský veliký a vlnobitný. A poněvadž bouře byla tím nebezpečnější, že lodí byla naplněna Peršany mnohými na palubě jsoucími, kteří s Xerxem pluli, tu prý král upadnuv ve strach zvolal na kormidelníka a tázal se, zdali jim spása jaká zbývá, a ten prý řekl: „Pane, nezbývá, nestane-li se nějak odstranění tohoto množství lidí, kteří jsou na lodí.“ I řekl prý Xerxes uslyšev to: „Mužové perští, teď nechť jedenkaždý z vás dokáže. že o krále pečuje; nebo na vás zdá se býti spása má.“ To prý řekl, oni pak poctu mu učinivše vyskočili prý do moře, a lodí, když se jí tak bylo ulehčilo, doplula k Asii. Jakmile pak Xerxes na břeh vystoupil, učinil prý toto: že kormidelník život králův zachránil, ob-

*) t. j. po těch lodích, které mezi tím od Salaminy tam byly přišly (viz kap. 130.). **) Od vůdců.

dařil ho zlatým věncem, že však mnoho Peršanův o život připravil, dal mu hlavu stíti.

119. Tato jiná pověst tedy vypravuje se o Xerxově návratu, kterouž já nikterak nemám za hodnověrnou ani jinak ani v tom, co se osudu Peršanův týká. Nebo byť i byl kormidelník tak ku Xerxovi pravil, ani jeden by mi mezi desíti tisíci nepopíral, že by král byl toto učinil, že by ty, kteří na palubě byli, dolů v dutost korábu byl poslal, poněvadž to Peršané byli a sice Peršanův první mužové, z veslařů pak, kteří byli Foinikové, že by rovné Peršanům množství byl v moře vyvrhl. Než on zajisté, jakž i dříve ode mne praveno, po zemi se ubíraje s vojskem do Asie se navrátil.

120. Velikým důkazem jest i toto. Jestiť na jevě, že Xerxes na zpáteční cestě do Abder přišel a s nimi*) v přátelství vešel a že je obdaroval zlatým akinakem (šavlí) a tiarou zlatohlavovou. A jakž Abdeřané sami povídají, což však já aspoň za hodnověrné nepokládám, rozpial prý si tam poprvé pás od té doby, co z Athen zpět utíkal, poněvadž byl v bezpečnosti. Město Abdera pak leží mnohem blíže Hellespontu než Strymon a Eion, odkudž že na lodí vstoupil se povídá.

Hellenové dělí se o kořist a posílají dary bohům (121.—122.) hlasují o tom, komu z vůdců přísluší první cena; Themistokles jde do Sparty (123.—125.).

121. Hellenové, když nebyli s to aby Andru dobyli, obrátili se ku Karystu a poplenivše kraj ten odebrali se k Salamině. I vybrali nejprvé bohům dary a mezi nimi také tři foinická trojveslí a poslali jedno darem na Isthmos,[71]) kteréž až do mé doby tam bylo, jiné do Sunia, třetí pak Aiantovi na Salamině. Potom rozdělili kořist a poslali dary do Delf, mezi nimiž

*) S Abdeřany.

též byla socha držící v ruce čelo lodní, jsoucí vzvýší dvanácti loket. Stojí pak socha ta tam, kdež zlatá podobizna Alexandra Makedona.

122. Poslavše pak dary do Delf tázali se Hellenové společně boha, zdali dostal slušných a libých darů. On pak řekl, od druhých Hellenů že má, od Aiginských však ne, i žádal od nich čestné odměny za bitvu u Salaminy. Aiginští pak uslyševše to poslali darem tři hvězdy zlaté, které na měděném stěžni postaveny jsou v úhlu síně blízko Kroisova kreteru. [72])

123. Po rozdělení kořisti pluli Hellenové k Isthmu hodlajíce poctu dáti tomu, kdož z Hellenů v této válce nejhodnějším byl. Když pak vojvodové přišedše tam u oltáře Poseidonova hlasovali volíce prvního a druhého ze všech, tu jeden každý z nich sobě samému dal hlas soudě, že byl nejlepším, stran druhé pocty pak shodovali se nejmnožší volíce Themistoklea. Druzí tedy byli osamělí, Themistoklees pak druhou poctou daleko nad jiné vynikal.

124. Ačkoli pak Hellenové ze závisti nechtěli to rozhodnouti, nýbrž jeden každý bez rozhodnutí do své vlasti odplul, předce Themistokles vyhlášen a proslaven jest po veškeré Helladě za muže z Hellenů daleko nejmoudřejšího. Že pak jsa vítězem nebyl poctěn od těch, kteříž u Salaminy bojovali, odebral se hned potom do Lakedaimona žádaje býti poctěn. I přijali ho Lakedaimonští krásně a poctili ho velice. Za poctu statečnosti dali Eurybiadovi věnec olivový, za poctu pak moudrosti a obratnosti Themistokleovi také věnec olivový. Též ho obdařili vozem ve Spartě nejkrásnějším; a když mu byli hojnou pochvalu vzdali, provodili ho odcházejícího tři sta vybraných Spartiatův, kteří jezdci (rytíři) slovou, až k hranicím tegejským. Toho muže jediného ze všech, pokud my víme, Spartiati provodili.

125. Když pak z Lakedaimona do Athen přišel, tu Timodemos Afidnejský, jenž byl z protivníků The-

mistokleových, jinak pak ne z mužů znamenitých, závistí rozumu jsa zbaven lál Themistokleovi vyčítaje mu příchod jeho do Lakedaimona, pravě, že skrze Atheny dostal darů daných od Lakedaimonských, ne pak skrze sebe sama. I vece Themistoklees, an Timodemos nepřestával to říkati: „Tak jest ovšem! Ani mně nebylo by se takové pocty dostalo od Spartiatův, kdybych byl Belbiňan, ani tobě, člověče, ačkoliv jsi Atheňan.“ [73]) — Tyto věci tedy dály se potud.

Dobytí Olynthu a obležení Potidaie.

126. Artabazos pak, syn Farnakův, jenž mezi Peršany i dříve vážený byl, od platajské bitvy pak ještě váženějším se stal, provázel krále až k přechodu maje šest myriad (60000) vojska, jež si byl Mardonios vybral. Když pak král byl v Asii a on sám táhna zpět v Palleně se octl, ježto Mardonios přezimoval v Thessalii a Makedonii a ještě ho nenutil k ostatnímu vojsku přijíti, nechtěl setkav se s odpadlými Potidaiany jich nechati bez podrobení. Nebo Potidaiané, když byl král od nich odtáhl a když loďstvo perské od Salaminy bylo uprchlo, zjevně odpadli od barbarů, a takéž i druzí obyvatelé Palleny.

127. Tu tedy oblehal Artabazos Potidaiu. Maje pak i Olynthské v podezření, že chtí od krále odpadnouti, oblehal i jejich město. To město drželi Bottiaiští, kteří od thermského chobotu od Makedonů byli vypuzeni. Když pak obleháním města dobyl, vyvedl obyvatele k jezeru a usmrtil je, město pak odevzdal Kritobulovi Toronskému k spravování a kmenu chalkidskému; a tak obdrželi Chalkidští Olynth.

128. Dobyv toho města stál Artabazos upiatě o Potidaiu a an horlivě o ni stál, umluvil s ním zradu Timoxeinos, vůdce Skionských; jakým způsobem z počátku, nemohu říci (nebo nevypravuje se to); ku konci

však stalo se toto. Kdykoliv napsal list buď Timoxeinos chtěje jej Artabazovi poslati aneb Artabazos Timoxeinovi, ovinuli jej okolo šípu pod vruby a opeřivše list střelili na umluvené místo. Avšak přišlo na jevo, že Timoxeinos zrazuje Potidaiu. Nebo Artabazos střileje kdysi na umluvené místo, chybil místa toho a ranil muže potidaiského v rámě, kolem raněného pak shlukl se zástup, jak se to ve válce rádo stává. Tito pak vzavše hned šíp, když uzřeli list, donesli jej vůdcům. Bylo pak tam přítomno i pomocné vojsko druhých Palleňanů. Vůdcům, když přečtli list a poznali původce zrady, nevidělo se Timoxeina pro zradu odsouditi k vůli městu Skionských, aby nebyli Skionští pro všechen příští čas za zrádce jmíni.

129. Takovým způsobem se vyzradil. Když pak Artabazovi obléháním tři měsíce uplynuly, udál se odtok moře veliký a dlouhotrvající. I postupovali barbaři vidouce, že se jim naskytl brod, do Palleny. Když pak dva díly cesty byli ušli a tři ještě zbývaly, po jichž projití musili v Palleně se octnouti, přišla veliká zátopa mořská, jaká nikdy potud, jakž lidé tamější povídají, ač se často přítok tam stává. I zahynuli kdož z nich plavati neuměli; ty pak, kteří uměli, zahubili Potidaiané připluvše po lodích. Za příčinu přítoku a zátopy a neštěstí perského vydávají Potidaiané to, že ti Peršané, kteří mořem zahynuli, proti chrámu Poseidonovu a proti soše jeho v předměstí se byli prohřešili. A to, jak mně aspoň se zdá, dobře za příčinu vydávají. Ty, kteří na živě zůstali, odvedl Artabazos do Thessalie k Mardoniovi. Tak se vedlo těm, kteří krále byli provodili.

Přípravy válečné na jaře r. 479.; poslanci z Ionie vyzývají Helleny k osvobození Ionie (130.—132.)

130. Loďstvo pak Xerxovo pozůstalé, když prchajíc od Salaminy k Asii připlulo a krále a vojsko z Cher-

sonesu k Abydu přepravilo, přezimovalo v Kymě. Jakmile však jaro zasvitlo, shromažďovalo se záhy u Samu. Některé z lodí byly i zde přezimovaly. Největší část vojínů lodních činili Peršané a Medové. Za vůdce jim přišli Mardontes, syn Bagaiův a Artayntes, syn Artachaiův. S nimi spolu vojvodil také synovec Artayntův, Ithamitres, jejž byl Artayntes přivzal. Že pak veliká rána je byla stihla, nepostupovali vzhůru k západu a nenaléhal na to ani jeden, nýbrž meškajíce u Samu stříhli Ionie, aby neodpadla, majíce tři sta lodí i s ionskými. Nemínilić ani, že by Hellenové hodlali do Ionie přijíti, nýbrž myslili, že přestanou na střežení své vlasti, soudíce to z toho, že jich nestíhali utíkajících od Salaminy, nýbrž že rádi se vzdálili. Na moři tedy byli Peršané myslí klesli, na zemi pak mínili, že Mardonios velikou bude míti převahu. Meškajíce tedy u Samu jednak vyhledávali, zdaž by nepřátelům mohli něco zlého učiniti, jednak i pozor měli na to, jak vyjdou Mardoniovy věci.

131. Helleny pak vzbudil začátek jara i pobyt Mardoniův v Thessalii. Zemské vojsko ještě se nesbíralo, loďstvo však přišlo k Aigině, a sice sto deset lodí počtem. Vůdcem a velitelem námořním byl Leutychides, syn Menarea, syna Hegesilea, syna Hippokratida, syna Leutychida, syna Anaxilea, syna Archidema, syna Anaxandrida, syna Theopompa, syna Nikandra, syna Charilla, syna Eunoma, syna Polydekta, syna Prytania, syna Euryponta, syna Proklea, syna Aristodema, syna Aristomacha, syna Kleodaia, syna Hylla, syna Herakleova, jenž byl z jednoho těch dvou rodů královských.*) Tito všichni mimo těch sedm, kteří po Leutychidovi jmenováni jsou, byli králové

*) V Spartě vládli vždy dva králové, jeden z rodu Agiovců (čili Eurysthenovců), druhý z rodu Eurypontovců (čili Proklovců); Leutychides pocházel z druhého rodu.

Sparty. Athenským pak vojevodil Xanthippos, syn Arifronův.

132. Když pak všechny lodí k Aigině přistaly, přišli poslové Ionův do ležení Hellenův, kteří i do Sparty maličko před tím přišedše Lakedaimonské prosili, aby osvobodili Ionii; mezi nimi byl i Herodotos, syn Basileidův. Tito spolčivše se mezi sebou ukládali o život Strattiovi, samovládci chijskému; bylo jich z počátku sedm. Když pak úklady na jevo přišly, an jeden z účastníků obmysl ten vyzradil, tu uprchlo ostatních šest z Chiu a šli do Sparty, tehdáž pak na Aiginu a prosili Helleny, aby pluli k Ionii. I přivedli je stěží až k Delu; nebo dále zdálo se Hellenům vše býti nebezpečno, ježto krajin nebyli povědomi a všechno všudy plno vojska se jim býti zdálo. O Samu pak mínili, že jednostejně vzdálen jest jako sloupy Heraklovy.[74]) I stalo se, že si netroufali ani barbaři k západu výše Samu plouti z bázně, ani Hellenové, ač toho Chijští žádali, k východu níže Delu. Tak je bázeň ve vzdálenosti od sebe udržovala.

Mardonios táže se věštíren hellenských (133.—135.).

133. Hellenové tedy pluli k Delu, Mardonios pak přezimoval v Thessalii. Odtud vyslal k věštírnám muže rodem Euromana, jemuž bylo jméno Mys, přikázav mu, aby šel se tázat všech věštíren, jichž jim bylo lze se ptáti. Proč to přikázal a co od věštíren chtěl zvěděti, nemohu říci; nebo nevypravuje se nic o tom; myslím však, že ho vyslal stran přítomných záležitostí a ne stran jiných.

134. Tento Mys přišel do Lebadeie a mzdou pohnul kohosi z obyvatelů, aby sestoupil k Trofoniovi;[75]) také do Ab, města Fokeův, šel k věštírně. Do Theb pak jakmile přišel, tázal se Ismenského Apollona (užívá pak se zde při tázání, jako v Olym-

12*

pii, obětí zápalných),[76] a také cizince jakéhosi, ne Thebana, pohnul penězi, aby v Amfiaraově chrámě ulehl.[77] Z Thebanův nikomu nelze tam věštby dosíci z této příčiny. Vybídlť je Amfiaraos skrze věštby, aby si z dvou věcí volili, kterou by chtěli, buď za věštce ho míti aneb za pomocníka, druhé věci pak aby se odřekli. I volili si, aby jim byl pomocníkem. Pro to nesmí nikdo z Thebanův tam ulehnouti.

135. Tato věc však, kterou Thebané vypravují, jest mi k největšímu podivení. Přišel prý ten Mys Euromský, obcházeje všecky věštírny, také do svatyně Ptoiského Apollona. Tato svatyně slove Ptoion, patří Thebanům, a leží nad jezerem kopaiským u hory přeblízko města Akraifie. Do té svatyně když ten Mys vkročil, provázeli ho z občanů tři mužové vybraní, kteří měli zaznamenati, co by bůh věštil. Než prorok hned barbarským jazykem mluvil. I byli Thebané provázející v udivení slyšíce barbarskou mluvu místo hellenské a nevěděli co dělati v té příčině. Mys Euromský však vytrhl jim blánku, kterouž nesli, a zapisoval na ni, co prorok hlásal; i pravil, že karským jazykem věštil, a zapsav to odešel do Thessalie.

Alexandros jde s poselstvím Mardonia do Athen (136); o původě královského rodu makedonského (137.—139.). Řeči Alexandra a vyslanců lakedaimonských; odpověď Athenských (140.—144.).

136. Mardonios pak, když přečtl co věštby hlásaly, vypravil za posla do Athen Alexandra, syna Amyntova, muže makedonského, jednak proto, že mu Peršané byli příbuzní (nebo Alexandrovu sestru Gygaiu, dceru Amyntovu, měl Bubares Peršan za ženu, z níž se mu narodil Amyntes Asiat, jenž měl jmeno po dědu; jemu dal král Alabanda, město veliké ve Frygii k užívání), jednak že se Mardonios dověděl, že jest Alexandros proxeinem a dobrodincem[78] Athen-

ských. Mínilť Mardonios, že tak nejspíše Athenské si získá, o nichž slýchal, že jsou četným a mohútným lidem; věděl též, že neštěstí, kteráž na moři Peršany potkala, nejvíce Athenští způsobili. Ti kdyby se k němu přidali, doufal, že snadně mořem bude vládnouti — což by se i bylo stalo — na zemi pak myslil, že má velikou převahu. Tak počítal, že bude míti vrch nad Helleny. Snad i věštby totéž mu hlásaly, radíce, aby Atheňana za spojence si vzal. Těch tedy poslušen jsa vypravil poselství.

137. Tohoto Alexandra sedmý [79]) předek Perdikkes jest to, jenž nabyl vlády nad Makedony tímto způsobem.

Z Argea utekli se k Illyriům z Temenových potomků tři bratří, Gauanes a Aeropos a Perdikkes, od Illyriův pak do hoření Makedonie vkročivše přišli do města Lebaie. Tam sloužili za mzdu u krále, jeden koně pasa, druhý krávy, nejmladší z nich Perdikkes pak drobný brav. Byly pak za starodávna i vlády královské chudé, ne toliko lid. I pekla žena králova sama jim chléb. Kdykoliv pak chléb nejmladšího se pekl, zdvojnásobnila se vždy velikost jeho; a když se pořád totéž dálo, řekla to svému muži. Tomu pak, když to uslyšel, hned přišlo na mysl, že to jest zázrak a že něco velikého znamená. I zavolal služebníky a kázal jim odebrati se z jeho země. Oni pak pravili, že sluší, aby mzdy dostali a pak teprv odešli. Tu král slyše o mzdě, ježto dymníkem slunce do jizby svítilo, pravil zaslepen jsa: „Za mzdu, kterou zasluhujete, toto vám dávám," a při tom ukázal na slunce. Gauanes a Aeropos, starší bratří, stáli zaraženi, když to zaslechli; nejmladší pak, jenž měl právě meč v ruce, pravil: „Přijímáme, ó králi, co nám dáváš" a pak mečem obznamenal slunce na podlaze jizby a obznamenav je nabral si slunce třikrát za ňadra a odešel s bratry svými.[80])

138. Ti tedy ubírali se pryč; králi pak kdosi z důvěrníků jeho vyložil, jakou věc jinoch učinil a že úmyslně nejmladší z nich přijal, co se mu dávalo. On pak uslyšev to a roznítiv se vyslal na ně jezdce, aby je usmrtili. Jest pak v tom kraji řeka, jíž potomci těchto mužů argivských jako ochránkyni oběti vzdávají. Ta řeka, když ji byli Temenovici přešli, tak velice se rozvodnila, že jezdcům nebylo lze ji přejíti. Onino pak přišedše do jiné země makedonské usadili se blízko zahrad, které slovou zahrady Mida, syna Gordiova, v nichž samy od sebe rostou růže, jedna každá šedesát listů majíc, vůní jiné předstihujíce.[81]) V těchto zahradách chycen jest i Silenos, jak Makedoni vypravují.[82]) Nad zahradami pak leží hora, jménem Bermion, pro mrazivou zimu neschůdná. Odtud vytáhnouce, když této krajiny se byli zmocnili, podrobovali si i ostatní Makedonii.

139. Od toho Perdikka pocházel Alexandros takto: Alexandros byl syn Amyntův, Amyntes Alketův, Alketův otec byl Aeropos, toho otec Filippos, Filippův Argaios, toho otec pak Perdikkes, jenž vlády dobyl.

140. Ten byl rod Alexandra, syna Amyntova. Když přišel do Athen poslán jsa od Mardonia, pravil: „Muži athenští, Mardonios dí toto. Mně přišlo poselství od krále hlásající toto: „Athenským provinění jejich proti mně všechna odpouštím. Pročež teď, Mardonie, učiň takto. Jednak jim zemi jejich vydej, jednak nechť jinou zemi, kteroukoliv chtí, ku své si vyberou, jsouce samostatní (svézákonní). Svatyně pak všechny jim, budou-li chtíti se mnou smlouvu učiniti, vystav, kteréž jsem já spálil.“ Ponévadž tedy to poselství přišlo, nucen jsem to učiniti, nebude-li s vaší strany překážky. Pravím pak vám toto. Co mnedle blázníte válku proti králi zdvihajíce? Vždyť nelze vám svítěziti aniž budete s to, abyste po všechen čas odporovali. Uzřeli jste Xerxova vojska množství a skutky, víte také,

jakou moc já nyní při sobě mám. Pročež i kdybyste nás překonali a svítězili, čehož není se vám nadíti, máte-li rozum, přijde jiná moc mnohonásobně větší. Nechtějte tedy přirovnávajíce se králi země své zbaveni býti a vždy sami o sebe závoditi, nýbrž smiřte se s ním. Lze vám překrásně se smířiti, an král na tuto dráhu nastoupil. Buďte svobodni učiníce s námi spolek beze lsti a klamu.

To nařídil Mardonios, ó Athenští, abych vám řekl. Já pak o přízni, kterou k vám mám, ničeho nebudu mluviti (nebo neslyšeli byste o tom nyní poprvé), žádám vás však, abyste Mardonia uposlechli. Vidímť, že nebudete s to, abyste po všechen čas s Xerxem válčili. Ovšem, kdybych tu možnost u vás viděl, nebyl bych nikoliv k vám přišel s takovým poselstvím. Nebo i moc králova jest nadlidská i ruka jeho předlouhá.[83]) Nesmluvíte-li se tedy hned, když vám veliké věci Peršané nabízejí a chtí smlouvu učiniti, strachuji se o vás, ježto ze všech spojenců nejvíce u cesty bydlíte*) a vždy jediní hynete a země, kterouž držíte, jako nějaké vybrané bojiště jest.**) Nuže poslechněte! nebo za mnoho to stojí, že král veliký vám jediným z Hellenův viny odpouštěje přítelem vaším se chce státi."

141. To pravil Alexandros. Lakedaimonští pak dověděvše se, že přišel Alexandros do Athen, aby Athenské k smlouvě s barbarem přivedl, a rozpomenuvše se na věštbu,[84]) že mají i s ostatními Dory vypuzeni býti z Peloponnesu od Medů a Athenských, báli se velice, aby Athenští s Peršanem smlouvy neučinili; i vidělo se jim hned posly vypraviti. I stalo se, že zároveň tito poslové před shromáždění vstoupili. Čekaliť Athenští otálejíce, vědouce dobře, že se Lakedaimonští dovědí, že přišel od barbara posel stran

*) t. j. nejvíce jste na ráně. **) Doslovně: zemi svou máte jako nějaké vybrané středokraty (*μεταίχμιον*).

smlouvy, a že dovědouce se o tom rychle vypraví posly. Úmyslně tedy tak jednali chtíce Lakedaimonským smýšlení své okázati.

142. Když pak Alexandros přestal mluviti, pravili poslanci spartští: „Nás pak vyslali Lakedaimonští žádat vás, abyste nic nového neučinili stran Hellady*) aniž s barbarem v smlouvu vešli. Neníť to ni spravedlivé nikterak ni čestné ani jiným Hellenům, vám pak ze všech nejméně z mnohých příčin. Vzbudilitť jste tuto válku vy[85]) bez naší vůle, a o vaši zemi byl prvotně boj; nyní pak směřuje i proti celé Helladě. I jinak ještě nesnesitelné by bylo, aby Athenští, jsouce původcové toho všeho, stali se Hellenům původci otroctví, ježto vždy a i za starodávna mnohých lidí osvoboditelé jste byli.[86]) S vaší nouzí ovšem máme útrpnost, i že jste už o dvojí úrodu přišli i že domácnost vaše už po dlouhý čas zničena jest. Za to vám Lakedaimonští a ostatní spojenci slibují, že ženy vaše a všechny vaše domácí, kteří k boji neschopni jsou, budou živiti, dokud tato válka bude trvati. Nechť vás nepřemluví Alexandros Makedon uvděčiv řeč Mardoniovu. Jemu ovšem jest toto činiti; nebo samovládce jsa pomáhá samovládci. Vám však není to činiti, máte-li rozumné smýšlení, vědoucím že u barbarů není ani žádné věrnosti ani pravdy." To pravili poslové.

143. Athenští pak Alexandrovi odpověděli toto: „I my to sami víme, že Medovi jest moc mnohonásobně větší než nám, protož netřeba nám toto vyčítati. Avšak předce po svobodě bažíce budeme se brániti tak jak budeme moci. K smlouvě s barbarem nepokoušej se nás přemluviti, poněvadž tebe neuposlechneme. Nyní pak zvěstuj Mardoniovi, že Athenští praví, pokud slunce bude touž drahou kráčeti, kterouž nyní kráčí, že my

*) Jest to eufemismos místo „abyste nezradili nad Helladou."

nikdy neučiníme smlouvy s Xerxem; nýbrž vstříc půjdeme jemu na odpor na pomoc bohův a heroův spolehajíce, jichž on nic nedbaje chrámy a sochy spálil. Ty pak příště s takovou řečí nevyskytuj se u Athenských aniž, domnívaje se dobré prokazovati, bezbožné věci páchati nám raď; nebo nechceme, aby se tobě něco nelibého stalo od Athenských, jsoucímu proxeinem a přítelem."

144. Tak odpověděli Alexandrovi, poslům spartským pak takto: „Že se Lakedaimonští báli, abychom neučinili smlouvy s barbarem, bylo ovšem lidské. Avšak zdá se, že jste se báli, protože špatně znáte smýšlení Athenských, že nikde na světě není ani tolik zlata ani krajiny krásou a úrodou tak vynikající, abychom my přijmouce to odhodlali se s Medy smýšleti a Helladu v porobu uvésti. Nebo mnohé a veliké věci jsou, které nám zbraňují tak činiti, i kdybychom chtěli: nejprvé a nejvíce bohův sochy i příbytky sežžené a zbořené, jež musíme spíše co nejvíce mstíti než smlouvu činiti s tím, jenž to spáchal; pak stejnorodost a stejnojazyčnost Hellenův a společnost božských chrámů a obětí a podobnost mravů, což zraditi Athenským by neslušelo. I vězte takto, nevěděli-li jste to už dříve, dokud jediného Atheňana bude na živě, že my nikdy neučiníme smlouvy s Xerxem. Vám však obdivujeme se za pečlivost týkající se nás, že se o nás tak staráte, že živiti chcete naše domácí. Dokázalif jste laskavost svou, my pak vytrváme tak jak se nám bude vésti, neobtěžujíce vás nic. Nyní pak, když se věci tak mají, vojsko co nejrychleji vyšlete. Nebo, jak my soudíme, vtrhne za nedlouho barbar do naší země, jakmile zví poselství, že neučiníme ničeho z toho, čeho od nás žádal. Než tedy on v Attice se octne, záhodno vám do Boiotie přispěti." Po té odpovědi Athenských odebrali se poslové do Sparty.

Poznamenání k osmé knize.

1. Z počátku potřebovali Athenští více pomoci Peloponnesských, než Peloponnesští (spojenci) pomoci Athenských; proto počínali si povolně a odhodlali se snášeti vůdcovství Sparty. — Ze slov *„předstírajíce* (προϊσχόμενοι) Pausaniovu zpupnost" nejde, jak se Stein domnívá, že Herodot výčitku zpupnosti Pausaniovi činěnou za jalovou pokládal. Chtěl zajisté Herodot naznačiti, že pravá příčina, z které Athenští vůdcovství Lakedaimonským odňali, byla jiná, zpupnost Pausaniova pak že jim poskytla vítané příležitosti a záminky k tomu. — „Než toto *později* se stalo" t. j. po dobytí Byzantia, r. 477.

2. „Chytivše se na dary." Tak sluší vykládati slova πληγέντες δώροισι. Metaforický ten výraz zakládá se na chytání ptáků rohatinou.

3. Ohňonosič (pyrforos) slul knéz vojsko provázející, jenž svatý oheň obětní z domova vzatý opatroval, aby nezhasl. U Hellenů byl ohňonosič za osobu posvátnou a nedotknutelnou jmín. Proto říkalo se o hrozné porážce, jíž celé vojsko zahynulo: „nevyvázl ani ohňonosič."

4. Kafereus (nyní Capo del Oro) a Geraistos (nyní mys Mandili) jsou mysy na jihovýchodním pobřeží Euboie.

5. O projížďce (diekploos), oblíbeném manoeuvru řeckém, vic pozn. 6. k 6. knize.

6. Slova „čelem v čelo" naznačují jednak nepříznivé postavení Hellenů, jednak neohroženou jich udatnost.

7. *Koila* znamená vlastně *dutiny*, zde pak jako vlastní jméno příkré mysy a skály, které se podle pobřeží euboiského od mysu Geraistu až k Eretrii táhnou.

8. Kleinies (Kleinias), otec slavného Alkibiada, známého z dějin války peloponnesské. — Trierarchům dávala obec athenská holou lodí a mužstvo; také mzda a peníze na stravu platily se z obecní pokladnice; trierarch pak musil na své útraty lodí upraviti a ozbrojiti. Kleinies vyznamenal se tím, že poskytl lodí i s mužstvem za své peníze a také sám ze svého mužstva mzdu vyplácel a je oživil.

9. *Bakis* (jmeno to pochází, jak se zdá, od βάζω, $\sqrt{}$ βακ,

a znamená tudy *proroka, věštce*) pokládán byl za původce sbírky věšteb, které v Řecku kolovaly. Ještě jednu jeho věštbu zaznamenal Herodot v kap. 77. — *Byblové jho* t. j. most, jehož lána z byblu byla; viz VII., 25. a 34. — *Muž barbaro*-mluvný = barbar Peršan.

10. Město Histiaia slulo později Oreos. *Ellopie* jest staré jmeno severní části ostrova Euboie.

11. Také při ostatních třech národních hrách řeckých (Pythia, Nemea, Isthmia) dávaly se vítězům za odměnu věnce. — *„Nýbrž o statečnost“* t. j. o slávu statečnosti.

12. *„Ty veliké sochy“* atd. Skupení to představovalo boj o delfskou třínožku mezi Heraklem a Apollonem; Herakles ji chtěl odnésti, Apollon pak jí hájil.

13. *„Mateřinou Doricû peloponnesských.“* Jest to tak zvaná dorská tetrapolis (čtyrměstí). Odtud vytáhli, jak báje vypravuje, Heraklovi potomci s lidem dorským a osadili Peloponnes.

14. Plutarch (Sulla, kap. 15.) praví, že byla Tithora hradiště na příkré skále, kamž i za starodávna Fokeové prchajíce před Xerxem se utekli. Nyní jest tam ves Belica. Nedaleko té vsi jest rozsáhlá jeskyně, v které snadně i skrovný počet lidí proti velikému množství hájiti se mohl. Bezpochyby vyvolili si Fokeové tuto jeskyni za útočiště, jakož i v nové době ve válce řeckoturecké množství lidí tam se uteklo. — Město *Amfissa* nedaleko nynější Salony.

15. Města jmenovaná ležela vesměs ve Fokidě; nejslavnější z nich bylo město *Aby*, proslulé chrámem a věštírnou Apollona (viz I, 46, VIII, 27. 134).

16. Město *Panopeus* (také Panope, Fanoteus jmenované) leželo v jižní Fokidě. — „Města pak jejich chránili ustanovení muži makedonští.“ Makedoni stáli při Peršanech; tudy musila přítomnost makedonských velitelů v městech boiotských Peršanům dostatečným důkazem býti, že Boiotové Peršanům přejí.

17. Jeskyně korycká byla útočištěm vhodným, poněvadž není snadná k nalezení. K tomu jest i velmi rozsáhlá, jsouc vzšíří a vzvýší asi 100 stop, délka její pak jest ještě větší. — *Prorok* (profetes) t. j. představený a správce svatyně, první z kněží delfských.

18. Nad Delfy jsou dvě ohromné a příkré skály, jichž stará jmena jsou *Hyampeia* (nyní Flambukos, na východ) a *Nauplia* (nyní Rhodini, na západ); mezi nimi jest pověstný pramen Kastalia. — Balvany, které se s Parnessu sřítily, zastihly nepřátele po silnici táhnoucí a svalili se až k samému chrámu delfskému.

19. Bohyně t. j. Athene Polias (Athene města strážkyně), jejíž posvátným zvířetem byl had; pročež i staroathenským heroům, mythickému Erechtheovi a Kekropovi, přičítala se hadí podoba. Slavný chrám Athenin byl na hradě (akropolis) athenském.

20. „Z kmene dorského a makednického.“ Dle svědectví Herodotova sluli Dorové za starodávna *Makednové*. *Dryopové* obývali dříve u hor Oity a Parnassu, z kterýchž sídel návalem Malických a Dorů vypuzeni jsou. Město *Hermione* nyní = Castri, *Troizen* n. ves Damala, *Epidauros* na pobřeží chobotu saronského, n. Pidauro.

21. Jmeno *Kranaové* vykládá se „obyvatelé vrchu n. skály,“ jakož se za starodávna hrad athenský nazýval Kranaa. Že pak hrad (akropolis) byl nejstarší částí města Athen, tudy znamená jmeno Kranaové staré obyvatele. — Erechtheus, báječný král athenský, jmín byl za zvláštního miláčka bohyně Atheny, a proto prý za jeho vlády změnilo se jmeno starší v jméno „Athenští“.

22. *Amprakia* n. Ambrakia, město akarnanské, nyní Arta. *Leukas* n. Leukadia jest nynější ostrov (dříve poloostrov) Santa Maura n. Levkadha, jeden z tak zvaných ionských ostrovů.

23. O Demokritovi zmiňuje se také Simonides (v zlomku 139.) a chválí jeho rekovnou udatnost v bitvě salaminské. — Ostrovy *Keos* (n. Cia), *Serifos* (n. Serfo č. Serfanto), *Sifnos* (n. Sifno), *Melos* (n. Milo) leží ze všech kykladských ostrovů nejvíce na západ a nejblíže hellenské pevniny; proto také jich obyvatelé nebyli dali Peršanům země a vody (t. j. nepodrobili se Peršanům), spolehajíce na blízkost soukmenovců svých; obyvatelé pak vzdálenějších ostrovů kykladských pokořili se Peršanům.

24. Na jaře r. 480. vytáhlo vojsko perské ze Sard směrem k Abydu; přípravy k přechodu přes Hellespont a přechod trvaly měsíc; boj u Salaminy sveden jest 20. září.

25. „V předu hradu“ t. j. od severní strany. Nápadné jest, že tato strana přední nazvána jest, ač brána a vzchod na jiné straně byly. Leake vypravuje, že až podnes tato strana akropole athenské obyčejně přední se nazývá.

26. Chrám Erechthea, starého heroa a báječného krále athenského, slul Erechtheion. Báje athenská vypravuje, že za vlády Kekropa Poseidon a Athene o to při měli, kdoby hlavním a ochranným bohem Athen býti a nejvyšší pocty v tomto městě požívati měl. I snažili se oba bohové prokázáním dobrodiní této cti dosíci. Poseidon vrazil trojzub do země, i vyprýštil se uprostřed hradu pramen hořké vody

mořské (moře Erechtheovo nazývaný). Tím chtěl dokázati, že moře, jehož vládcem on jest, největšího prospěchu Athenským poskytovati bude. Athene pak zasadila na hradě olivový strom, od něhož prý všechny olivy v Attice pocházejí. Dar Athenin zdál se býti prospěšnějším a tudy svítězila Athene a ctěna byla od té doby v Athenách nade všechny jiné bohy.

27. Mnesifilos byl muž věhlasný a obezřelý; staří pokládali Themistoklea za jeho žáka v politice.

28. Adeimantos slovy „kteříž předbíhají“ dával Themistokleovi na srozuměnou, že měl čekati, až by předseda Eurybiades k mluvení ho byl vyzval. — „Bývají mrskáni.“ K udržení pořádku při závodech ustanoveni byli biřicové (rhabdoforoi n. mastigoforoi = berlonosiči n. metlonosiči), kteří toho, kdo nečekal na znamení hlasatele, trestali. — Themistokles na hrubou narážku Adeimantovu odpověděl vtipně užívaje výrazu allegorického k téže věci (k závodům) se vztahujícího.

29. Nepodobá se pravdě, že byly lodí řecké těžši než nepřátelské; opak toho lze souditi jednak ze svědectví Plutarchova, jenž praví, že lodím řeckým bouře tak neuškodila jako perským, poněvadž byly nižší a lehčí, jednak z toho, že měly lodí řecké menší posádku. Snad sluší zde čísti *βραδυτέρας* (zdlouhavější, méně rychlé) místo *βαρυτέρας*; nebo poněvadž měly řecké lodí méně veslařů, nebylo jim lze obraty tak rychle vykonati.

30. Na širém moři bylo by mohlo ohromné loďstvo nepřátelské sílu svou úplně vyvinouti a řecké loďstvo obklíčiti; v těsné úžině pak bylo se nadíti, že bude míti převahu větší statečnost Hellenů.

31. Adeimantos upíral Themistokleovi právo rokování a hlasování, poněvadž město Atheny, jež Them. zastupoval, bylo v držení nepřátel a tudy takřka přestalo řeckým městem býti. Jiní vykládají slova *οὐκ ἐῶν ἐπιψηφίζειν ἀπόλι ἀνδρί* mylně „bráně, aby se nehlasovalo o návrhu muže, nemajícího už otčiny.“

32. Město *Siris* leželo nad řekou stejnojmennou asi tam, kde nyní město Policoro jest. Město to bylo, jako nedaleké město Sybaris, pověstné bohatstvím a nádherou. Že se výrok Themistokleův „město Siris naše jest od starodávna“ zakládá na věštbě jakési, jest patrno; avšak na čem se věštba ta zakládá, neznámo.

33. Heroové Telamon a Aias byli potomci Aiaka, onen syn, tento vnuk jeho. „Ostatní Aiakovici“ t. j. Peleus, Phokos a potomci těchto. — Výraz „pro Aiaka pak a ostatní

Aiakovice poslali lodí k Aigině“ neznamená, že se sochy jich měly přivezti na Salaminu, nýbrž že vyslanci měli vstoupíce na ostrov Aiginu tyto heroy prosebně vyzvati, aby s nimi neviditelně šli k Salamině Hellenům pomáhat.

34. Thriasická rovina (nazvaná od obce Thria) leží v severozápadní části Attiky mezi horou Kithaironem, Parnesem a mořem. O příčině, z které Demaretos, druhdy král spartský, do Persie uprchl, viz VI, 70.

35. Iakchos jest zhusta příjmení Bakcha.. Zde znamená slovo to hlučné volání „Iakche, ó Iakche,“ které při slavných průvodech do Eleusiny (kdež se mysterie slavily) konaných z úst poutníků zaznívalo. — *„Mystický* iakchos“ t. t. iakchos od mystů (lidí v tajnosti eleusinské zasvěcených) prozpěvovaný.

36. Co Dikaios viděl, stalo se pod večer. V noci na to hodlalo perské vojsko na Peloponnes táhnouti. Viz konec kap. 70

37. *Kure* (po atticku Kore) znamená vlastně *děvče, dcera*; *κατ' ἐξοχὴν* pak slula tak dcera Demetřina, Persefone č. Persefassa (Proserpina). *Iakchovati* t. j. „iakche provolávati.“

38. Opovržlivými slovy těmi naráží Artemisie zajisté více na vrtkavost a nespolehlivost, než na nestatečnost těch národů.

39. Nepřišlo však vojsko barbarské dále než k městu Megara.

40. Zbytky této zdi, která byla vzdélí více než 22.000 stop (tedy značně delší než nejužší část Isthmu, poněvadž nebyla stavěna rovnou čárou) viděti jest podnes.

41. *Kynuršti.* Kynuria slula krajina nevelíká mezi Argolidou a Lakonií, o níž se ode davna Argivští a Spartiati potýkali. — Achaiové obývali dříve v jižní části Peloponnesu; když pak odtud od Dorů vypuzeni byli, usadil se v severní části Peloponnesu, která dříve Aigialea (t. j. pomoří) slula pak Achaai. — *Paroreeti* obývali v Trifylii, nejužším cípu Elidy. — *Orneané* t. j. vlastně obyvatelé města Orneai. Tito musili se podrobiti nadvládě Argivských a ztrativše samostattnost svou byli perioikové; po nich pak nazýváni jsou i jiní perioikové v Argolidě Orneané; pročež zde *Orneané* a *perioikové* jsou výrazy stejnovýznamné. *Perioikové* (vůkol obývající t. j. lidé kteří vůkol hlavní obce, ne v obci samé, obývají) sluli lidé, kteří sice svobodni byli, avšak nepožívali všech těch práv, která občanům v hlavní obci obývajícím příslušela.

42. V bitvách u Thermopyl a Plataií (viz IX, 30.) za-

hynulo mnoho občanů thespijských, pročež obec Thespiai (nynější Neochorio) musila nové občany přijímati. Sikinnos stal se občanem thespijským, poněvadž mu Themistokles přál a k dosažení občanství zajisté nápomocen byl.

43, „Se západním křídlem.“ Herodot míní lodi foinické, které byly takřka jádrem loďstva perského. — *Kynosura* (Psí ocas) slove obyčejně mys u Marathonu se táhnoucí Zde však znamená Kynosura i Keos, jak Stein vykládá, táhlé okřídlí ostrova Salaminy. — *Munychia* = přístav Athen; Atheny měly tři přístavy: Faleron (nejstarší), Munychia, Peiraieus (nejznamenitější všech).

44. Herodot, jenž v zázraky, sny a věštby věřil (jak v úvodu vyloženo), polemisuje touto obranou starých věšteb proti těm, kteří pravdivost a spolehlivost v jich pochybnost uváděli. Pochybování o pravdivosti věšteb vzmáhalo se zvláště za doby války peloponnesské; nebo tehdá mnozí demagogové pošetilý lid věštbami, jež za starodávna vydávali a obyčejně Bakidovi podkládali klamali a roznécovali, aby strannické své záměry uskutečnili. K mužům, kteří takové kejklířství kárali, patří také Thukydides, jenž o věštbách jinak než předchůdce jeho Herodot soudí. — Věštba, kterou. Her. zde zaznamenal Bakidovi ji přičítaje, počíná, jako mnohé jiné, spojkou ἀλλά (však), tak že se zdá, jakoby byla pouhým zlomkem delšího výroku z contextu vyňatým. — *Posvátné pobřeží zlatomečné Artemidy* jest Munychia, kdež stál slavný chrám Artemidy Munychijské. — *Pravda* (Dike) t. j. bohyně spravedlnosti.

45. „Od lidu vyobcovaný.“ Lid athenský tak zvaným ostrakismem [ostrakismos = hlasování, při kterém athenští občané jmena těch mužů, kteří se svobodnému zřízení obce athenské nebezpečnými býti zdáli, na střepinu (ὄστρακον) t. j. tabulku hliněnou psali; ten pak jehož jméno na 6000 tabulek napsáno bylo, musil vlast opustiti] Aristeida r. 482. vyobcoval; vyobcování to stalo se zvláště přičiněním politického jeho soka Themistoklea. Když Peršané na Atheny táhli, učinil Thenustokless sám návrh, aby vyhnancům (mezi nimi také Aristeidovi) volno bylo do vlasti se vrátiti a radou i skutkem proti nebezpečenství vlasti pomáhati. Jako Herodot Aristeida nejlepším a nejspravedlivějším mužem v Athenách nazývá, rovně tak mu všichni staří spisovatelé a básníci (Aischylos, Timokreon) i dějepisci jednohlasně chválu vzdávají.

46. „Velice dobré napomenutí dáváš“ t. j. dobře podotýkáš, že my spolu vždy musíme zápasiti, kdo koho prokazování dobrodiní vlasti překoná.

47. „Pořád, co lepšího jest, proti horšímu kladl“ t. j. Themistokleova řeč složena byla ze samých antithet (protiv); vypočítávalať s jedné strany výhody, které ze statečného bojováním vzejdou, s druhé strany pak nehody, které by z bojácnosti a netečnosti vzniknouti musily.

48. Viz pozn. 97. k 3. knize.

49. Tento trierarch byl udatný Ameinias (viz kap. 93.), o němž Plutarch vypravuje, že byl mladší bratr tragického básníka Aischyla.

50. „V úžinu“ t. j. mezi ostrůvkem Psyttaleiou a Attikou. — „V té smíšenici.“ Tento význam má zde θόρυβος (turba).

51. Polykritos narážel slovy svými na podezření které byli Athenští před několika roky na Aiginské uvalili; byliť Aiginští v skutku Peršanům země a vodě na znamení pokoření dali; pročež Athenští ponoukali Lakedaimonské, aby žádali vydání hlavních viníků. Kleomenes, král spartský, tehdáž mimo jiné i Kria, otce tohoto Polykrita, odvedl z Aiginy a vydal Athenským v zástavu (viz VI, 49 a 73). Polykritos bezpochyby zvolal: „Viz, Themistokle, jak medoní Aiginští“ aneb něco podobného.

52. Chrám ten ležel na jižním konci Salaminy, jenž slul mys skiradský.

53. Zvláště důležitým svědkem jest básník Simonides, jenž složil epigramma k poctě Korinthských. Epigramma to, které vyryto bylo na náhrobku Korinthských v té bitvě padlých zní: „Ó poutníku! v dobrovolném druhdy jsme obývali městě korinthském; nyní pak nás Aiantův ostrov drží, Salamis; snadno foinické lodi a Peršany zajavše a Medy zachránili jsme posvátnou Helladu.“ Jiné epigramma k poctě Adeimanta od Simonida složené zní: „Tenť jest Adeimanta onoho hrob, jehož obmyslem Hellas svobody věncem se ověnčila.“

54. Tak jsem přeložil podle čtení φρύξουσι. V rukopisech psáno jest φρίξουσι (t. j. budou strměti, horrebunt), což Stein výkladem velmi odvážným a pravdě nepodobným hledí ospravedlniti; máť za to, že výraz „koliadické ženstvo“ jest pouhým naznačením místa samého břehu Koliady.

55. „Lodi kulaté“ (γαυλοὺς) t. j. kupecké či nákladní; nebo lodi válečné byly podlouhlé. — Ktesias a Stabon vypravují, že Xerxes už před bitvou hráz a most stavěti se jal, aby mohlo vojsko na Salaminu přejíti; zamýšleľ bezpochyby nepřátele zúplna obklíčiti.

56. *Slavnost pochodňová* (lampadeforia = nošení pochodní; také slula lampadedromia = běh s pochodněmi) od-

bývala se k poctě těch bohů, kteří pokládáni byli za dárce ohně a světla. V Athenách slavili se tím způsobem Hefaistos, Prometheus (jenž podlé báječného podání oheň s nebe na zem snesl), Pan, Athene a thracká bohyně Bendis (= bohyně měsíce, Selene). Při této slavnosti byli běhouni v jisté vzdálenosti, od sebe rozstaveni, a každý z nich musil rozžžatou pochodeň, jakmile ji od běhouna před nim postaveného převzal, v nejrychlejším běhu druhému za ním stojícímu donésti a při tom dbáti, aby nezhasla. Vhodně tedy srovnává Herodot perské angareion (rychlopoštu) s tímto během pochodňovým.

57. T. j. ač duše jeho neštěstím byla skormoucena, přece slova Mardoniova ho potěšila, pokud vůbec ho po takové pohromě mohla potěšiti.

58. „ona druhá moc" t. j. moc, kterou Xerxes v Asii zůstavil a která tudy musila zbýti, byť i celé vojsko perské, které v Evropě bylo, zahynulo.

59. Výraz ten jest metaforický. „Běžeti o sebe sama" (t. j. během hleděti života svého zachrániti) říkalo se o tom, kdo nemůže útoku na jiného se odvážiti, nýbrž hleděti musí, aby sám sebe uhájil.

60. Artemisie lichotí těmi slovy králi, pravíc že hlavního a vlastního účelu, za kterým tažení podnikl' dosáhl. Viz VII., 8., „neustanu dříve, než dobudu Athen a je zažhu."

61. O témž zázraku vypravuje Herodot I., 175. Bezpochyby, jest tato kapitola interpolace, což prozrazují i mnohé nápadné výrazy. Také se neshodují slova „a to se jim už *dvakrát* stalo" s kap. 175., 1. knihy, kdež Her. praví, že se to *třikrát* stalo.

62. t. j. v zimě roku 481—480.

63. „pomstou a Hermotimem" *Pomsta* jest zde personifikace, bohyně pomsty, jejímž nástrojem byl Hermotimos.

64. *Zoster* = mys na západním pobřeží Attiky mezi přístavem Peiraieus a mysem Sunion.

65. Tehdáž bylo nepřátelské vojsko ještě v Attice.

66. R. 476. vyobcovali Athenští Themistoklea ostrakismem, načež se odebral nejdříve do Peloponnesu. Avšak nebyl zde dlouho v bezpečnosti. Lakedaimonští ho vinili, že byl spolčen s Pausaniem, zřejmým to zrádcem Hellady a přívržencem perského krále. I vyslali Athenští s Lakedaimonskými lidi, aby ho, kdekoliv by ho zastihli, jali a do Athen přivedli. Než Them. se o tom dověděl a uprchl z Peloponnesu nejprvé na ostrov Kerkyru, odtud pak přes Pydnu a Efesos ku královi perskému, od něhož tak ctěn byl, jako žádný jiný z Hellenů, kteří kdy ku králi uprchli; dalt

mu král tři města, aby jich důchodů do smrti užíval, a sice, jak Thukydides praví, „město Magnesii na chléb (důchody z toho města obnášely 50 talentů), Lampsakos na víno, Myus na vařivo.“ O jeho smrti kolovala rozdílná udání. Thukydides praví, že zemřel nemocí; jiní pak vypravují, že se otrávil, ponévadž znamenal, že nemůže splniti, co králi přislíbil. — Ostatně sluší ještě podotknouti, že Herodot zde nesoudí o Themistokleovi zcela přiměřeně a spravedlivé. Them. sám nejprvé naléhal na zrušení mostů; avšak ponévadž druzí s tím návrhem nesouhlasili, upustil od něho chtěje svornost mezi Helleny zachovati, a přemluvil Athenské, kteří stůj co stůj v Hellespont vplouti a mosty zrušiti chtěli, aby raději teď o úplné zahnání perského vojska a osvobození Hellady stáli. Poselství pak, jež Them. po Sikinnovi králi vzkázal, byl *hlavní* účel ten, aby král co nejrychleji Attiku opustil a aby Athenští co nejdříve zase v držení své vlasti se mohli uvázati. Že při tom také *vedlejší* zištný účel měl, aby si u krále útočiště pro budoucnost pojistil, což Herodot za jediný účel jeho pokládá, nelze na jisto tvrditi, a nepodobá se také pravdě; nebo tehdáž když byl na vrcholi slávy a za hlavního osvoboditele a ochránce Hellady pokládán, nemohlo mu zajisté na mysl připadnouti, že za málo let spoluobčané z vlasti ho vypovědí. Že *později* , když byl i ve vyhnanství stíhán a smrt mu hrozila, jedání své v listu králi poslaném v ten rozum vykládal, že chtěl jemu se zavděčiti. kdo mnedle by podle toho chtěl jej posuzovati a dřívější jeho počínání vykládati?

67. Byla to válečná kontribuce; nebo téměř všichni ostrované (mimo Melické, Naxické, Sifňany, Serifany, Kythňany a Keany), zejména (viz VIII, 66.) Andřané a Karystané podrobili se Peršanům a pomáhali jim proti soukmenovcům svým.

68. Parští nebojovali sice proti Hellenům, avšak také jim nepomáhali; čekaliť u ostrova Kythmu, jak válka vypadne (ziz VIII., 67.).

69. Byl tehdáž už říjen.

70. Výraz tento jest hyperbolický, jak lze ze svědectví Herodota samého dokázati. První zajisté v kap. 126.: „Artabazos pak .... provázel krále až k přechodu maje šest myriad (60.000 vojska“ a v kap. 130.: „Loďstvo pak Xerxovo pozůstalé když .... krále a *vojsko* z Chersonesu k Abydu přepravilo, přezimovalo v Kymě.“ Ovšem proti obromnému počtu lidstvai s nímž Xerxes byl na Helladu vytáhl, byla ta část, s kterou Xerxes k Hellespontu nazpět přišel, takřka nic. — Ještě větší hyperboli nalézáme u Ju-

stina, jenž (II., 13.) praví, že Xerxes na člnku rybářském nemaje ani služebníka při sobě přes Helespont se přepravil.

71. „na Isthmos“ t. j. Poseidonovi, jehož chrám tam byl. — „do Sunia“ t. j. Atheně.

72. „Tři hvězdy zlaté.“ Těmi třemi hvězdami naznačeni byli tři pomocní bohové, Apollon a Dioskurové (Kastor a Polydeukes). Apollon žádal čestné odměny bezpochyby za to, že seslal Aiginským nějaké šťastné znamení. Dioskurové pak pokládáni byli za obranné bohy lodníků v bouři. — O krateru tomto (stříbrném), jejž Kroisos do Delf darem poslal, viz I, 51.

53. *Belbina* (nyní Ἅγιος Γεώργιος ostrov sv. Jiří) jest skalnatý ostrůvek ležící asi dvě míle na jih od Sunia (Capo Colonni). Jméno ostrůvku toho vešlo v pořekadlo, tak že „ty jsi Belbiňan“ asi to znamenalo jako „ty pocházíš z některého nepatrného hnízda.“ — Hořká odpověď Themistokleova má tento význam: „Ovšem bylo mi k dosažení té slávy a cti nápomocno, že jsem Atheňan; nebo kdybych byl na př. Belbiňan nebyl bych nikdy měl příležitosti k dokazání takých činů, jakých jsem dokázal a tudy by se mi ovšem nebylo mohlo takové slávy dostati. Avšak jedinou příčinou slávy mé není občanství athenské; nebo ty jsi také Atheňan a předce tě Spartiati, přijdeš-li do Sparty, nebudou ctíti jako mne.“ Poněkud jinak vypravuje Platon: „Themistokles Serifanu jakémusi hanícímu jej a pravícímu, že ne skrze sebe nýbrž skrz město slávu má, odpověděl, že ani sám by se nebyl slavným stal, kdyby byl Serifan, ani onen, kdyby byl Atheňan.“

74. Hyperbolický výraz, jímž se naznačuje, že se jim Samos nesmírně vzdálen býti zdál. — *Sloupy Heraklovy* = úžina gibraltarská.

75. *Lebadeia* nyní Livadia. O věštírně Trofonia viz pozn. 31. k 1. knize.

76. V chrámě Apollona Ismenského věštilo se z popele zápalných obětí aneb z plamene; hořela-li obět jasným plamenem, bylo dobré znamení. Ten způsob věštění slul pyromanteia.

77. Viz pozn. 30. k 1. knize.

78. Čestný název *proxeinos* (proxenos) dával se často občanům cizích států, zvláště králům jiných národů, kteří Athenským nějakou službu byli prokázali. Jiný význam slova toho viz. v 57. kap. 6. knihy (srvn. pozn. 45. k 6. knize).

79. „sedmý předek“ t. j. podle našeho způsobu mluvení *šestý*. Řada králů makedonských až na Alexandra I. jest: Perdiklas, Argaios, Filippos, Aeropos, Alketas, Amyn-

tas, Alexandros (viz kap. 139). V řečtině často při užívání řadových čísel osoba nebo věc, která naproti jiným stojí, v počet se zahrnuje.

80. „Byly pak za starodávna i vlády královské chudé, ne toliko lid." Příklady starodávné sprostoty nalézáme zvláště u Homera. Tak na př. Nausikaa, dcera krále Faiakův, sama se služkami k řece jde, aby prádlo prala; král Odysseus sám si zhotovil postel (Od 23., 189.). — „Ukázal na slunce" t. j na paprsky sluneční v jizbě. — „Mečem obznamenal slunce na podlaze jizby a obeznamenav je nabral si slunce třikrát za ňadra." Tímto symbolickým obřadem zmocnil se Perdikkas domu králova a s ním zároveň všeho co bylo královo: a slunce samo bylo svědkem, že nabyl práva vlastnického.

81. „Jest pak v tom kraji řeka." Herodot míní, jak se zdá, řeku Erigon (černá). — „Do jiné země makedonské" t. j. do vlastní Makedonie, jejíž hlavním městem bylo starodávné sídlo královské *Aiga* č. *Edessa* (nynější Vodena). — „Blízko zahrad, které slovou zahrady Mida." Posud vyniká krajina tato krásou a úrodností: čarokrásnou půvabnost její líčí živě a takřka nadšeně Abel (Makedonien vor König Philipp, str. 111.).

82. Silenos = nejstarší ze satyrů, vynálezce hudby flétnové, byl původně, jak se zdá, pokládán za boha vody ze země se prýštící a tudy za původce a podporovatele úrody. Srovnej podobnou báji o Marsyovi (pozn. 37. k 7. knize). Hojná vláha a bujná vegetace této krajiny byly příčinou báje, že Silenos (starofrygický bůh) zde dlel. — „Chycen jest" t. od Mida (Frygického). Báje řecká vypravuje, že Silenos chycen byv od Mida dal naučení praktická vztahující se k lidskému živobytí.

83. Ruka je symbol moci, dlouhá ruka tedy symbolem velké daleko sáhající moci. „Dlouhoruký" (makrocheir) jest tedy metaforické epithetoe, kteréž každému králi perskému příslušelo, ne pouze Artaxerxovi I., jemuž výhradně staří dějepisci to příjmení přikládají.

85. Král Kleomenes vzal věštby na hradě athenském uschované, z nichž se Lakedaimonští dověděli, „že mnohé nehody jim od Athenských pojdou" (V, 90.).

85. t. j. tím, že jste se povstání Ionů zúčastnili (viz V, 97.).

86. Naráží se tím na události mythické, zvláště na báje o Heraklovcích, pro něž Athenští ochotně a horlivě bojovali (IX, 27.).

Kniha devátá.

Začátek druhého tažení. Mardoniův vpád do Attiky. Rada Lykidova a záhuba jeho.

1. Mardonios pak, když mu Alexandros vrátiv se odpověď Athenských ohlásil, vytáhl z Thessalie a vedl vojsko spěšně na Atheny. Kamkoliv cestou přišel, přibíral lidí k sobě. Vévodové Thessalie nelitovali nic předešlých skutků a mnohem ochotněji Peršana pobízeli; a jakož byl Thorex Lerisajský [1]) Xerxa vyprovodil, tak tehdáž zjevně Mardonia v Helladu vpustil.

2. Když pak vojsko pochodem do Boiotie přitáhlo, zdržovali Thebané Mardonia a radili mu řkouce, že není příhodnějšího místa k položení táboru nad ono, i napomínali ho, aby netáhl dále, nýbrž aby tam táborem lehna se snažil celou Helladu bez boje si podrobiti. Nebo mocí pravili že těžko jest Helleny, budou-li jednosvorní, jakož i dřívě stejně smýšleli, překonati i všechněm lidem dohromady. „Učiníš-li však, co my radíme," pravili řkouce, „překonáš bez namáhání všechny jich vzdorné obmysly. Pošli peníze velmožům v městech všech, a pošleš-li, rozdvojíš Helladu; potom ty, kteří s tebou nesmýšlejí, snadno s přívrženci svými pokoříš."

3. Tak mu oni radili; on však neposlechl jich, nýbrž horoucí byla v něm touha Athen podruhé dobyti, i z vášnivé nemoudrosti i že doufal skrze ohně po ostrovech rozžžžené [2]) králi v Sardech jsoucímu oznámiti, že má Atheny. Avšak ani tehdáž přišed do

Attiky nezastihl Athenských, nýbrž slyšel, že nejmnožší z nich na Salamině a na lodích jsou, a dobyl města prázdného. Dobytí královo pak bylo se před druhým vpádem Mardonia o deset měsíců událo.

4. Když byl Mardonios v Athenách, vyšle na Salaminu Murychida, muže hellespontského, s týmiž návrhy, jež i Alexandros Makedonský Athenským byl přinesl. Vzkázal jim to, ač zvěděl před tím, že smýšlení Athenských není smířlivé, poněvadž doufal, že od nemoudrosti své upustí, anaž veškera attická země byla dobyta a už pod jeho mocí.

5. Z té příčiny vyslal Murychida na Salaminu; ten pak přišed k radě vyřídil Mardoniovo poselství. I projevil rada Lykides mínění, že se mu zdá lépe býti, aby návrh, jejž jim Murychides přednesl, přijali a lidu předložili. To mínění projevil, buď že od Mardonia byl peněz dostal, aneb že se mu v skutku tak vidělo. Athenští však hned se pohoršili, i ti, kdož v radě byli, i venku stojící, když to zaslechli, a obklopivše Lykida ukamenovali jej, Murychida však Hellespontského bez pohromy propustili. Ježto pak na Salamině hřmot byl povstal o Lykida, dověděly se i ženy Athenských, co se bylo stalo, a vyzvavši žena ženu, šly společně samochtíce k obydlí Lykidovu a ukamenovaly i ženu jeho i děti.[3])

Lakadaimonští váhají Athenským na pomoc přijíti. Poselství Athenských. Rada Chileova. Výprava Spartiatů.

6. Odchod pak Athenských na Salaminu byl se takto stal. Pokud mínili, že z Peloponnesu vojsko jim ku pomoci přibude, zůstali v Attice; když pak oni*) příliš zdlouhavě a váhavě si vedli a o nepříteli se povídalo, že už v Boiotii jest, tu odstranili všechen

*) t. j. Peloponneští.

svůj majetek a sami se přepravili na Salaminu, do Lakedaimona pak vyslali posly,[4]) i aby Lakedaimonským vytkli, že nechali vtrhnouti barbara v Attiku a nešli s nimi jemu vstříc do Boiotie, i aby jim připomenuli, co jim Peršan dáti slíbil, změní-li své smýšlení, a oznámili, nebudou-li Athenským pomáhati, že i sami nějakou pomoc si najdou.

7. Slaviliť za té doby Lakedaimonští slavnost a měli Hyakinthie[5]) i dbali toho nejvíce, aby božské věci řádně opatřili; zároveň pak zeď, kterouž stavěli na Isthmu, už cimbuří dostávala. Když poslové Athenských do Lakedaimona přišli vedouce s sebou také posly z Megar a Plataií, pravili toto předstoupivše před efory: „Vyslali nás Athenští vzkazujíce, že král Medů jednak nám zemi naši chce navrátiti, jednak nás rovnými a podobnými spojenci[6]) učiniti bez lsti a klamu a že chce i jinou zemi k naší nám přidati, kteroukoliv bychom sami si vyvolili. My pak ostýchajíce se Zeusa Hellenského a nechtíce Hellady zraditi nesvolili nýbrž odepřeli jsme, ač nám Hellenové ukřivdili a nás opustili a ač jsme věděli, že prospěšnější jest smluviti se s Persanem spíše než potýkati se; předce však neučiníme smlouvy, což na nás jest.

Tak bezelstné tedy jest naše počínání proti Hellenům; vy pak, byvše tehdáž*) v převelikém strachu, abychom se s Peršanem nesmluvili, jakmile jste naše smýšlení jasně seznali, že nikdy nezradíme Hellady, a proto že vám zeď na Isthmu stavěná u konce jest, ihned už nedbáte nic Athenských a ačkoliv jste s námi úmluvu učinili, že Peršanu do Boiotie vstříc potáhnete, opustili jste nás a nechali jste barbara v Attiku vtrhnouti. Pro to tedy, co se stalo, Athenští se na vás horší; nebo nejednali jste slušně. Nyní pak vzkázali vám, abyste co nejrychleji s námi vojsko

---

*) Viz konec osmé knihy, zvláště kap. 142.

vyslali, abychom barbaru v Attice vstříc se postavili; nebo ježto jsme o Boiotii přišli, jest v naší vlasti thriasicka rovina nejpřihodnější k bojování.“

8. Když to eforové uslyšeli, odložili odpověď na druhý den, druhého dne pak opět na příští a to činili po deset dní, den ode dne odkládajíce. V té době zahrazovali Isthmos pili nakládajíce velikou všichni Peloponnešští, a už bylo jim dílo u konce. I neznám žádné jiné příčiny, že při příchodu Alexandra Makedonského do Athen velice o to dbali, aby Athenští se s Medy neshodli, tehdáž pak že už nic toho nedbali, než tu, že už byl Isthmos zahrazen a že myslili, že k ničemu už nepotřebují Athenských; když však Alexandros do Attiky přišel, tehdáž nebyla zeď dostavěna a pracovali usilovně bojíce se Peršanů.

9. Konečne pak přišlo na odpověď a na výpravu Spartiatů takovýmto způsobem. Den před poslední lhůtou Chileos, muž tegejský, jenž v Lakedaimoně z cizinců nejvíce mohl, od eforů se dověděl o celém poselství, kteréž Athenští vzkázali; uslyšev pak to pravil jim Chileos toto: „Takto má se věc, ó eforové! nebudou-li Athenští naši přátelé, nýbrž spojenci barbara, ač jste mohútnou zeď na Isthmu vystavěli, jsou předce dokořen vrata k Peloponnesu otevřena Peršanu. Pročež vyslyšte je, než se Athenští k čemu jinému odhodlají, co by Helladě zkázu přineslo.“

10. To jim radil, oni pak hned slova ta v mysl svou vloživše neřekli ničeho poslům z měst přišlým a ještě v noci vyšlou pět tisíc Spartiatův, z nichž každému sedm heilotů přidělili,[7]) Pausaniovi pak, synu Kleombrotovu, svěřili vůdcovství. Ovšem slušelo velitelství Pleistarchovi, synu Leonidovu; avšak ten byl ještě pachole, onen pak jeho poručník a bratranec.[8]) Nebo Kleombrotos, otec Pausaniův a Anaxandridův syn nebyl více na živě, nýbrž byl navrátiv se z Isthmu s vojskem, kteréž zeď vystavělo, za nedlouhou dobu

po tom zemřel. Byl pak Kleombrotos vojsko z Isthmu odvedl z této příčiny: když obětoval proti Peršanu, zatemnilo se slunce na nebi. [9]) Pausanias přivzal si Euryanakta, syna Dorieova, muže z téhož rodu pocházejícího.

11. Ti tedy byli s Pausaniem vytáhli ze Sparty; poslové pak, když nastal den, ničeho nevědouce o vytažení předstoupili před efory, hodlajíce odebrati se i sami, jeden každý do své vlasti. Předstoupivše pak pravili toto: „Vy, ó Lakedaimonští, trvajíce zde Hyakinthie slavíte a hrajete, opouštějíce spojence; Athenští pak, jakož nespravedlivě s nimi nakládáte a spojenců se jim nedostává, shodnou se s Peršanem tak, jak budou moci; a shodnuvše se — nebo na jevě jest že se staneme spojenci krále — potáhneme s nimi kamkoliv nás povedou. Vy pak následky poznáte, jakékoliv vám z toho vzejdou.“ To když pravili poslové, řekli eforové s přísahou že míní, že už u Oresteia jsou táhnouce proti cizincům;*) nebo cizince nazývali barbary. Když pak oni nerozumějíce tomu se tázali, co by mínili a tážíce se vše, co se stalo, zvěděli, byli v udivení a ubírali se za nimi co nejrychleji, s nimi pak zároveň pět tisíc vybraných perioiků Lakedaimonských.

Mardonios, jsa od Argivských o výpravě Spartiatů zpraven, táhne zpět do Boiotie (12.—15.) Hostina v Thebách (16.), nebezpečenství Fokeům hrozící (17.—18.).

12. Ti tedy spěchali k Isthmu; Argivští [10]) pak, jakmile se dověděli, že Pausanies se svými ze Sparty vytáhl, vyšlou hlasatele, nejlepšího to běhouna, jejž lze bylo najíti, do Attiky; byliť dříve sami Mardoniovi přislíbili, že Spartiaty zdrží, aby nevytáhli. Kterýž když přišel do Athen, pravil toto: „Mardonie, vyslali

*) t. j. vojíni vyslaní.

mne Argivští, abych ti oznámil, že z Lakedaimona vytáhlo jinošstvo*) a že Argivští nejsou s to, aby je od vytažení zdrželi. Pročež učiň dobré opatření."

13. To praviv ubíral se zpět, Mardonios pak nehodlal více v Attice zůstati, když byl to uslyšel. Dříve ovšem, než se o tom dověděl, čekal chtěje zvěděti, co Athenští učiní, i neplenil ani nehubil Attiky, doufaje po všechen čas, že se s ním smluví. Když pak jich nemohl přemluviti a vše jak se mělo uslyšel, táhl zpět, než lid Pausaniův k Isthmu přitrhl, zapáliv Atheny a cokoliv ještě stálo z hradeb neb domů neb chrámů, vše zbořiv a rozkotav. Táhl však pryč z těchto příčin, že krajina attická nebyla jízdě příhodná a že, kdyby v bitvě byl přemožen, nebylo východu leda úzkým prosmykem,[11]) tak že by i málo lidí je bylo mohlo zadržeti. I zamýšlel tedy k Thebám se vrátě bitvu svésti u města přátelského a v krajině jízdě příhodné.

14. Mardonios tedy táhl zpět; když pak už na cestě byl, přišlo mu poselství, že jiné vojsko, tisíc Lakedaimonských, jako předvoj do Megar přibylo. Když to zvěděl, hodlal nejprvé ty zajmouti. I vrátil se s vojskem a vedl je na Megara; jízda pak před ním táhnouc zhubila krajinu megarskou. Ta byla nejodlehlejší krajina, do kteréž v Europě k západu slunce toto perské vojsko přišlo.

15. Po tom přišlo Mardoniovi poselství, že Hellenové na Isthmu jsou shromážděni. Pročež zpět táhl skrz Dekeleiu; nebo boiotarchové[12]) obeslali sousedy Asopiův, tito pak vedli ho k Sfendaleům a odtud do Tanagry. V Tanagře přenocoval, druhého pak dne přitáhl k Skolu[13]) a byl v zemi Thebetských. Tam stromy porážel, ačkoliv Thebští s Medy smýšleli, nikoliv ze záští proti nim, nýbrž že velikou potřebou k tomu

*) t. j. mladé mužstvo, k boji schopné.

byl doháněn; chtělť táboru svému záseku zříditi a kdyby při setkání s nepráteli se mu nemělo podařiti co by chtěl, opatřoval si útočiště. Táhl pak se tábor jeho počínaje od Eryther vedlé Hysií a sahal do země plataiské podlé řeky Asopu. Avšak ohradu neučinil tak dlouhou, nýbrž byla toliko asi k desíti honům dlouhá z každé strany.

16. Když barbaři tou prací se zanášeli, pozval Attaginos,[14]) syn Frynonův, muž thebský, po velikolepé přípravě k hostině Mardonia i padesát nejznamenitějších Peršanů, a ti jsouce pozváni přišli; hostina pak dála se v Thebách.

Toto pak, co následuje, slyšel jsem od Thersandra muže orchomenského, jenž v Orchomenu v největší vážnosti byl. Pravilť Thersandros, že i on od Attagina pozván byl k té hostině, jakož také padesát mužů thebských bylo pozváno a že nevykázal obojím zvláště místa, nýbrž Peršanu a Thebanu na každém loži. Když pak byli po jídle a pili, tázal prý se ho Peršan, jenž vedlé něhož ležel, řeckým jazykem, odkud pochází a když odpověděl, že jest Orchomeňan, řekl prý onen: „An jsi nyní mým spolustolníkem a spolupitelem se stal, chci ti památku mého mínění zůstaviti, abys věda napřed co se stane s sebou samým prospěšně se mohl poraditi. Vidíš tyto Peršany hodující a vojsko, jež jsme u řeky v táboře zůstavili? Z těchto všech za malou dobu něco málo na živě uzříš.“ To prý ten Peršan pravil a zároveň hojné slzy proléval. On pak podiviv se řeči té řekl prý k němu: „Nebylo by záhodno Mardoniovi to říci a Peršanům, kteří po něm nejznamenitější jsou?“ I odpověděl prý: „Příteli! co od boha přijíti má, to nemožno odvrátiti člověku; nebo ani když kdo rce, co pravdě se podobá, nechce nikdo za pravdu to pokládati. A mnozí z Peršanů vědouce to předce následujeme nutností jsouce vázáni. To pak jest nejprotivnější hoře na světě, když kdo mnoho

věda ničím nemůže vládnouti". [15]) To jsem slyšel od Thersandra Orchomenského a k tomu i toto, že to hned jiným řekl dříve než se bitva u Plataií stala.

17. Když Mardonios v Boiotii táborem ležel, poskytovali mu všichni, kteříž z Hellenů tam obývajících s Medy smýšleli, vojska, jakož i do Attiky s ním byli vtrhli; jediní Fokeové nevtrhli s ním tam; nebo zajisté i oni*) medoněli ne ze své vůle, nýbrž z nutnosti. Za málo dní pak po příchodu do Theb přišlo od nich tisíc těžkooděnců; vedl je Harmokydes, muž z občanů nejváženější. Když pak i ti k Thebám přišli, rozkázal jim Mardonios skrze jezdce vyslané, aby sami o sobě v rovině se položili. A když to učinili, přišla hned veškera jízda. Po tom roznesla se po celém vojsku hellenském, jež už u Medů bylo, pověst, že je dá Mardonios postříleti, a tatáž pověst rozhlásila se u Fokeů samých. Tu je napomínal vůdce Harmokydes řka toto: „O Fokeové, jestiť na jevě, že nás tito lidé hodlají zřejmé smrti vydati, ježto jsme, jak já soudím, od Thessalův osočeni. Nyní tedy sluší každému z vás býti mužem hodným: nebo lépe jest, abychom učiníce něco a bráníce se život skončili než bez bránění zhynuli nejpotupnější smrtí. Nuže nechť ledakdos z nich pozná, že jsouce *barbaři hellenským* mužům vraždu strojili."

18. Tak je napomínal, jezdci pak když je obklíčili, hnali na ně jakoby je chtěli pohubiti, a už napřáhli kopí jako k metání, a ledakdos z nich i metnul. Oni pak postavili se proti nim, sestoupivše se se všech stran a shlukše se v hromadu co nejhustější. Tu se jezdci obrátili a uháněli zpět. Nemohu však dojista říci ani přišli-li zahubit Fokeů k žádosti Thessalův a odjeli-li zpět, když je viděli k obraně se chystati,

*) Rozuměj: jakož i jiní Hellenové nestáli dobrovolně při Peršanech.

bojíce se, aby nepřišli k poranění (nebo tak jim byl Mardonios přikázal),[16]) ani chtělo-li se Mardoniovi jich zkusiti, zdali se umějí brániti. Když pak jezdci zpět odjeli, vzkázal Mardonios, vyslav hlasatele, toto: „Dobré mysli buďte, ó Fokeové! nebo okázali jste se hodnými muži býti, jinak než jsem já slyšel. A teď ochotně veďte s námi tuto válku; nebo dobrodiními nepřekonáte ani mne ani krále.“ To tedy stalo se s Foky.

Hellenské vojsko u Eryther; útoky nepřátelské jízdy na ně a smrt Masistiova; Hellenové změní postavení své a táhnou k Plataiám (19.—25.).

19. Lakedaimonští pak, když přišli na Isthmos, položili se tam táborem. Když to slyšeli druzí Peloponnesští, kteří lépe*) smýšleli, a někteří z nich i viděli Spartiaty táhnouti, nemínili výpravy se vzdalovati. Z Isthmu pak, když oběti dobře vypadly, odtáhli všichni a přišli k Eleusině; a vzdavše i tam oběti když dobře vypadly, táhli k předu, a spolu s nimi Athenští, kteří byli ze Salaminy se přepravili a v Eleusině s nimi se spojili. Když pak přišli k Erythrám v Boiotii, znamenali, že barbaři vedlé Asopu táborem leží a spozorovavše to sestavili se proti nim na podhoří Kithairona.

20. Mardonios pak, když Hellenové nesestupovali v rovinu, pošle na ně veškeru jízdu, jejímž vůdcem byl Masistios, muž u Peršanů slovútný, jejž Hellenové Makistios nazývají,[17]) mající Nesajského oře se zlatou uzdou a i jinak krásně upraveného. Tehdáž, když jezdci k Hellenům se přihnali, doráželi na ně po houfech[16]) a dorážejíce velikou ztrátu jim působili a žen jim spílali.

---

*) roz. než ti, kteří s Medy smýšleli. Herodot míní zvláště Argivské.

21. Nábodou byli Megařané postaveni, kde bylo místo ze všech nejnebezpečnější a kde byl jízdě přístup nejsnadnější. Když tedy jízda útok učinila, poslali Megařané jsouce stísněni k vojevůdcům Hellenův hlasatele; přišed pak hlasatel k nim pravil toto: „Megařané vzkazují: My, ó spojenci, nejsme s to, abychom Peršanů jízdě vzdorovali samojediní, držíce stanoviště, na něž jsme z počátku byli postaveni. Až posud ovšem vytrvale a statně vzdorujeme, ačkoliv jsme stísněni. Teď však nepošlete-li jiných, kteříby na naše stanoviště nastoupili, vězte že my opustíme místo své.“ To jim zvěstoval, Pausanies pak zkoušel Hellenů, zdaž by jiní dobrovolně chtěli na to místo se odebrati a na stanoviště Megařanů nastoupiti. A když druzí nechtěli, uvolili se v to Athenští, a sice tři sta vybraných mužů, jichž náčelníkem byl Olympiodoros, syn Lamponův. [19])

22. Ti to byli, kteří se v to uvolili a před druhými přítomnými Helleny k Erythrám se postavili, vzavše k sobě lukostřelce. [20]) A když byli po nějaký čas bojovali, skončil se boj tímto. Když jízda po houfech dorážela, poraněn jest kůň Masistiův, jenž ostatním předčil, šípem v bok a bolestí se vztýčí a svrhne Masistia. Když spadl, vyřítili se Athenští naň, zajmou jeho koně, jej pak sama bránícího se usmrtí konečně, ač z počátku nemohli. Nebo oděn byl takto. Vespod měl brnění zlaté šupinaté, svrchu pak přes brnění sukni nachovou. I neučinili mu ničeho udeřujíce v brnění, až kdosi znamenav, co se dálo, v oko jej bodl. Tak klesl a skonal. Tato událost byla druhých jezdců tajna; neviděliť ho ani s koně padnouti ani zemříti, aniž znamenali co se stalo, když ustoupili a se obrátili [21]) Ale když se zastavili, hned ho pohřešili, poněvadž nebylo nikoho, kdo by je pořádal. Znamenavše pak co se stalo, vyzvali se vespolek a hnali všichni k předu, aby aspoň mrtvolu z nepřátel vychvátili.

23. Vidouce že ne více po houfech jezdci se ženou. nýbrž všichni pospolu, přivolali Athenští ostatní vojsko. Mezi tím pak, co veškera pěchota na pomoc spěchala, byl prudký boj o mrtvolu. A pokud ta tři sta samotni byli, podlehali velmi a musili mrtvolu opustiti; ale když jim množství na pomoc přišlo, tu nevytrvali více jezdci na místě, aniž se jim podařilo mrtvolu vychvátiti, nýbrž mimo ni ztratili i mnoho lidí. I radili se, ustoupivše asi o dva hony, co by bylo činiti, a vidělo se jim, poněvadž byli bez vůdce, k Mardoniovi se vrátiti.

24. Když pak jízda do tábora přišla, truchlili o Masistia veškeři vojíni a nejvíce Mardonios, oholujíce sebe samy a koně a soumary a nesmírně hořekujíce; a po celé Boiotii rozléhal se nářek, ježto zahynul muž po Mardoniovi nejváženější u Peršanů a u krále.

25. Barbaři tedy svým způsobem ctili mrtvého Masistia, Hellenové pak, když byli jízdě na ně se ženoucí ostáli a ji zahnali, nabyli mnohem věčší mysli a nejprvé mrtvolu na vůz vloživše vozili ji skrz řady; nebo byla podívání hodna i pro velikost i pro krásu; pročež i toto činili: opouštějíce řady své chodili se na Masistia dívat. Po tom vidělo se jim sestoupiti k Plataiám; nebo bylo jim patrno, že krajina plataiská mnohem vhodnější jest k zaražení táboru než erytherská a zvláště že má věčší hojnost vody. I vidělo se jim přiměřeno býti v tuto krajinu a sice k prameni gargafskému v té krajině jsoucímu sestoupiti a zde se rozložiti.[22]) Pročež sebrali vše náčiní a táhli podhořím Kithaironu vedlé Hysií v kraj plataiský a přišedše tam rozstavili se po národech blízko pramene gargafského a posvátného okršlku heroa Androkratea na kopcích nevysokých a v rovině.

Rozepře Tegeanů a Athenských (26. 27.)

26. Tehdáž vznikla, když se rozstavovali, veliká hádka mezi Tegeany a Athenskými; nebo obojí poža-

dovali stanoviště na druhém*) křídle, i nových i starých činů se dokládajíce. Tegeáné pravili toto:

„My vždy za hodny jsme pokládáni toho místa ze všech spojenců ve všech společných taženích, která kdy Peloponnesští i za starodávna i za nové doby učinili, od onoho času co Heraklovci po smrti Eurysthea se odvážili v Peloponnes se navrátiti.[23]) Tehdáž získal-li jsme to tímto činem. Když jsme s Achaiskými a s Iony, kteří tehdáž v Peloponnesu obývali, vytáhli na Isthmos a proti navracujícím se stáli, tehdy prý Hyllos ohlásil, že by slušelo, ne aby vojsko s vojskem v boj se dalo, nýbrž aby z vojska peloponnesského ten, jejž by za nejlepšího uznali,**) s ním souboj podstoupil pod jistými výminkami. I vidělo se Peloponnesským tak učiniti a učinili smlouvu s tou výminkou, překoná-li Hyllos vůdce Peloponnesských, aby se vrátili Heraklovci v dědičnou zemi svou,***) pakli bude překonán, aby naopak Heraklovci se vzdálili a vojsko odvedli a do sta let[24]) se nepokoušeli o návrat do Peloponnesu. I zvolen ze všech spojenců Echemos, syn Eeropa, syna Fegeova,[25]) jenž sám se nabídl, vůdce a král náš, a podstoupil souboj a usmrtil Hylla. Tímto činem získali jsme mezi Peloponnesskými tehdejšími i jiné výsady veliké, jež posud máme, i tu, že vždy, kdykoliv se společné tažení stane, jednomu křídlu vévodíme. Vám ovšem, ó Lakedaimonští, se neprotivíme, nýbrž dáváme vám na vůli, kterým křídlem vládnouti chcete; druhým pak křídlem pravíme že nám přísluší vládnouti, jakož i za dřevných dob. I mimo ten čin připomenutý zasluhujeme více než Athenští toho místa; nebo mnohé a šťastné boje, ó muži spartští, bojovali jsme s vámi, mnohé i s jinými. Tak tedy

---

*) rozuměj: na levém. Stanoviště na pravém křídle bylo výsadou Sparťatů. **) rozuměj Peloponnesští. ***) v Peloponnes.

spravedlivější jest, abychom my drželi druhé křídlo než Athenští; nebo nevykonali takových činů jako my ani za nové ani za staré doby."

27. Tak pravili oni, Athenští pak na to odpověděli toto:

„Víme, že jsme se sem sešli k boji proti barbarovi, ne pak k řečem. Ale když Tegean ustanovil mluviti o starých i nových činech statečných, které kdy oba národové vykonali, nutno jest vyložiti vám, odkud my, jsouce stateční, dědictví to máme, že vždy prvními jsme spíše než Arkadové. Heraklovce, jichž vůdce tito praví že na Isthmu usmrtili, ty jsme my dříve, když je vyháněli všichni Hellenové, k nimž přišli utíkajíce se před otroctvím Mykenských, samojediní přijali a Eurystheovu zpupnost zničili, spolu s nimi v bitvě překonavše ty, kteříž tehdáž Peloponnes drželi.[26]) Pak tvrdíme, když Argivští, kteří byli s Polyneikem na Theby táhli, život skonali a nepohřbeni leželi, že jsme my proti Kadmejským táhli a mrtvol dobyli a je v naší vlasti v Eleusině pohřbili.[27]) Také jsme vykonali slavný čin proti Amazonám, kteréž od řeky Thermodontu vtrhly kdysi v zemi attickou.[28]) I v trojských bojích nebyli jsme pozadu za žádnými jinými.[29]) Než tyto věci připomínati neprospívá nic; nebo ti, kteříž tehdáž stateční byli, mohli by nyní špatnější a ti, kteříž špatní byli, mohli by nyní lepší býti. Pročež dost o starých činech! Avšak bychom i ničeho jiného nebyli dokázali, — ač jsme mnohých slavných činů dokázali, jako kteříkoliv jiní Hellenové — zajisté aspoň pro čin marathonský hodni bychom byli této výsady a mnohých jiných kromě ní, kteřížto jsme jediní z Hellenův sami o sobě s Peršanem boj svedše a takové podniknutí podstoupivše svítězili a překonali šestačtyřicet národů.[30]) Zdaž tedy nezasluhujeme toho místa pro tento jediný čin? Než neslušíť v takové době o místo se příti, i jsme hotovi vás, ó Lakedaimonští,

poslechnouti, kdekoliv a u kterýchkoliv abychom stáli nejprospěšnějším se vám býti vidí; nebo na každém místě snažiti se budeme, abychom statečně si vedli. I vykažte nám místo vědouce že se podrobíme."

Tak odpověděli, a veškero vojsko Lakedaimonských zvolalo, že Athenští více zasluhují na tom křídle státi než Arkadové. Tak ho dostali Athenští a překonali Tegeany.

Postavení rozličných národů v obou vojskách (28.—32.).

28. Po tom se postavili takto Hellenové, kteří později a kteří z počátku přišli. Pravé křídlo drželo deset tisíc Lakedaimonských; a pěti tisícům z nich, kteříž byli Spartiati, přidáno bylo pětatřicet tisíc lehkých heilotův, jednomu každému muži po sedmi. Vedlé nich pak volili si Spartiati aby stáli Tegeané, i za příčinou pocty i pro statečnost; jich bylo tisíc a pět set těžkooděnců. Po nich stálo pět tisíc Korinthských a vedlé sebe měli s přivolením Pausania tři sta Potidaianův [31]) z Palleny. Vedlé nich stálo šest set Arkadův orchomenských, vedlé těch tři tisíce Sikyonských. S těmi stýkalo se osm set Epidauřanů. Vedlé nich pak stálo tisíc Troizenských, vedlé Troizenských dvě stě Lepreatův, vedlé těch čtyry sta Mykenských a Tirynthských, po nich tisíc Fliuntských. Vedlé těch stáli tři sta Hermionských, s Hermionskými pak stýkalo se šest set Eretrianů a Styřanů, s těmi čtyry sta Chalkidských, s těmi pět set Amprakianů. Po těch stálo osm set Leukadských a Anaktorských, vedlé nich dvě stě Palanů z Kafallenie. Po nich bylo postaveno pět set Aigiňanů. Vedlé těch stálo šest set Plataianů. Poslední pak a první stáli Athenští, držíce levé křídlo, osm tisíc počtem; jim vévodil Aristeides, syn Lysimachův.

29. Ti, vyjma ty, kteří byli po sedmi každému

ze Spartiatův přidání, byli těžkooděnci, jsouce všichni dohromady počtem osmatřicet tisíc a sedm set. Těžkooděnců tedy všech proti barbarovi shromážděných bylo tolik, lehkých vojínů pak množství bylo takto veliké: V šiku Spartiatův bylo jich pětatřicet tisíc, poněvadž každý muž měl po sedmi, a z těch byl jedenkaždý k boji upraven. Lehkých vojínů pak u ostatních Lakedaimonských a Hellenů, poněvadž na každého z nich přišlo po jednom, bylo čtyřiatřicet tisíc a pět set.

30. Lehkých vojínů tedy všech bojovných množství bylo devětašedesát tisíc a pět set, celého vojska hellenského pak, které se u Plataií shromáždilo, i těžkooděnců i lehkooděnců bojovných sto deset tisíc bez jednoho tisíce a osmi set. S Thespiany pak, kteří byli přítomni, byl počet sto desíti tisíců úplný. Nebo i z Thespianů byli v táboře ti, kteří na živě byli zůstali; těžkého odění pak ani tito neměli.

Ti tedy rozstaveni byli u řeky Asopu.

31. Barbaři Mardoniovi pak, když byli přestali kvíliti po Masistiovi, táhli, dověděvše se, že Hellenové jsou u Plataií, též k Asopu tam tekoucímu. A když tam přitáhli, postavil je Mardonios takto:

Proti Lakedaimonským postavil Peršany. Že pak množstvím Peršané daleko předčili, rozděleni byli ve více šiků a stáli také proti Tegeanům. Postavil pak je takto. Co bylo nejmohútnější, vše vybral a postavil proti Lakedaimonským, slabší část pak proti Tegeanům. To učinil z návodu a rady Thebanův. Vedle Peršanů pak postavil Medy; ti stáli proti Korinthským a Potidaianům a Orchomenským a Sikyonským. Vedlé Medů postavil Baktřany; ti stáli proti Epidauřanům a Troizeňanům a Lepreanům a Tirynthským a Mykenským a Fliuntským. Po Baktřanech postavil Indy; ti stáli proti Hermionským a Eretrianům a Styřanům a Chalkidským. Vedlé Indů postavil Saky, kteří stáli proti Amprakianům a Anaktorským a Leukad-

ským a Palanům a Aigiňanům. Vedlé Sakův postavil naproti Athenským a Plataiaaům a Megařanům Boioty a Lokry a Melické a Thessaly a ten tisíc Fokeův; nebo nesmýšleli všichni Fokeové s Medy, nýbrž někteří z nich pomáhali Hellenům jsouce na Parnessu sevřeni, a odtud výpady číníce škodili vojsku Mardoniovu a Hellenům s ním jsoucím. Postavil pak také Makedony a ty, kteří kolem Thessalie obývali, proti Athenským.

32. To jsou jmena největších národů od Mardonia k boji postavených, kteří byli nejslavnější a nejznamenitější. Byli pak i lidé jiných národů s nimi smíšeni. Frygův a Mysův a Thrakův a Paionův a ostatních, mezi nimi také Aithiopův a z Egypťanů tak zvaní Hermotybíové a Kalasiriové [32]) meče nosící, kteří jediní z Egypťanů jsou bojovní. Tyto vzal Mardonios, když ještě ve Faleru byl, z lodí, jichž posádkou byli; nebo nebyli Egypťané vřaděni v zemské vojsko, které s Xerxem k Athenám přišlo.

Barbarů bylo třicet myriad (300.000), jakož i dříve vyloženo; Hellenův pak, kteří Mardoniovi pomáhali, počtu neví nikdo (nebo nebyli sečteni); dle domnění soudím, že jich shromáždilo k pěti myriadám. To byli pěší, jízda pak byla zvláště postavena.

Tisamenos obětuje za vojsko hellenské, Hegesistratos za vojsko perské. Episoda o tom, jak se Tisamenos občanem v Spartě stal a jak Hegesistratos Spartiatům z vězení uprchl (33.—37.).

33. Když pak všichni byli od něho postaveni podlé národů a pluků, tu druhého dne obětovala obě vojska. U Hellenův obětoval Tisamenos, syn Antiochův; nebo on provázel vojsko to jako věštec, ježto ho, pocházejícího z Elidy a z rodu Iamovcův [33]) Lakedaimonští byli svým krajanem učinili.

Tisamenovi, když v Delfech o věštbu žádal stran

potomků, věštila Pythia, že v pěti převelikých zápasech svítězí. On pak mina se s významem věštby chodil do gymnasii, jako by měl svítěziti v gymnických zápasech, a zanášeje se pentathlem (pětibojím)[34]) chybil se s vítězstvím při slavnosti olympické o jediný zápas, v němž měl za soupeře Hieronyma Andřana. Lakedaimonští pak znamenavše, že ne ku gymnickým, nýbrž k válečným zápasům se vztahuje věštba Tisamenovi daná, hleděli Tisamena mzdou nakloniti a jej spolu s králi z rodu Heraklovcův vůdcem válek učiniti.[35]) On pak vida, že Spartiati velice o to stojí, aby jej za přítele si získali — znamenav to tedy přirazil na jevo dávaje, jestliže ho občanem svým učiní a všech práv mu udělí, že to učiní, za jinou mzdu však ne. Spartiati pak z prvu uslyševše to horšili se a upustili zcela od žádosti své, posléze však když veliký strach z té perské výpravy měli, opět k němu šli svolujíce k tomu. On pak poznav, že se jinak rozmyslili, pravil že ani na tom nepřestává, nýbrž že musí ještě i bratr jeho Hegies státi se Spartiatem zcela tak jak on sám se stává.

34. To pravě napodoboval Melampoda, pokud lze žádost o království a žádost o občanství porovnati. Nebo i Melampus, když ženy v Argosu se ztřeštily a Argivští mu mzdu nabízeli, aby z Pylu přišel a ženy jejich nemoci té zprostil, žádal za mzdu polovici království. I nesvolili k tomu Argivští, nýbrž odešli. Když pak ještě mnohem více žen třeštilo, tu odhodlavše se k tomu, čeho Melampus žádal, šli mu to podat. Avšak tehdáž on vida, že se rozmyslili, žádal více řka, nedají-li i bratru Biantovi třetiny království, že neučiní co chtí. Argivští pak v tíseň jsouce přivedeni svolili i k tomu.[36])

35. Tak i Spartiati, že velmi potřebovali Tisamena, docela mu byli po vůli. A když mu Spartiati i to povolili, tu Tisamenos Elidský, stav se Sparti-

atem, jako věštec jejich pět převelikých zápasů s nimi vybrál. Tito samojediní ze všech lidí stali se spoluobčany Spartiatův. Patero těch zápasů pak byly tyto: jeden a to první tento u Plataií, pak u Tegey proti Tegeanům a Argivským, pak u Dipaie proti Arkadům všem mimo Mantinejské, pak zápas s Messenskými u Ithomy, a poslední u Tanagry proti Athenským a Argivským; ten byl poslední těch pěti zápasů.[37])

36. Ten Tisamenos tedy, jejž Spartiati s sebou vedli, tehdáž za Helleny obět věštčí vzdával v plataiské krajině. Hellenům zjevovala obět štěstí, budou-li se brániti; pak-li by překročili Asopos a bitvu začali, ne.

37. Mardoniovi pak, jemuž se chtělo bitvu začíti, nevypadla obět příznivě; kdyby však se bránil, zjevovala i jemu štěstí. Nebo i on hellenských obětí užíval, maje za věštce Hegesistrata, muže elidského, nejznamenitějšího z rodu Telliovcův, jejž před tím Spartiati zajavše upoutali, chtíce jej usmrtiti, že mnoho zlého od něho utrpěli. On pak jsa v tom neštěstí postaven, poněvadž o život mu běželo a před smrtí mnohé muky vytrpěti měl, vykonal čin k víře nepodobný. Nebo když byl vsazen v kládu železem přidělanou,*) dostalo se mu železného náčiní, které nějak do vězení přišlo, a hned dal se do činu nejmužnějšího ze všech, jež my známe. Nebo vyzkoumav dříve jak by ostatní část nohy z klády vyšla, uřízl si chodidlo. Učiniv to prokopal, poněvadž byl od strážců střežen,**) zeď a uprchl do Tegey, v noci dále se ubíraje, ve dne pak do lesa zalezaje a odpočívaje; i přišel za tím, co ho Lakedaimonští všichni vesměs hledali, v třetí noci do Tegey; Lakedaimonští pak byli u velikém udivení i nad jeho odvahou, vi-

*) Rozuměj: k noze. **) Strážci stáli přede dveřmi vězení.

douce odřezek nohy tam ležeti, i že ho nemohli najíti. Tak tedy ušel tehdáž Lakedaimonských a utekl se do Tegey, která za té doby byla v sváru s Lakedaimonskými. Uzdraviv pak se a opatřiv si nohu dřevěnou, vystupoval zjevně nepřátelsky proti Lakedaimonským. Avšak předce konečně záští, jež proti Lakedaimonským měl, nevyšlo mu na dobré; nebo zajat jest od nich, když v Zakynthu věštcem byl, a usmrcen.

Rada Timegenidova. Mardonios odhodlá se bitvu začíti a předpovídá šťastný výsledek. Věštba Bakidova. (38.—43.)

38. Než usmrcení Hegesistrata událo se později, po plataiském boji; tehdáž pak u řeky Asopu najat jsa od Mardonia za mzdu nemalou obětoval a horlivě si vedl i ze záští k Lakedaimonským i ze ziskuchtivosti. Když pak oběti nezjevovaly štěstí v boji ani Peršanům samým ani Hellenům při nich jsoucím (nebo i tí měli u sebe věštce Hippomacha, muže leukadského), a když Hellenové se přihrnovali a množili, radil Timegenides,[38]) syn Herpyův, muž thebský, Mardoniovi, aby prosmyky Kithaironu obsadil, řka, že se přihrnují Hellenové každého dne a že by jich mnoho zajal.

39. Už byla osm dní vojska proti sobě stála, když onen to Mardoniovi radil. On pak poznav že rada prospěšná jest, vyšle, když noc přišla, jízdu k prosmykům kithaironským, které k Plataiám vedou, jež Boiotové *Tři hlavy* nazývají, Athenští pak *Dubohlavy*.[39]) I nepřišli tam jezdci vyslaní marně; nebo zajali pět set soumarů na rovinu vycházejících, vezoucích potravu z Peloponnesu do táboru a lidi při vozech jdoucí. Když Peršané tu kořist ulovili, vraždili nemilosrdně, nešetříce ani zvířat ani lidí. Když pak smrcení se nasytili, odehnali ostatek jako kořist k Mardoniovi a do táboru.

40. Po té události ztrávili opět dva dni, anaž žádná strana nechtěla bitvy začíti; nebo až k Asopu postupovali barbaři zkoušejíce Helleny, avšak žádné z obou vojsk nepřekročovalo řeky. Ala jízda Mardoniova vždy dotírala na Helleny a škodila jim; nebo Thebané, jakož velice medoněli, horlivě války té dbali a vodili vždy jízdu až k bitvě; potom nastupovali Peršané a Medové na jich místo a ti to byli, kteří statečnosti své dokazovali.[40])

41. Po těch deset dní tedy neudálo se nic více kromě toho. Když pak jedenáctý den přišel, co u Plataii proti sobě stáli, a Hellenů mnohem více přibylo a Murdonia velice mrzelo nečinné sedění, tu v rozmluvu se dali Mardonios syn Gobryův, a Artabazos, syn Farnakův, jenž u Xerxa ve vážnosti byl jak málo jiných Peršanů. A když se radili, byla mínění jejich tato, Artabazovo, žeby měli co nejdříve hnouti celým vojskem a k hradbám Thebanů se odebrati, kdež veliká zásoba potravy jim a píce soumarům nahromaděna jest, a tam žeby tiše ležíce takto měl si počínati: Poněvadž mají mnoho zlata raženého a neraženého a mnoho stříbra a čiší, žeby měli nešetříce toho všeho mezi Helleny rozesílati a sice nejvíce mezi ty z Hellenů, kteří v čele měst stojí a ti že brzo sami svobodu svou vydají; i že by neměli bitvy se odvažovati. Jeho mínění tedy bylo totéž jako Thebanův, ani on*) více**) předvídal; Mardoniovo mínění pak bylo náhlejší a nerozvážlivější a neústupné: Poněvadž vojsko jejich mnohem mohutnější jest hellenského, aby co nejrychleji bitvu svedli a nenechávali ještě více jich se shromažďovati než co se jich už shromážďilo, oběti Hegesisstratovy pak aby mimo sebe pustili a nevynucovali[41]), nýbrž aby po obyčeji Peršanův boj svedli.

*) Rozuměj: jako Thebané. **) Roz. než Mardonios.

42. Tomu mínění jeho neodporoval nikdo; pročež mělo převahu; neboť moc nad vojskem měl on od krále, nikoliv pak Artabazos. I obesl náčelníky pluků a vůdce Hellenů při něm jdoucích a tázal se jich, zdali by věděli o jaké věštbě Peršanů se týkající, že zahynou v Helladě. Když pak svolaní mlčeli, jedni nevědouce o těch věštbách, druzí, kteří věděli, nepokládajíce za bezpečné je vysloviti, pravil Mardonios sám: „Poněvadž tedy vy buď ničeho nevíte aneb říci si netroufáte, nuže já vám řeknu dobře to věda. Jestliť věštěno, že mají Peršané přišedše v Helladu svatyni v Delfech vyloupiti a po vyloupení všichni zahynouti. My pak právě toto vědouce ani nepůjdeme na tu svatyni ani nehodláme ji vyloupiti, a z té příčiny ani nezahyneme. Pročež všichni, kteříž Peršanům přejete, radujte se, proto že my Helleny přemožeme." To jim pravil a pak kázal přichystati vše a připraviti, ježto by následujícího dne bitva se měla svésti.

43. O té věštbě, která že k Peršanům se vztahuje Mardonios pravil, já vím, že Illyrských a výpravy Encheleův [42]) se týká, nikoliv pak Peršanů. Ale co od Eakida o této bitvě pověděno jest

„též i u Thermodontu a trávoplodného Asopu
Hellenův shluknutí a povyk barbarsky hučící,
kdežto lukozbrojných Medů mnoho, přemnoho klesne
před časem, až jim osudný záhuby den se přiblíží" — [43])

to a jiné tomu podobné, co Musaios pověděl, vím že se k Peršanům vztahuje. Řeka Thermodon však teče mezi Banagrou a Clisanten. [44])

Alexandrova výstraha. Marné pokusy Lakedaimonských chtících stanoviště své změniti. Vyzvání Mardonia. (44.—48.)

44. Po vyptávce na věštby a napomenutí Mardoniově přišla noc, i roztavily se stráže. Když pak

noc daleko pokročila a ticho v táboře býti se zdálo a lidé v nejtužším spánku byli, toho času přihnal se na koni k strážím Athenských Alexandros, syn Amyntův, vůdce a král Makedonů, a žádal s vůdci mluviti. Ze strážců věčší část zůstala na svém místě, někteří pak běželi k vůdcům a přišedše k nim řekli že přišel člověk na koni z tábora Medův, jenž nic jiného nechce zjeviti a jen vůdce jmenuje a praví, že s nimi chce promluviti.

45. Když ti to uslyšeli, hned jich následovali k strážím; a když tam přišli, pravil jim Alexandros toto: „Muži athenští, svěřuji vám tato slova jako tajemství, jehož nesmíte nikomu jinému zjeviti než Pausaniovi, abyste mne nepřivedli v záhubu. Ani bych to zajisté neřekl, kdybych se nebál velice o veškeru Helladu; nebo sám jsem Hellen rodem *) a nechtěl bych viděti, aby Hellas ze svobodné stala se otrockou. Pravím tedy, že Mardoniovi a vojsku oběti nechtí dle přání vypadnouti; sice byste dávno byli musili bojovati. Nyní pak vidělo se mu oběti mimo sebe pustiti a, jak mile den zasvitne, bitvu svésti; obává se, jak já soudím, aby se vás více neshluklo. Pročež připravte se! Jestliže však předce Mardonios bitvu odloží a jí nesvede, trvejte v čekání; nebo zbývá jim potravy na málo dní. Vyjde-li pak tato válka podlé přání vašeho, nechť se pak i na mé osvobození zpomene,[45]) ježto jsem k vůli Hellenům tak odvážný čin z ochotnosti podnikl, chtěje vám zjeviti úmysl Mardoniův, aby nepřipadli na vás náhle barbaři mimo vaše nadání. Jsemť Alexandrov Makedon.“ To pověděv jel zpět do tábora a na své stanoviště.

46. Vůdcové Athenských pak přijdouce na pravé křídlo vypravovali Pausaniovi, co od Alexandra slyšeli. On pak po té zprávě, boje se Peršanův, pravil

*) Viz V., 22. a VIII, 137.

toto: „Ježto tedy zrána boj se svede, záhodno jest, abyste vy, Athenští, postavili se proti Peršanům, my pak proti Boiotům a těm Hellenům, kteří nyní proti vám stojí, z této příčiny. Vy znáte Medy a jich boj bojovavše proti nim u Marathona, my pak jsme nezkušeni a nepovědomi těch mužů; nebo nikdo [46]) ze Spartiatův posud nezkusil Medů, avšak Boiotův a Thessalův jsme zkušeni. Nuže tedy seberouce vše náčiní [47]) jděte na toto křídlo, my pak půjdeme na levé." Na to řekli Athenští toto: „I nám samým dávno a hned od počátku, jakmile jsme uzřeli, že Peršané proti nám se postavují, na mysl přišlo právě to říci, co vy nyní předstihnuvše nás pronášíte; avšak obávali jsme se, že by vám slova ta nebyla příjemná. Když však vy sami o tom jste se zmínili, radujeme se z těch slov a hotovi jsme tak učiniti."

47. Ježto tedy oběma vojskům to vhod bylo, změnili, když svítati počalo, postavení svá. Boiotové pak znamenavše to vyzradili Mardoniovi. I změnil také on, jak mile to uslyšel, šik a postavil Peršany proti Lakedaimonským. Když pak Pausanies spozoroval co se stalo a znamenal, že nemůže Mardonia oklamati, vedl Spartiaty zpět na pravé křídlo, a takéž Mardonios Peršany na levé.

47. Když pak nastoupili na prvotné stanoviště, vzkázal Marodonios skrze hlasatele k Spartiatům vyslaného toto: „Ó Lakedainomští, vás zajisté nazývají zdejší lidé nejelpšími muži, hlásajíce, že ani neutíkáte z boje ani stanoviště neopouštíte, nýbrž setrvávajíce buď protivníky hubíte aneb sami hynete. Avšak hle! z toho nic není pravda! nebo dříve než jsme se s vámi setkali a na ruce přišli, uzřeli jsme vás už utíkati a stanoviště opouštěti, ježto skrz Athenské chcete nás dříve zkusiti, [48]) sami pak otrokům našim vstříc se stavíte. To nejsou nikterak skutky statečných mužů, nýbrž přelmi jsme se v mínění o vás

zmýlili; nebo domnívali jsme se podle slávy vaší, že vyšlete k nám hlasatele a budete vyzývati a chtíti s Peršany jedinými bojovati, k čemuž my jsme ochotni; avšak shledali jsme, že nic takového nenabízíte, nýbrž spíše plaše utíkáte. Teď tedy, poněvadž vyste neučinili začátku toho, my činíme začátek. Proč bychom se nepotýkali spolu, vy za Helleny, poněvadž jste pokládáni za nejlepší, my pak za barbary, stejný počet se stejným? A vidí-li se vám, aby i druzí bojovali, může nechť ti po nás bojují! Pak-li se vám nevidí tak a zdá-li se dosti, abychom my jediní bojovali, nuže my budeme bojovati; kteří pak z nás svítězí, ti nechať jsou vítězi za veškero vojsko."

Hellenové se odhodlají k změně dosavadního stanoviště a k odchodu na Ostrov. Útěk středního šiku hellenského. Tvrdošijnost Amomfaretova. (49.—57.)

49. To oznámiv čekal hlasatel chvíli; když pak mu nikdo nic neodpovídal, vracel se zpět a ohlásil Mardoniovi, co se mu stalo. On pak raduje se velice a pýchaje planým vítězstvím vyslal jízdu na Helleny. A když se přihnali jezdci, škodili celému vojsku hellenskému metajíce na ně kopí a šípy, jelikož byli jízdní střelci a nebylo snadno jich dostihnouti; také pramen gargafský, z něhož vodu bralo celé vojsko hellenské, zkazili a zasypali. Bylť u pramene postavení jediní Lákedaimonští, druzí Hellenové pak byli podle postavení svého vzdáleni od pramene a blízko Asopu; jsouce však odháněni od Asopu chodili k pramenu; nebo z řeky nemohli vody bráti pro jezdce a střely.

50. Když to takové bylo, shromáždili se vůdcové, poněvadž vojsko vody nemělo a jízdou bylo nepokojováno, za příčinou těchto a jiných věcí, přišedše k Pausaiovi na pravé křídlo. Nebe ještě jiné věci soužily.

je více než tyto; neměliť více žádné potravy a sluhům jejich, kteří byli vysláni do Peloponnesu, aby potravy opatřili, byla od jízdy cesta zatažena a nebylo jim lze do tábora přijíti.

51. Vůdcům pak radícím se vidělo se, budou-li Peršané toho dne ještě meškati a nesvedou-li bitvy, na Ostrov[49]) se odebrati Ostrov ten od Asopu a pramene gargafského, u něhož tehdáž táborem leželi, vzdálen jest deset honů a před městem Plataiských. Že na pevnině ostrov jest má se takto. Teče říčka dolů v rovinu s Kithaironu, kteráž nahoře se dělí a jejíž ramena od sebe asi tři hony jsou, a pak se opět v jedno spojují. Jméno její jest Oeroe, a lidé tam obývající nazývají ji dcerou Asopovou. Na to místo ustanovili tábor přeložili, aby hojně vody měli i aby jim jezdci nemohli škoditi, jako jim škodili teď, když přímo proti nim stali. Vidělo pak se jim hnouti vojskem tehdy, až by druhá stráž noční[50]) byla, aby Peršané neviděli jich vytáhnouti a aby jezdci na ně nedoráželi; když by pak na to místo přišli, jež Oeroe s Kithaironu tekouc a dělíc se obkličuje, hodlali v téže noci polovici vojska k hoře Kithaironu vyslati, aby přivedli sluhy, kteří byli pro potravu šli; byliť oni na Kithaironě sevřeni.

52. Na tom se ustanovivše měli po celý ten den práci nekonečnou, anaž jízda na ně dorážela. Když pak den se skláněl a jezdci přestali doráželi, tehdy jak noc nastala a doba přišla, kdy bylo určeno odtáhnouti, hnuli se nejmnožší a táhli pryč, nemajíce v mysli táhnouti, kam bylo určeno,[51]) nýbrž jakmile se hnuli utíkali rádi[52]) před jízdou k městu Plataiských a utíkajíce přišli k Heraiu;*) to jest před městem Plataiských, dvacet honů od pramene gargafského. Přišedše tam zastavili se před tím chrámem.

---

*) Heraidon = chrám bohyně Hery.

53. Tak leželi u Heraia: Pausanies pak vida je z tábora táhnouti kázal i Lakedaimovským, aby sebrali náčiní a táhli za ostatními, kteří před nimi byli, míně že se ubírají na to místo, kam bylo určeno. Tu byli druzí náčelníci ochotni Pausania poslechnouti. Amomfaretos však syn Poliadův, jenž byl náčelníkem zástupu Pitanatův, [53]) pravil, že nebude utíkati před cizinci a že úmyslně nezpůsobí hanby Spartě; i divil se vida, co se dálo, an nebyl přítomen dřívější úmluvě. Pausanies pak a Euryanax za zlé pokládali že onen nechtěl jich poslechnouti, avšak ještě za horší, an onen tak si byl umínil, zůstaviti tam zástup pitanský, obávajíce se, kdyby je tam zůstavili konajíce oč se s druhými Helleny umluvili, aby nezahynuli i Amomfaretos sám i jeho soudruhové. To uvažujíce nechtěli vojskem lakonským hnouti a zkoušeli ho přemluviti, že by nebylo záhodno tak učiniti.

54. Ti tedy domlouvali Amomfaretovi, jenž jediný z Lakedaimonských a Tegeanův hodlal zůstati; Athenští pak učinili toto: Stáli tiše, kde byli postaveni, znajíce mysl Lakedaimonských, že jinak smýšlejí a jinak mluví. [54]) Když pak vojsko se hnulo, vyslal jezdce, aby se podíval, zdali Spartiati se mají k odchodu čili vůbec nehodlají odtáhnouti, a aby se otázal Pausania, co by bylo činiti.

55. Když hlasatel k Lakedaimonským přišel, viděl že stojí na svém místě a že náčelníci jich v hádku se dali. Nebo když domlouvali Amomfaretovi Euryanax a Pausanies, aby tam nezůstali jediní z Lakedaimonských a v nebezpečenství se nevydávali, nemohli ho přemluviti, až konečně v hádku přišli; a tehdáž právě přišel k nim hlasatel Athenských. V té hádce vzal Amomfaretos kámen oběma rukama a polože jej Pausaniovi před nohy pravil, tímto kamenem hlasovacím že hlasuje, [55]) aby neutíkali před cizinci, míně tím barbary. Pausanies pak nazývaje ho ztře-

štěným a nesmyslným kázal hlasateli Athenských, jenž se ho tázal, jak mu bylo uloženo, vypravovati co se u nich děje a žádal Athenské, aby k nim se přiblížili a strany odchodu totéž činili co oni sami.

56. I odebral se hlasatel k Athenským; když pak oni až do rána se byli hádali, tu Pausanies, jenž potud byl meškal, mysle, že Amomaretos nezůstane, když druzí Lakedaimonští odejdou (což se i stalo), dada znamení ostatní všechny přes kopce odvedl; jich následovali i Tegeané. Athenští pak, jakž jim bylo nařízeno, táhli jinudy než Lakedaimonští; nebo tito drželi se kopců a podhoří Kithaironu bojíce se jízdy, Athenští pak ubírali se dolů v rovinu.

57. Amomfaretos pak zprvu myslil, že Pausanies nikterak se neodhodlá jich opustiti, a trval na tom, aby tam zůstali a stanoviště neopouštěli; když však Pausaniův lid dále táhl, poznal, že ho zhola opustí, i vedl zástup svůj, přikázav mu náčiní sebrati, krokem [56]) za ostatním mužstvem. Toto postoupivši asi deset honů čekalo na zástup Amomfaretův, zastavíc se u řeky Moloentu v tak zvané argiopické krajině, [57]) kdež i svatyně Demetry Eleusinské založena jest. Čekali pak tam z té příčiny, aby, kdyby Amomfaretos a jeho zástup neopustil místa, na němž byli postaveni, nýbrž tam zůstali, mohli jim ku pomoci se navrátiti. Když pak družina Amomfaretova k nim přitáhla, přihnala se i veškera jízda barbarův. Nebo jezdci činili, co dříve pořád činívali, [58]) a když uzřeli místo, na němž Hellenové za předešlých dní stáli, prázdné, poháněli koně pořád ku předu a dostihše jich doráželi na ně.

Bitva u Plataií. Vítězství Lakedaimonských nad Mardoniem (58.—65.), útěk Artabazův (66.), vítězství Athenských nad Boioty (67.—69.), dobytí táboru perského (70.). Líčení jednotlivých činů hrdinských (71.—75.).

58. Mardonios pak, když se dověděl, že Hellenové v noci odtáhli, a uzřel místo prázdné, přivolal Thoreka Lerisského a bratry jeho Eurypyla a Thrasydeia a pravil: „O synové Aleuovi, co ještě řeknete vidouce vše prázdné?[59]) Vyť jste jako sousedé jejich pravili, že Lakedaimonští neutíkající z boje, nýbrž jsou muži u věcech válečných prvními; avšak už dříve jste je viděli své stanoviště opouštěti, nyní pak všichni dohromady vidíme, že v minulé noci i uprchli. I dokázali, když měli s muži, kteří opravdu[60]) nejstatečnější jsou, bojem se potýkati, že jsouce sami ničemní mezi ničemnými Helleny se honosili.[61]) Ovšem vám neznajícím Peršanův velmi jsem shovíval, když jste chválili ty, o nichž jste předce něco věděli; Artabazovi však více jsem se divil, že se lekal Lakedaimonských a lekaje se jich nejzbabělejší mínění pronesl,*) že by třeba bylo táborem hnouti a v město Thebanů se odebrati, abychom se dali oblehati. O tom se ještě ode mne král doví. Než o tom bude jindy řeč; nyní pak oněch nesmíme nechati činiti, co činí nýbrž musíme je stíhati, až jich dostihneme a za vše, co Peršanům učinili, pokutu dají."

59. To praviv vedl Peršany, přepraviv je přes Asopos, úprkem v zápětí Hellenův domnívaje se, že utíkají, a hnal se pouze za Lakedaimonskými a Tegeany; nebo Athenských, kteří na rovinu táhli, pro kopce neviděl. Ostatní náčelníci barbarských pluků pak. vidouce, že Peršané jali se stíhati Heleny, hned všichni vzvedli znamení[62]) a stíhali, co nohy jednomu

*) Viz kap. 41.

každému stačily, nikterak nejsouce spořádáni a sešikováni.

60. Ti tedy hlukem a valem se hnali, jakoby měli Helleny náhle poraziti; Pausanies pak, když jízda dorážela, vyslal k Athenským jezdce a vzkázal toto: „Muži athenští, když největší zápas o to nastává, má-li Hellas býti svobodna či otrocká, zrazeni jsme od spojenců my Lakedaimonští a vy Athenští, ježto v minulé noci se rozprchli. Nyní tedy rozhodnuto, co nám činiti jest; musímeť se brániti a, jak nejlépe můžeme, vespolek sobě pomáhati. Kdyby tedy na vás nejprvé jízda se byla obořila, byli bychom musili my a ti, kteří s námi Hellady nechtí zraditi, vám na pomoc přispěti. Teď však, ježto veškera jízda na nás se přihnala, sluší vám k obraně části nejvíce stísněné jíti. Jestliže pak vás samy nemožnost zastihla na pomoc přispěti, tedy aspoň lukostřelce vyšlete a učiňte nám vděk. Vímeť, že jste v této přítomné válce daleko nejhorlivější; pročež i toto vyslyšíte."

61. Když to Athénští zaslechli, jali se jim na pomoc jíti a k obraně co největší. A však když už táhli, udeřili na ně protivní Hellenové, kteří při králi stáli, tak že nemohli na pomoc přijíti; nebo nepřátelé na ně nalehající je soužili. A tak samotni jsouce Lakedaimonští a Tegeané — bylo jich i s lehkými vojíny padesát tisíc, Tegeanů pak tři tisíce (nebo tito nikdy neodlučovali se od Lakedaimonských) — obětovali majíce boj svésti s Mardoniem a vojskem přítomným. Avšak obět nebyla šťastna, a mezi tím padlo jich mnoho a mnohem více raněno jest; nebo Peršané učinivše si z terčů ohradu [63]) metali množství střel bez ustání, tak že, když Spartiati byli stísněni a obět se nedařila, Pausanies upiav zraky na Heraion Plataiských bohyni vzýval prose, aby naděje jejich se nezmařila.

62. An ji ještě tak vzýval, postoupili Tegeané dříve*) a šli na barbary, a Lakedaimonským hned po té modlitbě Pausaniově šťastně se obět dařila. Když pak konečně přece se podařila, šli i oni na Peršany, a Peršané proti nim, nechajíce luků.[64]) Nejprvé pak vznikl boj o ohradu terčovou. Když ta byla zbořena, nastal tuhý boj u samé svatyně Demetřiny a trval dlouhou dobu, až přišlo na seč; barbaři chápali se ostěpů nepřátelských a lámali je. Udatností a silou nebyli Peršané slabší, avšak nebyli obrněni a k tomu necvičeni a nerovni odpůrcům svým chytrostí. I vyřícujíce se po jednom a po desíti a u věčším neb skrovnějším počtu se shlučujíce drali se mezi Spartiaty a hynuli.

63. Kde Mardonios sám byl, bojuje s bílého koně a maje okolo sebe vybraných Peršanů nejlepších tisíc,[65]) tam nejvíce nepřátele své tiskli. Pokud Mardonios na živě byl, drželi se Peršané a bránice se mnoho Lakedaimonských pobili. Když však Mardonios zahynul a nejmohútnější mužstvo, kteréž kolem něho bylo, kleslo, tu i druzí se obrátili a ustoupili Lakedaimonským. Nejvíce jim škodilo, že oděv jejich neměl brnění; nebo bojovali proti těžkooděncům jsouce sami lehce ozbrojeni.

64 Tehdáž vzali Spartiati pokutu od Mardonia za smrt Leonidovu podlé věštby,[66]) a dobyl vítězství nejkrásnějšího všech, o nichž my víme, Pausanies, syn Kleombrota, syna Anaxandridova; jmena pak starších předků jeho položil jsem dříve, mluvě o Leonidovi;**) nebo oba mají tytéž. Usmrcen jest Mardonios od Arimnesta, muže v Spartě znamenitého, jenž v pozdější době po medské válce s třemi sty mužů u Stenykleru ve válce s veškerým vojskem Messen-

---

*) Než Lakedaimonští; nečekaliť Tegeané, zdali se obět podaří a šťastného znamení poskytne. **) Viz VII, 204.

ských se potýkal a sám zahynul i s těmi třemi sty muži.[67])

65. Když pak Peršané u Plataií od Lakedaimonských na útěk byli obráceni, utíkali bez pořádku do táboru svého a za hradbu dřevěnou,*) kterou si byli zřídili v krajině thebské. Divno však mi, jak, ač u háje posvátného Demetry bojovali, ani jeden z Peršanů nevešel v okršlek svatý ani tam nezemřel, ježto přemnozí na půdě nezasvěcené padli. I domnívám se, lze-li o božských věcech něčeho se domnívati, že bohyně sama jich nechtěla přijmouti, poněvadž velebnou její svatyni v Eleusině spálili.

66. Tak se tedy ten boj dál. Artabazos pak, syn Farnakův, jemuž hned z počátku se nelíbilo, že Mardonios od krále byl tam zůstaven, také tehdáž zrazoval, aby se boj nesvedl; avšak ničeho nepořídil. I učinil sám toto, an se neshodoval s tím, co Mardonios činil. Ty, jimž Artabazos vévodil (měl pak moc nemalou u sebe, nýbrž asi čtyřicet tisíc lidí), jakmile se stalo setkání, věda dobře, nač musí bitva vyjíti, spořádal k pochodu a přikázal jim, aby všichni za ním šli, kam by je vedl, s touž rychlostí, kterou by u něho viděli. To přikázav vedl vojsko jako k bitvě. Když pak popošel, viděl už Peršany utíkati. I nevedl jich už více v témž pořádku, nýbrž co nejrychleji běže utíkal ne k té dřevěné hradbě ani do města Thebanů, nýbrž k Fokeům, chtěje co nejdříve k Hellespontu přijíti.

67. Ti tedy obrátili se tam; Boiotové pak, an si druzí Hellenové, kteří při králi stáli, nestatečně vedli, dlouhý čas s Athenskými bojovali. Nebo Thebané, kteří medoněli, ti nemalou měli horlivost bojujíce a nechtíce si nestatečně vésti, tak že tři sta jich,

---

*) Viz kap. 15.

a to nejpřednější a nejlepší, tam od Athenských zahynuli. Když pak i ti se obrátili, utíkali do Theb a ne tam, kam Peršané a druhých spojenců[68]) veškero množství, které ani s nikým nebojovalo ani ničeho nedokázalo, utíkali.

68. I jest mi na jevě, že veškery věci barbarů visely od Peršanů, poněvadž i tehdáž tito*) dříve, než se s nepřáteli setkali, utíkali proto, že i Peršany viděli utíkati. A tak utíkali všichni kromě jízdy, zvláště pak boiotské. Ta pomáhala utíkajícím tím způsobem, že vždy nejblíže nepřátel byla a utíkající přátele své od Hellenův oddělovala.

69. Vítězové tedy následovali stíhajíce a vraždíce Xerxův lid. An se ten útěk dál, zvěstováno druhým Hellenům, kteří u Heraia stáli a bitvě nepřítomni byli, že se strhla bitva a že Pausaniův lid vítězí. Jakmile to uslyšeli, tu nespořádavše se nikterak jedni s korinthskými ubírali se podhořím a přes kopce cestou vzhůru přímo k svatyni Demetřině vedoucí, druzí s Megařany a Fliuntskými rovinou cestou nejpohodlnější.[69]) Když pak Megařané a Fliuntští blízko nepřátel byli, tu Thebanův jezdci, jichž náčelníkem byl Asopodoros, syn Timandrův, uzřevše je beze všeho pořádku chvátající poháněli koně své proti nim a připadše na ně, šest set jich pobili, ostatní pak zahnali stíháním na Kithairon.

70. Ti tedy zahynuli, aniž kdo záhuby jich dbal. Peršané pak a ostatní množství, když za dřevěnou ohradu se byli utekli, vystoupili dříve na věže, než Lakedaimonští přišli, a vystoupivše upevnili ohradu jak mohli nejlépe. Když pak Lakedaimonští se přiblížili, nastal tuhý boj hradební. A pokud Athenských tam nebylo, bránili se a předčili mnohem Lakedaimon-

---

*) t. j. ti vojíni, jichž náčelníkem byl Artabazos; viz kap. 26.

ské, kteřížto nebyli hradebního boje znalí. Když pak Athenští k nim přišli, tu nastal tuhý boj hradební a dlouhotrvající. Konečně však udatností a vytrvalostí stekli Athenští ohradu a prolomili ji, průlomem pak valili se Hellenové dovnitř. První ze všech prodrali se Tegeané ohradou a ti to byli, kteří Mardoniův stan vyloupili a vše z něho vybrali i také jesle koňské, celé měděné a podívání hodné. Ty jesle poslali Tegeané darem do chrámu Alejské Atheny, ostatní věci pak, které ukořistili, snesli na hromadu společnou. Barbaři, když ohrada padla, nesestupovali se už více v hromadu, aniž byl kdo z nich pamětliv obrany, nýbrž bázlivě si počínali, jsouce mnoho tisíc mužů na skrovném místě honěni a sevřeni. I bylo Hellenům lze je tak vražditi, že z třiceti myriad (300.000) vojska, odpočtou-li se čtyry myriady (40.000), s kterými Artabazos utekl, že tedy z těch ostatních (260.000) ani tři tisíce na živě nezůstali. Lakedaimonských ze Sparty zahynulo celkem v bitvě jedenadevadesát,[70]) Tegeanů šestnáct, Athenských dvaapadesát.

71. Z barbarů vyznamenala se pěchota Peršanův, jízda pak Sakův, a z jednotlivců prý Mardonios. Z Hellenů pak, ač i Tegeané i Athenští statečně si počínali, vynikli udatností Lakedaimonští. Ovšem ze žádného jiného důvodu nemohu to souditi (nebo všichni tito*) přemohli nepřátele, s nimiž jim bylo činiti), než z toho že s nejmohútnější částí**) se potýkali a ji překonali. Daleko nejudatnější muž byl dle našeho mínění Aristodemos, jenž ušed z Thermopyl***) jediný z těch tří set v hanbě a bezectí byl. Po něm pak vyznamenali se Poseidonios a Filokyon a Amomfaretos Spartiat. Avšak když se rokovalo, kdo byl nejudatnějším byl se okázal, nalezli přítomní Spartiati, že Aristode-

*) t. j. nejen Lakedaimonští, nýbrž i Athenští a Tegeané. **) t. j. s Peršany. ***) Viz VII, 231.

mos, chtě vůčihledě zemříti pro vinu na něm lpící, zuře a ze řady se vyřítiv velikých činů dokázal. Poseidonios pak že nechtě zemříti udatným mužem byl; o to tedy že on lepší jest. Než to snad ze závisti řekli. Ti, jež jsem jmenoval, všichni kromě Aristodema mezi těmi, kteří v bitvě zemřeli, zvláštní pocty došli;[71]) Aristodemos pak, že chtěl zemříti z příčiny svrchu řečené, nedošel pocty.

72. Ti byli nejznamenitější z těch, kteří u Plataií bojovali. Nebo Kallikrates, jenž byl nejkrásnější muž v táboře z tehdejších Hellenů, netoliko Lakedaimonských, nýbrž i ostatních Hellenů, zemřel mimo bitvu. Kterýž, když Pausanies obětoval, stoje v řadě raněn jest střelou v bok. I bojovali potom druzí, on pak vynesen byv, když k smrti pracoval, pravil Aeimnestovi, muži plataiskému, to že ho netrápí, že za Helladu umírá, ale že ruky své neužil a se nedokázal žádného činu, jenž by jeho hoden byl, an dychtil dokázati.

73. Z Athenských pak vyznamenal prý se Sofanes, syn Eutichidův, jenž pocházel z domu dekeleiského, kteřížto Dekeleiští kdysi čin vykonali na vždy užitečný, jak Athenští sami vypravují. Nebo když za starodávna Tyndarovci, chtíce Helenu domů přivésti, do země attické vpadli s množstvím lidu vojenského a demy pustošili nevědouce kde byla Helene chována, tehdy prý, jak jedni povídají, Dekeleiští, jak druzí, Dekolos sám horše se nad zpupností Theseovou a boje se o celou zemi Athenských jim vše vyzradil a je k Afidnám vedl, kteréž Titakos prvobytel (autochthon) Tyndarovicům vydal. I mají Dekeleiští v Spartě od toho činu bezplatnost a předsedání pořád až do nynější doby ještě, tak že i ve válce, kterou později mnoho let po tom Athenští a Peloponessští mezi sebou měli, Lakedaimonští, plenice ostatní Attiku, Dekeleie šetřili.[72])

74. Z toho demu tedy pocházel Sofanes, jenž se

tehdáž mezi Athenskými vyznamenal. Jest pak o něm dvojí pověst rozhlášena, jedna, že na páse brnění nosil železnou kotvu přidělanou měděným řetězem, kterouž, kdykoliv se přiblížil k nepřátelům, v zemi zarazil, aby nepřátelé, kdyby se naň vyřítili z řady, nemohli jím hnouti. Kdykoliv by pak nepřátelé na útěk se dali, hodlal kotvu vytáhnouti a tak je stíhati. Tak zní tato pověst; druhá pověst pak, kteráž dříve vyložené odporuje, hlásá, že na štítu, jímž pořád máchal a jehož ani chvíli tiše nedržel, měl za znak kotvu, a ne železnou kotvu na brnění visící. [73])

75. Jest pak ještě i jiný skvělý čin, jejž Sofanes vykonal, když Athenští Aiginu oblehali; zabilť Euribata Argivského pětizápasníka [74]) v souboji. Sofaneovi pak samému v pozdější době přišlo, že, když jsa vůdcem Athenských spolu s Leagrem, synem Glaukonovým, statečným mužem se býti okázal, usmrcen jest od Edonů v Datu bojuje o zlaté doly. [75])

Episoda o dceři Hegetoridově (76.); nevole Mantinejských a Elidských (77.); rozmluva Lampona a Pausania (78. 79).

76. Když barbaři od Hellenův u Plataií poraženi byli, tu přišla k nim žena uprchlá. Ta když spozorovala, že Peršané zahynuli a Hellenové vítězi jsou, souložnice jsouc Faraudata, syna Teaspiova, muže perského, ozdobivši se i se služkami mnohým zlatem a nejkrásnějším oděvem, jejž měla, a sestoupivši s vozu ubírala se k Lakedaimonským, kteří ještě nepřátele usmrcovali, a vidouc Pausania vše to řídícího, ježto už dříve jmeno jeho a vlast znala slýchavši často o něm, poznala Pausania a objavši kolena jeho pravila toto: „Ó králi Sparty, vysvoboď mne prosebnici z otrockého zajetí! Nebo tys i tím mně už prospěl, že jsi zničil tyto, kteříž ani daimonův ani bohův nedbají. Jsemť rodem Koanka, dcera Hegetorida, syna Antago-

rova. Násilím se v Kou Peršan mne zmocnil." On pak odpověděl takto: Ženo, buď dobré mysli i jako prosebnice i nad to, mluvíš-li pravdu, jako dcera Hegetorida Koana, jenž mi nejvíce ze všech lidí v těch krajinách obývajících přítelem jest." To řka odevzdal ji tehdáž eforům přítomným,[76]) později pak poslal ji do Aiginy, kamž sama chtěla.

77. Po příchodě té ženy pak přišli hned Mantinejští, když už bylo po všem. A poznavše, že přišli po bitvě, velmi se z toho rmoutili a pravili, že zasluhují trestu. Zvěděvše pak, že Medové[77]) s Artabazem na útěku jsou, stíhali je až k Thessalii, ač Lakedaimonští jim zbraňovali je stíhati. A vrátivše se do vlasti vypověděli náčelníky vojska ze země. Po Mantinejských přišli Elidští; a i Elidští stejně jako Mantinejští se rmoutili a odtáhli; přišedše pak domů i oni náčelníky vypověděli. Tolik o Mantinejských a Elidských.

78. U Plataií byl ve vojště Aigiňanů Lampon, syn Pytheův, nejčelnější z Aigiňanů; ten spěchal s přehříšným návrhem k Pausaniovi a přišed k němu pravil toto: „O synu Kleombrotův, čin vykonán jest tebou nesmírný velikostí a krásou, a bůh ti dal zachrániti Helladu a získati slávu největší ze všech Hellenů, jež my známe. Ty pak i ostatní, co ještě zbývá, vykonej, aby ještě slavnější pověst tvá byla i aby příště jedenkaždý z barbarů se vystříhal Hellenům zpupnými skutky dříve ublížiti. Leonidovi, když v Thermopylách zahynul, dali Mardonios a Xerxes hlavu utíti a na kůl ji nastrčiti; pročež ty, oplatíš-li rovnou měrou, chválu si získáš ode všech Spartiatů, a k tomu i od druhých Hellenů: nebo dáš-li Mardonia na kůl naraziti, pomstíš strýce svého Leonida."

79. Tak pravil míně, že se mu zavděčí; onen však odpověděl takto: „O příteli aiginský, dobrý úmysl tvůj a prozřetelnost uznávám, avšak se slušným míně-

ním jsi se minul; nebo vynesa mne vysoko i vlast mou i skutek můj zase jsi v niveč chtěl uvrci pobízeje mne, mrtvolu zohaviti a řka, to-li učiním, že slavnější budu míti pověst. To však sluší spíše barbarům činiti než Hellenům a i jim to za zlé máme. Já tedy takovým způsobem nechtěl bych ani Aigiňanům se zalíbiti ani těm, jimž takové věci jsou po chuti, i dostačuje mi Spartiatům se líbiti a zbožně jednati i zbožně mluviti. Leonidas pak, jejž pomstíti mně kážeš, velice, pravím, pomstěn jest a dušemi těchto lidí *) nesčíslnými zadost učiněno i jemu samému i druhým, kteří v Thermopylách skonali. Ty však příště s takovou řečí ani se nepřibližuj ke mně aniž mi raď a buď povděčen, že se ti nic nestalo."

Rozdělení kořisti a pohřbení Mardonia i Hellenů v bitvě padlých.

80. Onen uslyšev toto pryč se ubíral. Pausanias pak vyhlášení učiniv, aby nikdo nedotýkal se kořisti, sbírati kázal helotům věci nepřátel. Tito pak rozptýlíce se po táboře nalezali stany opatřené zlatem a stříbrem i lehadla pozlacená a postříbřená i měsidla zlatá i misky i jiné nádoby; nalezali též pytle na vozích, v nichž shledaly se kotlíky zlaté a stříbrné; mrtvolám pak tam ležícím odnímali náramky a obojky a ty zlaté akinaky, [78]) oděvu však pestrého nedbal nikdo ani dost málo. Tehdáž mnoho pokradmo prodávali Aigiňanům helotové, mnoho pak ovšem také odváděli, co nebylo lze skrýti; a tak to veliké bohatství Aigiňanův odtud počátek vzalo, kteříž zlato, jako by to byla měď, od helotů kupovali. [79])

81. Snesše pak ty věci na hromadu a desátek bohu delfskému vybravše, z něhož zlatá třínožka se věnovala, na trojhlavém hadu měděném stojící přeblízko

*) Peršanů.

u oltáře, [80]) a bohu v Olympii podíl vybravše, z něhož desítiloketní měděnou sochu Zeusa věnovali, [81]) a též bohu na Isthmu jsoucímu, z čehož sedmiloketní měděná socha Poseidona se zřídila, [82]) toto vybravše ostatek rozdělovali, i ženiny Peršanův i zlato a stříbro i druhé věci a soumary, i dostal jedenkaždý, čeho hoden byl. Jaké zvláště vybrané dary těm, kteří u Plataií hrdinstvím vynikli, se daly, nevypravuje se nikde, já však myslím, že i jim se daly; Pausaniovi pak ode všeho desatero se vybralo a dalo, žen, koní, talentů, velbloudů a takéž i ostatních věcí.

82. Vypravuje pak se, že se i toto stalo: že Xerxes utíkaje z Hellady Mardoniovi své náčiní zůstavil; Pausanias pak vida Mardoniův stan zlatem a stříbrem a koberci pestrými opatřený že kázal pekařům a kuchařům, týmž způsobem, jako Mardoniovi, oběd ustrojiti. Když pak tito dle rozkazu to činili, tu že Pausanias vida lehadla zlatá a stříbrná krásně postřená a stoly zlaté a stříbrné a velikolepou úpravu oběda užasl nad bohatstvím před ním ležícím a rozkázal z žertu svým služebníkům ustrojiti lakonský oběd. A když hostina připravena byla a veliký se jevil rozdíl, tu prý Pausanias dada se do smíchu obeslal Hellenů vojevůdce a, když se sešli, pravil ukazuje na obojí úpravu oběda: „Mužové hellenští, za touto příčinou jsem vás svolal, chtěje vám tohoto Medův vůdce pošetilost ukázati, jenž takovéto živobytí maje na nás přitáhl, kteří tak bídné máme, aby nás oloupil.“ To prý Pausanias vojevůdcům Hellenův řekl. [83])

83. V pozdější době pak i z Plataianů mnozí našli skříně se zlatem a stříbrem a jinými věcmi. Objevilo pak se ještě i toto později: *) Když od mrtvol maso odpadlo (Plataiané totiž snášeli kosti na jedno místo), našla se hlava nemající žádného švu, nýbrž z jediné

*) Dle čtení ἔτι τούτων. τῶν νεκρῶν atd.

jsoucí kosti. Objevila pak se též čelist, a sice hoření, mající zuby všechny vyrostlé z jediné kosti, a sice i přední zuby i třenové. Také se našly kosti muže pětiloketního. [84])

84. Mardoniova mrtvola pak druhého dne zmizela. Který člověk to učinil, nemohu sice na jisto říci, avšak slyšel jsem už o mnohých a pocházejících z rozličných národů, že Mardonia pohřbili, i vím, že dary veliké obdrželi mnozí od Artonta, syna Mardoniova, pro tento čin. [85]) Ale kdo to byl, jenž odstranil a pohřbil mrtvolu Mardoniovu, nemohu na jisto zvěděti; jde však i o Dionysofanovi, muži efesském, pověst, že pohřbil Mardonia.

85. Ten tedy takovým způsobem došel pohřbu; Hellenové pak, když byli u Plataií kořist rozdělili, pohřebovali své, každá obec zvláště. Lakedaimonští vykopali trojí hrob. Tam pohřbili jonáky, [86]) mezi nimiž byli i Poseidonios a Amomfaretos a Filokyon a Kallikrates. V jednom hrobě tedy byli jonáci, v druhém ostatní Spartiatové, [87]) v třetím pak helotové. Tak tito své pohřbili, Tegeané pak na jiném místě všechny vesměs pohřbili a Atheňané své krajany též pohromadě a Megařané i Fliunťané ty, kteří jezdci nepřátelskými zahynuli. [88]) Těchto všech hroby tedy byly plny; ostatních pak hroby, kterékoliv se u Plataií jeví, ty, jak se dovídám, každá obec, stydíc se za nepřítomnost při bitvě, co prázdné mohyly nasypala k vůli potomkům, jakož na př. i tak zvaný Aigiňanův hrob tam jest, o němž jsem zvěděl, že jej teprv o deset let později k prosbě Aigiňanů zřídil Kleades, syn Autodikův, občan plataiský, jenž jich proxenem byl. [89])

Obležení Theb.

86. Jakmile pak Hellenové mrtvoly u Plataií pohřbili, hned rokujíce na tom se usnesli, aby táhli proti Thebám a žádali, aby ti z občanů, kteří k straně

Medův byli stáli, jim byli vydáni, mezi prvními pak Timegenides a Attaginos,[90]) kteří zvláště byli náčelníky; pakli by jich nevydali, aby nehnuli se od města, až by ho dobyli. Jak se na tom byli usnesli, tu jedenáctého dne po bitvě přitrhše k Thebám obleha!i je, žádajíce, aby ty muže vydali; když však Thebští nechtěli jich vydati, plenili jich území a hnali útokem na hradby.

87. Když pak nepřestávali pleniti, pravil dvacátého dne Thebským Timegenides toto: „Muži thebští, poněvadž na tom Hellenové se usnesli, neupustiti od obléhání, až by Theb dobyli aneb až byste nás jim vydali, nuže ať pro nás země boiotská nepodstupuje více strastí, nýbrž, jestliže po *penězích* bažíce záminkou nás vyžadují, peníze jim dejme z obecního (nebo společně s obcí jsme k straně Medův stáli. nikoliv jen my samojediní); pakli v skutku o *nás* stojíce oblehají, my sami k soudu chceme státi a se hájiti.“ I zdál se jim velmi dobře a vhod mluviti a hned vyslali Thebští hlasatele k Pausaniovi chtíce vydati muže. Když pak se v tom smluvili, uprchl Attaginos z města, děti pak jeho přivedené Pausanias viny sprostil řka, že děti medismem nic nejsou vinni. Druzí mužové pak, jež vydali Thebští, mínili, že se jim povolí, aby před soudem se hájili a doufali, že penězi vinu se sebe svalí; onen (Pausanias) však, jak je obdržel, právě toto tuše vojsko spojenců veškero propustil, přivedl je do Korinthu a usmrtil. Totoť jest, co se událo v Plataiích a Thebách.

Útěk Artabazův.

89. Artabazos, syn Farnakův, utíkaje od Plataií[91]) byl už cestou daleko. Když pak k Thessalům přišel, nabízeli mu pohostinství a vyptávali se ho na ostatní vojsko nevědouce ničeho o tom, co se u Plataií událo. Artabazos pak znamenaje, že, chtěl-li by celou pravdu

o bojích pověděti, sám v nebezpečenství života bude i vojsko s ním jsoucí (nebo předvídal, že každý na něho bude dorážeti, kdo by o tom, co se událo, zvěděl), to tedy uvažuje Fokům ničeho nevypravoval, Thessalům pak pravil toto: „Já, ó mužové thessalští, jak vidíte, spěchám, abych co nejrychleji přišel do Thrakie, a mám na pilno, vyslán jsa za nějakou příčinou z táboru s těmito vojíny. Mardonia pak samého a vojsko jeho tam v patách za mnou táhnoucí čekejte co chvíli. Toho častujte a pečlivost svou na jevo dávejte; nebo nebude vám, učiníte-li takto, časem toho líto." To řka táhl kvapně s vojskem Thessalií a Makedonií přímo k Thrakii, opravdu pospíchaje a přímo dále se ubíraje. I přišel do Byzantia, ztrativ ze svého vojska mnoho mužů od Thraků cestou porubaných a hladem a namáháním zmořených; z Byzantia pak přepravil se po lodích. Ten tedy tak se vrátil do Asie.

Příchod vyslanců Samických k loďstvu hellenskému.

90. Téhož dne, kteréhož u Plataií porážka se udála, stala se porážka i u Mykaly v Ionii. Když totiž Hellenové, kteří na lodích s Leutychidem Lakedaimonským byli přišli, na ostrově Delu přezimovali, přišli k nim poslové ze Samu Lampon, syn Thrasykleův a Athenagoras, syn Archestratidův a Hegesistratos, syn Aristagorův, vysláni jsouce od Samických mimo vědomí Peršanův a vládce Theomestora, syna Androdamantova, jejž byli vládcem ostrova Samu ustanovili Peršané. Když pak předstoupili před vojevůdce, vykládal Hegesistratos mnoho a všelicos, že, uzří-li je jen Ionové, odpadnou od Peršanů a že barbaři nevytrvají na místě a pakli by i vytrvali, že jiné takové kořisti by nenašli; a k bohům společným volaje pobádal je, vysvoboditi muže hellenské z otroctví a odehnati barbara; i pravil, že jim snadno jest toto vykonati, poněvadž lodí Peršanů špatně plují a ne-

mohou v boji proti nim ostáti; oni sami pak, jestliže by podezření měli, aby jich lstí nelákali, že jsou ochotni na lodích jejich jako rukojmové s nimi plouti.

91. Když pak cizinec Samický pořád na prosbách trval, tázal se Leutychides, buď že přeje si (příznivého) znamení chtěl to uslyšeti anebo náhodou božím řízením: „Cizinče Samický, jaké tobě jmeno?“ I vece onen: „Hegesistratos.“ Leutychides pak přetrhl mu ostatní řeč, chtěl-li jakou Hegesistratos pronesti, a pravil: „Přijímám znamení vojvedoucí,[92]) cizinče Samický. Ty pak dělej, abys dada nám záruku, že věru Samičtí nám budou horlivými spojenci, odplul i tito, kteří s tebou jsou.“

92. Tak pravil a spolu to v skutek uváděl; neboť ihned Samičtí slib a přísahu složili o spolku s Helleny. To učinivše odpluli. Hellenové pak posečkavše ten den druhého dne šťastnou oběť vykonali, při níž věštcem jim byl Deifonos, syn Eueniův, muž z Apollonie,[93]) která leží u chobotu ionského. Jeho otce Euenia bylo toto zastihlo.

Deifonos. Příhody věštce Euenia.

93. Jsouť v této Apollonii ovce slunci zasvěcené,[94]) které za dne se pasou u řeky,[95]) jež z hory Lakmonu se prýštíc teče krajem apollonijským a v moře u přístavu Oriku se vlévá, v noci pak muži vybraní, kteří bohatstvím a rodem jsou nejvážnější, ti jich hlídají, každý po jeden rok; nebo přemnoho si váží Apolloniané těchto ovec za příčinou věštby jakési; přenocují pak ovce ty v jeskyni daleko od města. Tam je tehdáž tento Euenios jsa zvolen hlídal. A jednou, když usnul na stráži, přišli vlci do jeskyně a pohubili ovec asi šedesát. On pak, jak to spozoroval, byl mlčky a neoznámil toho nikomu, maje v úmyslu za ně jiné náhradou koupiti. Avšak Apolloniaanův nebylo tajno, co se stalo, nýbrž dověděli se nějak o tom i pohnali

ho před soud a odsoudili ho, že stráž prospal, aby zraku byl zbaven.[96]) Jakmile pak Euenia oslepili, hned po tom ani ovce jim plodu nevydávaly, ani země nenesla jako dříve ovoce. I dostalo se jim v Dodoně a v Delfech věšteb, když se tázali poroků na příčinu toho zla; hlásaliť jim, že nespravedlivě strážce těch svatých ovec Euenia zraku zbavili; oni sami*) že vlky vyslali a že nepřestanou dříve Euenia mstíti, než by jemu za to, co učinili, dali pokutu, kterou by sám volil a žádal; až se pak to splní, že sami dají Eueniovi dar takový, pro který ho mnozí z lidí budou blahoslaviti.

94. Tyto věštby se jim věštily, Apolloniané pak tajíce věštby ty uložili některým z občanů to vykonati. I vykonali jim to takto. Když Euenios seděl na náměstí, přistoupili a přisedli si k němu i vedli jiné řeči, až posléze soustrast s jeho neštěstím projevovati se jali. Tak znenáhla ho k tomu přivedše tázali se ho, jakou pokutu by si volil, kdyby chtěli Apolloniané se podvoliti, že mu dají pokutu za to, co učinili. On pak, an o věštbě nebyl slyšel, pravil, že by volil, kdyby mu někdo dal pole těch občanů, a při tom jmenoval občany, kteří že ty dvě nejkrásnější dědiny v Apollonii mají věděl, a k tomu dům, který věděl nejkrásnější ze všech v městě. Toho kdyby se mu dostalo, pravil že by příště nebyl hněviv a že by mu tato pokuta dostačovala. To řekl on; ti pak, kteří u něho seděli, pravili odpovědouce: „Euenie, tuto pokutu Apolloniané za oslepení dávají tobě dle věšteb jim přišlých.“ Tu on velmi se horšil, když po tom celou věc zvěděl, poněvadž ho podvedli; občané pak koupivše od držitelů dali mu, co si volil. A po tom hned měl věštčí dar od bohů mu vnuknutý,[97]) pročež i jmena slavného nabyl.

*) t. bohové Zeus a Apollon, v jichž svatyních se tázali.

45. Toho Euenia synem byl Deifonos, jenž provázeje Korinthské [98]) věštil vojsku. Také to však jsem už slyšel, že Deifonos, osobuje sobě jmeno syna Eueniova, po Helladě chodě práce za mzdu na sebe bral, ač nebyl synem Eueniovým. [99])

Příchod loďstva hellenského k ostrovu Samos; útěk Peršanů; bitva u Mykaly.

96. Jak se Hellenům oběť šťastně zdařila, vypluli s lodími od Delu k Samu. Když pak byli u Kalamů na pobřeží samickém, spustili kotvy u Heraia [100]) tamního a chystali se k mořské bitvě, Peršané pak zvěděvše, že připlývají, ubírali se k pevnině s lodími ostatními, jen lodí Foinikův odeslali pryč. Nebo v poradě vidělo se jim nesvésti bitvy; myslilť, že nejsou mocí Hellenům rovni. K pevnině však pluli, aby byli pod ochranou svého vojska pozemního, u Mykaly ležícího, kteréž z rozkazu Xerxova od ostatního vojska se oddělivši tam zůstalo k střežení Ionie. Počet jeho byl šedesát tisíc mužů a vojevůdcem byl Tigranes, [101]) jenž krásou i velikostí vynikal mezi Peršany. Do ochrany tohoto vojska umínili vůdcové loďstva se uteci, lodí na sucho vytáhnouti a ohradu kolem zříditi jako záštitu lodí a bezpečné útočiště pro sebe.

97. Toto si umínivše vypluli. Přišedše pak vedlé svatyně Velebnicku Gaisonu a Skolopoentu u Mykaly, [102]) kdež Demetry eleusinské svatyně jest, kterou založil Filistos, syn Pasikleův, když Neila, syna Kodrova, následoval k založení Miletu, [103]) tam lodí z moře vytáhli a ohradu kolem zřídili z kamení i ze dřeva, ovocné stromy pokácevše, a koly zarazili kolem ohrady I byli připraveni i na obležení i na vítězství; [104]) nebo na obě strany uvažujíce se připravovali.

98. Hellenové však, když zvěděli, že barbaři na pevninu se odstranili, mrzeli se, že jim uprchli a byli

na rozpacích, co by měli činiti, měli-li by do vlasti se vrátiti čili k Hellespontu plouti. Posléze však vidělo se jim z obojího toho nic nečiniti a k pevnině plouti. Připravivše tedy k bitvě mořské i lávky lodní [105]) i vše ostatní, čeho bylo třeba, pluli k Mykale. Když pak blízko tábora byli a nikoho proti sobě plouti neviděli, nýbrž zřeli, že lodí na sucho vytaženy a za ohradou jsou a že veliké vojsko v šik postaveno jest po pobřeží, tu nejprvé Leutychides na lodí jak možná nejvíce k břehu se přiblíže skrze hlasatele Ionům toto oznámil: „Mužové ionští, kteří z vás doslechnouti můžete, znamenejte co pravím; nebo Peršané zajisté nebudou ničemu rozuměti z toho, co já vám přikazuji. Až se setkáme (bitvou), pamětlivu sluší býti každému ze všeho nejprvé svobody, pak hesla „Hebe.“ [106]) A toto ať zví i kdo z vás toho neslyšel od toho, kdo to zaslechl.“ Účel tohoto opatření byl týž, jako Themistokleův u Artemisia; [107]) nebo mínil, že buď slova ta, zůstanou-li barbarův tajna, Iony svedou, aneb, donesou-li se barbarům, učiní je podezřelé.

99. Když byl Leutychides toto ponuknutí dal, učinili Hellenové pak toto: Přistanouce s lodími vystoupili na břeh a sestavovali se k boji; Peršané pak, když znamenali, že Hellenové k bitvě se strojí a Iony přemlouvali, předně domnívajíce se, že Samičtí smýšlením k Hellenům se kloní, odňali jim zbraně. Nebo Samičtí, když přišli na lodích barbarských athenští zajatci, kteří byli, zůstavše v Attice, od Xerxových vojínů jati, ty všechny vykoupili a dadouce na cestu, čeho potřebovali, poslali je do Athen. Z této příčiny ne nejméně byli v podezření, poněvadž pět set hlav nepřátelských vykoupili. Za druhé stezek na vrchole Mykaly vedoucích kázali hlídati Mileťanům jakožto nejlépe krajinu znajícím; činili pak to proto, aby tito mimo tábor byli. Proti těmto Ionům tedy, o nichž se domnívali, že by dosáhnouce možnosti nepřátelsky si

počínali,[108]) těmito způsoby Peršané se ohrazovali, sami pak snesli štíty, aby jim byly ohradou.

100. Jakmile Hellenové vše měli připraveno, táhli proti barbarům. A když táhli, prolétla veškerým vojskem zvěst a bylo viděti berlu hlasatelskou na kraji břehu ležící. Zvěst pak se rozšířila tato, že Hellenové nad Mardoniovým vojskem zvítězili bojujíce v Boiotsku. I jest věru z mnohých znamení božské řízení zjevno, jakož i tehdáž, ačkoliv téhož dne se zběhla porážka u Plataií i u Mykaly, zvěst Hellenům tam *) jsoucím přišla tak že vojsko mnohem větší zmužilosti nabylo a horlivěji nebezpečenství podstoupiti odhodláno bylo.

101. A i tato druhá shoda se zběhla, že svatyně Demetry eleusinské u obou bojišť byly; neboť i v kraji plataiském svedla se bitva, jakž jsem už dříve **) řekl, u samé svatyně Demetřiny a u Mykaly mělo se taktéž díti. Že pak vítězství bylo Hellenův s Pausaniem jsoucích, právem jim přišla zvěst. Nebo bitva u Plataií svedla se ještě z rána, u Mykaly pak pod večer. A že téhož dne a téhož měsíce bitvy ty se udály, stalo se jim nedlouho po tom, když se vyptávali, vědomo. Měli pak, než zvěst přišla, strach, nikoliv tak velice sami o sebe, jako o Helleny druhé, ***) aby Mardoniem nepřišla Hellas k úrazu. Když však zvěst tato k nim přilétla, raději a rychleji na nepřátele útok činili. Tak Hellenové i barbaři spěchali v boj, poněvadž cenou zápasní byly i ostrovy i Hellespont.

102. Athenským a těm, kteří vedlé nich postaveni byli, a to asi polovici celého vojska, bylo jíti po břehu a rovinou, Lakedaimonským však a těm, kteří vedlé nich byli postaveni, úžlabinou a po horách;

*) t. na pobřeží Malé Asie. **) Viz kap. 57. a 62.
***) t. o ty, jimž v Helladě samé bylo bojovati proti Peršanům.

a mezi tím co Lakedaimonští obcházeli, ti, kteří na druhém křídle byli, už bojovali. A dokud Peršanům hradba ze štítů stála, bránili se a nepodlehali v boji; když však vojsko Athenských a jejich sousedů, aby jich samých ten čin byl a ne Lakedaimonských, vespol se pobádajíc horlivěji k činu se mělo, od té doby už stav se měnil. Nebo tito prolomivše štíty úprkem vřítili se pospolu na Peršany, tito pak vyčkali jich útok a bránili se drahný čas, ale konečně utíkali do ohrady. Athenští pak a Korinthští a Sikyonští a Troizenští (nebo tito byli vedlé sebe v šiku) za nimi v patách se ženouce vdírali se s nimi spolu do ohrady. A když i ohrady se dobylo, nebránili se už více barbaři a na útěk se obrátili všichni mimo Peršany. Tito jediní v skrovných zástupech bojovali proti Hellenům vždy do ohrady se vdírajícím. A z vůdců perských dva uprchli, dva pak skonali; Artayntes a Ithamitres, kteří loďstvu veleli, uprchli, Mardontes pak a zemského vojska vůdce Tigranes bojujíce skonali. [109])

103. Když Peršané ještě bojovali, přišli Lakedaimonští a jich druhové a dodělávali s nimi, co zbývalo. Padli však i z Hellenů samých mnohočetní tam, i jiní i Sikyonští a vůdce Perileos. Samičtí pak, kteří boji přítomni byli, jsouce v táboře medském a zbaveni zbraní, když spatřili, že na začátku bitva byla nerozhodná, činili, seč byli, pomáhati chtíce Hellenům. A druzí Ionové vidouce, že Samičtí začali, sami též odpadli od Peršanů a udeřili na barbary.

104. Mileťanům pak byli Peršané střežení stezek uložili pro svou spásu, aby, jestliže by snad je potkalo, což je i potkalo, majíce průvodčí zachránili se na vrchole mykalské. Byl tedy tento úkol vložen na Mileťany z té příčiny a spolu aby ve vojště nepřátelského pokusu neučinili; oni však pravý opak toho, co jim bylo uloženo, činili, jiné cesty jim utíkajícím ukazujíce, kteréž je vedly mezi nepřátele, ba konečně

sami usmrcujíce je nejnepřátelštějšími se býti okazovali. Tak tedy po druhé Ionie od Peršanů odpadla. [110])

105. V této bitvě vynikli mezi Helleny Athenští a mezi Athenskými Hermolykos, syn Euthynův, jenž pěstoval se s pankratiem. [111]) Tohoto Hermolyka potkalo v pozdější době, když byla válka mezi Athenskými a Karystskými, [112]) že v bitvě u Kyrnu v krajině karystské skonal a leží u Geraistu. [113]) Po Athenských pak Korinthští a Troizenští a Sikyonští vynikli.

Návrat Hellenův na ostrov Samos; usnešení o Ionech; návrat Peršanů do Sard.

106. Když byli Hellenové množství barbarův usmrtili, jedny v bitvě, jiné na útěku, zapálili lodí a ohradu veškeru, vynesše dříve kořist na břeh; také několik pokladnic s penězi našli. Zapálivše pak ohradu a lodí odpluli. A přišedše na ostrov Samos radili se Hellenové o přesídlení Ionův a kde by v Helladě, jíž sami vládli, měli je usaditi; Ionie pak hodlali barbarům přenechati. Nebo nemožno se jim býti zdálo, aby sami na stráži jsouce po všechen čas Iony hájili; kdyby pak sami Ionův nehájili, neměli žádné naděje, že by Peršané jich bez trestu nechali. Za tou příčinou vidělo se představeným Peloponnesských [114]) obyvatele tržišť těch obcí hellenských, [115]) které Medům byly přály, vypuditi a Ionům kraje ty k osazení dáti, Athenským pak nevidělo se, že by vůbec Ionové měli se přestěhovati ani že by Peloponnesští o jejich osadnících [116]) měli se raditi. Když pak tito se tomu vzpírali, ustoupili Peloponnesští ochotně. A tak obyvatele Samu a Chiu a Lesbu a ostatní ostrovany, kteří s Helleny v boj táhli, do spolku přijali, přísahou a smlouvou je zavázavše, že setrvají a neodpadnou. Zavázavše pak je smlouvou odpluli, aby mosty strhli; myslilíť, že je najdou ještě stojící. [117])

107. Ti tedy k Hellespontu pluli, barbaři pak, kteří utekli a na výšinách mykalských se shlukli, počtem nehojní, ubírali se do Sard. A když táhli cestou, Masistes, syn Dareiův, jenž porážce, která je potkala, přítomen byl, vojevůdci Artayntovi velmi lál řka mezi jiným i to, že ženy horší jest, an tak vojevodil, a že všeho zlého hoden jest, an domu královu takové neštěstí způsobil. U Peršanů pak nazvánu býti ženy horším jest největším pohaněním. Onen pak, když byl mnoho hany uslyšel,[118]) rozjitřen jsa tasí na Masista dýku usmrtiti ho chtěje. Ale Xeinagores, syn Prexileův, muž halikarnasský, za samým Artayntem stoje, spozoroval ho, an běžel naň, a uchvátil ho v půly a vyzdvihna ho uhodil jím o zem; a v tom kopinníci Masistovi před něho se postavili. Tímto činem zavděčil se Xeinagores i Masistovi samému i Xerxovi, zachráně jeho bratra; i stal se za ten skutek vládcem celé Kilikie milostí královou. Když pak cestou dále táhli, nestalo se nic více, nýbrž přišli do Sard. V Sardech pak meškal král od té doby, co utrpěv na moři porážku z Athen tam byl uprchl.

Láska Xerxova. Masistes. Amestris.

108. Tehdáž meškaje v Sardech plál láskou k ženě Masistově, kteráž tam též byla. Když však posílaje k ní ničeho nemohl dosíci a násilí nechtěl užiti obávaje se bratra Masista (tatáž myšlénka pak i ženu držela; vědělať dobře, že násilí proti ní se neužije), tu Xerxes, nucen jsa upustiti od ostatních pokusů, pomýšlel na sňatek svého syna Dareia [119]) s dcerou z té ženy a Masista, míně, že spíše si ji nakloní, když to učiní. Zasnoubiv pak je a vykonav obvyklé obřady odebral se do Sus. Když tam přišel a Dareiovi ženu v svůj dům uvedl, tu upustil od Masistovy ženy a zase láskou plál k ženě Dareiově a dceři Ma-

sistově i dosáhl, po čem toužil; jmeno pak ženy té bylo Artaynte.

109. Časem však vyzradilo se to tímto způsobem. Amestris, žena Xerxova, utkala roucho veliké a pestré a podivu hodné i dala je Xerxovi. Tento radost maje oblekl je a šel k Artayntě. Uživ pak i u ní radosti vyzval ji, aby žádala, čeho by chtěla dosíci za to, co jemu prokázala. Ona pak — nebo usouzeno bylo, aby se jí i s celou rodinou zle vedlo — řekla na to Xerxovi: „Dáš mi, čehokoliv bych žádala?" On pak mysle, že všechno jiné spíše bude žádati, slíbil a přisahal. Když však se zapřisáhl, žádá ona bez rozpaku roucho. I zdráhal se Xerxes vší mocí nechtěje jí dáti a to z nižádné jiné příčiny, než že Amestridy se bál, aby ona tušíc i dříve už, co se dálo, neshledala takto, že to v skutku činí; i dával jí města a zlata nesmírně mnoho a vojsko, jímž by nikdo jiný neměl vlásti než ona; jestiť zajisté darování vojska perským darem. Avšak nemoha ji přemluviti dal jí roucho. Ona pak je nosila velmi se radujíc z daru toho a honosíc se jím.

110. I zvěděla Amestris, že roucho má a poznavši co se stalo, neměla sice hněvu proti té ženě, ale myslíc, že matka její toho původkyní jest a že ona to způsobuje, osnovala ženě Masistově záhubu. I čekala, až by choť její Xerxes královskou hostinu dával (tato hostina pak strojí se jednou do roka toho dne, kterého se král narodil; jmenuje pak se ta hostina po persku *tykta*, což v jazyku hellenském znamená „dokonalá" a tehdáž pouze král hlavu svou maže a Peršany obdařuje) [120]) ten den tedy vyčkavši žádala Amestris od Xerxa, aby se jí dala Masistova žena. Jemu pak bylo hrozné a protivné vydati ji jednak že chotí bratrovou byla, jednak že věcí tou nebyla vinna; nebo srozuměl, proč jí žádala.

111. Posléze však, když na tom trvala a záko-

nem nucen byl, poněvadž, když královská hostina se dává, žádajícímu nesmí se odepříti, velice nerád k tomu svolil a vydav ji učinil toto. Ženě své řekl, aby činila co chce, sám pak obeslav bratra pravil mu toto: „Masiste, ty jsi Darciův syn a můj bratr a k tomu ještě jsi i muž hodný. I neobcuj s ženou tou, s kterou nyní obcuješ, nýbrž já ti za ni dávám dceru svou. S tou obcuj; ženu pak, již nyní máš — nebo není mi to po vůli — neměj.“ Masistes pak podiviv se slovům těm vece toto: „Ó pane, jaké to slovo nevhodné díš mi, an mi kážeš, abych ženu, z níž mám tři syny jinochy a dcery, z nichž jsi i ty jednu synovi svému za ženu dal, ona pak sama docela k mysli mé jest, tu an kážeš zapuditi a dceru tvou za ženu pojíti? Já ovšem, králi, za velikou věc si to pokládám, že mne za hodna své dcery uznáváš, neučiním však nic z toho. Ty pak nikterak mne nenuť žádaje takovou věc; nýbrž dceři tvé jiný muž se vyskytne o nic horší než já, a mne nech s ženou mou obcovati.“ Tak mu odvece, Xerxes pak hněvem jsa jat dí toto: „Tak jsi si to, Masiste, způsobil! Nebo ani bych ti nedal dcery své za ženu, aniž s onou více budeš obcovati, abys se naučil, co se dává, přijímati.“ Onen pak, jak to uslyšel, jen toto řka šel ven: „Pane, ještě věru jsi mne nezničil!“

112. Mezi tím časem, co Xerxes s bratrem rozmlouval, Amestris obeslavši kopinníky Xerxovy zohavila ženu Masistovu; prsy jí uřízla a nos a uši a pysky a psům předhodila i jazyk jí vyřízla a domů ji poslala zohavenou. [121])

113. Masistes pak ničeho o tom ještě nezaslechnuv, avšak tuše, že ho neštěstí nějaké potkalo, přiřítil se úprkem domů. Vida pak ženu svou zohavenu, hned se s dětmi svými uradil a ubíral se do Bakter i se syny svými i také s několika jinými muži, hodlaje zbouřiti baktrický kraj [122]) a co nejvíce uškoditi králi.

I bylo by se to stalo, jak se mi zdá, kdyby byl k Baktřanům a Sakům došel; nebo měli ho rádi a byl náměstníkem Baktřanův. Avšak Xerxes zvěděv, že to zamýšlí, vyslal naň vojsko a usmrtil cestou i jeho sama i syny jeho i vojsko. Takový byl běh lásky Xerxovy a smrti Masistovy.

Dobytí Sestu; potrestání bezbožnosti Artayktovy; moudrý výrok krále Kyra.

114. Hellenové, kteří z Mykaly k Hellespontu pluli, nejprvé u Lekta [123]) prodlévali, nepříznivými větry zdržováni jsouce, odtud pak přišli k Abydu; i nalezli mosty strženy, jež myslili nalezti ještě stojící a které ne nejmenší příčinou jich příchodu k Abydu byly. Tu Peloponnesským, jižto s Leutychidem byli, vidělo se odplouti do Hellady, Athenským však a Xanthippovi vojevůdci tam zůstati a pokusiti se o Chersones. Onino tedy odpluli, Athenští pak z Abydu na Chersones se přepravivše Sestos oblehali.

115. Do tohoto města, že bylo nejsilnější tam pevností, sešli se, když uslyšeli, že Hellenové do Hellespontu přibyli, i z druhých vůkolních měst i také z města Kardie [124]) Oiobazos, muž perský, jenž lána z mostů tam byl dal dopraviti. V tom městě obývali Aiolové, s nimi pak pospolu tam byli i Peršané i ostatních spojenců valný dav.

116. Vládcem toho kraje byl Xerxův náměstník Artayktes, muž perský, hrozný a bezbožný, jenž i krále táhnoucího na Atheny podvedl, zboží Protesilaa, syna Ifiklova, z Elaiuntu odcize. V Elaiuntu totiž v krajině chersonesské jest Protesilaův [125]) hrob a kolem něho svatyně, kdež bylo nábytku mnoho i misky zlaté a stříbrné i měď i roucha i jiné dary, kteréž Artayktes dané mu od krále odcizil. Oklamalť Xerxa těmito slovy: „Pane, jest dům muže hellenského zde,

jenž na tvou zemi táhl a jejž zasloužená smrt potkala. Toho dům mi dej, aby si každý to pamatoval, netáhnouti na tvou zemi. To pravě snadno mohl přemluviti Xerxa, aby mu dům jeho dal, an ničeho netušil, co onen na mysli měl. Že pak na zemi královu táhl Protesilaos, to pravil v tomto smyslu: Peršané myslí, že veškera Asie jejich jest a každého krále.[126]) Když pak mu zboží dáno bylo, přenesl je z Elaiuntu do Sestu a na svaté půdě sil a pásl a kdykoli přišel do Elaiuntu, v svatyni chrámové s ženami obcoval. Tehdáž pak byl oblehán od Athenských, nejsa na obležení přichystán a neočekávaje Hellenů; byliť ho, jak se zdá, nepřipraveného přepadli.

117. Když pak jeseň ku konci se chýlila a obležení ještě trvalo, byli Athenští nevrlí, že mimo vlast musili čas tráviti a nemohli pevnosti dobyti, i žádali od vůdců, aby je domů vedli. Ti však pravili, že ne dříve, než by města dobyli aneb obec Athenských je zpět povolala. Tedy snášeli stav svůj.

118. Obležení však byli už v svrchované nouzi, tak že řemeny lehadel vařili a jedli. Když pak ani těch už neměli, tu noční dobou uprchli pryč Peršané s Artayktem a Oiobazem, na zadní straně pevnosti slezouce, kde bylo místo nepřátel nejprázdnější. I oznámili, jak se rozednilo, Chersonesští s věží Athenským co se stalo a otevřeli brány. Athenských pak větší část jala se pronásledovati, druzí pak obsadili město.[127])

119. Oiobaza, jenž do Thrakie uprchl, thračtí Apsinthané[128]) jali a Pleistorovi, bohu domácímu, obětovali dle svého způsobu a jeho družinu jiným způsobem usmrtili. Artayktes pak a jeho druhové, kteří později na útěk se dali a, když nepřátelé jich dostihli, něco málo za Kozími řekami[129]) byli, hodnou chvíli se bránivše jedni padli, druzí živi přišli v zajetí. I vedli je Hellenové spoutané do Sestu a mezi nimi i Artaykta spoutaného i jeho syna.

120. I stal prý se jednomu ze strážců, jak Chersonesští vypravují, pekoucímu ryby sušené, takovýto zázrak: Ryby nad ohněm ležíce vyskakovaly a třepetaly se právě jako ryby čerstvě chycené.[130]) I přihrnuli se lidé a divili se tomu, Artayktes pak, když zázrak ten viděl, zavolav toho, jenž pekl ryby, pravil: „Cizinče athenský, nic se nestrachuj tohoto znamení; nebo ne tobě objevilo se, nýbrž mně oznamuje Protesilaos elaiuntský, že ačkoliv mrtev jest a seschlý,[131]) předce moc od bohů má, nad svým křivditelem se pomstiti. Nuže tedy pokutu tuto chci složiti: za to, co jsem vzal ze svatyně, chci sto talentů složiti bohu, za sebe pak a za syna dám dvě stě talentů Athenským, zůstanu-li na živě.“ To sliboval, avšak vojevůdcem Xanthippem nepohnul; nebo Elaiuntští, chtíce Protesilaa mstíti, žádali jeho usmrcení a i vojevůdce samého mysl k tomu směřovala. I odvedli ho na kraj břehu, kde Xerxes most položil (jiní pak praví, na kopec nad městem Madytem)[132]) a přibivše ho na prkno pověsili ho; syna pak před jeho očima ukamenovali.

121. To učinivše ubírali se s loďmi k Helladě vezouce všechnu kořist i také lána mostů, hodlajíce je darem uložiti v chrámích. A toho roku neudálo se nic více.

122. Toho Artaykta pověšeného děd byl Artembares, jenž Peršanům návrh učinil, jejž oni Kyrovi předložili, znějící takto: „Poněvadž Zeus Peršanům panování dává, z lidí pak ty,*) Kyre, přemožením Astyaga, nuže — mámeť zemi malou a k tomu drsnatou — vystěhujme se z ní a osaďme jinou lepší. Jsouť mnohé v sousedství, mnohé také vzdálenější; z těch jestliže jednu osadíme, budou se nám lidé více obdivovati.[133]) I sluší zajisté mužům panujícím tak jednati; nebo kdy mnedle bude krásnější příležitost než teď, když nad mnohými lidmi panujeme i nad celou

*) Dle čtení *σύ*.

Asií?" Kyros pak uslyšev to neobdivoval se návrhu tomu [134]) i řekl, aby tak učinili, avšak připomenul jim, aby se na to uchystali, že nebudou více sami jiným panovati, nýbrž jiní jim; z měkkých krajin že se rádi měkcí mužové rodí, poněvadž není dáno téféž zemi i ovoce podivu hodné zplozovati i muže hodné ve věcech válečných. [135]) I uznali to Peršané a odstoupili hned překonáni jsouce v mínění svém od Kyra a volili raději panovati v drsnaté zemi obývajíce, než hladkou osívajíce jiným otročiti.

Poznamenání k deváté knize.

1. Thorex (Thorax) byl z rodu Aleuovcův (o nichž viz pozn. 8. k 7. knize); srv. kap. 58.

2. „skrze ohně po ostrovech rozžžené;" srv. pozn. 164. k 7. knize.

3. Taková samomsta lidu (lynch), za dob rozechvěných ne neobyčejná, udála se také asi deset měsíců před tím (r. 480.). Jakýsi Kyrsilos radil před bitvou salaminskou Athenským, aby se Xerxovi podrobili a ukamenován za to od lidu rozjitřeného. Viz Demosthenovy řeči o věnci §. 204. a Cic. de off. 3, 11.

4. Tito vyslanci byli Kimon, Myronides a Xanthippos. dle svědectví Plutarchova (Arist. c. 10.) byl s nimi také slavný Aristeides.

5. Hyakinthie = slavnost přírodní, dle domněnky některých původu foinického. Že slavnost ta nevznikla mezi Dory, nýbrž že ji od jiného národa převzali, jest jisto; avšak záhy u nich tak zdomácněla, že byla v Spartě vedlé Karneí (o nichž viz 7, 206. a pozn. 183. k 7. knize) hlavním svátkem. — Hyakinthos byl dle báje krásný jinoch, jejž Apollon miloval, avšak házeje jednou diskem (diskos = ploský kruh kamenný n. kovový, jímž se do terče házelo), z neopatrnosti usmrtil. Hyakinthos jest personifikací rostlinstva v létě palčivým vedrem hynoucího, Apollon bůh slunce, které na jaře blahodárným teplem vegetaci příznivo jest (odtud báje o *lásce* k Hyakinthovi), v létě však žhavé paprsky sesílajíc vegetaci umořuje. Diskos = kruh sluneční.

Slavnost Hyakinthií (odbývaná v druhé polovici července nebo v první pol. srpna) byla třídenní. První den věnován byl smutku na památku smrti Hyakinthovy, druhý a třetí radovánkám, jimiž se opětné oživení Hyakintha (přírody) oslavovalo.

6. „Rovnými a podobnými spojenci.“ Vlastně ἐπ' ἴσῃ τε καὶ ὁμοίῃ = tak, abychom byli v postavení stejném a podobném (t. j. v postavení *zúplna* stejném) jako oni (Peršané). Slova řecká jsou výrazem při smlouvách často užívaným, jímž si obě strany úplnou rovnost a samostatnost zaručovaly.

7. Počet helotů provázejících každého občana spartského řídil se pokaždé potřebou; při obyčejných výpravách, kdy nebylo větší moci válečné potřebí, provázel každého občana jen jeden helot.

8. Rodokmen jest tento:

Leon.

Anaxandrides.

Kleomenes. (O jeho smrti viz 6, 75.)	**Dorieus.** (Zemřel v Italii; viz 5, 45.)	**Leonidas.** (Rek thermopylský.)	**Kleombrotos.**
Gorgo. (Žena Leonidova, viz o ní 5, 51 a 7, 239.)	**Euryanax.**	**Pleistarchos.**	**Pausanias.**

9. *Petavius* myslil, že zde o skutečném zatmění slunce řeč jest, a vypočítal, že se dne 2. října r. 480. událo. Avšak *Zech* (astronomische Untersuchungen atd. str. 43.) dokázal, že tehdáž nebylo astronomického zatmění slunce, nýbrž že slova „zatemnilo se slunce na nebi“ znamenají zatemnění slunce hustými mraky anebo jinou podobnou příčinou povstalé.

10. O počínání Argivských v této válce viz 7, 148 a násl.

11. I cesta z Attiky do Boiotie mezi pohořím Parnethem (nyní Casha) a Brilessem (n. Turco Vuna) vedoucí i západní cesta, kterou se mezi Parnethem a Kithaironem do údolí Asopu (n. Asopo) přicházelo, byly úzké.

12. Boiotarchové (t. j. Boiotovládci) byli náčelníci boiotského spolkového vojska; též jim příslušelo usnešení boiotské rady spolkové vykonávati.

13. Skolos v údolí řeky Asopu na úpatí pohoří kithaironského na cestě z Tanager k Plataiím vedoucí.

14. O Attaginovi viz kap. 86., 88. On a Timegenides byli náčelníci strany Medům přející.

15. Slovy těmi naráží se aneb na neobmezenou moc Mardoniovu a na slepou poslušnost, k níž všichni Peršané i proti svému přesvědčení byli zavázáni, aneb na neodolatelnou moc osudu, která nepřeje člověku, aby životem svým sám vládl a jej dle své chuti zařídil.

16. Bezpochyby chtěl je Mardonios za trest, že později přišli, postrašiti, nechtěl však, aby při tom někdo z jeho vojínů k úrazu přišel.

17. Hellenové rádi jmena cizí tak měnili, aby měla ráz řeckých slov a nabyla jakéhosi významu. (Podobné proměňování naskytuje se u všech národů, jako na př. staří Čechové jmeno Ravenna v Rovna n. Rovina proměnili). Makistios upomíná na superlativ *μάκιστος* (*μήκιστος*) a znamená tedy „předlouhý;“ i byl v skutku muž ten délky neobyčejné; viz kap. 25.

18. „po houfech“ zde = houf za houfem, ne všichni pospolu a zároveň. Později (viz kap. 23.) učinili perští jezdci útok pospolitý.

19. Tento Olympiodoros, syn Lamponův, jest dle domněnky Steinovy otec toho Lampona (vnukové měli u Řeků zhusta jmeno dědovo), jenž byl přítelem Perikleovým a jako věštec, státník a spoluzakladatel města Thurií pověsti nabyl.

20. „vzavše k sobě lukostřelce,“ poněvadž k odrážení jezdců nepřátelských dobře se hodili. Tito lukostřelci brali se z nejnižší třídy občanův athenských, z tak zvaných thetův, a z metoikův.

21. Když byl útok perských jezdců odražen, obrátili se na útěk nepozorujíce, že vůdce, jenž se byl příliš daleko odvážil, padl.

22. Gargafský pramen byl vzdálí asi dvaceti honů severovýchodně od Plataií. Někteří se domnívají, že jest to nynější pramen Vergentiani u vesnice Gondala, jiní, že byl mezi nynějšími vesnicemi Platana a Kriakuki. Vojsko řecké, byvši dříve (pokud u Eryther a Hysií stálo) čelem k severozápadu obráceno, stálo nyní čelem k severovýchodu. Androkrates = starý heros domácí, jemuž před městem byla svatyně (heroon) zřízena.

23. Král Eurystheus jest z bájesloví znám nepřátelstvím k Herakleovi, jemuž těžké a nebezpečné úkoly (Herakleovy práce) ukládal. Usmrcen jest od Hylla, syna Herakleova.

24. Heraklovci opanovali konečně Peloponnes pod vůdci

Temenem, Aristodemem a Kresfontem, kteříž byli pravnuci Hyllovi; viz 7, 204 a 8, 131.

25. Dle Pausaniova hodnověrného svědectví jmenoval se otec Eeropův, děd Echemův Kefeus, ne, jak Herodot omylem praví, Fegeus.

26. Po smrti Herakleově utekli se děti jeho před zlobou Eurystheovou, jenž celé plémě Herakleovo chtěl vyhladiti, ku králi trachinskému Keykovi. Když pak Eurystheus Keykovi válkou hrozil, nevydá-li jich, opustili útočiště své a bloudili stíháni jsouce po Helladě, až přišli do Athen. Athenští jich nevydali, nýbrž podnikli k vůli nim boj a přemohli vojsko Eurystheovo. Tímto činem nezištné šlechetnosti, jímž se Athenští už za starodávna obhájci nevinně pronásledovaných býti objevili, často a rádi se honosili; byla to látka básníkům (Euripides založil na ní drama „Heraklovci") a řečníkům (na př. Isokratovi) velmi vítaná, právě tak jako druhé dva činy, o nichž Herodot dále zmínku činí.

27. „proti Kadmejským" t. j. proti Thebanům (Kadmea = vyšehrad thebský). Báje, že Athenští (a sice král Theseus) proti Thebanům, nechtícím vydati k pohřbení mrtvoly padlých vůdců nepřátelských, boj podstoupili — báje tato, vzornou zbožnost a neohroženou i obětivou udatnost předkův athenských hlásající jest původu athenského. Euripides na ní založil drama „Hiketides" (prosebnice). Dle jiné báje nepřinutil Theseus Thebanův k vydání mrtvol brannou mocí, nýbrž přemluvil je k tomu. Ještě jiná, a to nepochybně nejstarší báje, hlásala, že Adrastos, král argivský, výmluvností svou (slove zajisté *μελίγηρυς* t. j. medohlasný) od Thebanů vydání mrtvol dosáhl.

28. Thermodon nyní = Termeh. Báje jmenuje Thesea přemožitelem Amazonek (o Amazonkách viz pozn. 102. k 4. knize). Theseus prý unesl královnu Amazonek Hippolytu, načež ze msty do Attiky vtrhly.

29. Viz 5, 94; 7, 161 a pozn. Ostatně jest tento výrok Athenských chlubnou hyperbolí; nebo dle Iliady nevynikli právě Athenští v boji troickém a jmeno jejich zřídka se v Iliadě připomíná.

30. *Šest a čtyřicet* jest právě počet těch národů, které ve vojště *Xerxa na Helladu táhnoucího* zastoupeny byly a jež Herodot 7, 60—80 vypočítává. Ale vojsko perské, které o jedno desítiletí dříve u Marathonu bojovalo, neskládalo se zajisté z tolikerých národů. Jest to opět chlubná hyperbole.

31. Město Potidaia na poloostrově Pallené bylo osadou od Korinthských založenou; jeví se tedy v tom, co Hero-

dot praví, že osada s městem mateřským byla jakýmsi svazkem spojena.

32. O těchto třídách Egypťanů viz 2, 164—166.

33. Věštčí a kněžský rod Iamovcův v Olympii, jenž původ a jmeno od Iama, syna Apollonova, odvozoval, byl velmi proslulý. Členové toho rodu zastávali v mnohých obcích řeckých úřad kněžský; viz 5, 44.

34. Pentathlon = pětiboji n. pětizápasí; viz pozn. 83. k 6. knize.

35. „vůdcem válek učiniti." Věštec měl na celé řízení války rozhodný vliv; shledal-li on v oběti nepříznivé znamení, netroufal si vojevůdce bitvy samochtě svésti.

36. Dříve žádal Melampus pro sebe polovici království, později však dvě třetiny, a sice jednu třetinu pro sebe a druhou pro bratra Bianta. — Dcery krále tirynthského Proita rouháním bezbožným uvalily na se hněv Dionysa a Hery, i stihla je za to šílenost, kteráž jako nákaza i ostatní ženy tirynthské uchvacovala. Melampus, kněz Dionysův (viz 2, 49) smířil bohy hněvivé a zbavil ženy šílenosti, začež mzdu od Herodota zmíněnou obdržel.

37. Doba a příčina *druhého* a *třetího* „zápasu" (války proti Tegeanům a Arkadům) nejsou známy. *Čtvrtý* „zápas" s Messenskými u Ithomy jest tak zvaná třetí válka messenská od r. 465. do r. 455. *Pátý* „zápas" u Tanagry proti Athenským a Argivským udál se r. 457. Tehdáž vypravili se Lakedaimonští na ochranu dorského čtyrměstí (tetrapolis) proti Fokům, čímž mezi nimi a Athenskými válka vznikla. Athenští chtěli Lakedaimonským vracejícím se do vlasti cestu založiti, avšak u Tanagry poraženi jsou na hlavu. V té bitvě také Argivští proti Lakedaimonským bojovali.

38. O Timegenidovi viz kap. 86.

39. Se strany boiotské lze z daleka tři vrchole viděti; odtud jmeno boiotské „tři hlavy." Athenští nazývali prosmyk ten „Dubohlavy" (Dryoskefalai), poněvadž temena hor dubovím byla porostlá.

40. Vypravování toto, pokud se Thebanů týká, má ráz ironický. Oni zajisté „nedokazovali statečnosti své," nýbrž sloužili Peršanům (Hellenové barbarům!) k vylákání nepřátel; Peršané pak „dokazovali statečnosti své."

41. t. j. aby nechtěli mermomocí příznivého znamení obětního vynucovati a upustíce od všelikých dalších pokusův obětních bitvu svedli.

42. O Encheleích viz pozn. 33. k 5. knize. Věštba, které Mardonios se dovolával, hlásala, že *Illyrští* a *Enche-*

leové přitrhnou jednou do Hellady a zvláště do krajiny delfské.

43. Verše tyto jsou zlomkem z delší věštby bez ohledu na grammatickou souvislost vyňatým; nelze ani na jisto se domysliti, s jakým slovesem accusativy „Hellenův *shluknutí* a *povyk* barbarsky hučící“ spojeny byly. — *Thermodon* není řeka ta, o níž v kap. 27. zmínka se činí (nyní Termeh slovoucí), nýbrž bystřice z hory Hypatos (nyní Siamata) se prýštící. — „Před časem.“ Slova řecká *ὑπὲρ λάχεσίν τε μόρον τε* vlastně znamenají „nad osud a určení“ čili „proti osudu a určení.“ Smysl jest, že Medům těm bylo *původně* osudem určeno delší žití a že válka od zpupného krále perského podniknutá jim život ukrátila. Metrem jsa nucen volil jsem překlad od slov sice se uchylující, avšak se smyslem jich, jak z výkladu toho patrno, se shodující.

44. Tanagra v jižní Boiotii patřila k čelnějším městům spolku boiotského. — Město starobylé Glisas, o němž už v Iliadě (2, 504) zmínka se činí, leželo asi dvě míle severovýchodně od Theb.

45. Alexandros žádal, aby Hellenové, jestliže by válku šťastně skončili, Peršany i z jeho země vypudili, kterou Mardonios byl podrobil; viz 5, 44.

46. „nikdo ze Spartiatův posud nezkusil Medů“ t. j. ze Spartiatův posud na živě jsoucích. Nebylť z občanů spartských, kteříž u Thermopyl proti Peršanům stáli, nikdo na živě mimo jediného Aristodema, jenž však tehdáž boje se nesúčastnil, nýbrž ze zbabělosti utekl; viz 7, 229.

47. „seberouce vše náčiní“ t. j. *zvláště* zbraně, avšak i vše ostatní, čeho vojsko polem ležící potřebuje.

48. Mardonios vytýká Lakedaimonským, že bojíce se Peršanů netroufají si s nimi se setkati, nýbrž že Athenské za sebe naproti nim postavili, aby se touto zkouškou přesvědčili, zdali by i sami boje s Peršany mohli se odvážiti.

49. Skutečného ostrova na tom místě nyní není. Možno jest, že Herodot běžným jmenem „Ostrov“ sveden jsa mylnou zprávu podává; více však podobá se pravdě, že potoky, které se v jednu říčku, jmenem Oeroe, spojují, běh svůj starodávný změnily. — Oeroe dříve (dle svědectví Pausaniova 9, 4, 3) vlévala se do zálivu halkyonského; nyní nedochází do moře, nýbrž nedaleko břehu zaniká. Že Oeroe dcerou Asopovou slula, neznamená, že by byla snad přítokem řeky Asopu, nýbrž má příčinu svou v tom, že obyčejně hlavní tok některé země slul otcem všeho vodstva té krajiny; Asopos pak jest největší řekou tamější a od Oeroy místy jen asi půl hodiny vzdálen.

50. t. j. o půlnoci. U Římanů znamenala „stráž noční“ (vigilia) čtvrtou část noci; u Řeků však byla první stráž noční od večera do půlnoci, druhá od půlnoci do svitání, třetí od svitání do slunce východu.

51. t. j. na „Ostrov“ svrchu (kap. 51.) jmenovaný.

52. „utíkali rádi.“ Byli to vojíni, kteří v středu vojsku postaveni byli.

53. Thukydides (1, 20) tvrdí, že nikdy nebylo tak zvaného pitanského zástupu (*λόχος Πιτανάτης*). I soudí se, že tímto tvrzením polemisuje proti Herodotovi. Thukydides, jak se zdá, mínil, že tímto názvem nějaký zvláštní sbor, jádro celého pěšího vojska, se naznačoval a s toho stanovisko polemisoval; ale u *Herodota* nemusí se výraz *λόχος Πιτανάτης* v tento smysl vykládati, nýbrž znamená bez pochyby jen tu část vojska, která z občanů v Pitaně obývajících se skládala a jinak s ostatním vojskem na rovni byla. O Pitaně viz pozn. 41. k 3. knize.

54. Nevěrnost a neupřímnost Athenští Lakedaimonským, soupeřům svým, rádi vytýkali, zvláště za dob pozdějších, když sporem o hegemonii kruté nepřátelství mezi těmito nejmocnějšími obcemi hellenskými vzniklo. U Euripida na př. (Andromache, ve v. 445. a násl.) naskytuje se toto místo, svědčící o rozhořčenosti svrchované: „O vy všem lidem nejprotivnější ze smrtelníků, Sparty obyvatelé, lstiví rádcové, lží vládcové, úkladníci zlého, kteříž křivolaké a nikdy upřímné, nýbrž vždy úskočné máte smýšlení, neprávem požíváte štěstí v Helladě. Čeho by u vás nebylo? ne nejvíce vražd? nejste hanebného zisku chtivi? neshledává se vždy, že jiné pravíte jazykem a jiné smýšlíte? Kéž byste zhynuli!“

55. Rozumí se samo sebou, ač toho Herodot nedokládá výslovně, že Amomfaretos od Pausania a Euryanakta se dověděl, že vůdcové se usnesli (viz kap. 50. a 51.), s vojskem na jiné místo odtáhnouti t. j. nazpět ustoupiti. Amomfaretos však pokládaje to za hanbu, aby Hellenové před barbary ustupovali a nedbaje příčin, na nichž se opatření to zakládalo, neuznával toto usnešení, jež se mimo jeho vědomí stalo (viz kap. 53.) za platné a žádal řádnou vojenskou poradu, v níž by se o tom hlasovalo, zároveň pak učinil tím, co Herodot vypravuje, drastický začátek hlasování. — Jmeno Amomfaretos jest významné; znamenáť muže statečnosti bezúhonné.

56. „krokem,“ aby se ani dost málo nezdálo, že utíká.

57. Říčka Moloeis, od severního úpatí Kithaironu do argiopské roviny přicházející a v Oerou se vlévající byla

bezpochyby blízko u samého „Ostrova.“ Rovina argiopská má jmeno od nymfy Argiopy.

58. T. j. doráželi na Helleny jako dříve (viz kap. 40. a 50.).

59. T. j. nyní vám zajisté skutečnost okázala, že jste byli na omylu. — „Jako sousedé jejich.“ Aleuovci nebyli ovšem vlastně sousedé Lakedaimonských; nebo mezi Thessaly a Lakedaimonskými bylo přemnoho jiných obcí; avšak Mardonios, jehož vlast byla mnohonásobně vzdálenější od Lakonie, nedbal této poměrně skrovné vzdálenosti.

60. „opravdu,“ nejen zdánlivě, jako oni sami.

61. Lakedaimonští mohli, míní Mardonios, jen tím pověsti dosíci, že druzí Hellenové byli ještě ničemnější a k boji nezpůsobilejší. Inter caecos luscus rex!

62. „vzvedli znamení“ t. j. polní znamení, prapory.

63. Takovou ohradu proti kopím Hellenů na rychlo si zřídili, skládajíce štíty jeden na druhý; srov. kap. 99. a 102.

64. Nyní přišel boj na ruce, a tu ovšem luky neprospívaly; došloť na meče a na kopí.

65. Jsou to vojíni, jež Herodot i 7, 40 a 8, 113 připomíná.

66. Viz 8, 114.

67. Stenykleros = jmeno roviny i města v severovýchodní Messenii. Boj, o němž se Herodot mimochodem zmiňuje, udál se na počátku třetí války messenské.

68. „druhých spojenců“ t. j. spojenců Peršanův.

69. t. j. cestou do Theb vedoucí.

70. Z přídavku „ze Sparty“ jde na jevo, že nejsou v skrovném tom počtu zahrnuti také perioikové lakonští a heloti.

71. t. j. čestného pohřbu a náhrobku.

72. Báji tuto vypravuje obšírněji Plutarch (v životě Thesea 31) a jiní. Theseus a přítel jeho Peirithoos unesli mladistvou Helenu, kteráž pak losem připadla Theseovi. Tento ji odvedl do tvrze v městě Afidnách a odevzdal mateři své Aithře k střežení. Když však s Peirithoem se odebral, aby Persefonu unesl, přišli Tyndarovici (t. j. Dioskurové Kastor a Polydeukes) do Attiky osvobodit Heleny, což se jim podařilo. Dekelos byl báječný král Dekeleův a jich heros eponymos; snad jmeno jeho, kteréž zdálo se pocházeti od δεικνύναι (okázati, vyzraditi) bylo příčinou pověsti o jeho zradě. Dle vypravování Plutarchova vyzradil Akademos obydlí Helenino bratřím jejím. — Město Dekeleia známo jest z dějin války peloponnesské. — *Bezplatnost* t. j. usadil-li se Dekeleian v Spartě, sproštěn byl daní, jež cizinci musili odváděti. — *Předsedání* t. j. sedání na pře-

dních lavicích, tedy čestné místo při veřejných závodech. — „I ve válce“ t. j. ve válce peloponnesské, jejíhož začátku se Herodot dočkal, ne však obsazení Dekeleie od Lakedaimonských r. 413. — „Plenice ostatní Attiku“ a sice r. 431. až do r. 428. (s Archidamem králem), r. 427. (s Kleomenem) a r. 425. (s Agiem).

73. První těchto pověstí patří do počtu pikantních, ale zcela nepodstatných povídaček. Slovy „na štítu, jímž pořád máchal atd.“ naznačuje se bezpochyby, že chtěl nepřátelům tímto způsobem míření nesnadným učiniti.

74. Tato válka Athenských s Aigiňany vedena krátce před první válkou perskou: viz 6, 92, na kterémž místě Herodot též se o Eurybatovi zmiňuje. Srov. též pozn. 83. k 6. knize.

75. Daton č. Datos byla krajina v Thrakii při ústí řeky Strymonu naproti ostrovu Thasu, kteráž hojností zlata a stříbra, jakož i úrodností svou v pořekadlo vešla. O porážce Athenských, kteréž se Herodot dotýká, zmiňuje se také Thukydides 1, 100 a 4, 102; udála se r. 465. — O Edonech viz pozn. 112. k 7. knize.

76. Dva eforové provázeli vždy krále táhnoucího v boj.

77. Jmeno „Medové“ znamená zde, jako u řeckých spisovatelů často, Peršany vůbec.

78. Akinaky, viz pozn. 68. k 7. knize. Přidán jest člen τοὺς (ty), poněvadž to byla známá a charakteristická zbraň Peršanů.

79. Že jednotliví helotové ledacos z kořisti odcizili a některým kupcům aiginským lacino prodali, jest ovšem možno, jakož i to možno, že tento podvod byl příčinou bohatství jednotlivých kupců aiginských. Ale zpráva, že vůbec veškeren blahobyt Aigiňanů na tomto podvodě se zakládal, jest zajisté přehnanou smyšlenkou, která u jejich protivníkův a soupeřův, t. u Athenských vznikla; Herodot pak ji bez důkladnějšího skoumání za pravou přijal. Bohatství Aigiňanů zakládalo se na znamenitém obchodu, jejž zvláště v 7. a 6. století př. Kr. vedli.

80. O této zlaté třínožce vypravuje Thukydides (1, 132), že Pausanias dal na ní vyrýti nápis chlubný:

„Hellenův vojevůdce zničiv Medů voje valné
Pausanias věnoval Foibu památku tuto.“

Toto distichon Lakedaimonští hned tehdáž dali vymazati a za to jmena všech obcí hellenských, které společně s nimi Peršany překonaly a společně dar ten věnovaly, zaznamenati. O 125 let později Fokeové v třetí svaté válce třínožku

zlatou, jakož i jiné poklady, ze svatyně vzali a peníze na válečné potřeby z toho razili. Sloup měděný však, na němž třínožka ta postavena byla (litina to měděná n. bronzová dutá, vzvýší asi 18 stop), posud se zachoval, vyjma část hořejší t. hadí krky a hlavy. Císař Constantin Vel. dal jej do Cařihradu dopraviti, kdež se posud na náměstí Atmeidan nalezá. Až do nejnovější doby byla dolení polovice toho sloupu v zemi skryta; r. 1856. pak zúplna vykopán jest i popsal jej důkladně Frick (Jahrbücher für Philologie, Suppl. 3, 487 a násl.). Přišlo na jevo, že sloup ten, jenž byl podstavcem třínožky, není *jedno* hadí tělo s třemi hlavami (jak Herodot a po něm jiní tvrdili), nýbrž že jest to závitek tří těl hadích. Na jedenácti kotoučích toho závitku jsou jmena 31 obcí řeckých v dorském nářečí zaznamenána. Že umělec právě *hadí* tělo k daru, jenž se Apollonovi měl věnovati, volil, má příčinu v tom, že Python, hadí netvor, jest ve spojení s bájemi o Apollonovi.

82. Viz pozn. 71. k 8. knize.

83. Sotva o rok později nebyla sprostota a střídmost spartského živobytí Pausaniovi po chuti a zalíbilo se mu v nádheře a zhýřilosti perské, což bylo i příčinou jeho záhuby.

84. Anatomové dosvědčují, že takové lebky v skutku, ačkoliv zřídka, se naskytují. Také lebka Albrechta Achilla, markraběte braniborského, jenž roku 1486. zemřel, byla prý beze švu. — „Mající zuby vyrostlé z jedné kosti.“ Také o králi Pyrrhovi (viz Plut. Pyrrh. kap. 3.) a o synu krále bithynského Prusia (Plin. 7. 69) vypravuje se tatáž fysiologická výminka. „Pětiloketního muže t. j. vzvýší $7\frac{1}{2}'$; loket (πῆχυς) zde = $1\frac{1}{2}'$.

85. Mnozí se hlásili u Artonta, že otce jeho Mardonia pohřbili; on pak, poněvadž nemohl pravého původce vypátrati, dal odměnu všem.

86. *Irenové* č. *circnové* sluli mladí Spartiati od 20. do 30. roku; oni byli přede všemi ostatními třídami k službě vojenské zavázáni.

87. V druhém hrobě, v němž byli „druzí Spartiati“ pohřbeni, byly bezpochyby také mrtvoly perioikův, o nichž se nečiní výslovná zmínka.

88. Srov. kap. 69.

89. O proxenech viz pozn. 78. k 8. knize. Pověst o nepřítomnosti ostatních Hellenů (mimo Spartiaty, Atheňany, Tegeany, Megařany a Fliunťany) při bitvě plataiské a o prázdných hrobech jest snad jen lichou báji, vymyšlenou od Athenských na úkor zvláště Aigiňanům.

90. Srov. kap. 15. a 38.

91. Srov. kap. 66.

92. Jmeno Hegesistratos významem svým (znamenát „muže vojsko vedoucího, vojvodu“) vidělo se býti Leutychidovi rukojmím šťastného výsledku.

93. Apollonie (t. j. město Apollonovo) slulo více měst; pročež Herodot polohu města, které míní, blíže určuje. Tato Apollonie ležela u ionského chobotu při ústí řeky Aoos (nyní Lao), kdež posud zbytky toho města, slovoucí Polina č. Polonia, se nalezají.

94. Někteří myslí, že zde řeč jest o skotu hovězím, jenž v mnohých krajinách hellenských bohu slunce byl zasvěcen a za nedotknutelný pokládán (srov. známou báji o kravách Heliových na ostrově Thrinakii v Odyssei 12, 127 a násl.); ale slovo *πρόβατα* znamená vždy brav, zvláště ovce a kozy. Zde jest bezpochyby řeč o ovcích, jakož i na ostrově Thrinakii Apollon mimo 7 stád skotu také 7 stád ovčích měl.

95. Někteří míní, že tato řeka jest Aoos (Lao), což se však s vypravováním Herodotovým neshoduje. — Lakmon, pohoří na severozápadních hranicích Thessalie, slove nyní Liaka. — Orikos č. Orikon, město přístavní jižně od Apollonie, nyní Eriko.

96. Za trest, že nedbalostí svou prohřešil se proti Apollonu, bohu *světla*, neměl více světla slunečního zříti i musil trest oslepení podstoupiti.

97. Euenios obdržel způsobilost k věštění, které jiní učením nabývali, bezprostředně darem od bohů; to se naznačuje slovem ἔμφυτος (t. j. zde „vnuknutý, od bohů vštěpený“); protivou jest slovo ἔντεχνος.

98. Jako Tisamenos co věštec Spartiaty (viz kap. 36.), tak Deifonos Korinthské provázel.

99. T. j. za mzdu určitou věštil každému, kdo si věštby žádal.

100. O tomto chrámu Heřině viz 3, 60. — Kalamoi (t. j. sítí n. sitiště) slulo jisté bažinaté místo ostrova Samu.

101. Srov. 7, 62.

102. „Velebnice“ (Potniai) jmenovaly se obyčejně buď Demeter a dcera její Persefona (Kore), nebo Erinye (Vzteklice, Lítice). — Gaison a Skolopoeis, říčky pobřežní jižně od Mykaly.

103. Neileos (č. Neileus, Neleus), syn posledního krále attického Kodra, vyhnán jsa od bratra svého Medonta, odebral se do Ionie a přivedl nové osadníky do města Mileta, jež už dříve od Sarpedona byla založeno.

104. Perští vůdcové hodlali nejprvé před ohradou bitvu

svésti a o vítězství se pokusiti, kdyby pak porážku utrpěli, do ohrady ustoupiti a tam se brániti. Pro oba tyto případy učinili opatření.

105. Hellenové měli po hotově lávky nebo můstky (*ἀποβάθρας*), aby setkajíce se s lodími nepřátelskými, mohli do nich se dostati a jich se zmocniti.

106. Hebe, bohyně mládí a mladistvé síly.

107. Viz 8, 22.

108. Řecký výraz znamená doslovně „že by něco *nového* učinili;“ avšak slova *νέος, νεοχμός* a podobná znamenají zhusta také věci nepříjemné, neblahé, zde nepřátelské počínání, vzpouru.

109. O Artayntovi, Ithamitrovi a Mardontovi srv. 8, 130, o Tigranovi 9, 96.

110. Poprvé odpadla Jonie od Peršanů roku 499. (viz 5, 35; 6, 18), po druhé o 20 let později.

111. Sochu jemu ke cti na bradě athenském postavenou viděl ještě Pausanias. Pankration (t. j. boj vší silou) jest dolení spojené s bojem pěstným.

112. Jest to, jak se zdá, tatáž válka, o níž Thukydides 1, 89 se zmiňuje; vedla se r. 476.

113. O Geraistu srv. pozn. 4. k 8. knize.

114. Tito *představení* jsou král a eforové ho provázející.

115. t. Argeiů, Lokrů, Thebanů a některých ostrovanů.

116. Srv. 1, 146.

117. Srv. 8, 108. 117.

118. Mnohé výčitky už snesl; avšak poslední přezdívka, že horším jest ženy, rozjitřila ho nesmírně.

119. Byl to nejstarší z jeho tří synů, jejž r. 465. mladší bratr jeho Artaxerxes usmrtil.

120. Slovo *μοῦνον* („pouze“) lze spojiti i s *τότε* „tehdáž“ (ten jest obyčejný výklad) i s *βασιλεύς* „král.“ Volil jsem úmyslně v překladě takový pořádek slov, aby obojetnost smyslu zůstala. Se stanoviska grammatického zdá se první výklad býti vhodnějším, nikoli však, uvážíme-li smysl. Či není zpráva, že by král pouze toho dne a nikdy jindy hlavu si vonným olejem n. mastí mazal, k víře nepodobna a naprosto nepochopitelna, ačkoliv Stein o jakýsi výklad se pokouší? Myslím tedy, že musíme rozuměti „tehdáž král jediný, a nikdo jiný, hlavu si maže.“ Očekávali bychom v této příčině ovšem spíše *μοῦνος*, ale *μοῦνον* (jako „solum“ v latině) není nemožné.

121. O jiném ohavném skutku této ukrutnice viz 7, 114. Někteří se domnívají, že Amestris jest biblická Esther, jiní domněnku tu za lichou pokládají.

122. Baktrie (s hlavním městem Baktra, nyní Balkh) patřila k nejkrásnějším a nejdůležitějším krajům říše perské na východě.

123. Lekton, mys v Mysii, nyní mys Baba.

124. Kardie, město na severozápadní straně Chersonesu, na Černém chobotu (Melas Kolpos; srv. 6, 41) ležící, osada Mileťanů.

125. Protesilaos (č. Protesileos), král Fylaky a měst okolních, byl mezi reky hellenskými, kteří se výpravy proti Troji súčastnili. Když loďstvo řecké k břehům Troady přistalo, vyskočil prý první ze všech na břeh a zahynul vojínem trojským (viz Hom. Il. 2, 695 a násl.). K báji této dalo bez pochyby příčinu jmeno jeho, kteréž zdálo se znamenati „první z lidu." V městě Elaiuntu byla svatyně jeho s věštírnou, již zvláště neduživí navštěvovali. — Elaius (nyní slove Kritia), město na jižním konci poloostrova thrackého; mys ten nyní slove Eles Burun.

126. Srv. 1, 4: „Asii a národy barbarské zde přebývající přivlastňují Peršané sobě, Evropu pak a řecký národ považují za zvláštní oddělený celek." S toho stanoviska nebyla ovšem slova Artayktova, že Protesilaos nepřátelsky táhl na zemi královu, (t. j. na část její, t. Troadu v Malé Asii), dle znění svého lživá; avšak hledí-li se k úmyslu jeho a k výsledku, jehož dosáhl, byla podvodně a sofisticky nalíčena. Tušilť Artayktes, že král bude se domnívati, že Protesilaos, o jehož „domě" mluvil, *nedávno* nepřátelsky do říše perské vtrhl a zahynul. Že by Artayktes na válku trojskou narážel, nemohlo Xerxovi na mysl vstoupiti.

127. Toto dobytí města Sestu událo se r. 478.

128. Sídlem Apsinthských bylo město, které za nejstarších dob Apsinthos, později Ainos slulo (nyní Enos) na ústí řeky Hebru (Marice), a okolí města toho

129. Kozí řeky n. Kozí řeka (nyní Galata), městečko, jež nad říčkou stejnojmennou na poloostrově thrackém naproti Lampsaku (n. Lepsek č. Lapsaki) leželo. Tam r. 405. udála se těžká a osudná porážka loďstva athenského, kterouž se válka peloponneská rozhodla.

130. Podobný zázrak vypravuje se v Odyssei (12, 394 a násl.) Když druhové Odysseovi hladem jsouce mořeni na ostrově Thrinakii několik krav Heliových zabili a péči se jali, zlá znamení jim bohové dali: kůže zabitých krav se pohybovaly a maso na rožních se pekoucí bučelo, jako by krávy živy byly.

131. Seschlý] Herodot klade i zde i na začátku kapitoly, kde jsem „sušené ryby" přeložil, totéž slovo, t. τάριχος,

kteréž znamená obyčejně rybu sušenou n. naloženou n. uzenou, avšak také mumii lidskou. Tím užíváním slova τάριχος v obojím smyslu (i o rybách i o mrtvole č. mumii Protesilaově) nabývá událost, již Herodot vypravuje, významnosti, kterouž v překladě napodobiti zhola nemožno. Poněkud jsem shodu mezi znamením zázračným a výkladem jeho naznačil překladem „*sušené* ryby“ a „seschlý.“

132. Město Madytos, nyní Maito. Ostatně srv. o usmrcení Artaykta 7, 33.

133. Někteří vykládají *πλέοσι ἐσ. θ.*: „bude se nám více lidí obdivovati.“ Avšak výklad, jehož jsem v překladě následoval, jest vhodnější. Posud docházeli Peršané obdivování toliko pro svou statečnost a štěstí válečné; kdyby pak krajinu lahodnou a úrodnou za sídlo si volili, obdivovali by se lidé, míní Artembares, nejen mohútné statečnosti, nýbrž i pohodlnému životu a blahobytu Peršanů. Kyros však poučil Peršany, že nelze obé sloučiti a že by na místo statečnosti nastoupila ochablost.

134. Neobdivoval se návrhu tomu] Slova řecká dvojím způsobem lze vyložiti. 1) Kyros *nedivil* se, že se takový návrh učinil; touha Peršanů po živobytí pohodlnějším a příjemnějším zdála se mu býti pochopitelnou, avšak pokládal splnění té touhy za neštěstí. 2) Kyrovi nezdál se návrh býti takovým, aby slušelo se mu *obdivovati* a v něm si libovati.

135. Týž názor, jejž Kyros zde vyslovuje, vykládá a odůvodňuje též slavný lékař Hippokrates, mladší vrstevník Herodotův.

Seznam jmen a věci důležitějších. *)

A.

*) První číslice znamená svazek, druhá stránku toho svazku.

B.

C. Č.

D.

E.

F.

G.

H.

Ch.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R. Ř.

S.

T.

Opravy a doplňky.

V svazku I.

Na	str.	4.	v	9.	ř.	sh.	po	*puzen* přidej *jsa*
„	„	6.	„	6.	„	zd.	místo	*jakás takás* čti *jakáž takáž*
„	„	7.	„	8.	„	zd.	„	*bylo mostu* čti *byl most*
„	„	7.	„	8.	„	zd.	„	*vedoucího* čti *vedoucí*
„	„	11.	„	11.	„	sh.	„	*Salaminu* čti *Salaminy*
„	„	23.	„	16.	„	zd.	„	*Alkaia* čti *Alkaiova*
„	„	24.	„	4.	„	zd.	„	*vešedší* čti *vešedši*
„	„	25.	„	17.	„	zd.	„	*si* čti *jsi*
„	„	26.	„	2.	„	sh.	„	*těmiž* čti *týmiž*
„	„	27.	„	6.	„	sh.	„	*část* čti *části*
„	„	33.	„	2.	„	zd.	„	*Eleusinskými* čti *u Eleusiny*
„	„	40.	„	15.	„	sh.	„	*nesoucí* čti *nesouce*
„	„	48.	„	11.	„	sh.	„	*se slušelo* čti *slušelo*
„	„	53.	„	1.	„	zd.	„	*to* čti *toho*
„	„	55.	„	14.	„	sh.	„	*třech* čti *tří*
„	„	57.	„	17.	„	sh.	„	*minuvší* čti *minuvši*
„	„	62.	„	9.	„	zd.	„	*přilbu* čti *přílbu*
„	„	64.	„	17.	„	sh.	„	*byvší* čti *byvši*
„	„	64.	„	8.	„	zd.	„	*pakli* čti *jestliže*
„	„	70.	„	5.	„	sh.	„	*kraleviči* čti *královici*
„	„	75.	„	17.	„	sh.	„	*nadvládu* čti *nadvlády*
„	„	77.	„	4.	„	zd.	„	*pracovavší* čti *pracovavši*
„	„	78.	„	2.	„	sh.	„	*zočivší* čti *zočivši*
„	„	83.	„	3.	„	sh.	„	*pakli* čti *jestliže*
„	„	85.	„	12.	„	sh.	„	*vykuchati* čti *vyvrhnouti*
„	„	92.	„	5.	„	zd.	„	*od* čti *i od*
„	„	93.	„	2.	„	zd.	„	*krásné* čti *krásného*
„	„	95.	„	4.	„	sh.	„	*tropického* čti *triopického*

Na str.	95.	v 5.	ř. zd.	místo	*rozpadají* čti *rozdělují*
„ „	100.	„ 16.	„ sh.	„	*mu* čti *se mu*
„ „	100.	„ 4.	„ zd.	před	*jat* přidej *jsa*
„ „	103.	„ 13.	„ zd.	místo	*peníze* čti peněz
„ „	109.	„ 2.	„ zd.	po	*Harpagos* vynechej *s*
„ „	120.	„ 10.	„ sh.	místo	*ječmenu* čti *ječmene*
„ „	120.	„ 15.	„ zd.	„	*Babylonové* čti *Babyloňané*
„ „	123.	„ 10.	„ zd.	„	*peníze* čti *peněz*
„ „	134.	„ 12.	„ zd.	po	*patří* přidej *též*
„ „	137.	„ 4.	„ sh.	místo	*do* čti *po*
„ „	154.	„ 1.	„ zd.	„	*orientálé* čti *orientálové*
„ „	160.	„ 5.	„ sh.	„	*třetímu* čti *druhému*
„ „	162.	„ 2.	„ zd.	„	*ak* čti *pak*
„ „	164.	„ 4.	„ sh.	„	*věhy* čti *věky*
„ „	164.	„ 12.	„ sh.	po slově postiženi vynechána věta: nebo nelze jim nižádným jiným způsobem vody dostati leč od Zeusa.	
„ „	181.	„ 12.	„ sh.	místo	*oboum* čti *oběma*
„ „	186.	„ 15.	„ sh.	„	*vozu* čti *voze*
„ „	188.	„ 6.	„ sh.	„	*aniž* čti *ani*
„ „	199.	„ 9.	„ zd.	„	*polední* čti *poslední*
„ „	206	„ 5.	„ zd.	„	*Dareios*, čti *Dareios*
„ „	212.	„ 8.	„ sh.	„	*nač* čti *co*
„ „	213.	„ 12.	„ sh.	„	*kamenu* čti *kamene*
„ „	219.	„ 6.	„ zd.	„	*zemřelo* čti *zemřela*
„ „	268.	„ 16	„ sh.	„	*syne* čti *synu*
„ „	290.	„ 7.	„ zd.	„	*velikéko* čti *velikého*
„ „	295.	„ 17.	„ sh.	„	*Medů* čti *Peršanů*
„ „	313.	„ 6.	„ sh.	po slově vědí schází věta: čeho však o něm nevědí, to povím.	
„ „	332.	„ 11.	„ sh.	místo	*Polykrates* čti *Maiandrios*
„ „	350.	„ 17.	„ sh.	„	*14* čti *146*
„ „	353.	„ 11.	„ zd.	„	*orosaugové* čti *orosangové*
„ „	353.	„ 10.	„ zd.	„	*VII* čti *VIII*

V svazku II.

Na str.	8.	v 9.	ř. zd.	místo	*Neuru* čti *Neurů*
„ „	31.	„ 1.	„ zd.	„	*o* čti *ó*
„ „	52.	„ 16.	„ sh.	„	*řebývá* čti *přebývá*
„ „	52.	„ 16.	„ sh.	„	*jakop* čti *jako*
„ „	54.	„ 2.	„ zd.	„	*nivec* čti *niveč*
„ „	57.	„ 13.	„ zd.	„	*rozžali* čti *rozžhli*
„ „	57.	„ 6.	„ zd.	„	„ „ „

Na str. 57. v 9. ř. zd. místo *z lodili* čti *zplodili*
„ „ 63. „ 9. a 10. ř. sh. čti: Tito pluli do Libye, nemohouce jinak učiniti; avšak vrátili se
„ „ 83. „ 21. ř. sh. místo *poloh u* čti *polohou*
„ „ 85. „ 14. „ sh. „ *jenikalsá* čti *jenikalská*
„ „ 91. „ 1. „ zd. „ *30* čti *10*
„ „ 134. „ 5. „ zd. „ *naukratií* čti *naukrarií*
„ „ 149. „ 2. a 1. ř. zd. čti *vypovězen*
„ „ 156. „ 13. ř. sh. místo *my* čti *mi*
„ „ 163. „ 19. „ zd. „ *stace* čti *stanice*
„ „ 178. „ 1. „ sh. „ *ženy* čti *žen*
„ „ 199. „ 12. „ zd. „ *Zankynthští* čti *Zakynthští*
„ „ 204. „ 12. „ zd. „ *Fasiu* čti *Fasis*

V svazku III.

Na str. 2. v 14. ř. sh. místo *králuje* čti *kraluje*
„ „ 3. „ 12. „ sh. před *stromy* přidej *ovocné*
„ „ 3. „ 5. a 4. ř. zd. čti: Tehdáž pak, odebrav se s nimi do Sus, kdykoliv před tvář královu přišel, an Peisistratovici
„ „ 4. „ 3. ř. zd. místo *položiv* čti *polože*
„ „ 23. „ 8. „ sh. „ *asi* čti *celých*
„ „ 24. „ 3. „ sh. po *zachtělo* přidej *se*
„ „ 40. „ 5. „ sh. čti *Artemisii*
„ „ 61. „ 15. „ sh. místo *nehlasoval* čti *hlasoval*
„ „ 67. „ 2. „ zd. „ *Kadma.* čti *Kadma,*
„ „ 101. „ 11. „ sh. „ *τϱόπῳ* čti *τϱόπῳ*
„ „ 104. „ 4. „ zd. po slově *zlatých* přidej: Známená-li však talent zde tal. *babylonský* (t. j. 2910 zl. r. č.; viz pozn. 67. k 3. kn.) a má-li se dareikos (dukát Dar.) počítati za 11 zl. 40 kr. (dle Hultschovy metrologie str. 279.), obnášelo by jmění Pythiovo 51,340.200 zlatých.

Na str. 133. v 6. ř. sh. místo *polední* čti *polední*
„ „ 157. „ 15. „ sh. „ *sto* čti *tři sta*
„ „ 160. „ 5. „ zd. čti *Aiginští postavivše*
„ „ 165. „ 10. „ sh. místo *vybrav* čti *vybera*
„ „ 173. „ 16. „ sh. „ *poutí* čti *pouti*
„ „ 186. „ 2. „ zd. „ *oživil* čti *i živil*
„ „ 190. „ 7. „ sh. „ *Parnesem* čti *Parnethem*
„ „ 206. „ 1. „ sh. „ *postavili i* čti *postavili;*
„ „ 206. „ 2. „ sh. „ *vlast;* čti *vlasti*

Mimo to prosím, aby se čtlo *pozbylo* místo *postrádalo* (I., 1., 6. ř. zd.), *pozbyli* m. *postrádali* (I., 97., 15., ř. sh.), *Delf* m. *Delfů* (I., 28. a 41), *Branchid* m. *Branchidů* (I., 101.), *Spartan* všude místo *Spartan*, *spartský* m. *spartanský*, *podtají* m. *potají* (I., 92. a j.), *přistali*, *ustal*, *přistal*, *přistalot* m. *přistáli*, *ustál* atd. (I., 31. 32. 104. 138. 210. 328.), *Troie* m. *Troiy* (I., 22.) *Nisaie* m. *Nisaiy* (I., 47), *Laodameie* m. *Laodameiy* (I., 152.), *Euboie* m. *Euboiy* (II., 13.), *neohrazujte* m. *neohražujte* (I., 110.), *ohrazeny* m. *ohraženy* (I., 153.), *ohrazeném* m. *ohraženém* (I., 197.), *stříci* sem tam m. *střežiti* (na př. I., 100. 16. ř. zd. *střehli ho* m. *střežili jej*), *býti* m. *stávati* (na př. *jsoucí* m. *stávající* I., 13, 7. ř. zd.).

